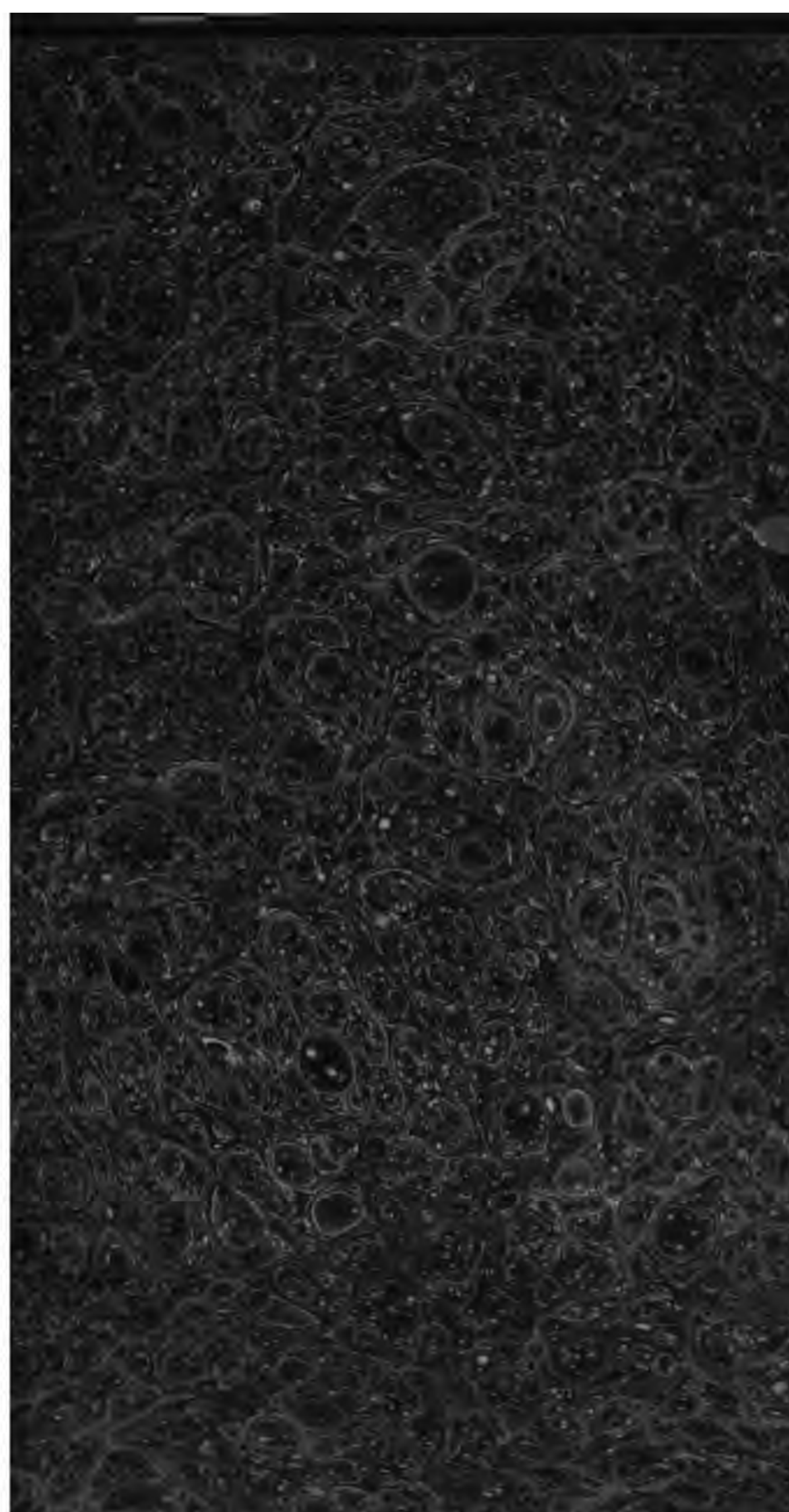
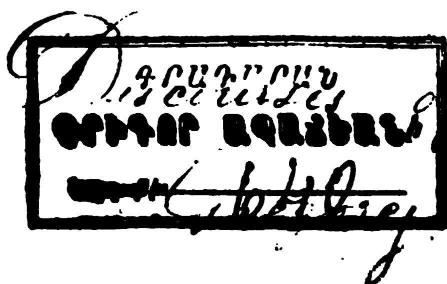

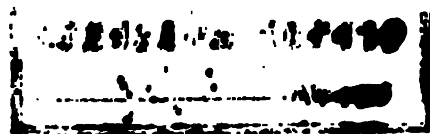

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՆԱԽՆԵԱՑ

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

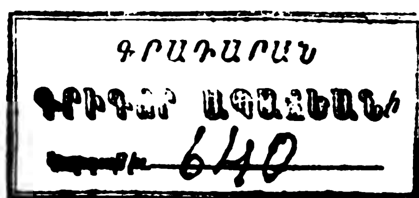
ՍՐԲՈՅ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՅ

ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՅԱՃԱԽԱՊԱՏՈՒՄ ՃԱՌՔ

ԵՒ

ԱՂՕԹՔ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՄԻ 1838 ՌՄՁԷ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Եթէ 'ի գործոյ ծնեալ սէր Հօր արձանագիր երբէք աւանդեցաւ որդւոց զիւրական առաքինութիւնսն 'ի նոսա կենդանագրել և աստուածպաշտութեան կրօնից լինել ուղեցոյց, այս մատեան է անշուշտ աւանդ պատուական աստուածարեալ Հօր մերոյ լուսաբաշխ աջոյն տպաւորեալ. զոր յետ արտաքերական բանից նորա արձանագրելոց յերանելւոյն Ագաթանգեղեայ Հրատարակեմք իբրու զգանձարան բազմարդիւն քրտանց Հօրս մերոյ, որ զամբարեալն յինքեան զարգասիս սերմանց անարատ կրօնից գանձեալ 'ի սմա պարգևեաց սիրողապէս նորածնեալ որդւոցն փոխանակ մեհենական սնոտեաց:

Քանզի սկիզբն արարեալ նորա յաստուածածանօթութենէ և 'ի մարդասէր խնամոց արարչին առ արարածս, անցանէ ապա առ ամենայն ազգս ուղղութեանց, խրատս քաղցունս և բանս ամոք և դիւրագործս ուղղեալ առ ամենայն հասակ և պայման. և հակառակացն յանդիմանութեամբ ահ արկեալ, քան երկիւղալից սպառնալեօքն՝ յորդորագոյնս առնէ զլսողսն զառաքինութեամբ գալ և խնդամիտ նուաճել ընդ քաղցր լծովն Քրիստոսի: Այլ 'ի վերայ այսորիկ առ որս միակեցական վարուց տենչանօքն բերիցին, կանոնս Հրաշալիս ըստ Հոգևտես Հարցն Հանճարոյ սահմանեալ նոցա,

խորախոյս կարգայ յանտրտում եղբայրսիրութեան զմի-
մեամբք ելանել և զարտաքին կարգաւորութիւնն
անվրէպ 'ի գլուխ տարեալ, բոլորքեալ սիրով միա-
գունդ զվերնայնոցն նկարագիրս յերկրի յանձինս իւ-
րեանց ճշգրտել։

Մատեան այսպիսի՝ հնութեամբն և պատուակա-
նութեամբն պատկառելի լեալ յամենայն ժամանակի
'ի հանուր ազգիս, չգիտեմ յոր արկածից բաղդին
մատնեալ 'ի ձեռս առն անհաշանի խանգարեալ ծայր 'ի
ծայր 'ի յստակ դարձուածոյ բանից հայեցի ոճոյ, և
'ի հատուածոց ինչ յապաւեալ և եկամտօք կցկցեալ,
եղ և երևեցաւ 'ի միջի։

Այն են արդարև 'ի խորախոս բանս երանելւոյս ինչ
ինչ աստուածաբանից ևեթ իմանալի, որ ներհունքն
իցեն ոճոյ նախնի հարց մերոց, և որք բազմաքիրտն
տարժանմամբ վաստակեն լուսաբանել զնոսա պէսպէս
խելամտութեամբ ըստ ողջամիտ վարդապետութեան
կաթողիկէ եկեղեցւոյ և վկայութեամբ նոյնաձայն
բանից յայլոց սրբազանից։ Այլ զնոյն բանսն պատկա-
ռելիս իբրև զխաղալիկ մի մանկտւոյ այլայլել անիմայ
մտօք, մոլորութիւն իցէ աններելի։

Արդ մերոյ հաւատարիմ տպագրիս օրինակ գրեալ
էր 'ի ՌՃԺԲ գաղափարեալ 'ի հին երկաթագիր օրինա-
կէ գրելոյ 'ի թուին ՑՀԸ որ պահէր յարկեղս գրոց 'ի
Սիսքաղաքի, որպէս ազդ առնէ յիշատակարանն. և
քննեալ մեր մանրախուզիւ զգաղափարն վկայեմք եր-
կիւղածութեան գրչին յամենայնի անայլայլակ առեալ
զհաւատարմն ըստ ամենայնի նշանախեցից հնագիր օրի-
նակին, մինչև զմիոյ կամ զերկուց տառիցն անգամոր
'ի հնութենէ խանգարեալ էին 'ի հինն՝ դատարկ թո-
ղուլ զտեղին։ Նա հնութեան դարձեալ քանզի
թուղթք անկեալ էին 'ի սկզբանէ, անտի սկիզբն առնէ
օրինակս մեր, ուր մեք ազդ արարեալ եմք 'ի մերում
տպագրութեան յէջն 10. և զնախնի պակասորդն յա-
ջողեցաւ մեզ յայլմէ օրինակէ լրացուցանել. որ թէ-

պէտ և նորագիր 'ի ՌՀԴ, այլ հարազատութեամբն ոչ ինչ նուազ քան զգաղափար երկաթագիր օրինակիս։

Իսկ զվաստակ մեր 'ի սոյն, թէպէտ և դուզնաքեայ, նուիրեմք աւասիկ 'ի նորին երանելւոյ հօր քաղցր յիշատակ և յորդւոց նորա 'ի փրկաւէտն վայելս. և և այս մեզ միակ տրիտուր փոխարինի և յառաջիկայմն խրախոյս քաջալերութեան։

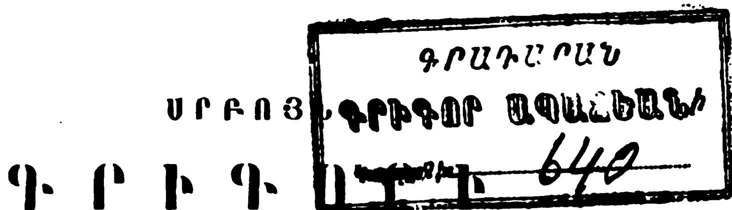
ՑԱՆԿ

ՍՐԲՈՅ
ԳՐԻԳՈՐԻ
ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ԱՍԱՑԵԱԼ

ՃԱՌՔ ՅԱՃԱԽԱՊԱՏՈՒՄՔ

ԵՒ ԼՈՒՍԱՒՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՔ
ՑԱՂԱԳՍ ՕԳՏԻ ԼՍՈՂԱՑ

Ա

Մի է էութիւն և գոյութիւն ամենասուրբ Երրորդութեան. և իւր է ինքնութիւն և ոչ յայլմէ գոյութիւն: Զանսկզբանցն ունի զպատճառսն Հայր զՈրդւոյ և զՀոգւոյ: Իսկութիւն անծին և էութիւն անսկիզբն, մշտնջենաւորութիւն անսահման և ճշմարտութիւն անփոփոխելի, կեանք և կեցուցիչ ա̃մ կենդանեաց: Հայր է Որդւոյ, և բղխումն Հոգւոյ. ա̃ծ է և արարիչ արարածոց երևելեաց և աներևութից: Պատճառ տուի ծննդեամբ Որդւոյ, և բղխումն Հոգւոյն սրբոյ: Իսկ ինքն անծին զէն անսկիզբն ծնեալ. մշտընջենաւորին անսահմանի զճշմարտութիւնն անփոփոխ ծնեալ. կենացն կենարարաց զկեանսն կենսատու ծընեալ. լուսոյն կենդանեաց զկենդանի լոյսն ծնեալ. բարւոյն զբարերարն ծնեալ. արարչին զարարիչն ծնեալ ա̃մ արարածոց երևելեաց և աներևութից: Երկնից հաստիչ և երկնային զօրութեանցն, երկրի և որ'ի սմա են արարածք: Նա է և կատարեալ և զա̃մ յա̃մի լնու, ինքն ոչ թերանայ. որ ոչ նորոգի և ոչ հնանայ, ոչ լնու և ոչ պակասէ. որ նոյն կայ միշտ 'ի լրութեան իւ-

րում և յանբաւութե։ Եւ չիք ուստեք եկամուտ
կամ յաւելուած յանբաւ և յանհաս և յանսահ-
ման և յամենակատար բնութիւնն։ Որում ոչ հա-
սու լինին միտք ․ նա և ոչ հրեշտակաց իմանի, թէ-
պէտ և երագունք են որպէս զմիտս մարդկան ․ այլ
ուր ակնարկեն կամք արարչին, յայնոսիկ սպասաւո-
րութիւնս առնեն յերկնաւորս և յերկրաւորս։ Զի
որպէս երկինք և ամ զարդք նոցա հաստատեալ կան
Բանիւ այ և Հոգւով ամ զօրութիւք, նոյնպէս և եր-
կիր լերամբք և դաշտովք, ծովով և գետովք և աղ-
բերբք և անտառախիտ ծառովք։

Եւ չիք այլ արարիչ, բայց միայն սուրբ Երրորդու-
թիւն, ամենազօր տէրութիւն, յստակ և պարզ ամե-
նակալ զօրութիւն ․ որ ասաց և եղեն, հրամայեաց և
հաստատեցան։ Որ նստի յերկինս երկնից և խնամէ
զարարածս ամենայն ․ որ կանուխ գիտութբն և ան-
բաւ իմաստութբն մատակարարէ զերկնաւորս և զեր-
կրաւորս ․ և ամենեցուն կեանք է և կեցուցիչ, և
յամենայնի անբաւ է և անհաս և անճառ։ Սէր է՝ կեն-
դանի երանութբք լցեալ ․ լոյս անմատոյց, ահեղ և
զարմանալի։ Գիտութի և իմաստութի 'ի նմանէ են
ստուգեալ ․ կենդանի և կենդանարար ․ ողորմած և
բարերար շնորհօք ․ երկայնամիտ է և դարմանիչ։ Ին-
քըն սրբութի սրբոց մերձեցելոց 'ի նա սրբութբ և
արդարութբ, լուսաւորիչ բանական բնութեես միշտ ․
և ամենայնիւ ճշմարտութի է՝ յանդիմանելովն զմեզ
և խրատելովն զմեղուցեալսն, զի ապրեսցին 'ի բար-
կութէն՝ որ գալոցն է 'ի վերայ ամբարշտաց։ Այլ և
խոստմամբք բարեաց յորդորէ, զի արժանաւորք լի-
ցուք պսակաց և փառացն յաւիտենից ամենաշա-
հութեանցն։ Զի նաւահանգիստ է հանգստարար
ճգնաւորաց 'ի խնամս սուրբ սիրոյ իւրոյ ․ որ յանճառ
երանութիւնս վայելեցուցանէ զառաքինացեալսն հո-
գւով։ Զի մեծութիւք անքննինք են, անսկիզբն էութին,
'իվեր քան զիմանալիս յանսահմանութեն և յանբա-
ւութեն ․ և խնամովք տեսչութբ լնու զամենայն արա-
րածս։ Որ գիտէ զխորհուրդս սրտից, և քննէ զերի-
կամունս, և առաջնորդէ օրինօք Հոգւոյն կենդանա-

րար անմահից յանմռաւաց ուրախութիս, յանդադար խնդութիւն, յանձառ և յանպատում քաղցրութիւն, ժառանգելով զարքայութիւն նոյ։

Որդ այս ամենայն արհեստք ինքնաբոյսք անսահմանելի մշտնջենաւորին՝ դարմանիչք են յարարածս ըստ բարերարութե արարչութեան իւրոյ. զի կեցուցիչ է 'ի խնամս իւր, որ անբաւ և անքննին է։ Որում ոչ բաւէ իմաստութի հոգևորացն հասու լինել, Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. այլ 'ի գործոց իւրոց և յերախտեաց իմանի և Ճանաչի անմարմնոց և մարմնաւորաց մի ածութին, ամենազօր տէրութին։ Զի որպէս արև և լոյս և ջեր՝ միոյ արեգական ասի և ոչ այլոց, և որպէս աղբեւր և ջուր և գետ 'ի միոյ 'ի բնութե լսին, սոյնպէս և միտք և բան և հոգի իմանի 'ի մարդում, նոյնպէս և աստ միոյ բնութեն և ածութեն է իմանալ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ։ Զի ոչ է արեգակն առանց լուսոյ և ջերմութե, և ոչ աղբեւր առանց ջրոյ և բղխման, և ոչ միտք առանց բանի և հոգւոյ։ Այսպէս և ոչ էր Հայր առանց Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ։

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՃԱՌԵԱԼ ՃԱՌՍ ՅԱՃԱԽԱՊԱՏՈՒՄՍ Ի ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ ԱՌԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՍ

Բ

ԱՍՏՈՒԱԾ է Հայր անձամբ և զօրութ՟ք, գիտութ՟ք և իմաստութ՟ք, արարչութ՟ք և բարերարութ՟ք. և զա՟մ իւր անձին իսկութիւնն ունի։ Կատարեալ է Որդի անձամբ և զօրութեամբ, գիտութ՟ք և իմաստութ՟ք, արարչութ՟ք և բարերարութ՟ք. որ և զամենայն անսկիզբն էութ՟ի ունի։ Կատարեալ է և սուրբ Հոգին անձամբ և զօրութ՟ք, գիտութ՟ք և իմաստութ՟ք, արարչութ՟ք և բարերարութ՟ք. և զամենայն անսկիզբն էութ՟ի ունի։ Մի է բնութ՟ի ա՟ծութ՟ն և անփոփոխ իսկութ՟ն. մի արարչութ՟ի և մի բարերարութ՟ի. մի տէրութ՟ի և մի զօրութ՟ի. և չիք ուստեք եկամուտ և յաւելուած փառաց յանսկիզբն Երրորդութ՟ն։ Զի նա է աղբիւր ա՟մ բարեաց, և 'ի նմանէ բաշխին ա՟մ պարգևք արարչութ՟ն յարարածս ա՟մ։ Որ յօրինէ և դարմանէ և մնուցանէ բարերարութ՟մն իւրով զերևելիս և զաներևոյթսն հոգւով և ճշմարիտ վարդապետութ՟ք, և առաջնորդէ յիւր արքայութ՟ն և 'ի փառսն, որք հաւատան 'ի նա և կատարեսցեն զսրբութ՟իս ահիւն ա՟յ 'ի սուրբ սրտէ և յանկեղծաւոր հաւատոց, որպէս և գրեալ է։

Այսպէս ընկալայք զհաւատոցն բան. և դուք այսպէս հաւատացէք յամենասուրբ Երրորդութ՟ն, յարարիչն ա՟ծ և 'ի հաստիչն ա՟ր և 'ի կենսատու շնորհն։

Որ կենդանարար լուսովն և սուրբ սիրովն ժառան-գորդս առնէ իւր անճառ արքայութեան. և լինի յոր-դորիչ յիշմանն խոստացելոյ անպատումն պարգևացն, որ կայ և պահի յուսացելոցն 'ի նա հաւատով և սի-րով: Վասն զի սէր արարչութեան ստիպեաց արարչին առնել զարարածս ամ, որ երևին և որ ոչն երևին. ոչ 'ի պէտս իւրոյ ածութեան արարեալ, այլ զի երևեսցին նորա փառքն, որ արարածովքս իմացեալ տեսանիւր անմարմնոց և մարմնաւորաց: Որպէս ոչ առնու ինչ 'ի կենդանեաց, այլ տայ նոցա զկենդանութիւն, որպէս ոչ լոյս յաչաց՝ այլ 'ի լուսոյ լուսաւորի և տեսանէ զինքն, այսպէս և ած կեցուցանէ և լուսաւորէ զարարածս իւր, զմտաւորս և զբանաւորս. և բաժանէ 'ի նոսա շնորհս որպէս և կամի: Թէպէտ և բաժինք շնորհաց են, այլ ած նոյն է՝ որ յաջողէ զամ յամենայնի: Եւ տուեալ պատիւ հրեշտակաց և մարդկան՝ իշխանական կամս, զի փառաւորեսցեն զբարերարն ած, որ յոչընչէ 'ի լինելութի եած, և զհանգամանս բարեպաշտութեան ուսոյց գրովք սրբովք. զի կարասցեն խոյս տալ 'ի չա-րէն և առնել զբարին, և դարձեալ նորոգել փառաց 'ի փառս:

Յայսոսիկ երևի Աստուծոյ սէրն 'ի մեզ, զի վասն մեր արար զերկինս և զերկիր և որ 'ի նոսա արարածք են. և այսու խնամով ցուցեալ զբարերարութի սիրոյ իւրոյ: Սոյնպէս և արարածք ճշմարտեալ սիրով մեր-ձեսցին առ ած հաւատով և յուսով և պատուիրանա-պահութբ. և լինի պարգևատու: Զի յամի գոհանա-լով զբարերարութեան խնամոց, և խոստովանողք և դաւանողք առ ճշմարտութիւն լինիցուք, և կացցուք 'ի հնազանդութե հանդիսիցն՝ որ առ հաճոյս տէրու-թեան իցէ. 'ի նեղութե և յանդորրու անքակ մնալ 'ի սէրն որ առ ած է՝ ամ սրբութբ, հոգւով և մարմնով սեամ միշտ: Եւ ոչ զանուն արարչին՝ արարածոց կո-չել, և ոչ զճշմարտութիւն մոլորեցուցանել 'ի սուտ: Այլ առողջ անբիծ անարատ երախտեօք սիրոյն կալ 'ի մտերմութե միշտ: Եւ այս ամ յօրինուածք իրաւանց և արդարութե կայ և մնայ արարչին առ արարածս միշտ:

յորժամ եկեսցէ կատարումն, փոքրիշատէս խափանեսցի »: Զի առաւելեալ է յոյժ և անճառ, և ոչ անմարմնոց է իմանալի, թող թէ մարմնաւորացս զմտաւ ածել և ասել ոք կարասցէ: Զի որպէս խաւար 'ի լուսոյ փախչի, այսպէս և երկրաւորքս յերկնաւորացն և յանմահից կենացն: Վասն այսր բարութենց զամ բարութեն ջանս 'ի մեզ ունելով, և կալ մնալ 'ի մշակութեան հաճոյիցն Աստուծոյ՝ որ աւետեօք բարեաց լիացեալ է: Եւ փախիցուք յաղտեղի և 'ի գարշ ցանկութեց և 'ի չարեաց, որ վշտագին սպառնալեօք է պատուհասն. և զհետ երթիցուք հանդիսի վերնոցն մաքուր վարուք: Լինել երախտաւոր եղբարց սիրով յամ 'ի պէտս կենաց. մշակել զբարի զաւանդս 'ի փրկանս հոգւոց և մարմնոց. զի հրաւիրեալք և կոչեցեալք իցեմք յորդեգրութեն շնորհս: Զի բարիս տնկեալ 'ի մեզ Աստուծոյ, այլ և զիշխանական կամս, եթէ կամեսցուք միշտ զբարին առնել: Զի հոգևոր օրէնքն հաստատեսցի 'ի սիրտս մեր, յոյս, սէր, հաւատ; այլովքն հանդերձ յանձնիշխանական կամս հրեշտակաց և մարդկան: Որպէս զի ժառանգորդք լիցուք փառաւորեալ կենացն, և պատուեալ յարարչէն երանութիքն՝ որ անճառելին է:

Այլ ետ անձնիշխան արարածոցս երկուս դաստիարակս որպէս որդւոյ, զսպառնալիս և զաւետիս. երկնչել 'ի սպառնալեացն և փախչել 'ի վնասակարացն, և ցանկալ աւետաւոր բարեացն և երթալ զհետ արդարութե: Ի ձեռն ճշմարիտ սուրբ գրոց խրատուց իրաւանց և իշխանութեն հնազանդել յաղագս բարեձևութեն: Զի վասն այսորիկ ետ ըզմարգարէս և զառաքեալսն և զհայրապետսն վարդապետս և ուսուցիչս, զի տեղեակ և հմուտ և հաւսու առնիցեն բարի կամացն Աստուծոյ զմեզ. որ զամ մարդ կամի՝ զի կեցցեն և 'ի գիտութի ճշմարտութե եկեսցեն, և երախտաւոր լեալ գործովք արդարութե Հօրն երկնաւորի և Որդւոյն միածնի և Հոգւոյն սրբոյ. որ տայ զկենդանութի արարածոց իւրոց գործակից լինել նոցա բարերար կամացն Աստուծոյ: Այսու իրաւամբք և արդարութեք էած

եմոյծ 'ի ժառանգութի՟ ա՟ծութե՟ն իւրոյ ըստ Առաքելոյ բանին. «Ժառանգք Աստուծոյ և ժառանգակիցք Ք՟սի» ասէ։ Եթէ նմանակիցս Ք՟սի լինիցուք, և փառացն կցորդ։ Ապա մի՛ հեղգասցուք 'ի կեանս մեր. այլ ուշ եդեալ 'ի կէտ կոչմանն անվեհեր փութով ուսուցանել և առնել զկամս նորա. զի մեծ կոչեցի յարքայութե՟ն ա՟յ։

Նա այսու վարդապետեալս, որ արար և ուսոյց ընտրելոց իւրոց 'ի տնօրէնութե՟ իւրում, զի հայեցեալք յեւս գնացից փրկչին մերոյ՝ նմանողք լիցուք։ Եւ մարգարէութե՟ և առաքելական քարոզութե՟ և հայրապետութե՟քն ծանիցուք զՀայրն ամենակալ և զՈրդին համագոր և զՀոգին համագործ։ Եւ ծանիցեն և գիտասցեն և ընդունեսցին հաճոյից արարողին ուղղափառ հաւատովք. անքակ մնալ 'ի սիրոյ արարչին 'ի նեղութե՟ և յանդորրու. և արդարացեալք երախտաւորք կամօք բարերարին։ Զվաստակս ձգանցն վկայս առնել առ ա՟ծ, և մտերմութե՟ օրհնել զտ՟ր զտուողն ա՟մ բարեաց, և գոհանալով փառաւորել զնա։ Այլ և տ՟ր ինքնին զիւր երախտիքն վկայ ունի իւր սիրոյն և բարերարութեանցն, զընտրեալսն և զկատարեալսն՝ որ 'ի նոսա զեղուն շնորհքն ա՟յ։ Այլ և առ երախտացեալսն հոգւով ըղդարձելոցն յապաշխարութի՟ խոստովանութե՟քն՝ ներէ և խնամէ և բժշկէ ողորմութե՟, և թողու զմեղս ըստ բաղում գթութե՟ իւրոյ։ Իսկ զամբարիշտս և զանիրաւս ամբարտաւանեալս չարութե՟, որոց խաւարեալ են միտք և օտարացեալք 'ի կենաց սրբոց և արդարոց, և առ նոսա երկայնամտէ, զի դարձցին 'ի զըղջումն։ Ապա թէ ոչ այսպէս, բարկութի՟ և սրտմտութի՟ կայ և մնայ 'ի վերայ նոցա յամենեցունց արարչէն ըստ բանի Առաքելոյն։

Այսպէս են արուեստք կենաց կենարարին և ըստացողին. և դարմանօք սիրոյն իւրոյ խնամէ զարարածս երևելեօք և աներևութիւքն հանապազ։ Եւ յօրինէ բարերարութե՟քն իւրով 'ի սնուցանել և 'ի դարմանել պէսպէս շնորհօք իւրովք գիտութե՟ և իմաստութե՟, զի խելամուտս և հնարարուեստս արաս-

Այս այս իսկ է սիրոյ Նորա ցոյցք. որ խնդայ ընդ մարդկան ուղղութիւնս և իրաւունս, որք դատանան ՚ի չար վարուցն ։ Զի ինքն կեանք է և կեցուցիչ և սէր ամենալից պարգևօք իւրովք. զի ոչ ոք կարէ ասել զարժանն զնորա զամենազօր մեծութ̃ն. ոչ ոք ՚ի բիւրաւոր զօրացն երկնաւոր բանակացն, և ոչ ՚ի մարդկանէ, յորոց հաճեցաւ օրհնութիւն առնուլ և երկրպագութիւն ։ Զի ամենայն հայհոյութիւնք դիւաց և հեթանոսաց և ամբարշտաց և մեղաւորաց ոչ հասնեն յանհասանելի լոյս ա̃ծութեն ։ Եւ ամենայն բանակք բիւրաւորք հրեշտակաց, որ կան յանդադար փառաբանութեն, և ընտրեալ ՚ի տեառնէ յորդւոց մարդկանէ՝ ոչ կարեն զարժանաւորն օրհնել զա̃ծ ։ Զի ա̃ծութիւն ոչ յարգի յումեքէ և ոչ անպատուի, զի ոչ փոխի յիւրմէ անտի փառացն. զի կեանք է և լոյս անփոփոխելի, որ ոչ անցանէ ։

Բայց զարմանալի այս է, զի վասն առաւել սիրոյն իւրոյ անանունն յանուն գայ. զի ոչ ոք էր ընդ անսկզբանն՝ որ կոչէր զանուն. այլ ինքն վասն բարերարութեն իւրոյ և բարերար կամաց իւրոց արարիչ արարածոց անուանի ։ Զի արարիչ և բարերար և լոյս և կեանք ՚ի խնամս արարածոց զանուանս ունի. այլ զիւր անուն ինքն միայն գիտէ ։ Զի ՚ի լուսոյ լոյս է անշիջանելի, և ՚ի կենդանեաց կեանք, և հուր աննիւթ, և նիւթական հրոյ արարող ։ Այլ որպէս էրն և է և կայ յաւիտեան, ինքն միայն գիտէ. այլ սիրովն իւրով յայտնեցաւ արարածոց, և խնամովք իւրովք ծանուցեալ եղև ։

Այլ և զարարածս կոչեաց յիւր բարերարութեն յաշակերտութիւն զազգ մարդկան. «Նախ զառաքեալըս, ասէ Պաւղոս, ապա զմարգարէս, ապա զվարդապետս» և որ զկնի այսորիկ ։ Յորս բաժանէ Հոգին սուրբ զշնորհս ՚ի գործ կոչմանն որ հրաւիրեացն յարքայութիւն ։ Յայտնեաց զխնամս տեսչութեն իւրոյ սիրոյն. զի լիցուք արդարացեալք ՚ի հաւատոց անտի, որով մտանիցեմք ՚ի փառաւորեալ ժառանգութիւն ՚Քնի ա̃յ ։ Զի այգի իւր անուանեաց զհաւատացեալս. մշակ զՀայրն երկնաւոր. այլ և զառաքեալսն մշակս,

որով սրբին և ժողովին 'ի հնծանսն յաւիտենից։ Որ յառաջին ժամէն մինչև ցվերջին ժամն գործեցին, և ըստ յօժար կամացն զառաջնոցն առին զվարձս 'ի գիտողէն։ Զի որ ոչ նմանեցին այ սիրոյն՝ որ ծագէ զարեգակնն չարեաց և բարեաց, այլ խանտացան [1], ոչ որպէս զորդիս այ առին զվարձս։ Այլ սուրբքն ամենայն գործեցին զարդարութի և զհոգևոր մշակութին, և հասին աւետեացն՝ որ 'ի Քս Յս ճշմարիտ քարոզութեամբն, որ 'ի փառս ամենասուրբ Երրորդութե։ Եւ լցին զտիեզերս կենաց բանիւն, և Ջրովն և Հոգւովըն վերստին նորոգեցին զհաւատացեալս։ Այլ և խոստովանութե և ապաշխարութե զփրկութի քարոզեցին 'ի ձեռն շնորհաց Որդւոյն այ։

Մի Հայր է բնութեամբ միածնի Որդւոյ իւրոյ. և 'ի կենաց կեանք, և 'ի լուսոյ լոյս, և 'ի բարւոյ բարի։ Այլ և մեզ ըստ շնորհի հայր անուանեալ, և լոյս՝ որ լուսաւորէ զմեզ հաւատովն, և կեանք՝ որ կենագործէ զմեզ։ Որպէս առ մարդիկ այս յօրինակ ճշմարտութեն երևի. ոմանց բնութե, և կիսոց խնամածութե որդւոց հայր։ Այսպէս զմեզ մերձաւորս առնէ, այլ և նմանողս արարչական խնամածութեն, զմոլորեալս դարձուցանել յածգիտութի շնորհօք բարերարի Հօրն։ Այլ և բարերարութեցն նման նմա գթասիրութեն լինել։ Առ մեղուցեալսն ուսուցանէ, զի մի իսպառ կորիցեն. այլ խորագիտութե ածել յուղղութի ածային օրինօքն, առ ուսանել գիտել ճանաչել զիմաստութի և զխրատ, և ուղղել զթիւրեալսն նշանօք և արուեստիւք։ Զաշակերտեալսն հաստատել 'ի հաւատս, և անշարժ մնալ 'ի ճշմարտութեն համբերութե բազմաւ յամենայն փորձութիս։ Եւ ըստ օրինակի տեառն սիրոյն յորդորել 'ի նորա կոչման սէր. գթութե խնամ ածել և դարմանել. բառնալ զբեռինս և զկարիս բազմաց, և կոչել առ շնորհս աւազանին և ապաշխարութե։ Եւ երկայնամտութե և համճարով զամենեսեան որսալ հոգևոր ուռկանաւ առ բարեպաշտութիւն։ Եւ լուսաւորել ըզ-

1 Միւս օրինակն խառնեցան։

զանիւն, որ զախտաւոր ծնունդն վերստին ստանայ ա-
ւանց ախտի շնորհօք և մարդասիրութեամբ ամենասուրբ
Երրորդութեանն ։ Ոյք ոչ յարենէ և ոչ 'ի կամաց առն,
այլ յայ ծնան առհաւատչեայ 'ի ժառանգութիւն Քի ։
Զի այսպէս ծնանին որդիք այ 'ի կերպարանս Որդւոյն
այ, և լինին քարոզք ճշմարտութեանն 'ի նեղութեան և
յանդորրու. և անսասանելի կան 'ի սէրն այ ուղիղ
սրտիւ և ուղղափառ խոստովանութեամբ. և որդիք կենա-
րար Հօրն ընծային երկնաւորին անճառ շնորհօք ։ Եւ
յայնժամ հետևէ զգործ այ գործեն և զկամս նորա արաս-
ցեն ըստ երախտեաց բարերարին, և կցորդակից լինին
զօրաց երկնաւորաց առ սպասաւորութեան մարդկան
շնորհօք արարչին, այնոցիկ՝ որ ժառանգելոց են ըզ-
փրկութիւն յաւիտենից, որ 'ի Քս ։

Եւ որպէս Որդին այ եղև որդի մարդոյ և զգե-
ցաւ զմեր բնութիւս և կատարեաց զարդարութիւս ա-
մենայն հոգւով և մարմնով, այսպէս և մեք զգեցցուք
զուղղութիւն և կատարեսցուք զամենայն արդարութիւս
'ի Քս. զի որդիք այ լիցուք, և ածք սիրով ։ Զի մար-
մնացաւ Որդին այ կամօք, և յանձն էառ զամենայն
կարիս մարդկային բնութեանս մերոյ բայց 'ի մեղաց ։
Սոյնպէս և մեզ լիցի ածեղէն զօրութեամբ ընդ ամե-
նայն կիրս անցանել առանց յանցման. զի կարող լի-
ցուք հասանել 'ի չափ հասակի կատարմանն Քի. և
այնպէս ճշմարտեալ 'ի կերպարանս այ, ժառանգես-
ցուք զարքայութիւն Քի ։ Եւ պիտոյ է միշտ դաստիա-
րակութիւն աւետարանին, որ հրահանգէ զմեզ 'ի լա-
ւութեան կարգս. զի յանձանձեալ 'ի շնորհաց Հոգւոյն
սրբոյ ճշմարտութեամբ աճեցուսցուք զվաստակս արդա-
րութեան սուրբ սրտիւ և ուղղափառ հաւատով յած ։
Եւ 'ի տեսչութենէ նախախնամական սիրոյն այ ար-
թունք և զուարթունք եղիցուք 'ի պատրանաց բան-
սարկուին միշտ. և հաստատուն յուսով և առաքի-
նութեամբ, սուրբ վարուք, մաքուր հոգւով և մարմնով
հասանել 'ի նաւահանգիստն խաղաղութեան յաւիտե-
նական կենանն, յանպատում կայեանն, որ պատ-
րաստեցաւ սրբոցն յանճառ սիրոյն այ ։ Եւ որպէս
արեգակնս այս որ լուսաւորէ զերկիր և որ 'ի ամենն

տարածք՝ որ երևելիքն են ծովու և ցամաքի, այսպէս հաւատոյ ճշմարտութեան բան և սրբութ̃ի լուսաւո-րէ զմիտս ցանկացողաց ա̃յ ։ Եւ անձնիշխան կամօք երկնաւորք և երկրաւորք, մարդիկ և հրեշտակք, ճշմարտութեան վարդապետք եղեն 'ի շնորհաց սուրբ Հոգւոյն՝ ստոյգ գիտութ̃բ և անմոլար իմաստութ̃բ ըստ արդարութեան օրինացն ։ Եւ այնպէս առաջնոր-դեալ լուսով Երրորդութեան ստոյգ պատմութ̃ք արար-չական էութ̃ք՝ լցին զերկինս և զերկիր ճառագայ-թիւք որպէս զարեգականս լոյս 'ի կեանս և 'ի փառս երկնաւորաց և երկրաւորացս ։ Իսկ սատանայ որ ա̃ծա-նալն կամեցաւ, տեսեալ զինքն 'ի պայծառութեան, և ամպարհաւաճեալ՝ որպէս կարծէր՝ վրիպեցաւ 'ի փա-ռացն, և 'ի վայր կործանեցաւ 'ի պատուոյն, և զմար-դիկ որսաց 'ի կորուստ, և մնոտի յուսովն ստերիւ-րեալ հոգւով մոլութ̃բ ընկէց 'ի սիրոյն ա̃յ 'ի պէսպէս ցանկութ̃իս[1] ամպարշտութ̃ե ։

Այլ թէ ասիցէ ոք, որպէս ներեաց ա̃ծ սատա-նայի այնքան տարածել զմոլորութեան զանօրէնութ̃իս՝ իմացիր. զի իշխանական կամս է հրեշտակաց և մարդ-կան որ յա̃յ պատուեալ[2]. զի որ ընտիրքն իցեն՝ երե-ւեսցին 'ի նոսա, և ըստ արժանեացն ընկալցին զհա-տուցումն 'ի դէպ ժամանակի զփառս և զտանջանս յարարչէն ամենայն արարածոց ։ Զի որպէս մահ թագաւորեաց 'ի ձեռն յանցուածոցն Ադամայ, այս-պէս և սատանայ 'ի վերայ մեղաւորաց տիրեալ ։ «Զի սիրեցին, ասէ, մարդիկ զմոլորութ̃ի. վասն այսորիկ առաքեաց նոցա ա̃ծ ազդեցութ̃ի մոլորութ̃ե, զի դա-տապարտեսցին. զի հաճեցան ընդ չարն »։

Սակայն ոչ իսպառ եթող զարարածս 'ի նախախ-նամական սիրոյ իւրոյ. այլ գալստեամբ Որդւոյն իւ-րոյ՝ որ եկն յաշխարհ փրկել զմեղաւորս 'ի ծառայու-թենէ սատանայի, հաւատովք յազատութ̃ի փառաց Որդւոյն ա̃յ. զի լուծաւ բռնութ̃ի նորա յորդւոց 'ի մարդկանէ, որ տիրէր մեղօք, յերևել փրկչին ։ Եւ շնորհօք թագաւորեսցեն հաւատովք՝ որ 'ի սուրբ

1 Միւսն [illegible] ։

2 Միւսն պատրաստեալ ։

Երրորդութեանն. և գտեալք զխնդութիւն լուսաւոր աւազանաւն և մարմնով և արեամբն Քրիստոսի, ընդունելութեամբ Հոգւոյն սրբոյ՝ որ աղբիւրաբար բաշխեաց զշնորհս յարարածս։ Զի արդարացեալք 'ի հաւատոց անտի, զխաղաղութիւն կալցուք առ Աստուած 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի առհաւատչեայ ժառանգութեանն. զի նորոգեսցի փառս անեղծութեան կամաւոր խաչելութեամբ իւրով։ Եւ մահուամբ եղծ զմահ, և յարութեամբն իւրով զմեզ 'ի մեռելութենէ մեղացն յարոյց. զի մեք 'ի նորոգութիւն կենաց կացցուք և մնասցուք յուսով յարութեանն 'ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՄԻՏՔ ՀԱՒԱՏՈՑ

ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՑՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

Գ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ հաւատոյ լոյս է աչաց մտացն, շարժմանցն խորհրդոց յիշատակացն ; զգացեալ ըզլոյսն գիտութեան եւ զիմաստութեան շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ : Որ զառաջնորդական միտսն լուսաւորէ, եւ գրովք սրբովք յանդիման կացուցանէ զաներեւոյթսըն, որպէս տեսիլս աչաց զարեգական լոյս եւ զայլ եւս լոյսս. այսպէս երեւութանայ ածային տէրութեանցն մեծութիւնք անքննինք : Զի աննման եւ անհամեմատ է, անպատում եւ անսահման, անհաս եւ անքաւ. այլ հաւատով տեսանի եւ իմանի եւ օրհնի յարարածոց աներկբայ հաւատով 'ի նեղութեան եւ յանդորրու. եւ զօրացեալ հաւատովն որ 'ի սուրբ Երրորդութիւն, կայ եւ մնայ անսասանելի առ մարտակից հաւատոցն : Զի լուսաւորեալք ուղիղ հաւատովք յանսկիզբն էութիւն, 'ի միշտնջենաւոր լոյսն, 'ի կենդանարար կենդանութիւն, յանփոփոխ ճշմարտութիւն, մի եւս խոտորեսցուք յունայնաբանութիւս՝ որ 'ի Հայր եւ յՈրդի եւ 'ի սուրբ Հոգին հայհոյութիւնք :

ԱԾԱԳՐԱՒԱԿԱՆ աւետեացն շնորհաց մի իւիք թողցուք, զի հասցուք խոստացեալ երանութեանցն եւ անմահութեանց եւ անեղծութեանց : Եւ զզարմանս սիրոյ բարերարութեան միշտ ընկալցուք զտէրութեան. եւ զարքայութեան յոյսն 'ի սիրտս մեր հանապազ ունել, եւ զկենդանարար շնորհացն զպարգեւսն ոչ մոռանալ որ 'ի տեառնէ. եւ զխնամակալութիւն՝ մերոյ անգիտութեան եւ տկարութեան օգնական ունել ընդդէմ հնարից սատանայի, որ յամենայն ժամ է թշնամի : Եւ զօրացեալ 'ի կենաց առաջնորդէն 'ի խրատուց, ըստ աճման հաւատոց 'ի կատարումն առաքինութեան եկեղ-

ցուք ։ Եւ յամենայն վարս զխորատ սրբոցն 'ի միտս ունել յերևելիս և յաներևոյթս ․ և այնպէս ծանիցես զճշմարտութիւն ։ Վասն զի ոչ 'ի քէն բաւես հասու լինել ա̃ծային մեծութեան փառացն, նա և ոչ հոգեղինացն գունդք հրեշտակաց, սերոբէիցն և քերոբէիցն ․ և ամենայն երկնաւոր զուարթունքն անհաս են ա̃ծային փառացն ։

Մովսէս մտերիմ ծառայն ա̃յ զէութիւնն քարոզեաց մեզ, ոչ յինքենէ, այլ 'ի նոյն իսկ յա̃յ ։ «Ես եմ, ասէ, ա̃ծ' որ էն » ։ Եւ այսպէս սփռեաց յարարածս զլոյս ա̃ծային էութե̃ն ․ զի անմոլար գիտութեամբ խոստովանեսցին զանբաւ մեծութի̃ փառացն, զանծին իսկութի̃ն և զանսկիզբն էութե̃ն ճշմարտութիւն, զանփոփոխ մշտնջենաւորութի̃ն և զանհաս և զանվրէպ զիմաստութի̃ն, զորս քարոզեցին օրէնսդիրք և օրինապահք ըստ իւրաքանչիւր շնորհի ։ Զի զդժընդակ և զաղտեղի և զխաւարակար ապերախտիւն խըլեացէ, և զլուսաւոր և զշահաւոր և զօգտակար զերախտիւն յորդորեսցէ մինչև 'ի վախճան ժամանակաց ։ Եւ այնու փառաւորեցան և պատուեցան առաքեալքն բարերարին ։ Զի յորժամ առաքէր ա̃ծ զՄովսէս առ ապերախտ ժողովուրդն, եցոյց զխնամոց իւրոց զքաղցրութի̃․ զի ասէ․ «Գթած եմ ես և ողորմած, երկայնամիտ և բազումողորմ, և զղջանամ 'ի վերայ արարածոց » ։ Զի այսպէս ուղղեսցէ զվրիպեալսն 'ի շնորհէն, և նորոգեսցէ վերստին ամենակալ զօրութեամբն. և ամենառատ պարգևատու սիրովն․ որ կոչեցան[1] յորդեգրութեան շնորհ ։ Եւ այսպիսեօք ազատ առաքինութե̃ յանարատ սրբութիւնն փափագանօք միացուցանէ լուսաւորս յաշխարհիս ամենասուրբ Երրորդութի̃ն, և յորդեգրութի̃ կարգէ անփոփոխ ճշմարտութե̃ն ։ Զի տէրն է այսոցիկ արուեստից արուեստաւոր․ աշակերտս ստանալ և նահատակս առաքինիս և ճշմարտութե̃ գործակիցս յիւրոց արարածոց․ զի այս տեսուչք հոգւոց և մարմնոց լինիցին 'ի սէրն ա̃յ հեռաւորաց և մերձաւորաց ։

1 Միւսն կոչեցան ։

Արդ հաւատովք ճշմարտութեան և առաքինութեան հանդիսիւքն, արդարութեամբ և սրբութեամբ լիցուք հաստատեալք յաներևոյթ մեծութեանն 'ի փառսն՝ որ անքննելին է և անպատում ըստ աւետեացն անսպառ և անճառ փառաւորութեանն։ Եւ անզեղջ սրտիւ և ճշմարիտ խոստովանութեամբս օրհնել զանքննելին արարիչն, և անշարժ մնալ 'ի յոյսն կենդանի և հանգստարար հանգիստն որպէս երևմամբք լինել. զոր ակն ոչ ետես, և ունկն ոչ լուաւ, և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց ա̃ծ սիրելեաց իւրոց։ Զի անճառ է քաղցրութիւնքն զոր վայելեն սուրբքն բորբոքմամբ խնամոց և կենդանարար սիրոյն ա̃յ։

Ի վերայ այսր ամենայնի գոհանալ պարտիմք միշտ զարարչական խնամոցն, որ արժանիս առնէ այնքան բարեաց երևելեօք և աներևութիւք։ Եւ օրհնելով օրհնեսցուք զանմահ տէրութիւնն 'ի տուէ և 'ի գիշերի անմեղկելի սիրով, մտերիմ կամօք և անարատ սրբութեամբ. անմոռաց յիշատակօք զխնամս սրբութեանն 'ի մտի ունել 'ի գովեստ փառացն ա̃յ՝ վկայութեամբ հաճոյից նորա։ Զի որպէս ճառագայթք արեգական յառաջ ընթանան և զկնի ծաւալին, այսպէս յառաջ ճշմարտութիւն էութեանն, անփոփոխ իսկութիւն, որ անհաս է քան զմիտս և զխորհուրդս. որ պատիւ նախ քան զարարածս և յետոյ քան զյաւիտեանս յաւիտենից. որ 'ի վերոյ քան զերկինս երկնից և 'ի խոնարհ քան զանդունդս ծովու. որ յամենայն կայ և մնայ։ Զմիոյ անսկիզբն էութեան բարերար կամացն ունին զայցելութիւն յարարչէն արարածք. զի այնպէս անսահման է և անկշիռ, անքաւ և յստակ աղբիւր, և ամենազօր և ամենակալ։ Կեանք է և կեցուցիչ, լոյս մշտնջենաւոր, ահեղ, հզօր, ամենիմաստ և յառաջագէտ, բարերար և տուող բարեաց, գթած և ողորմած, ներող և երկայնամիտ, սուրբ սրբոց և մաքրութիւն ամենայն արարածոց։ Զի եթէ բիւրաւոր զօրք անմարմնոցն և լուսաւորք երկնից և որ երևին և որ ոչն երևին և որդիք մարդկան և որ 'ի յերկրի են և 'ի ծովու անքաւ կենդանիք և որ այլ ևս 'ի նոսա անշունչք արարածք 'ի լեզուս գայցեն, քան գովութեան

ոչ բաւեն ըստ նորա մեծութեան փառացն գովութի մատուցանել զարժանն իւր։

Վասն որ այնքան անհունն է մեծութիւն փառօք, և բարձրագոյն քան զամենայն իմանալիս և տեսանելիս, այլ խոնարհի յարարածս. և իմանի և տեսանի ըստ մերում զօրութեան և խնամոց իւրոց։ Եւ հրեշտակք որ քան զմիտս մարդկան սրագոյնք են, ոչ բաւեն հաստատ լինել մասին, զի՞արդ կարասցուք մեք երկրաւորքս հաստատ լինել փառացն։ «Զի ոչ ոք գիտէ, ասէ, զՀայր, բայց Որդի. և ոչ զՈրդի և զՀոգի, եթէ ոչ Հայր»։

Իսկ խնամք բարերար կամաց սիրոյն այ բազմարուեստ դարմանօք, որ յանսկզբն էութենն և յանփոփոխ մշտնջենաւորութենէն, տնօրինէ յարարածս 'ի հովուել և 'ի խնամել, ամենասուրբ Երրորդութիւն՝ որ լին է ամենարուեստ բարութք։ Զի բազմառատ շնորհօք իւրովք և կենարար առաքինի ընտրեալ առաքինութեամբն յերանելի հանգիստն ժողովէ և փառօք պսակէ 'ի մշտնջենաւոր և յանուշակ պարգևսն։ Զի վասն այսորիկ ստեղծ արարիչն զզօրս հրեշտակաց և զմարդիկ յանձնիշխան կամս, զի ընտրութեամբ հոգեւոր օրինացն փոփոխումն առցեն. 'ի փոքրկութենէ ընդ մեծութի, յանարգութենէ զպատիւ, յապականութենէ զանապականութիւն, 'ի մահկանացուացս [1] զանմահութի աստուածութեան՝ որ 'ի Քս Տս։ Ուր չիք փոփոխումն ժամանակաց և հանումն բարեաց տուելոց յարքայութեան այ։ Միշտ 'ի մշտնջենաւոր երանութիւն վայելել 'ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեան Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 Ցերկուսին օրինակսն 'ի մահկանացուածս։

ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄՈԼԱՐ ՄՏԱՑ ԵՒ ԸՆԾԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԳԱՇՏՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

Դ

Ով անհամեմատ ամենակալ[1] ամենասուրբ Երրորդութիւն է. և յանսկիզբն էութեան և 'ի մշտընջենաւորութեան հաստատեցան ամենայն արարածք երևելիք և աներևոյթք: Երկինք և երկիր և ամենայն որ 'ի նոսա, 'ի միոյ արարչէն արարան ամենակարող զօրութեամբն, ամենալոյս լուսովն և կենդանարար տերամբն. զի լի են արարածք ամենայն փառօք նորա: Որ ամենիմաստ և ամենագէտ և ամենատես բարերար կամօքն իւրովք խնամէ զարարածս իւր, զոր յոչընչէ և 'ի չգոյէ գոյացոյց. զհոգևորս և զմարմնաւորս, զշնչաւորս և զանշունչս: Եւ զտարերս ամենայն չորիւք յեղանակօք յարդարեաց, բարձրութեամբ և խորութեամբ, լայնութեամբ և երկայնութեամբ: Եւ զորս արար կենդանիս և անմահս, մտաւորս և բանաւորս. որ են գունդք հրեշտակաց և երկնաւոր զօրք, որ կարգեալ են 'ի պատիւ և 'ի պաշտօն և յանդադար փառաբանութեան ամենազօր տէրութեան: Կացոյց և լուսաւորս յերկինս յառաջնորդութիւն և 'ի փոփոխումն աւուրց և ժամանակաց, 'ի սընունդ մարդկան և ամենայն կենդանեաց և բուսոց և տընկոց: Նա և զհուր և զջուր, զամպս և զհողմս յարդարեաց 'ի պէտս ազգի ազգի բուսոց և անկոց, որ 'ի պէտս մարդկան արարան իւրաքանչիւր: Եւ որ 'ի ջուրս են ողողակք[2] և ձկունք. ազգք գազանաց պէսպէս բնութեամբք և զանազան կերպարանօք 'ի ծովու և 'ի ցա-

1 Մերն հաստափոյ:

2 Միւսն ըղողջանք:

մաքի, մեծամեծք և փոքունք, քաղցունք և դառինք, շայեկանք և անշահք։ Նմանապէս 'ի տունկս և 'ի բոյսս որ 'ի պէտս արարան մարդկան, և ոչ արարչին։ Արար և ոսկի և արծաթ և պղինձ և երկաթ, և պատուական քարինք և անարգք 'ի պէտս մարդկան 'ի վկայութիւն մեծին ա̃յ արարման։ Եւ 'ի չորից նիւթոց զերեւելիսս եցոյց. խոնաւ և ցամաք, ցուրտ և ջերմ յա̃յ կազմեցան։

Այլ 'ի նոյն նիւթոյ արարեալ զմարդն, և շնչեաց 'ի նա հոգի կենդանի և անմահ, մտաւոր և բանաւոր։ Եւ խառնեաց զհոգևորն ընդ մարմնաւորն. զի զհանդէս իւրոյ մտերմութ̃ն ցուցցէ առ արարիչն. ժուժկալեալ հոգևոր սիրով պահիցէ զպատուիրանն ահիւ տեառն. զի հաճոյացեալ ա̃յ՝ ժառանգորդ լիցի անվախճան երանութ̃ցն. զի «Արար, ասէ, զմարդն 'ի պատկեր իւր, և տէր ա̃մի կացոյց զնա, և ըստ պատկերի իւրոյ արար զնա»: որ ըստ Ք̃նի մարմնանալոյն է իմանալ։ Եւ անձնիշխան կամօք մեծարեաց զմարդիկ որպէս զհրեշտակս, և ելից իմաստութ̃բ և գիտութ̃բ, և տեղեակ ա̃մ հանգամանաց և խրատու հոգևորաց առ 'ի հաճոյս տէրութ̃ն իւրոյ. զի լիցի տեսուչ արարչին արարածոց ըստ պատուիրանի նորա։ Եւ զա̃մ տարերս 'ի գործ արկցէ արուեստիւ հանճարոյն մարդոյ առ 'ի շինութ̃ի աշխարհի ըստ գաւառաց և քաղաքաց։ Այլ և կահս և կազմուածս և անօթս ըստ արուեստից կազմեսցէ առ 'ի պէտս վարուց աշխարհիս, որով պէտք անօրինին։

Այլ շնչաւորաց անասնոց և գազանաց և թռչնոց ետ բարս և ուշ առ 'ի պէտս։ Որոց ուշն զբարսն շարժէ առ 'ի ներգործութ̃ի. և բարուց նոցա վարդապետ զմիտս մարդկան առ 'ի պէտս իւրաքանչիւրոցն և 'ի մերոյ սպասաւորութ̃ս։ Եւ 'ի նոսին են մանունք և մեծամեծք, անարգք և շայեկանք, պիտանիք և անպիտանք, զազիրք և գեղեցիկք. զի երևեսցի լաւն 'ի վատթարէն և անարգն 'ի պատուականէն։ Որպէս 'ի խաւարի լոյս երևի, և 'ի գազանաց զգօնն, և 'ի թիւնաւորաց անմեղանչականն, և յանշայեկանէն շայեկանն, սոյնպէս է և 'ի տունկս և 'ի բոյսս, այ-

լագոյք[1] և հոտովք և համովք, քաղցր և դառն, անոյշ և անհամ. զի երևեսցի լաւն 'ի վատթարէն, որ առ դարմանս և առ բժշկութիւնս կարգեցան ըստ ներգործութեան այ։ Եւ են որ անծանօթք են, և են որ ծանուցեալք ըստ տեղեաց տեղեաց։ Է ինչ և 'ի տղունս՝ իրաց ինչ 'ի պէտս. որպէս յօձիցն ասէ ըղթերակէն։

Ո՜ քրայապէս յօրինեալ արարչին զնախախնամութիւն յարարածս իւր, որ երևելին և որ ոչն երևելին, այսր ամի ամր և իշխան և ժառանգաւոր արար զմարդն երևելեացս արուեստաւոր մտօք։ Զի յուշընչէ արար զամենայնս և թագաւոր կացոյց զմարդն և մեծարեաց. զի նովաւ ծանիցի արարողն և փառաւոր լիցի միշտ. և մարդն ծանիցէ զինքեան զպատիւն որ յանպատուութէ 'ի պատիւ վերաբերեաց յամ արարածոց։ Որ արուեստաւոր խելամտութի որ յարարչէն՝ կարասցէ 'ի գործ արկանել զշնչաւորս և զանշունչս. զի երևեսցի գործ իմաստութե ըստ ամի որք ընդ հնազանդութեբ են անկեալք 'ի տեառնէ 'ի գործ պիտոյից, և կամ առ շինութի և 'ի զարդ, կամ առ այլ ինչ փարթամութիս։ Ցայսոսիկ վայելելով իշխանական ճոխութեն՝ փառաւորեսցէ միշտ զբարեգործողն։ Զի այսքան պատիւ տուաւ մարմնաւորացս որպէս և հոգեղինացն և անմարմնոցն և անմահիցն. և արար ընտրողս և գովողս արարչութեն, որ միշտ օրհնեսցեն զնա 'ի ձեռն օրինաց եդելոց. զի իւրեանց իշխանական կամօքն հաստատեսցին 'ի հաւատս ճշմարտութեանն, և ընտրեսցեն զարարիչն և զարարածս 'ի միմեանց, զդարմանիչն և զդարմանաւորսն, զկեցուցիչն ամ կենդանեաց. որով ընու զպէտս պիտոյից ամ արարածոց։

Իւ զի արժան է յամ ժամ կարդալ առ նա, և խնդրել զայցելութիւն հոգևորաց և մարմնաւորաց, և գործակից լինել բարերար կամաց նորա, և անվընաս մնալ առ երախտաւորն ած։ Եւ այսու օրհնակաւ փոխել 'ի վատթարէն 'ի լաւն, յանարգանացն 'ի պա-

1 Այդպէս յերկոսին օրինակս։

տիւ, 'ի ծառայութէ յազատութի Որդւոյն այ, և յընտանութի ճշմարիտ հաւատոցն՝ որ 'ի Հայր և յՈրդի և 'ի Հոգին սուրբ. ժառանգաւոր լինել երկնից արքայութեն և անվախճան երանութեցն ։ Զի նա է արարիչ ամի, որ արար զպաշտօնեայս իւր հոգիս և 'ի բոց հրոյ, զվերին զօրսն ։ Եւ զմարդիկ յերկրէ ստեղծեալ, անստուերն և զկեանս ունի դարմանօք ։ Որք և 'ի հրեշտակաց դաստիարակին 'ի հոգեղինացն վարս ըստ նախախնամութեն այ, որ զօրէնսն յօգնականութի ետ, որ 'ի հրեշտակաց քարոզեցաւ ։

Այլ և 'ի մարդկանէ հաճեցաւ ած քարոզ լինել ճշմարիտ աւանդիցն. որք հաւատարիմ գտան առ պատուիրանս նորա և հաճոյացան այ, և զբազումս 'ի մարդկանէ դարձուցին յանգիտութէ և յուղղութիւն ըստ կամաց արարողին կենաց ։ Եւ որք արհամարհօսք գտանին այ և նանրացեալ 'ի խորհուրդս իւրեանց և խաւարեալ անմտութեամբ սիրտք նոցա, որպէս ասաց Առաքեալ, զրկեցան յամենառատ բարերարութեցն ։ Զի ոչ միայն զխնամս արարչին արգելին իւրեանց անհնազանդ բարուքն և յետսընդդէմ գնացիւքն, այլ և զբարկութիւն այ յինքեանս շարժեցին յարդար և 'ի մարդասէր դատաւորէն ։ Որ անկան 'ի փառաց և 'ի պատուոյ, 'ի նախախնամութէ բարերար կամացն, և 'ի հրեշտակաց դաստիարակութէ՝ որ զօրավիգն էին ։

Այլ որք մտերմութբ կացին մնացին համբերութբ յամ նեղութիս, 'ի նորին խնամսն վայելեն աստ և 'ի հանդերձելումն ։ Եւ որք մոլորեցան 'ի ճշմարտութէ անտի, բարկութին այ կայ մնայ ի վերայ նոցա ։ Զի զտարերս ամ աստուածս արարին, զշնչաւորս և զանշունչս, զջուր և զհուր ։ Զի ջուրն 'ի պէտս կենդանեաց արարան յայ, որ արբուցանեն զերկիր. և դարձեալ ապականին նեխելով և նուազելով ։ Եւ հուր առ 'ի պէտս մեր արարաւ; որ դարմանօք վառի և սպասաւորէ մեզ. և 'ի պակասել կերոյն[1], շիջանի և ապականի ։ Նոյնպէս և հողմք և ամպք 'ի պէտս են այլ

1 Միւս օրինակն չերակրոյն ։

արարածոց արարան, և ոչ ինքեանք եղեն. և ապակա-
նացուք են յօրդելով և պակասելով օգտել և վնասել,
զիւրեանց տկարութիւն ցուցանելով: Եւ երկինք և եր-
կիր ոչ ինքնին եղեալք, և որ 'ի նոսա զեռունք իցեն
և անշունչք, այլ յայ արարան, և ապականացուք են:
Երկինք լուսաւորօք և երկիր կենդանեօք և բուսովք
և տնկովք, և ամ ձեռագէտ արուեստից, որ ստեղ-
ծանեն պատկերս յարարածոց այ աստուածս, սուտ
են և ապականելին. որպէս իմաստնոց է քաջայայտ:
Նա և ոսկի և արծաթ և ականք պատուականք և
պղինձ և երկաթ 'ի մարդկանէ ճարտարաց 'ի պէտս
ինչ իրաց կազմեցին, և կամ 'ի զարդ ինչ նիւթոյ հա-
սարակաց արարչին առնելոյ իմաստութեան այ նախախ-
նամեալ: Զի երկինք և երկիր և ամենայն զարդ նոցա
յայ արարան յոչընչէ. և չեն աստուածք տարերքս
ամ, այլ արարածք հասարակաց արարողին:

Արարածք են այ և լուսաւորք՝ արեգակն և լուսին
և աստեղք ամ, որք իւրեանց փոփոխմամբն ցուցանեն
զիւրեանց սպասաւորութիւն ըստ սահմանելոյն այլ ևս
արարածոց: Եւ յայտ առնեն մեզ եթէ արարածք են
օգտելով և վնասելով, ամարանի ջերմամբքն և ցըր-
տութեամբ ձմերանոյ, մանրապատումիւն շահիւք և վնա-
սակարութեամբ, որպէս իմանալի է: Զի որպէս մարդիկ
ոչ կացին 'ի պատուիրանապահութեան այ և ըստ հրա-
մանի դարմանողին յօգտակարսն վայելեցին՝ այլ նան-
բացան, այնպէս և դարմանիչ արարածք փոփոխեցան
յօգտակարացն[1] 'ի վնասակարս: Որպէս ձմեռն ոչ մի-
այն զովացուցանէ, այլ և սպանանէ. և ամառն ոչ մի-
այն ջեռուցանէ, այլ և խորշակահար առնէ. և հուր
ոչ միայն ջեռուցանէ և զպէտսն լնու, այլ այրէ և ա-
պականէ. և ջուր ոչ միայն արբուցանէ զերկիր, այլ և
ողողէ և վնաս առնէ: Այնպէս և ամ դարմանքն.
որպէս իւղ և մեղր և գինի և այլն ամ ըստ նմին օրի-
նակի: Եւ չափովն խնամք են դարմանոցն, և անչափն
տանջանք և մահ. զի սանձեսցէ զժպիրհ և գյանդու-
գըն կամս ագահութեան և զանձնիշխան կամացն զհա-

1 Միւսն յաւելու 'ի վերջն և:

սուզմն և 'ի վայր ցնդումն անառակութեան և անխնայ չարութեան, որ է Ճանապարհ անդորր [1], որ տանի 'ի կորուստ։ Եւ նեղ և նուրբ Ճանապարհ՝ և սիրոյ և արդարութեան օրինացն, որ տանի 'ի կեանսն յաղագս սրբութեան և Ճշմարտութեան, որ ընթացուցանեն զճանապարհորդն 'ի դուռն կենաց և փրկութեան.

Զի այսպէս երեւելեօքս և աներեւութիւքն ահիւն ա՟յ սանձահարեալ զանձն 'ի զգաստութիւն, և զդժպհութիւն և զյայրատութիւն անձնիշխան կամացն լուծանել 'ի չարէ և 'ի բարիսն շարժել և յօրդորել ըստ օրինացն։ Կշռել և խորհել, ասել և առնել որ 'ի հաճոյս ա՟յ աւարտի ճշմարիտ վկայութ՟բ սուրբ գրոց։ Եւ մի անկանել 'ի բազմախոյզ խնդիրս՝ որ վրիպեցուցանեն 'ի ստոյգ հաւատոց։ Զի ճշմարիտ գիտութ՟ի իմաստից կենարար շահիւքն լցուցանէ միշտ. և ամրացեալ պահպանութ՟բ պատուիրանին 'ի հոգեւոր վարդապետութ՟էն կայ մնայ անսասանելի։ Այլ և զամուրս ա՟մ քակէ զհպարտացեալս 'ի վերայ գիտութ՟են ա՟յ, և ածէ 'ի հաւանութ՟ի հաւատոցն։

Զի մինչ մարդն հնազանդէր օրինացն ա՟յ, և գազանք թունաւորք հնազանդէին մարդոյն որպէս տեառն և թագաւորի։ Որպէս Դանիէլին՝ որ եկաց 'ի պատուիրանին, և որպէս երեք մանկունքն 'ի հնոցին, և որպէս ծովն՝ Պետրոսի. նա և ա՟մ սրբոց արարածք հնազանդեցան 'ի կամաց ա՟յ։ Եւ որք ապըստամբք են 'ի պատուիրանէն ա՟յ, և ա՟մ արարածք չնչաւորք և անշունչք հակառակս յառնեն. և երկիրս ա՟մ տնկովք և բուսովք յապականութ՟ի դառնան։ «Արար, ասէ, զերկիրն պտղաբեր՝ յաղտաղտուկ վասն չարութեան բնակչացն»։ Եւ որքան ջանք և հնարք եղեն սրբոցն զմարդիկ ածել յուղղութ՟ի ա-ըհնօքն և աւետարանաւն Ք՟ի, սոյնպէս և մարդկան ըստ ա՟յ շնորհին հնարիւք ածել 'ի հնազանդութ՟ի ըզգազանս և զանասունս և զթռչունս արքանեկել զպիտոյսն, և զերկիր 'ի գործ արկանել 'ի պէտս։ Եւ ահուր և առ Ջուր և հողմ հնարիւք սպասաւորս առ-

1 Մերն անդոյրր։

նել մեզ՝ իմաստութ՟են ա՟յ առաջնորդեալ։ Եւ նախախնամութ՟ն արարչին աներեւութաբար ներգործէ 'ի մեր հնազանդութ՟ի գազանաց և անասնոց և թռչնոց և սողնոց և զեռնոց, որ 'ի ծովու և որ 'ի ցամաքի են։ Զի եթէ ոչ էր ահ ա՟ն 'ի վերայ, ամենեքեան զմեզ սատակէին։ Եւ ուր ուրեք վնասիցեն զմեզ, յերկիւղ ա՟յ շարժեն. զի վերաբերեալ 'ի հեղգութ՟է յառաքինութ՟են վարս փութասցուք միշտ։ Զի և գազանք ոչ եթէ բնութ՟ եղեն չարք, որպէս ընդելութ՟ն ցուցանեն առ թովիչսն. և առիւծ և ինձ և արջ հնազանդին մարդկան, որպէս եզն և շուն և այլ ա՟մ՝ որք ընդ լծով անկանին և շողոքորթեն, և առ անընդելսն գազանանան, և մահ գործեն անծանօթիցն և վէրս։

Այլ որպէս 'ի պատճառէ իմեքէ կատաղութ՟ի 'ի խելսն անկանի և հանէ 'ի դարմանոց, և յընտանութ՟է 'ի վարագութ՟ի [1] մոլորեցուցանէ և 'ի կորուստ ինքեան և այլոց եւս, նոյնպէս և առ ուսմունս մոլորութ՟ի 'ի խելս մտացն անկանի և ցնորեցուցանէ որպէս զկատաղին, անծանօթս առնէ 'ի ճշմարտութ՟էն ամբարիշտ և այլանդակ վարուք. որք ելանեն ընդ սահմանս բնութեանն, բայց թէ բժշկի ուրեք որպէս կատաղի։ Վասն այսորիկ պիտոյ է յոյժ զգուշութ՟ի՝ պահելով զլսելիս և զմիտս յայնպիսեաց անտի վնասուց, և խորհել յօրէնս ա՟ն 'ի տուէ և 'ի գիշերի, որ փրկութ՟ լի է և կենօք։ Զի և մարդն մտաւոր և բանաւոր՝ շնորհիւ ա՟յ անշարժ կացցէ 'ի լաւութ՟ի մտերիմ հաւատով և անարատ վարուք։ Փոփոխել 'ի վնասակարացն 'ի լաւագոյնսն. արժանաւոր լինել հոգևոր առողջութ՟ե և ամբիծ սրբութ՟ե երախտեօք ճշմարիտ սիրոյն ա՟յ. և ընդունել շնորհս առաքելութ՟ե, մարգարէութ՟ե, վարդապետութ՟ե, քահանայութ՟ե շնորհի հաւանական կամօք արժանի լինել, և լուսաւորել զա՟մ խորհուրդս մտաց լուսով գիտութ՟ե և իմաստութ՟ե. արժանաւոր երախտաւոր վարուք հասանել 'ի նաւահանգիստն կենաց։

Այլ յաղագս անձնիշխանական կամաց ունի զօ-

1 Այսպէս յերկուսին օրինակսն։

ծըն ընդ առեղծիչն իւր թէ ընդէր այդպէս արարեր զիս ։ Զի ուսցուք զմեզ ինքեանս ըստ իշխանական կամաց մեղուցեալս և ապականեալս, և անմեղս և անապականս ։ Որոց իւրաքանչիւրոցն է պատրաստեալ, մեղուցելոցն մահ, և անմեղացն կեանք յետ աստեացս վճարելոյ . որոց կենաց և մահու փոփոխումն չիք ։ Որ անփոփոխն է կենդանի երանութիւն 'ի սիրոյն ա̃յ կազմեալ. «Զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լըւաւ, զոր պատրաստեաց ա̃ծ սիրելեաց իւրոց », ասէ ա̃ծային Առաքեալն ։

Այլ յայնժամ 'ի կատարածի յայտնի 'ի յայտնութեան աւուրն և 'ի յարութեան, յորժամ լինիցի ահաւոր ատեանն յերևել փառաց Որդւոյն ա̃յ . զի երկինք և երկիր անցցեն, և նա կայ միայն անմահ և մշտընջենաւոր և անսպառ յաւիտեանս յաւիտենից ։ Զի անհնազանդից և անհաւատից, ամբարշտաց և մեղաւորաց կազմեցան տանջանքն անվախճանք, որպէս սատանայի և դիւաց նորա ։ Զի յերկրի որպէս 'ի ծովու ծփեցան հողմակոծեալ և մրրկեալ մեղօք ։ Այլ հաւատարիմքն և լուսաւորեալքն շնորհօք անսասանելի մնացին 'ի պատուիրանի արարողին . զի լուսաւորեցան վարք նոցա . և որք տեսին զգործոն̃ց բարիս, փառաւորեցին զՀայրն որ յերկինսն է՝ ըստ բանի աւետարանին ։ Այլ արարչին բոլորից և ամենեցուն տեառնն ոչ ոք կարէ հասու լինել և բաւական յասել զամենարար զօրութեան նորա զմեծութի̃ և զիմաստութի̃ ։ Այլ ըստ իւրում բարերարութեան երաց զդուռըն կենաց արարածոց իւրոց հաւատացելոց 'ի ձեռն Յի̃ Քի̃ և սրբոց իւրոց ։ Որոց աշակերտեալք 'ի նոյնսըն գնասցուք հաւատով և սիրով և յուսով . զի ընդ նոսին ժառանգեսցուք զանսպառ բարութիւնն 'ի Քս̃ Յս̃ 'ի տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՐԱՐ ԽՐԱՏՈՒՑ

ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԱՍԱՑԵԱԼ

Ե

ՅԱՅՏՆԻ է իմաստնոց սրբոց որ ունին զգիտութիւն 'ի գրոց մարգարէից և առաքելոց և վարդապետաց, թէ մի է բնութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն զօրութեամբ և փառօք և մշտնջենաւորութեամբ։ Անսահման էութիւն, անսկիզբն իսկութիւն, անփոփոխ ճշմարտութիւն, կեանք և կեցուցիչ կենդանեաց։ Հայր է հայրն միածնի Որդւոյ, և բխումն Հոգւոյն սրբոյ. պատճառ նոցունց՝ իսկութեանցն 'ի նոյն բնութէ։ Երրորդութիւն կատարեալ և մի ա՟ծութիւն, փառաւորեալ միշտ 'ի զօրաց երկնաւորաց և 'ի մարդկանէ որպէս զա՟ծ և զարարիչ գոլով։ Զի յոչընչէ արար զսոսա և զամենայնս որ երևին և որ ոչն երևին և յերկինս և յերկրի։ Եւ հոգեղինացն և բանաւորացս տուեալ զիշխանական կամս, որով երևեցին պատուեալք, և ցուցցեն զլաւութիւն մտերմութեան առ արարիչն, փառաւորելով զտ՟րն փառաց և առնել զհաճոյս նորա, և արուեստից նորա տեղեակ և աշակերտ լինել անարատութեամբ և սրբութեամբ։ Եւ երախտաւոր լինել առ դարմանս որդւոց մարդկան. հովուել և բժշկել և առաջնորդել յերևելի և յաներևոյթ պէտս ըստ ամենայն օգտից գործակցութեամբ Հոգւոյն ըստ օրինացն։ Բարի կամօք և բարի խորհրդով և բարի գործովք ցուցեալ զգործ պիտանութեան։ Զի եղեալք և հաստատեալքս 'ի բարի՝ 'ի նոյնս կացցուք։ Զի աղբիւր է ա՟մ բարեաց և կենդանատու սուրբ խրատուց. որ զամենեցուն միտս լուսաւորէ 'ի գործակցութիւն կամաց իւրոց բարեսիրաց խելամտութեամբ գործոց սրբոց՝ մտանել 'ի ժառանգութիւն արքայութեանն, որ պա՟ ան-

վախճան կեանման տանի ։ Այս է բարերարութեն նորա հանդէպք, անմախանձ և առատ առ արարածս իւր ․ զի զամենեսեան կոչէ յիւր փառսն և յերանութիւնս գործակցութբ ըստ իւր բարերար կամացն ։

Նաև զի արարածոց կամք հաղորդեալ իցեն ընդ նորա բարի կամացն 'ի ձեռն օրինացն եդելոց, և լիցին աշակերտք բանին կենաց ։ Զի նախ նորա միայնոյ ամենակալ զօրութեանն և բարերար կամացն և ամենագիտ սիրոյն գործ երևեցաւ, զի յոչընչէ արար զերկինս և զերկիր և որ 'ի նոսա արարածք իցեն, որ երևելին և որ ոչն երևելին ։ Երկրորդ լաւութբ մտաւորացն և բանաւորացն և որք 'ի նոցանէ ըզգործս մտերմութե և հնազանդութե և սիրոյ ցուցանեն, յայլ պատիւ փոխեցին յանուն և 'ի փառս հրեշտակաց և հրեշտակապետաց, սերովբէից և քերովբէից և զուարթնոց և ած երկնաւոր զօրացն՝ որք փառաւորին ։ Իսկ երկրաւորացս տուեալ շնորհս առաքելութեան, մարգարէութե, քահանայութե, աւետարանութեան, ճշմարիտ վարդապետութե, մարտիրոսութե, կուսութե, սրբութե, կատարեալ ապաշխարութե ։ Զի երկոքին կազմանքն միոյ բարերար կամացն արբանեակք են և աշակերտք, վերին զօրք և մարդիկ ։ Զի մի է ած Հայր, յորմէ ամենայնն․ և մի տէր Յս Քս, որով ամենայնքս․ և մի սուրբ Հոգի նորոգող․ Երրորդութիւն սուրբ ։ Զի Բանիւ տն երկինք և երկիր հաստատեցաւ, և Հոգւով բերանոյ նորա ամ զօրութիւք նորա, որպէս ասացաւ 'ի մարգարէէն ․ որ միշտ օրհնի յարարածոց ։

Նա զանազանութի կարգաց և պատուիրանաց յայ 'ի հրեշտակս և 'ի մարդիկ ըստ իւրաքանչիւրոց յօժարութե և սիրոյն որ առ ած ։ Զի յանուանսն ուսուցանեն մեզ երկնաւորք և երկրաւորք կալ 'ի մըտերմութե և 'ի բարեխորհրդութե 'ի բարի գործս․ յորդորել և զայլս 'ի բարին և 'ի հաճոյսն ամենազօր տէրութեն, և խափանումն առնել աղտեղի բարուց շարժմանց ։ Զվերինսն խորհել զհրեշտակացն, զի ըզնոյն փառս և զպատիւ առցուք, և լինել սպասաւոր բանին կենաց և արարչին կամաց ճշմարիտ քարոզութբ․ զանմոլար գիտութի սփռել 'ի լսելիս մարդ-

կան, զարթուցանել 'ի գործ բարեաց, և ունել զերասանակս անձնիշխան կամաց 'ի պահպանութիւն պատուիրանին և յիրաւունս Ա̃յ: Ով զայս արասցէ, քերովբէի նմանի, և զնոյն պատիւ առցէ յարարչէն: Եւ որ զհակառակասէր և զդժնդակ վարս ուղղէ 'ի հնազանդութիւն և 'ի հեզութիւն և յանարատ սրբութիւն, խլելով 'ի մտաց և 'ի մարմնոց զանիրաւ բոյսս որոման չարութեան, ապիրատութեան, խորամանկութեան, խարդախութեան և ա̃մ վնասակարաց, և ցանկացողս առնէ ա̃ծային օրինացն արդարութեան, զսերովբէի զկարգ ունի և զպատիւ:

Իսկ որ արթունն կայ 'ի հանդէս առաքինութեան սուրբ և անարատ, և ոչ պղերգանայցէ յօգտակարացն, 'ի հոգևորացն կամ 'ի մարմնականացն, ըզզուարթնոցն զկարգ ունի, զփառս և զերանութիւն:

Իսկ որ զկորուսեալն գտանէ և զգտեալն պահէ, և զամբոխեալն բարկութեամբ և ամբարտաւանութեամբ՝ զիջուցանէ 'ի խաղաղութիւն և 'ի խոնարհութիւն և 'ի հաշտութիւն, նմանեալ լինի Որդւոյն Ա̃յ և ժառանգակից ըստ իւրում բանին. «Երանի խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք Ա̃յ կոչեսցին»:

Իսկ որ զօտարսն ընդանեցուցանէ, և զգլորեալսն 'ի մեղս՝ կանգնէ, և զհիւանդացեալսն անհաւատութեամբ և երկմտութեամբ՝ բժշկէ ուղղափառ հաւատով և բարի գործովք, և զաղտեղիսն հոգւով և մարմնով ախտացեալս սրբէ ստոյգ խոստովանութեամբ ըստ աւազանին շնորհի, և գայ յապաշխարութիւն, գործակից լինի Հոգւոյն սրբոյ, և նորին բնակարան, ըստ բանին. «Դուք տաճար Ա̃յ շինեալ իրաւամբք և սըրբութեամբ. և Հոգի Ա̃յ, ասէ, բնակեալ է 'ի ձեզ» իւրովք ա̃ծային փառօքն 'ի սրբեալսն:

Իսկ որ զանյոյսսն յուսով նորոգէ 'ի յոյս կենացն յաւիտենից, և զհարթուցեալս և զհեռացեալսն հանդարտեցուցանէ և զետեղէ երկայնմտութեամբ 'ի համբերութիւն, և գթած խնամովք յանձնանձէ, և շնորհօք ողորմութեամբ ուղղէ 'ի լաւագոյնսն 'ի լուսաւորութիւն ա̃ծգիտութեան և մաքուր վարուց, ժառանգորդ լինել Ք̃նի և արքայութեան երկնից: Որ նմանեցաւ նորին մարդասիրութեան ըստ ա̃մի, և 'ի խնամս սուրբ

բութիւն յանդիմանել զմարմնաւոր բարուցն միշտ ըղ-
շարժմունս, և քակել զկիրս մարմնաւորս և շինել
զհոգևորսն, զամբծութիւն և զճմ արդարութիւն փա-
փափանօք և անմեղկելի 'ի շահաւոր գիտս և 'ի փըր-
կութիւն մերձաւորին և հեռաւորին ։ Զի որք այսպի-
սի վարուք հանդիսանան, նոքա են արժանի Հոգւոյն
սրբոյ օծման, և քահանայանալ Այ և ընձայել ժողո-
վուրդ տն նախանձաւորս գործոց բարեաց և պաշտօ-
նեայ սուրբ Երրորդութեան 'ի ձեռն շնորհաց սուրբ
աւազանին և մարմնոյ և արեանն Քի կցորդ ըստ որ-
դեգրութեան. և 'ի բաց ընկենուլ զհին մարդն, և ըղ-
գենուլ զնորն որ ըստ պատկերին Այ է, արդար և
սուրբ, մեկնեալ 'ի չարեաց։ Իսկ որք կամին զանց առ-
նել զանցաւորօքս, և առնուլ զմշտնջենաւորսն 'ի
ժառանգութիւն, առեսցեն զվարս մարմնաւորս, և սի-
րեսցեն զվարս հոգևորս, նահատակեալք բազում
առաքինութեամբ. զի առցեն զանուն խոստովանողաց և
վկայից սուրբ մարտիրոսաց, որ երանութեան պսակին։
Իսկ որ զգեցեալ են զանարատ սրբութիւն կուսու-
թեան, և զմիամտութիւն բարեբար կամաց հաճոյիցն, և
ըստ արդարութեան օրինացն և կրօնից սուրբ հարցն,
նոքա են որ մտանեն յառագաստն լուսոյ և վայելեն
'ի փառս անմահ թագաւորին։ Իսկ որք անկեալ են
'ի փորձանս մեղաց աղտեղութեան և դժնդակութեան 'ի
խաբս սատանայի, և յիշեսցեն զբանն կենդանի որ
ասէ, «Դարձարուք առ իս 'ի մեղաց, և խոստովան
լերուք և ապաշխարեցէք. և ես դառնամ առ ձեզ
յողորմութիւն շնորհօք 'ի բժշկել 'ի փրկել 'ի կեցու-
ցանել», զի զօրացեալ 'ի տնէ՝ յաղթեսցէ սովորա-
կան ցանկութեանցն և չարին խաբէութեանց՝ որ ըստ հո-
գւոյ և մարմնոյ է մարտն բռնացեալ։ Եւ հանդիսա-
ցեալ յառաքինութեան մրցմունս, յաղթեսցէ և յա-
մօթ արասցէ զիշխանն մեղաց առհաւատչեայ յու-
սոյն և աւետաւոր յարութեան։ Զի 'ի ձեռն մարմնոյ
և արեանն Տն ազատեալք լիցուք 'ի տանջանացն, և
լիցուք ժառանգորդ արքայութեան։ Զի «Փառք և
պատիւ և խաղաղութիւն, ասէ, որ գործէ զբարի. և
բարկութիւն և նեղութիւն և տանջանք, որ գործէ ըզ-
չար»։ Տեսանես, յետ այնչափ ընդրութեանցն և քննու-

թէց ոչ դառնայ յողորմութենէ 'ի խնամել զարարածս իւր. այլ զմոլորեալս դարձուցանէ, զանկեալն յարուցանէ, զգլորեալն կանգնէ, զբեկեալն պատէ, զհիւանդս բժշկէ, զաղտեղեալսն մաքրէ արտասուօք, զերկմիտսն հաստատէ 'ի հաւատս, և զամենեսեան լուսաւորէ:

Արդ ո՛վ բաւական է բարեաց բարերարին գոհութիւն մատուցանել, որ յա՟մ կողմանց փոյթ է կեցուցանել զարարածս իւր: Զսպառնալիսն որպէս հուր վառէ 'ի վերայ ամբարշտաց և մեղաւորաց, անսրբոց և պղծոց, զի դարձցին 'ի չարեաց և ապրեսցին 'ի բարկութենէն որ գալոցն է: Եւ զաւետիսն որպէս ըղլոյս ծաւալեցուցանէ. զի զարթուցեալ և սթափեալ որպէս 'ի քնոյ 'ի բարիսն ժամանեսցեն, և զկենդանի բարութիւս ժառանգեսցեն յարարչէն: Իսկ որք ոչն դառնան և ապաշխարեն, պատրաստեցաւ նոցա տանջանք 'ի տ՟նէ ըստ իւրաքանչիւրոցն: Զի որպէս գթած է անունն 'ի խնամել և ողորմած է շնորհացն և երկայնամիտ 'ի ներելն և սուրբ առ 'ի սրբելն և լոյս առ 'ի լուսաւորելն, այսպէս և ճշմարիտ անունն է նորա արդար դատաւոր. որ ըստ իւրեանց օրինացն հատուցանէ ըստ բարեաց գործոց և չարեաց: Արդ զորոյ զգործն ունի և զկամս, և զանունն և զփառսն ժառանգէ, կամ զանարգանս՝ ըստ չարեացն զպատիժս յարդար դատաւորէն: Զի որպէս զերկրաւոր դատաւորս իրաւարարս ասեմք, որ զչարագործս և ըղպիղծս և զանիրաւս 'ի բանդս և 'ի կապանս և 'ի տանջանս և 'ի սատակումն մարմնոյ մատնեն, զի խաղաղութիւն առցէ աշխարհս, և ինքն փառաւորեսցի, այսպէս իմանամք և զա՟յ դատաստանն:

Նա և մի ոք երկմտիցէ թէ ո՛վ գիտէ զայս՝ եթէ են պատիժք մեղաւորաց 'ի մարդասիրէն ա՟յ պատրաստեալ: Ի սոյն յիշեսցէ զսատակումն՝ որ 'ի ջուրցն հեղեղէ. ա՟մ շունչ կենդանի ապականեալ կորեաւ, բայց 'ի տապանէն՝ որ ցուցաւն յա՟յ: Ապա թէ այսմ անհաւատ լինիս, երթ 'ի Սոդոմ և 'ի Գոմոր ընդ հինգ թագաւորացն տունս, և զանցսն տեսցես զաղետիցն ըստ պատմութեան. որ տեղեաց տ՟ր 'ի տ՟նէ հուր և ծծումբ յերկնից, և այրեաց զմարդ և զանասուն, զթռչունս երկնից և զձկունս ծովու, զքար և զհող և զջուր և զանտառս:

Այլ եթէ զայս հեռի համարեսցիս, արդէն իսկ ընդ ժամանակս ժամանակս զսով և զսուր և զգերութիւն և զմահս տարաժամս և զմահս անասնոց, այլ և զհարուածս և զցաւս և զհիւանդութիւնս չարաչարս, այլ և խռովութիւն հօր առ որդի, և որդւոց անհաւանութիւն, և եղբարց և սիրելեաց առ միմեանս ատելութիւն, և դառն հարուածք և մահ. վասն մեղաց զայսոսիկ բացայայտեն Աստուածային գիրք մեզ։ Զի գիտութիւն ճշմարտութեան և իմաստութեան և խնամք արուեստից ըստ բարուց շարժեալ յամենակալ Հօրէն և յարարչէն և 'ի փրկիչ Թագաւորէն՝ մատակարարի յարարածս ա̃մ։ Զի նա է աղբիւր կենաց և տուիչ բարեաց և վարդապետ և շինիչ երևելեաց և աներևութից։ Եւ իմաստք 'ի մարդիկ 'ի նմանէ յառաջագային պէսպէս արուեստից և հնարագէտից։ Զի նախ 'ի միտս գանձին հնարք արուեստիցն, և ապա յիշատակք իրացն վարդապետին 'ի զգայութիւնս։ Ճշմարիտ տեղեկութիւն ստացեալ 'ի շնորհաց տուողին. որպէս և Բեսելիէլին և նորին ընկերացն առ շինութիւն խորանին. զի Հոգին սուրբ ազդէր 'ի նոսա զազգի ազգի հանգամանս արուեստից։ Զի նախ նոքա եղեն Ճարտարագործք արուեստից 'ի պարգևաց Հոգւոյն, և ապա այլք 'ի նոցանէ աշակերտեալք մինչև ցայսօր ժամանակի։

Ոք որ զդարբնութիւն ուսեալ կամ զոսկերչութիւն կամ զայլ արուեստս՝ 'ի միտ ունել զհանգամանս իրացն և զկահուցն զկազմս, և հոգայ միշտ՝ զի կարասցէ գեղեցկագոյն յօրինել զէնս կամ զարդս և կամ այլ ինչ յօրինուածս՝ որ ըստ աշխարհիս է իմացեալ։ Նոյնպէս և բժիշկք որ երակօքն իմանան զցաւս, և դեղովքն զառողջութիւն շնորհեն 'ի շնորհացն ա̃յ։ Այլ և հանդերձարարք և շինողք և հողագործք և խորտկարարք, և որ այլ ես արուեստք 'ի պէտս մարդկան բնաւորեցան, ո՞չ ապաքէն յա̃յ շնորհացն ունին զմտաւութիւն. որ գովութեան և պատուի արժանի են և վարձուց, որք առնուն։ Իսկ որք ծուլութեամբ և արհամարհանօք յանցանեն ըստ հնարագիտութեան արուեստիցն, անպիտանս զնոսա առնեն. ապա և զուշն 'ի յիշատակաց արուեստիցն աստանդեցուցանեն 'ի ծուլու-

թէն, և տգեղութիւն և խանգարումն երևութանայ, որպէս անհանճարից. և արուեստքն անկանին 'ի հնարագիտութէ իմաստից[1], և գործն անարգի և անպիտան լինի, և արուեստագէտքն անգոսնին և ամօթալից լինին, և անկանին 'ի տոյժս և 'ի տուգանս և 'ի տանջանս՝ անարգեալք յամենայնէ:

Սոյնպէս և կարգ քրիստոնէութե և ամպաշտութե է զգուշալի. զի ամ իմաստութբ և հնարագիտութբ ուղղեսցէ զբարսն և զզգայարանսն 'ի լաւագոյնսն վարդապետութբ հոգևոր օրինացն և ըստ հաճոյից բարեբար կամաց արարչին: Ջտիւ և զգիշեր 'ի կամս տեառն խորհել, և յոյժ առնել մտացն և զգայութեցն զերկիւղն այ. զի առ ամ պէտս բարի գործոց պատրաստ իցեն միտքն խորհել և առնել զբարիսն առաջնորդութբ վերնատուողին. և 'ի հնարս մտեալ առ 'ի գրաւել 'ի յինքն զյիշատակս ածգիտութե: Յամ ժամ 'ի կամս տեառն նայել, 'ի նորա սէրն և յերկիւղն կալ միշտ. զի կարող է զանգոյսն 'ի գոյ ածել, և զանարգսն պատուականս առնել, և զմեղսն լուծանել ստոյգ խոստովանութբ և ապաշխարութբ, և իմաստութբ առաջնորդել ըստ արուեստից արդարութեն: Հանապազ կալ 'ի միակութի հաճոյից ամենակալ տէրութեն անշարժ հաւատով և ամբիծ վարուք: Անկեալութբ յուսոյն կենաց զամենայն անդր գանձել, ուր ոչ ցեց ուտէ և ոչ ժանգ ապականէ և ոչ գողք ական հատանեն յածային պահպանութէն:

Այլ քաղցր յիշատակօք տուրք սիրոյն անքակ կալ 'ի նմանէ անարատ սրբութբ: Այլ և երախտաւոր լինել առ հեռաւորս և մերձաւորս, 'ի նեղութե և յանգործս կալ միշտ 'ի ճշմարտութեն: Խլել 'ի մտաց և 'ի զգայութեց զսուտ և զպատիր խաբէութեց զշարժմունս զեկամուտս ննգաւոր չարին ապտեղի ցանկութբ և խիստ ամբարտաւանութբ: Եւ զղջմամբ և ապաշխարութբ լուացեալ զսիրտս 'ի խղճէ չարեաց, և ստացեալ կամս բարիս առ ամ մարդ: Եւ փութալ և պահել զպատուիրանսն, և ընդ այ սիրոյն կապիլ միշտ. և անդ զմիտսն ամբառնալ, և զնորա գութն 'ի մեզ

1 Միւսն տրամէսփից:

Թողեալ՝ որք կամիցին վարել՚ի բարի և՚ի չար։ Արութեան՚ի հանդէս բարեպաշտութեան, և հեշտութեան՚ի չարն հակամիտէ միշտ։ Եւ կառավար բարուցն բարութեանց ա՟ծսիրութիւն է և եղբայրսիրութիւն. զի սէր ոչ խորհի զչար։ Իսկ չարեացն է անա՟ծութիւն և անձնասիրութիւն կառավար. ըստ Առաքելոյ բանի օտարանալն յա՟յ և առնել զկամս մարմնոյ և զմտաց, և լինել որդի բարկութե՟։ Եւ դարձեալ ասէ. «Կենդանի եմ ոչ ես, այլ կենդանի է յիս Ք՟ս». այսինքն հաճոյքն Ք՟սի. արդարութի՟, սրբութի՟, ճշմարտութի՟։ Եւ դարձեալ ասէ. «Լալով ասեմ զթշնամեաց խաչին Ք՟սի, և զկատարածն կորուստ. որք զերկրաւորս ևեթ խորհին և խօսին և առնեն զչար, զլցեալսն ա՟մ անիրաւութե՟ք և դժնդակ չարեօք»։ Իսկ ընդդէմ չարեացն զբարիսն գործել՝ պսակաց և փառաց և պատուի արժանի է ընդ սուրբս։

Իսկ որ զա՟ծ սիրել ասէ՝ և ատէ զեղբայրս, այնպէս է, որ գտանէ և կորուսանէ, և որ ընու և հեղու. զի յա՟մ ժամ զբարեաց զհետ երթիցուք, և ընդդէմ կացցուք չարեացն մարտից։ Որ առիթ լինի չարին, զփոխարէնս չարեաց առցէ. նոյնպէս և բարեացն առիթ՝ բարի ընդունի յամենակալ ա՟նէն և ժառանգէ զերանութիւս։ Զի խափանիչք բարւոյ և չարասէրք՝ յանշէջ հուր գեհենին ընդ դևս պարտաւորեալ տանջին։ Եւ յերկուցունց վերայ աստէն իսկ անսուտ բանն Ք՟սի զդատավճիռն առնէ. «Երթիցեն արդարքն՚ի կեանսն յաւիտենից, և մեղաւորքն՚ի տանջանսն յաւիտենից, զոր պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակացն նորա»։ Զի ասացեալ է վասն Նեռինն «Մարդն անօրէնութե՟, որդին կորստեան հակառակորդն, որ հոգւով բերանոյ իւրոյ սատակէ զչարն՝ Ք՟ս»։ Նոյն պատիժք որ զնոյնս առնեն, զդժնդակ վարս և զգազիր գործս։ Զորս սպանանել հրամայէ Քարոզն՝ զմեղացն անդամս, զցանկութիւս չարեաց ա՟մ, որպէս ասէ. որ է մեղաց մարդ և կորստեան որդի և ժառանգ յաւիտենից տանջանացն։ Իսկ ստացեալ զվարս սուրբս և զանարատս ըստ պատուիրանին ա՟յ, մարդ կոչի արդար և սուրբ և ճշմարիտ ա՟մ առաքինութե՟ք կատարեալ՚ի Ք՟ս, ժառանգաւոր լինել երկնից արքայութեան և անանց բարեացն։

Արդ զայսպիսի խրատ միշտ 'ի մտի ունել և չթողուլ 'ի մտաց . որպէս անդեղեայ [1], որ զցաւս ոգւոց և մարմնոց բժշկէ, և առողջութիւն շնորհէ հակառակացն' որք փախստեան զերևելիս և զաներևոյթս յուղղութենն : Արդ զգոյշ լեր այսոցիկ յուսուցանել, 'ի լսել և 'ի յառնել միշտ զխրատս կենաց, որ մաշիչ է ամբարշտութեան և անօրէնութեան և աղտեղութեան մարդկան . և կանգնէ զգլորեալսն 'ի մեղս, և զարդարսն պահէ միշտ : Զի որ զպտուղ իւր 'ի ժամու տայ, եղև նա որպէս ծառ, որ տնկեալ է 'ի գնացս ջուրց' 'ի հոգևոր խրատս . և զա̃մ ինչ զոր առնէ, աջողեսցի նմա, ասէ : Եւ լսիցէ 'ի Ք̃սէ . ծառայ բարի և հաւատարիմ, որովհետև 'ի սակաւուդ հաւատարիմ եղեր, մուտ յուրախութիւն տ̃ն քո, որ պատրաստեցաւ քեզ ըստ վաստակոց քոց : Որ ունի ականջս լսելոյ, լուիցէ հոգևոր խրատուցս շնորհօքն տ̃յ 'ի Ք̃ս Յ̃ս 'ի տ̃ր մեր . որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

1 Ցերկոսին օրինական անգեղեայ :

ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ԾԱԾԿՈՒԹԻՑ ԻՐԱՑ ՈՐ ԶԱՆԵՐԵՒՈՅԹՍՆ ՅԵՐԵՒԵԼԻՍ ԱԾԷ

ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

Զ

Ոչ է Հայր ծնեալ ուստեք, այլ Որդի ծնեալ 'ի Հօրէ և ոչ արարեալ. և ոչ Հոգին սուրբ ստացեալ, այլ բղխեալ։ Մշտնջենաւորք, միաբան իսկութեք ընդ Հօր և առ Հօր և 'ի Հօրէ։ Որպէս բոց և ջերմութիւն 'ի հուր. որպէս լոյս և տապ յարեգական. որպէս ջուր և բղխումն յաղբիւրէ. որպէս բան և հոգի 'ի միտս։ Շարժեալ առանձնաւորութիւնքն, այլ միաբանութիւն մի է բնութեան, և ոչ եկամուտ յառանձնաւորութիւնս միշտ։

Այս առակք ճշմարիտ Երրորդութեան։ Իսկութիւն անսկիզբն, կեանքն կեցուցիչ, ամենագիտ սէր և ամենակալ զօրութիւն, Հայր և Որդի և Հոգի սուրբ։ Երեք անձինք և մի բնութիւն և կամք. արարիչն և բարերարն և հաստիչն։ Աստուած էր և է. էր անսկիզբն յիւրում փառսն, և մշտնջենաւոր անվախճան առ խնամս արարածոց։ Եւ ճշմարտութիւն էր և է. էր յիւրում անփոփոխմանն, և է հաստատութիւն արարածոց։ Անվրէպ ամենաշահ գիտութիւն էր, և է յիւրում անքաւութեան և առ լուսաւորութիւն արարածոց։ Անհաս իմաստութեան իրաւունք էր, և է յիւրում անճառելի նախախնամութեան յարարածս իւր։ Կենդանարար ամենագիտ ամենաշահ խրատիւք յանփոփոխ հաւատարմութեան իւրոյ էութեան էր, և է յաւէժ փրկական շնորհօքն յազգս մարդկան առ մերձաւորութիւն հաղորդութեան կենդանական սիրոյն։ Ամենակարող զօրութիւն էր յիւրում գոյութեան, և է առ 'ի զօրացուցանել զանզօրս 'ի մարտս հոգևոր պատերազմիս յերևելիս և աներևոյթս լինել։ Կենդանի երանութիւն սիրոյն իւրոյ էր, և է բոլորաքամամբ բարեաց

'ի խնամել և 'ի պահել զարդարս, և 'ի զղջումն ածել զմեղաւորս։ Լուսաւորեալ և փառաւորեալ սրբութիւնքն էր, և է 'ի պայծառացուցանել 'ի փառաւորել 'ի նորոգել զարարածս բազմանշոյլ շնորհօք և լուսաւոր աւազանաւն։ Գթութեցն խնամքն էր, և է անպատում բարերարութ՟բ առ խնամածութի՟ արարածոց երևելի և աներևոյթ. զի հասցեն 'ի նաւահանգիստն բարեաց, աւետեացն խոստացելոց երկնաւոր կոչմանն, որ լին է կենդանի երանութ՟բ 'ի կեանս։ Ողորմութե՟ շնորհքն էր, և է իւր անպատում բարութ՟բք և ամենառատ պարգևօք 'ի տալ և 'ի ցուցանել զարդիւնս մարդասիրութեն և զկոչումն ընծայութե՟ յորդեգրութեն շնորհս։ Երկայնամիտ և ներող էր, և է քաղցրութ՟բ և բարերար կամօք անյիշաչար երևեալ, և ոչ ասաէն զամենեան պատժէ. զի դարձեալ 'ի մեղաց՝ կեցցեն։ Ամենասուրբ Երրորդութեն բարերարութիւնքն դարմանօք իւրովք էր և առ արարածս իւր, և է յանպակաս լիութե՟, որ ոչ պակասի, ոչ կշռի և ոչ պարփակի երևելեօք և աներևութիւք առ ողոքանս և խոշտանկանս ըստ հնարագէտ մատակարարութեն։ Չի զշահաւորն և զօգտակարն ստացին արարածք իւր. և զեկամուտն 'ի բանաւորս և 'ի մտաւորս ածցէ 'ի լաւագոյնս ամենիմաստ էութեն իւրոյ և 'ի ժառանգութի կենացն, քաջաւէտք առաքինութ՟բք պսակեալ յարքայութեն երկնից։

Այսպիսի յուսով հաւանել և հնազանդել՝ որոց աշակերտ եղև ա՟ծային վարդապետութեն, որ բարին է և հաճոյն և կատարեալն. զի մշտնջենաւոր և անեղծ կենացն հասցէ, որ էն և է և կայ յանբաւութեն իւրում. և բարւոք բարերարութ՟բն իւրով խնամէ զարարածս ա՟մ. որ աննուազն է և անբաւ և անսահման. որ 'ի վեր է քան զարարածս ամենայն անքննին մեծութ՟բք և փառօք. որ կենաց և փառաց և լուսոյ է տուող ամենաշահ կենարար երանութ՟բքն։ Նմին յինքենէ բաւական առ ամենեսեան. որ արդարացուցանէ և լուսաւորէ և փառաւոր առնէ։ Որ է Հայր միածնի Որդւոյ և բղխումն Հոգւոյն սրբոյ։ Եւ նոցա բարերար կամօքն և ամենաշահ սիրովն ժա-

ռանգաւորս առնէ զմարդիկ անմարմնոցն դասուց և արքայութեան երկնից և անապակ բարեացն ։

Իսկ պատիր խաբէութիւն ստութեան բանսարկութեան, ուստի կորուստ ոչ էր 'ի սկզբանն՝ մինչ ոչ էր մոլորութեան յառաջագայիլ և վրիպեցուցանել 'ի չարն ։ Եւ այժմ ոչ զօրէ ատելեացն փչար, որ լսէ աւետաւոր քարոզութեան և հաւատայ, և վերստին ծնանի 'ի Ջրոյ և 'ի Հոգւոյ, և այլ ոչ ևս դառնայ յապականութիւն և յապաշխարելոյ պէտս ։ Մահ ոչ էր, մինչ մեղք ոչ էին. և այժմ լուծեալ է լուսաւոր Քրիստոսի յարութեամբն, և անարգի 'ի սրբոցն Աստուծոյ ։ Ամենապատիր խաբէութիւն և խորամանկ կեղծաւորութիւն և ամբարատաւանութիւն ոչ էր նախկին, մինչ ոչ էր բանսարկեալ սատանայի. և այժմ տկար է և ոչ է յերևել ճըշմարտութեամբ ։ Անհաւատութիւն և ցանկութիւն չարեաց ոչ էր 'ի սկզբանն, մինչ ոչ էր հակառակասէր թշնամարտն 'ի վայր կործանեալ. և այժմ ոչ է յերևել հաւատոցն և օրինացն ընդրութեան և Աստուածսիրութեան ցուցումն ։ Անհնազանդութիւն և ստահակութիւն ոչ էր նախ, մինչ ոչ էր անհաւանեալ Աստուծոյ սատանայ և մարդն. և այժմ ոչ է 'ի հնազանդել Քրիստոսի մերումս, և ուղղել զմեզ 'ի նոյնս ։ Խաբէութիւն և նենգութիւն ոչ էր նախ, մինչ ոչ էր խորամանգեալ չարն. և այժմ ոչ է 'ի Քրիստոսի ճշմարտեալ ։ Նախանձ և քէն ոչ էր, մինչ ոչ էր մախացեալ չարն և 'ի քէնս մտեալ. և այժմ ոչ է ըստ Քրիստոսի քաղցր և աննախանձ կամացն 'ի մեզ շնորհացն ։ Ատելութիւն և բարկութիւն ոչ էր, մինչ ոչ էր 'ի չարէն և 'ի մէնջ լեալ. և այժմ ոչ է ըստ բազում սիրոյն հեզոյն և մարդասիրի փրկչին ։ Ամբարտաւանութիւն և անձնասիրութիւն ոչ էր, յորժամ ոչ էր հպարտացեալ չարն և պարտաւորեալ զմեզ. և այժմ ոչ է յերևել խոնարհին և զմեզ ուսուցողին, յասելն, «Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ. և գտջիք հանգիստ» ։ Ցասումն և թշնամանք ոչ էր նախ. և այժմ ոչ է, յորժամ գութք ողորմութեան շարժի 'ի խնամս ։ Անյագութիւն որովայնամոլութեան և ագահութեան ոչ էր. և այժմ ոչ է պարկեշտից սրբոց և արհամարհողաց զերկրաւորս ։ Անժոյժ աղտեղութիւնք ոչ էին, մինչ ոչ էր մաքրութեան

լուծեալ. իսկ յորժամ ծագեցին սրբութիւնք սրբութեանց ա̃ծային շնորհացն, լուծաւ գարշութիւն ախտի ։

Այլ ա̃մ մեղք և անխնայ չարութիւնք երևելիք և աներևոյթք ոչ էին գործակցաւն իւրեանց սատանայիւ 'ի սկզբանց անտի. այսոքիկ յետոյ 'ի ներքս մտին 'ի հակառակորդէն՝ որ 'ի նոցայն զմեղ ընկեաց. և այժմ ոչ է յորժամ կենարար գառնն նուիրեցաւ պատարագ 'ի վերայ խաչին վասն քաւութեան մեղաց և հաշտութեան Հօր ընդ արարածս. և վերստին ծննդեամբ աւազանին և փրկական խորհրդովն, որ կենագործեաց զհաւատացեալս 'ի սուրբ Երրորդութիւն ։ Եւ զամբարիշտս, զհպարտս և զամբարտաւանս կործանեաց, և բարձրացոյց զխոնարհս առ հաւատչեայ յուսովն ։ Եւ լուծաւ եկամուտ մեղքն, և այն՝ որ զիշխանութիւն մահուն ունէր, այսինքն է սատանայ ։ Զի կեցուսցէ զմեռեալսն 'ի նմանէ 'ի նորա կամսն՝ երևելի շնորհօք և մարդասիրութեամբ իւրով ։

Որոց բազումք երևեցան ընդիրք 'ի սկզբանէ վերկայք կենսաբեր գալստեանն, որ նորոգելոցն է 'ի յԱբելէ արդարոյ. զի զանուն արդար յանարատ վարուցն ստացաւ ։ Որպէս Ենովս յուսովն, և Ենովք հաճոյից ա̃յ և փոխելովն, և Նոյ կատարեալ արդարութեամբն, և Աբրահամ հաւատովն, և Իսահակ աւետեացն Որդւոյն ա̃յ, և Իսրայէլ տեսող մարտի առաքինութեան, և Յովսէփ պարկեշտութեամբն, և Մովսէս օրէնսդրութեամբն, և Դաւիթ ուղիղ և հեզ՝ թագաւորութեամբն ։ Նա և ա̃մ սուրբ մարգարէքն և մակաբայեցիքն և երեք մանկունքն 'ի հնոցին մինչև ցՅովհաննէս՝ որ ճրագն էր արեգականն արդարութեան, որ լուսաւորէ զա̃մ մարդ եկեալ յաշխարհ լուսով ա̃ծգիտութեամբ և իմաստութեամբ և արդարութեամբ՝ Քս փրկիչն, որ եկն յաշխարհ փրկել զմեղաւորս, և լուսաւորեաց զհաւատացեալս զորս բարերար կամօք արարչին մերոյ, պտղաբեր լինել ըստ արդարութեան օրինացն և իրաւանցն և հաճոյից տէրութեան ամենակալի ։ Եւ արքայութեան յուսովն անարատ վարուք

1 Միւսն հեղուոյ ։

ընթանալ 'ի կէտ վերին կոչմանն. և լիցուք կատարեալք, որպէս և Հայրն մեր երկնաւոր կատարեալ է։

Որ խնամօք բարերարութեն իւրոյ լնու զամ̃ արարածս, և յորդորէ զամ̃ միտս 'ի գործակցութի բարերար կամացն։ Որք յերկնից յերկիր խօսէր զբարերարութիւն՝ զփարձ ապաշխարութե մեղաւորաց. խոստովանելով զյանցանսն, և զղջանալով վասն որոց գործեցին, և պտուղս արժանի ապաշխարութե առնել. որ զզօրս հրեշտակացն ուրախացուցանէ ըստ բանին Տն։ Զի եթէ վասն միոյ մեղաւորի որ դառնայ յապաշխարութի, ուրախութի է հրեշտակաց 'ի յերկինս, զի՞նչ պարտ է վասն արդարոցն ասել, առաքելոց և մարգարէից և մարտիրոսաց և վարդապետաց և Ճգնաւոր[1] կուսանաց և պարկեշտ ամուսնացելոց. որ ոչ ունէին զաղտեղի շարժմունս և զխատակարս ոգւոց, և զամբարտաւանութի և զբարկութիւն, զատելութի և զնախանձ և զորովայնամոլութի. և մշակել 'ի ջանս բարեպաշտութեան և խլել 'ի միջոյ զչար սովորութիւն յորդորմամբ սուրբ սիրոյն որ սիրեացն զմեզ։

Ո՛ի սատանայութի ոչ էր, մինչ ոչ էր հակառակեալ չարն բարւոյն։ Զի յետ վեց աւուր՝ մինչ ոչ էր ստացեալ զամբարշտութե զմիտս; վկայի 'ի տեառնէ՝ թէ զամ̃ զոր արար Ած, բարի են յոյժ. զի թէ 'ի բնէ չար էր, ոչ զբարւոյ վկայէր Ածն ամենակալ։ Եւ յաւետարանսն 'ի Տնէ առ աշակերտսն ասի. «Ո՞չ ես ընտրեցի զձեզ երկոտասանս. և մինդ 'ի ձէնջ սատանայ է»։ Զի ոչ զրպարտեաց զնա արդար դատաւորն նախ, մինչև եղև երևոյթ չարին և չար կամաց շարժեալ 'ի չար անդր. և ապա զսատանայ անուն առնու և քակի 'ի սուրբ պաշտամանէն, և 'ի կենդանարար սիրոյն որոշի, և անյոյս լցեալ՝ 'ի մահ զինքն ձգէ, որպէս դևքն 'ի ծովակն խոզիւքն, որք ասէին «Զի՞ կայ մեր և քո, Որդի Այ. յառաջ քան զժամանակն եկիր կորուսանել զմեզ, սուրբդ Այ»։ Գիտեն և նոքա զժամանակս դատաստանին իւրեանց և մեր, և ըստ արժանեաց զհատուցումն անօրինաց և

1 Մերն ճգնաւորաց։

անհնազանդից, անսրբոց և պղծոց։ Զի սատանայ ոչ էր, մինչ ոչ էր ամբարշտեալ. և այժմ անզօր է ըստ ասելոյն տեառն՝ թէ «Իշխան աշխարհիս այսորիկ դատապարտեալ է, և ընկեցցի արտաքս»։ Զի խաւար ոչ էր և ոչ է. զի ստուեր է տարերց և ոչ էութի ինչ։ Զի ածուղ սեաւ է քան զստուեր և որ այլ ինչ սևութիւնք իցեն. և 'ի ծագել արեգական և լուսաւորացն նոյնպէս կան սևութիւնք։ Բայց ստուեր որ է խաւար, 'ի գալ լուսոյն լուծանի և ոչ ևս կայ ընդդէմ։ Եւ մահ ոչ էր, մինչ ոչ էր պարտական լինել մեղօք. և այժմ ոչ է 'ի յայտնել կենաց և յարութեն որ 'ի մեռելոց. և երկոքին հրաժեշտ առին մահ և խաւար 'ի ծագել լուսոյ և 'ի գալ կենացն։

Եւ այս ամ̅ յօրինուածք իրաց և օրինաց 'ի տեառնէ են։ Եւ յաղագս այսորիկ որ քաջքն և պիտանիքն իցեն, պսակին ըստ լաւութեն առաքինութեն, և թագ 'ի գլուխ մտցեն 'ի հանգիստն լուսոյ և կենացն յաւիտենից։ Եւ որ վատքն իցեն և ծոյլք և արհամարհոտք ա̅յ պատուիրանին, ընկալցին զպատուհասիցն պատիժըս յանշէջ հուր գեհենին՝ որ կազմեցաւ նոցա։ Զի առանց եպերանաց է արդար դատաւորին իրաւունք, որ առաջի Ճշմարտութեանն փակեալ կան երկոքին կողմանքն լաւացն և վատթարացն, որ փառացն է յոյս՝ և որ թշուառութեն և տանջանացն ակնկալութի։ Եւ երկաքանչիւրովքն խրատէ. բարեաւն յորդորէ և ահիւն զկծեցուցանէ, զի մի ոք զրկեսցի յաւիտեանցն խոստացելոց։ Զի զերկոսին կողմանսն սիրովն խնամէ. զքաջսըն՝ զի մի յերկուասցին 'ի յուսոյն կենաց, և զվատսըն՝ զի ահիւ տեառն ժամանեսցեն ապաշխարութե յանկարծօտ լինելութի շնորհացն ընդ այնոսիկ՝ որ պարծանօք 'ի փառսն վայելեն։ Զի երևեսցին շնորհքն տեառն 'ի վերայ սիրողացն, որք ծառայեցին տեառն ահիւ և սիրով. զի ընկալեալք 'ի տեառնէ ընդ մեծարեալսն և ընդ փառաւորեալսն, որդէգրութեն արժանաւորեալք, յանսպառ բարիսն Քի̅ վայելեսցեն ընդ ամ̅ սուրբս։ Զի ամենակալ ամենասուրբ Երրորդութեն բարերարութեն խնամէ զարարածս ամենագիւտ սիրովն իւրով և ամենաշահ երախտեօքն իւրովք և անփոփոխ Ճշմարտութեամբն՝ որ յերևելիս և որ

յաներևոյթս ուղղէ, և ոչ թողու քայքայել որ 'ի մեզ բարին մատակարարի 'ի մշտնջենաւորսն: Զի անեղծ է և անապական. ոչ ինքն փոփոխի, այլ զայլսն փոփոխէ 'ի լաւսն. և զկենդանութիւն ստեղծուածոց զարմանալի յօրինուածովք իւրովք՝ և զչգոյն 'ի գոյ երեւելի առնէ, և զանարգսն առնէ պատուականս իւրովք յարգանօք և հանդիսիւք լաւութեան 'ի գործ անդր. և զանյարմարսն յարմարէ պէսպէս յօրինուածովք 'ի բարիսն. և զվրիպեալսն յերկմտութիւն՝ փոխէ 'ի հաւատարմութիւն իւր. և զստութիւն և զերդմնահարութիւն զմեքենայս չարին առնէ 'ի ստուգութիւն:

Նաեան կազմեաց ա͞ծային խրատուց սուրբ գրովք 'ի լուսաւորութիւն մ͞ամանձին. հնարագիտութեամբ կենդանարար և կատարեալ իմաստիւք բարւոյ մասինն հաղորդել: Եւ զերկամեալ քաղն չար կամացն և չար խորհրդոցն և չար գործոյն խլել խոստովանութեամբ: Եւ զխոտորանացեալ մտաց 'ի ծուլութիւն և յարհամարհանս՝ ուղղել և 'ի գործ ածել բարւոյ և զգուշանալ և զգաստանալ: Եւ զկամակորութիւն մտացն և մարմնոցն ածել 'ի հնազանդութիւն հոգևոր կարգաց և կրօնից. խլել և 'ի միջոյ 'ի բաց բառնալ զչար սովորութիւն ահիւ և սիրով: Եւ զ͞մմ շարժմունսն յա͞ծայինսն բերելով, և 'ի շահ եղբարց մեծաւ ճգամբք և վաստակօք մշակել յառաքինութիւնս. և ցուցանել զհանդէս մտերմութեան 'ի կանուխս և անագանս, որպէս. զի երևեսցի պտուղ բարի: Որպէս լոյս ոչ փոխի 'ի խաւար՝ այլ զխաւարն լուսաւորէ, և ոչ կեանք 'ի մահ՝ այլ զմահացեալսն կենագործէ 'ի տէր, այսպէս զանարգսն թողուլ և զլաւն մեծարել շնորհօք ամենակալին, երևեալք որպէս լուսաւորք յաշխարհի՝ զբանն կենաց ունելով յանձինս և յառաջնորդութիւն բազմաց՝ և կեալ անբիծ:

Ի հանդէս բարեպաշտութեան ցուցանել զայս և ժամանակս ըստ արդարութեան կարգացն, անարատ սուրբ և ճշմարիտ վարս ստացեալ գործակցութեամբ բարերար կամօք արարչին: Մտերիմ և քաջասիրտ հաւատով զանարժան իրս հալածել և արժանաւոր օգտիւք զշահն ժողովել, ուստի անուն քաջութեան և պարծանաց յերկրի թողուլ. և յերկինս ամբարէ ըղ-

յաւիտենականն՝ ուր փառք և անապակ բարիքն պատրաստեալ կան յուսացելոցն ։

Որք զատտիսս արհամարհեցին , կենդանարար սիրոյն և անճառ երանութեանն յուսով որ 'ի տէր՝ և վայելուչ ազատութիւն թագաւորեալք 'ի փառս բարձրելոյն , և առ բեկումն թշնամւոյն և 'ի բարձրանալ ընտրելոցն ։ Որք հաւատով պարտեցին աստէն զհանապազորդ թշնամին , և անդ զուարճացեալ բերկրին անանց ուրախութեամբքն և անճառ բարութեամբք որ են 'ի Հայր և յՈրդին և 'ի Հոգին սուրբ ։ Ուստի մերժեալ են տրտմականք ամ՛, և բղխեալ են պէսպէս բարիքն՝ որ կան և մնան 'ի վայելումն կենացն անվախճանից ամ՛ սրբոց ի՛յ ըստ երանութեան սիրոյն սրբոյ, 'ի կոչումն հրաւիրանաց ուրախութե՛ն հարսանեացն ։ Որք ըստ կամաց երկնաւոր Հօրն պատրաստեցին զանձինս , որք և պսակին լուսաւոր պսակօք 'ի գովեստ փառացն ի՛յ յանվախճան խնդութիւն։ Այսր առեալ զառհաւատչեայ յուսոյն կենաց , և անդ կարգեալք ընդ երախտաւորսն 'ի ժառանգութի՛ արքայութե՛ն երկնից ։ Աստ ազատեալք յամօթոյ անարգանաց , և անդ 'ի վշտաց սպառնալեաց արդար դատաստանին 'ի պատուհասիցն տուժից և տուգանաց դառն տանջանացն ։ Եւ գգուեալ արդար անուամբ սուրբ և ճշմարիտ պարգևօքն մեծացեալ, և յարգանօք և պատուով փառաւորեալ պարծանօքն, և այնպէս զերծեալք 'ի սպառնալեաց գեհենին և տանջանացն . հաւատացեալ 'ի բանն՝ որ 'ի վերայ ամբարշտաց և մեղաւորաց ասացաւ 'ի տեառնէ . « Երթայք, ասէ, անիծեալք յանշէջ հուրն յաւիտենից, ուր լալ աչաց է և կրճել ատամանց . որ պատրաստեալ է սատանայի և արբանեկացն նորա » ։ Եւ առ հաւատարիմսն ասէ . « Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ յարքայութիւն , որով 'ի սակաւուդ հաւատարիմ եղէք, 'ի վերայ բազմին կացուցից զձեզ . մտէք յուրախութի՛ տեառն » 'ի մշտընջենաւոր կեանսն ընդ սուրբ հրեշտակս առ թագաւորն փառաց , որ ասացն . « Ուր եմ ես , անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի » ։ Որ կենդանի ուրախութեամբ ուրախ առնէ զսիրելիս իւր ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց ։

Զի իւրեանց ճգամբք մեծացան 'ի տեառնէ յան-
պատում յանքննին յամենագիւտ սիրոյն ժառան-
գութ̃ի, յանմահ և յանհամեմատ յաննման և յան-
կշիռ լուսոյն ժառանգութ̃ի. զարթուցեալք[1] յերկ-
րաւոր իրաց և 'ի զբօսանաց մարմնաւորաց. զմտաւ-
ածել զհնարս զամենագիւտս զգուշութ̃ե և զգաս-
տութ̃ե, որ 'ի յերկրի. զտիւ և զգիշեր անհատ խընդ-
րովք ընդ տեառն զարմանալի լուսաւոր գեղն պշնուլ
ջերմեռանդն սիրով և յիշատակօք խոստացեալ որդէ-
գրութ̃են. անձկաւ 'ի նորա բարիսն փափաքել, և գրաւել
ևս ընդ իւր զկամս շարժմանց մարմնոյն : Հիւթ ա-
ռեալ 'ի տեառն սուրբ օգնականութ̃ենն՝ զի անարատ
կայցեն. արտաքոյ լինել քան զամենայն ծուփս մար-
մնաւորս, և ներքոյ վարագուրին մնալ սուրբ և անա-
րատ 'ի հոգևոր օրինացն պահպանութ̃ի, ամրացեալ
և զգուշացեալ 'ի կամս տեառն : Եւ սուրբ զգաստու-
թ̃ե զարթուցեալ 'ի վերին կոչմանն աւետիս, առնուլ
զգրաւական սիրոյն զմխիթարութ̃ի անարգել սուրբ
շարժմամբք : Եւ բորբոքմամբ սիրոյն յորդեալք 'ի
կեանս անուշակս կենդանարար բանին, հաղորդու-
թ̃ե սուրբ խորհրդոյն, յիշատակօք անճառից, նայ-
ել ընդ գեղ խոստացելոց աւետեացն : Որպէս զմե-
ղուացն է իմանալ. որ 'ի ծաղկանցն զկարևորսն 'ի մե-
ղուոցն բերեն, և նոքօք գործեն զքաղցրութ̃ի զանու-
շացուցիչ ա̃մ դառն և դառն ճաշակաց : Այսպէս և
'ի կենարար խրատսն ժրացեալք, և յայնցանէ ընկա-
լեալք զօգտակարսն իմաստութեամբ, առաջնորդեալ
յա̃մ բարեգործութ̃իս առ 'ի պատրաստութ̃ի հաւա-
տոց և ճշմարիտ սուրբ վարուց. քաղցր յուսովն ըն-
թանալ զանմոլար ճանապարհն՝ որ տանի 'ի կեանսն
յաւիտենից, և հասանել յօթևանս կենացն 'ի դուռն
փրկութ̃ե : Մեծաւ ցանկութ̃ե և սաստիկ ծարաւով
ճաշակել զանուշակս քաղցրութ̃են զբարե[illegible]արին զխը-
նամսն, և 'ի նոսին վայելել միշտ զանճառսն մտաւոր
իմաստութ̃ենն 'ի Քս̃, սուրբ խանդաղատանօք 'ի նորա-
գութիւն մերձեցեալ : Ընկալեալ զառհաւատչեայ
կեանսն, և 'ի նոսին կալ մնալ անկարօտ յերանութ̃ին

1 Միւսն գրօշեալ :

անսպառ միշտ յանձառումն և յանքաւումն լինել. անձանձրոյթ զուարթութ̃բ յափշութենէ[1] աշխարհիս զբօսանաց, որ շարժէ զմիտսն 'ի մոլարումն, և զմարմինսն 'ի հարուածս ցանկութ̃ե. որ ամօթոյ և անարգանաց արժանի է 'ի պատիժս ։

Այլ պարտ է 'ի յերկրի ուշ ունել և զվերինսն խորհել պատրաստութ̃բ հաճոյիցն ա̃յ ։ Ի վեր ունել զմիտսն առ այն՝ որ 'ի վեր քան զվերինս[2] և զներքինս է. որ պատճառք է մեր կենաց և փրկութ̃ե. որ գործակից արար զմեզ իւր բարերար կամացն առ 'ի գիւտ կորուսելոցն և առ 'ի պահպանութ̃ի լաւացն ։ Եւ առաջնորդել 'ի բարիսն, և մերձաւորս առնել զհեռաւորս, և ընդանեցուցանել զօտարս. խնամօք մարդասիրութ̃բ հովուել ամենեցուն 'ի փրկութ̃ի և 'ի կեանս հեռաւորաց և մերձաւորաց ։ Պատրաստ ունել զկամսըն առ 'ի սպասաւորութ̃ի եղբարց առ ա̃մ պէտս բարւոյ ։ Մերկանալ զցանկութիւս չարին և զա̃մ վնասակար խարդախութիւս ։ Սուրբ սրտիւ և անբիծ վարուք և ուղիղ հաւատով ըստ ամենայնի յառաջանալ 'ի տէր, և սիրել զնա 'ի բոլոր սրտէ, և անքակ կալ 'ի ծառայութ̃ի նորա սուրբ. և 'ի նորա քարոզութ̃էն լուսաւորել զամենայն զգայարանս, որպէս երկիր յարեգական ճառագայթից ։ Սոյնպէս և յիշատակք նորա փակեալ և ամրացեալ 'ի խնամակալ սիրոյն և նորա ուսմանն կցորդ լինել սրբոց 'ի լաւ անդր յորդորելով ։ Օգնական ունելով միշտ զշնորհս բարերարին. և յամենայնի գոհանալով օրհնել միշտ զամենակալն և զտուողն բարեաց ա̃ծ, և փառս տալ՝ որ արժանի արար գործակից լինել իւրոյ բարերար կամացն ։

Եւ մեք ցուցցուք 'ի նեղութ̃ե և յանդորրու զհանդէս մտերմութ̃ե մերոյ առ տէրն. և նա անմոռաց զիւր շնորհսն պարգևէ. զի զա̃մցուն կամի զկեալ և ժառանգաւոր լինել անանց փառացն և մեծութ̃ենն որ 'ի քն Յս 'ի տէր մեր ։ Եւ մեք որ նովաւ եղեաք փըրկեալք իւրաքանչիւր վաստակօք և առաքինութ̃բ և սրբեալք 'ի չար ցանկութ̃եց, և առիթ լինել բազ-

1 Միւսն յափշտակութենէ ։

2 Միւսն վերինս ։

մաց փրկութե՛, և ճշմարտեալ¹ վարուք փոխել յերկրէ յերկնաւոր հանգիստն յանուշակ յարքայութիւն, միշտ ընդ Քրի լինել և 'ի նորա երանելի բարութիւնսն վայելել։ Եւ որպէս անդամոք կանգնի հասակ, այսպէս բարի գործովք կանգնի հաւատք, և հաւատով ստուգի յոյս, և յուսովն հանդէսք։ Եւ այնպէս յորդորել յա̃ծային սէրն, ընդունել զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ և 'ի վերագոյնս լինել երկնայնոցն, անմահից կենացն լինել ժառանգորդ․ 'ի բնակարանս սրբոցն'ի կենարար սէրն ծաղկեալ գեղեցկագոյն փառօք յանճառելին 'ի մշտնջենաւորսն' փառաւորել միշտ զամենասուրբ զԵրրորդութիւն յաւիտեանս յաւիտենից․ ամէն։

1 Միւսն ճշմարիտ։

ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՅՕՐԻՆՈՒԱԾՈՑ ԱՐԱՐԱԾՈՑ

Է

ՅՈՐԺԱՄ բազմացաւ իմաստութիւն յաճումն չափոց հաստակի արարածոց, և եհաս տղայութիւն յայր կատարեալ, զի բաւականասցի լսել բանիցն ճշմարտութեան, որ պիտոյ եղև քարոզութեան մարգարէիցն զանմոլար գիտութիւն սփռել 'ի լսելիս մարդկան. զի հաւատով ընկալցին զանմոլար իմաստութեանն զխորրատմն, և գիտութեան արարչին և հաճոյիցն տեղեակ լիցին, 'ի ձեռն ճշմարիտ հոգևոր օրինացն և պահպանութեան պատուիրանացն անմխաս կալ առ դժնդակ վարս, և հանդիսանալ 'ի բարի վարս, և պատճառ օգտից լինել հեռաւորաց և մերձաւորաց 'ի փրկութիւն։

Նա այս Աստուած յանհաս իմաստութեան արարչին մատակարարի յարարածս Աստուած. որ լուսաւոր ճառագայթիւքն զիմանալիսն լուսաւորէ. զի նորոգեսցէ զզգայարանս հոգևոր խրատուն. զի անկորուստ պահպանեսցի աստուածային կամացն հաճոյութեան։ Եւ արգարակչիւ իրաւամբք յառաջանալ 'ի հանդէսն բարեաց. վկայ լինել արդարութեան և ճշմարտութեան աւանդիցն։ Եւ այս Աստուած 'ի շնորհութեան հոգևոր մասինն ժառանգաւորաց արքայութեանն երկնից, և կարգաց աշխարհիս երևելեաց և աներևութից. և տեղեակ լիեալ Աստուած լաւութեան կարգաց, և բնութեան արարածոց հասու լինել։

Զի կարգեաց Աստուած զաշխարհս որպէս դպրոց. զի ուսցին արարածք զխնամն արարչին յառնելն և 'ի կազմելն, և միշտ նախախնամութեան նորա դարմանեալք որ երևին և որ ոչն երևին։ Զի յոչընչէ անտի սկիզբն արար միոյն՝ և ած մինչ 'ի հազարս և 'ի բիւրս զիւրաքանչիւրսն. զի լաւութեան հանդիսիւք առա-

քննացեն։ Եւ 'ի գլուխ ելեալ ա՟մ վարքն առաքինութե, 'ի վախճանի աշխարհիս պարգևէ զանմահութե զպարգևսն յանփոփոխելի և յանհամեմատ յա՟ծեղէն մշտնջենաւոր արքայութե՟ն երկնից 'ի ք՟ս։ Զի նախ 'ի սկզբան զմտացն խնդրէ զուղղութի՟ն օրինադիր բանն. և ապա 'ի մշակութի կացուցանէ առնել զօգտակարսն, և 'ի բաց կալ 'ի վնասուց։

Նա և զքննութի արարածոց յօրինեաց որպէս զգիր դպրութե և եդ անուանս, զի անուանքն զընտրութի՟ն տայցեն զգրոյն 'ի միմեանց զորոշումն. և գիրն զբարս անուանն կարդասցէ։ Զի երկուս երկուս յօրինեաց, զի մին միւսոյն քարոզիչ լիցի. և բնութեցն երկուց՝ երկու անուանք պիտոյանան, որ որոշեն զնոսա 'ի միմեանց. և անուանցն՝ բնութիքն պիտոյ են, որ կայլին ունէին զանուանսն. զի «Էր, ասէ, աներևոյթ և անպատրաստ երկիր ա՟միւ»։ Եւ սկիզբն արարեալ[1] բանիւ յօրինել զարարածս, կոչեաց, ասէ, զլոյսն տիւ, որ յայտնիչ է արարածոց կազմածոց. զի զոր բանն յօրինեսցէ, լոյսն զյօրինուածսն ցուցանիցէ. զի աներևոյթն և անկազմն ծածկեալ ունէր որպէս խաւար զերկիր։ Որպէս կոչեաց զլոյսն տիւ, սկիզբն արար կարգելոյ պատմութե՟ն, զի 'ի թիւ անկցին։ Եւ եթէ ոչ էր խաւար, լոյս իւ անուանէր տիւ, և կամ խաւարն գիշեր։ Դարձեալ քաղցր և դառն ասի՝ որ համահամ[2] քմացն ճաշակի. և յանուանէ որոշի քաղցրն և դառնն. և այս 'ի տեսչութէ արարողին է հաստեալ։ Եւ լոյսն զմարդիկ յորդորէ յա՟մ պէտս օգտի. զի ա՟մ գիւտք աշխարհիս՝ գործոց կամ արուեստից՝[3] իւր աշխատութե՟ն գինք լիցեն աշխատութե՟. եթէ դարբնութի, եթէ մշակութի, եթէ ճանապարհորդութիւն և եթէ այլ ինչ պէսպէս արուեստք շահից, զոր ետ ա՟ծ 'ի պատիւ անձնիշխան կամացն որպէս որդւոց 'ի խնամակալութի. և զգիշերն ետ 'ի հանգիստ քնոյ՝ դարման աշխատութե, զի տկարութիւնն զօրասցի, և նորոգեալ հանգըստեամբն անդրէն 'ի տիւն դարձցի 'ի գործսն՝ որ օ-

1 Միւսն յօրինեալ։
2 Միւսն 'ի համահամ։
3 Միւսն արուեստից աշխատութէ է, իւր աշխատութեն գինք իցեն 'ի լուսանցսն գիրք իցեն։

գուտ և շահ ստանայ ։ Որպէս քաղցրն և անուշն և դառն և կծուն 'ի պէտս բժշկաց տնօրինելն, և որ այլն ևս ։ Որպէս զհամեմատն է գիտել առ զանազան խորտիկսն անուշել. զի սոքա յարդեսցեն նոքօք, և նոքա սոքօք ։

Այլ և անուանս ունին. զի որպէս հանգիստ և աշխատութիւն կարօտ են միմեանց, զի աշխատութիւն շահիցն 'ի հանգստեանն վայելեսցէ, այսպէս է իմանալ զա̃մ խառնուածս արարածոց 'ի միասին ։ Որպէս ցուրտ և տօթ, որ մի̃ն զովացուցանէ և միւսն ջեռուցանէ[1]. երկաքանչիւրոցն պիտոյացեալ գեղեցիկ խառնուածովք ըստ բարեաց արարողին՝ և ոչ 'ի պատիժս ինչ շարժեալ 'ի սահմանէն. զի «Սահման եդ, ասէ, որ ոչ անցանեն» ։ Զի մարդ հնարագէտ է 'ի խնամակալութեան արարչին առ 'ի պէտս իւրոյ փրկութեան և վայելելոյ 'ի բարութիւնսն անձնիշխան կամօք ։ Զի որպէս որդի 'ի հօր խնամս վայելիցէ. և ոչ որպէս ծառայ ընդ հարկօք, որպէս և այլ արարածք իցեն ։

Պարծեալ օդք՝ են որ ցամաքեցուցանեն, և են որ խոնաւեցուցանեն զերկիր և զջուրս. են որ յօգուտ մատակարարեն, և են որ 'ի վնաս, ըստ նախախնամութեան ա̃յ 'ի միմեանս խառնեալ. այլ և անուանս ունին ։ Սոյնպէս և առողջութիւն և ցաւք. զի առողջութիւն 'ի գործ մշակութեան առաքինութեան յորդորէ և յարուեստս շահիցն. և ցաւք՝ բժշկաց կարօտին ա̃յ և մարդկան ։ Այլ և համբերութեամբ զթողութիւն սխալանացն գտցէ, և վարձս ևս, որպէս և Յովբ. և անուանս ևս ունին ։ Սոյնպէս տրտմութիւն և խնդութիւն յորժամ ըստ իրաց աշխարհիս իցէ, մահ և ապականութիւն գործէ. իսկ ըստ ա̃յ լինեալ, մխիթարութիւն ընձեռէ, և յուսով զխնդութիւն ըստ խոստացեալ բարեացն. և անուանս ունին ։ Սոյնպէս լիութիւն և կարօտութիւն միմեամբք յարգին[2]. զի լիութիւն կարօտութեան վայելէ, և կարօտութիւնն զհանդէս ժուժկալութեան ցուցանէ, և ժրութիւն մշակութեան ամենարուեստ. և միաբանեալք օգուտս ունին և անուանս

1 Միւսն ջեռուցուցանէ ։ ըստ ասանցից համեմատ միւսոյ օրինա-
2 Մերն յորդորին. եգաւ ըստ կին ։

ըստ երեւմանցն ։ Սոյնպէս երկիւղ և անհոգութիւն․ զի երկիւղ անհոգութեան ցանկայ, և անհոգութիւն երկեղի․ որ զգուշացուցանէ 'ի կամս ոմն, և ոչ Թուլութեան յապիրատութիւն ։ Եւ 'ի միմեանս խառնեալ ըստ պատուիրանին՝ զօգտակարսն 'ի մեզ ամբարեն ըստ անուանն կոչման ։ Սոյնպէս փառաւորութիւն և անարգութիւն միմեանց տեղի տալով 'ի սահմանին կան մնան․ ապա թէ ելանեն ըստ չափուն, վնաս առնեն 'ի հոգեւորս և 'ի մարմնաւորս․ որպէս և ամենեցուն քաջայայտ է այս․ և յանուանցն ծանիցուք զիրսն ։ Սոյնպէս և բարիք և պատիժք ոչ են մի, և երկոքին պիտոյանան․ մին յորդորէ 'ի բարի գործս, և միւսն զհամարձակեալն 'ի մեղս արգելու․ և խոշտանգանօք լուծցեն զվարսն և դարձցին 'ի լաւն ։ Եւ բարեգործք մի մոռասցին զբարերարն և զերանելի ժառանգութիւնն և զաւետիսն խոստացեալ, որ առաւելու 'ի բարիսն․ և այնպէս զանուանսն առնուն ։

Եւ ազատութիւնքն ազատ են 'ի մէջ մեղաց և փառաւորեալ յամի․ և նկուն մեղքն 'ի մէջ արդարոց․ զի ցանկացեալ արդարութեան, և յիշեսցեն զպատնալիս մեղաւորացն, և փութասցեն յապաշխարութիւն խոստովանութեան, և ապրեսցին 'ի բարկութենէն որ գալոցն է 'ի վերայ անօրինաց և անհնազանդից, անսրբոց և պղծոց․ և լիեալ յարդարութեան կեցցեն ։ Իսկ արդարքն որ ունին զառհաւատչեայ ազատութիւն որդեգրութեան 'ի ճշմարտութենէ անտի՝ յաւելցեն յարդարութիւն, զի լիցին կատարեալ որպէս և Հայրն երկնաւոր․ և միմեամբք զանուն առին ։ Եւ տնանկութիւն կարօտ է մեծութեան, որ զեղու 'ի նոսա զլիութիւն․ և մեծութիւն կամաւոր տնանկութեան, որ ամբոծութեամբ և անարատութեամբ հասցէ անանց մեծութեանն ։ Այլ և արդարակորով մեծութիւնքն ոչ զրկի 'ի մշտընջենաւոր մեծութենէն․ որ միմեամբք զանուանսն առին մեծութեան և տնանկութեան ։

Եւ տկարութիւն և զօրութիւն ձեռնտու լեալ միմեանց՝ գովելոյ արժանի են ։ Զի տկարութիւն զխոնարհութիւն և զքաղցրաբարութիւն[1] ուսուցանէ, և

1 Միւսն քաղցրաբանութիւն ։

յուսով կալ առ իրաւունս արդար դատաւորին Քսի։ Իսկ զօրաւորքն ճշմարտեալք՝ բերդ ամուր լեալ տկարացն, և օգնական և տուիչ բարեաց, որք ընդունելոց են զանեղծութիւն և զանանց փառսն. որք միմեամբք զանուանսն առնուն և զհատուցումն յարարչէն։

Այս յիմարութիւն և իմաստութիւն պիտոյ են յերկրաւոր վարս։ Ցիմարն զհաւանութիւն և զհնազանդութիւն առ իմաստունն ունի, գիտել առ ՚ի նմանէ զվարսն. զի իմաստութիւն զառաջնորդական միտս ընտացեալ ունի, որ խրատէ և ուղղէ յարդարութիւն, որ հաւանութեամբ մտցէ յարքայութիւնն. զի յիմարն Աստուծոյ իմաստնագոյն է քան զիմաստունս աշխարհիս։ Իսկ Աստուծոյ իմաստութիւնն նախ զի սուրբ է, և ապա խաղաղարար. լի բարեօք և արդար պտղովք. որ ՚ի վերինսն տանի ՚ի փառսն, և ոչ ըստ օձին խորամանկեալ և պատժեալ. այլ ըստ անուանցն ծանուցեալք յանմեղութիւն իմաստիւք։

Յաջողութիւն և տխմարութիւն առ միմեանս օգուտս գործեն. միոյն շահս աջողութեան [1], և միւսոյն կատարումն պիտոյից յոր ինչ ցանկութիւն է։ Եւ երկոցունցն հարկաւոր է հաւատարմութիւն ըստ գործոց արուեստին և վարձուցն՝ որ ՚ի կամս նախախնամողին լիցի, և որ զանուանսն առցէ։

Այս կեանքն կենդանի են յարդարութեան կեցեալ. և մեռեալքն մեղօք և տարակուսանօք ՚ի մահ, որոց տանջանքն մթերեալ կան։ Եւ կենդանիքն որ ՚ի սէրն Աստուծոյ և ՚ի սրբութեան և ՚ի հաւատս ճշմարտութեան և ՚ի յոյսն հաստատեալ կան յառհաւատչեայ կեանսըն՝ զնոցայն ոչ մահ, այլ կեանք ՚ի գրոց իմանալի է. և քուն, զոր Քրիստոս յարուցանէ բանիւ ՚ի ձեռն հրեշտակապետացն փողոց։ Որոց զբարիսն գործեալ են՝ փառք և անմահ կեանք, և որոց զչար արարեալ՝ տանջանք և անմահ մահն որ յաւիտենից։ Եւ այսր Աստուած աշակերտ արար զմարդն, զի անձնիշխան կամօք խնդրէ զօգտակարսն և որոշէ ՚ի վնասակարացն, և ՚ի հարկի կալ առաքինութեանցն՝ յուսով որ ՚ի տէր։ Զի

1 Միւսն առողջութիւն։

առցեն զանուն եղբայրութեան որ 'ի Քս, և վայելես-ցեն 'ի նորա բարիսն, և զերկոսին կողմանս յօգուտս կազմեալ ։ Զի արդարակորովքն՝ երանութիքն պսակին ըստ առաքինութեան ․ որ պարծանօք ըստ համբերութեան գովին 'ի մնէ, և անվրէպ ունին յաղաւութեան զհամարձակութիւն յիրաւանց արդարութեան ․ և վայելեն 'ի բարութիւնն ըստ արժանաւորութեան, և երանութիւնք պսակին ։

Նրար մծ զերևելի արարածս զգայականս դարմանիչ մարդկան կենաց ։ Որպէս երկինք ամպովք և ցօղովք և լուսաւորօք խնամէ և հասուցանէ զպտուղս բուսոց և տնկոց ։ Որ և հողմոց պիտոյանամբ ըստ ժամանակի հովոց և ջերմութեանց ․ որ սնուցանէ և անփոփս պահէ ․ և ջրով ռոգանէ զերկիրս և արբուցանէ զմարդիկ և զանասունս, զգազանս և ըզթռչունս և զամենայն զեռունս և զսողունս և որ ունին շունչ կենդանի ։

Եւ եթէ դառնան մարդիկ 'ի ստահակութիւն կամակար մտօք, նովին դարմանօքն որով խնամէր՝ տանջէ և խրատէ անբերութեամբ և բարկութեամբ զանդարձն ։ Զի նոյն արարածք որ դարմանիչք ռանին ըստ իրաւանց վայելել 'ի բարութիւս, յորժամ յղփանայ և ելանէ արտաքս քան զսահմանն, օրինադիրն յայնժամ զնոյն դայեակ զայրացուցանէ և նոքօք խրատէ ․ զի սովով և նուազութեամբ ամենայնիւ յողջախոհութիւն ածէ ։ Այլ և ցրտով և ջերմաւ զտունկս և զբոյսս ապականէ, և զանձրևս 'ի կարկուտ և 'ի ձիւն դարձուցանէ, և զցօղ եղեմամբ փնասակար, և զառողջութիւն 'ի ցաւս զանազանս, և զխնդութիւն 'ի տրտմութիւն, և զփառս յանփառութիւն ։ Եւ ամենայն յաջողուած բարեաց 'ի թշուառութիւն, և զօգտակարսն 'ի վայելել բարեաց՝ 'ի դժնդակս և 'ի վշտացին [1] նեղութիւս ։ Եւ զխաղաղութիւն և զշինութիւն որ պարսպեալ ունին խնդամտութեամբ, 'ի խռովութիւն և 'ի տարակուսանս դարձուցանէ և յանհնարին չարիս ․ խռովութիւս ընտանեաց և օտարաց, ծառայից և տերանց և 'ի պէսպէս չար համբաւս ․ զի այսօքիւք դարձցին 'ի զղջումն ։

1 Միւսն 'ի Հլշտգնի ։

Ապա եթէ 'ի նոյն յամառեալ կայցեն 'ի չարիսն, և ոչ դառնան խոստովանութեամբ յապաշխարութիւն, խրատէ մեծամեծ պատժօք արդար դատաւորն։ Որք պղծեն զսրբութիւնս անսուրբ վարուք, և արհամարհեն զօրէնս և զիրաւունս տնանկաց և զողորմութիւնս կարօտելոց, և զճշմարտութիւն անիրաւութեամբ ունին, և անտես առնեն զարտասուս նեղելոց, և ձայնի զըրկելոց ոչ լսեն, և որ այլ ևս իցեն չարիք։ Եւ յաղագս այսորիկ մատնէ արդար դատաւորն 'ի սով և 'ի սուր և 'ի գերութիւն և 'ի կորուստ։ Եւ որպէս ասաց տէր 'ի ձեռն օրինաց և մարգարէից դառնալ յամբարշտութենէ և ոչ լուան, և աղաղակեցին առ տէր և ոչ լուաւ 'ի նեղութեան իւրեանց, որպէս ասացաւ 'ի գրոց սրբոց։ Զի կամք անձնիշխանականք որ ոչ գոն յիրաւունս արդարութեան և 'ի դարմանս աղքատաց և տնանկաց՝ պատժին։

Բայց բարերարն աստուած․ ըստ բազում սիրոյն իւրոյ որ սիրեաց զմարդիկ, խրատելով խրատէ և 'ի մահ ոչ մատնէ, և ոչ սատակէ և ոչ բառնայ զյիշատակս ստահակաց և անզգամաց։ Այլ զի ոչ գիտացին գոհանալ զպարգևացն [1] Աստուծոյ և հնազանդել օրինաց նորա, մատնէ զփառս նոցա և զյղփութիւն 'ի ձեռս թըշուառութեան ողբոց և արտասուաց արժանաւորս։ Զի խրատեսցին և ճշմարտեալք սրբեսցին և մնասցեն ընդ խնամօք բարերարին, գործել միշտ զբարիս առաջի նորա․ և 'ի բաց կացցեն 'ի դժնդակ և յանառակ վարուց, և մի՛ զերախտաւոր կարգս յապախտաւորս փոխեսցեն, և զժամանակն խաղաղութեան և անդորրութեան 'ի դառնութիւն և 'ի հարուածս չարաչար ախտից։ Եթէ փոխեն զդժնդակ վարսն 'ի լաւութիւն, դառնայ և ժամանակն 'ի խաղաղութիւն․ զի գործակից եմք տէրութեան խնամոց և համառօտ դատաւորութեան։ «Փառք և պատիւ և խաղաղութիւն գործողացն զբարին, ասէ Առաքեալն երանելի․ և բարկութիւն և սրտմտութիւն և նեղութիւն, ասէ, 'ի վերայ անձին որ գործէ զչար»։ Արդ բարեգործքն բարեկեցիկք են 'ի բարութեան նորա, և ժառանգիչք դարմանոց

1 Միւսն զպարգևօքն։

նորա և խնամոց և աւետեացն որ 'ի Քրիստոս ։ Զի յերկրի 'ի խնամս նորա վայելեն, և յուսով ըստ անսուտ խոստմանցն ժառանգեն զանսպառ բարիսն ըստ արդարութեան ։ Իսկ անհնազանդքն և անառակքն գործակից են սպառնալեացն նորին ․ որ փոխեն զքաղցր ժամանակ խնամոց նորա 'ի դառն հատուցման տանջից և տուգանաց և պէսպէս հարուածոց ։

Տես որչափ իշխան է մարդն ․ զի և զինքն 'ի կամս իւր ածէ յանձնելն զբարին ։ Զի «Ոչ կամիմ, ասէ Տէր մարգարէիւն, զմահ մեղաւորին ․ որպէս զդառնալ նորա 'ի չար ճանապարհէն և կեալ» ։ Զի արդար դատաւոր է և ըստ արժանեացն դատի, որ ինչ գործէ մարդ յաւուրս իւր՝ եթէ բարի և եթէ չար ։ Եւ իշխանութիւն է մեզ փոխել զժամանակն՝ բարի գործով 'ի բարիս ։ Եւ դարձեալ 'ի չար, եթէ մեղսասէրք լիցուք ։ Զի մեզ է զխոշտանգանսն 'ի գգուանս դարձուցանել ․ և դարձեալ զնոյն սէր՝ 'ի բարկութիւն ։ Զի ոչ 'ի բաց թողու 'ի ստահակելն ․ այլ ներէ, զի դարձեալ զղջասցին և հնազանդեսցին ընդ ամենագութ խնամոց բարերարին Աստուծոյ ։ Զի ասէ ․ «Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն ․ և ոչ է պիտոյ բժիշկ ողջոց, այլ հիւանդաց» ։ Եւ դարձեալ մարգարէիւն ասէ ․ «Արդարութիւն արդարոյն 'ի վերայ նորին եղիցի 'ի կեանս ․ և անօրէնութիւն անօրինին 'ի վերայ նորին եղիցի 'ի մահ, եթէ մնասցէ 'ի նմին» ։ Եւ եթէ դարձցի արդարն 'ի մեղս, մահու մեռցի ․ և մեղաւորն յարդարութիւն, կելով կեցցէ ։

Լսե՞ս զարդարդատաստան արդարոց և մեղաւորաց 'ի Տեառնէ ։ Որպէս զիարդ և կամիմք, կարեմք փոխել զաւետիսն 'ի սպառնալիս և 'ի պատուհաս ։ Կարող եմք և զկեանսն մեր փոխել 'ի մահ, և զմահն 'ի կեանս ․ և զարկեալ սահմանն Աստուծոյ որպէս կամիմք՝ շրջեմք 'ի բարի և 'ի չար ․ որ Աստուծոյ միայն է կարողութիւն ։ Ըստ մարգարէին որ ասէ ․ «Եթէ ախորժեսջիք և լուիջիք ինձ, զբարութիւնս երկրի կերիջիք ․ և եթէ ոչ կամիցիք լսել ինձ, սուր կերիցէ զձեզ ․ զի բերան Տեառն ամենակալի խօսեցաւ զայս» ։ Եւ Առաքեալ ասէ ․ «Ամենայն ինչ վասն ձեր է ․ եթէ մահ, եթէ կեանք, եթէ աշխարհ, եթէ անաշխարհ, եթէ բարձրութիւն, եթէ խորութիւնք ․ դուք Քրիստոսի, ասէ, Քրիստոս Աստուծոյ» ։

Այլ զի ասաց՝ ամ̃ ինչ ձեր է, որ 'ի կեանս իւրեանց նորա կենդանի սիրովն և կամօք յաշխարհի վարին : Զի որպէս բուրուառն որ անուշահոտ խնկովք ուրախ առնէ զմերձաւորս զմեծամեծս և զփոքունս, այսպէս դաւանութեան մերոյ հոտ և մաքրութեան բուրեսցի առաջի Քի̃ հանապազ : Եւ զի ասէ՝ եթէ մահ, զի մահն մեր որ վասն Քի̃՝ վկայ լիցի սիրոյն նորա . այնպիսի մահուամբ փոխեսցուք յանմահական կեանսն անեղծութեան, որ 'ի Քս̃ Յս̃ : Զի ոչ միայն այնոցիկ է պատուական մահ, որ զվկայութեանն աստիճան առին 'ի ժամանակի հալածանաց սրով և հրով և ջրով և կամ այլ[1] ազգ ինչ չարիւ, այլ ամենեքեան որ 'ի Քս̃ մկրտեցան և զՔս̃ զգեցան, զհին մարդն մերկացան գործովք հանդերձ, և զգեցան զնորն նորոգեալ որ ըստ պատկերի Այ̃ է յարդարութեան և 'ի սրբութեան և 'ի ճշմարտութեան . որք մեռանն մեղաց, և կենդանի են միշտ արդարութեան : «Զի որպէս յարեաւ Քս̃ 'ի մեռելոց փառօք Հօր, նոյնպէս և մեք 'ի նորոգութեան կենաց շրջեսցուք » ասաց : Զի մեռանելն մարմնով և մտաց մարմնաւորաց և կեալ սրբութեամբ և անարատ ըստ արդարութեան օրինաց աւետարանին Քի̃, կարասցէ ասել. կենդանի եմ այսուհետև՝ ոչ ես, այլ կենդանի է յիս Քս̃ : Զի եթէ այս աշխարհ որով զհանդէս առաքինութեանս ցուցանեմք, և եթէ հանդերձեալքն, ամ̃ նուաւ և 'ի նորա խնամս և 'ի փառս կատարի, որ զամ̃ յամ̃ի լնու 'ի խորութեան և 'ի բարձրութեան :

Դարձեալ խորութիւն զտկարութիւն մարմնոյն է իմանալ յերկրի, և Քի̃ւ վերանալ 'ի բարիսն : Իսկ բարձրութիւն՝ զզօրութիւն հոգւոյ ըստ երկնայնոցն և անմահիցն որ 'ի Քս̃ : «Ամենայն ինչ, ասէ, Քի̃ ձեր է . և դուք նորա 'ի փառս Հօր և Հոգւոյն» : Յորժամ զբանն նորա պահեսցուք և մնասցուք 'ի սէրն նորա և յանարատ վարս, այնուհետև ոչ ևս է զմեզ մարմնով իմանալ, այլ հոգւով . զի որ Հոգւովն Այ̃ վարին, նոքա են որդիք Այ̃ և ժառանգակիցք Քի̃ : Զի եթէ չարաչարանացն կցորդիմք յերկրի, և փառացն հաղորդլինելոց եմք յերկինս, որ կան և մնան : Զի թէպէտ

1 Միւսն այլ ազգի ազգի չարիս :

և գիտեմք յաղագս փրկութ͞ն և կենաց, այլ արդ ոչ ևս նոյնպէս գիտեմք։ Այլ ա͞ծ ա͞մ յա͞մի անճառելի, որ սիրովն խնամէ զարարածս ա͞մ, և խոստացեալ է տալ զարքայութ͞ն և զանսպառ բարիսն՝ որ 'ի Հայր և յՈրդի և 'ի Հոգին սուրբ։ Որում փառք յաւիտեանս։

ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԴԺՆԴԱԿ ՎԱՐՈՒՑ ԵՒ ԸՆԾԱՅՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍԻՑ

Ը

ՊԱՐՏԱՆՔ մարգարէից և առաքելոց քարոզութիւնք յառաւելութիւն բարեաց զմեզ ընթացուցանեն ըստ լաւ մասինն որ 'ի Քս։ Եւ գլխաւորելով յառաւելուն յորդորեն, որ դրունք են ամ բարութեանց և երանութեանց. և ընդ նոսա մտանեն աւետիք խոստացեալ պարգևացն ոյ 'ի հոգևոր դարմանսն։ Այլ և 'ի մարմնաւորսն լրութիւն և առատութիւն և խաղաղութիւն այլովքն հանդերձ հարկաւորօք։ Եւ բարութիւնք յուսոյն կենացն յաւիտենից և շնորհք աներևոյթ սիրոյն՝ որ են գանձք գիտութեն և իմաստութեն, որով գիտէ ընտրել զլաւն 'ի վատթարէն, հաստատեսցի 'ի մեզ որ հոգւով վարեսցուք։ Եւ այս վասն ընտրութիս առնելոյ 'ի միմեանց առաքինեացն հաւատացաւ. և անհաւատիցն լքումն տայ առ 'ի յընտրել զբարի հաւատ ածգիտութեն։ Եւ արգարքն մի վրիպեսցեն 'ի փրկութեն յուսոյն։ Այլ և զդժնդակ վարսն զամենաչարն և զամենավնասն սանձել, որ դրունք են բարկութեն և սրտմտութեն, սովոյ, որոյ և գերութեն և պէսպէս չարի։ Զի որ աղբիւրն է ամ բարեաց և արարիչ ամ արարածոց, երկնաւորաց և երկրաւորաց, հոգևորաց և մարմնաւորաց, ամենազօրն ամենակալն երախտաւորն ամ կենաց, ասէ. «Ես եմ տէր ած ձեր. զպատուիրանս իմ պահեցէք և կեցջիք». զի զամենեսեան կամի զի կեցցեն և 'ի գիտութի ճշմարտութեն եկեսցեն։ Եւ այսպէս զամենեսեան կոչէ 'ի կեանս իւր. որ կենաց տուիչ և դարմանիչ է ամենահնար բարերարութքն։

Պարտ է զնա սիրել յամ անձնէ և 'ի զօրութէ և

'ի մտաց, այլ և զընկերս իբրև զանձն ա̃մ սիրութբ̃. զի ապրեսցուք յաշխարհէ աստի չարէ ըստ շնորհացն ա̃յ որ 'ի մեզ: Եւ սանձահարեալ զդժնդակ բարսն, և զանհաստատութիւն մտաց 'ի հաստատութիւն յուսոյ 'ի նեղութեն և յանդորրու: Եւ ատել զանառակութիւնս՝ որ զմտութիւնս շարժէ և պղտորէ, և 'ի պոռնկութիւն և 'ի շնութիւն հակամիտէ: Զի պոռնկութիւն ստերիւրէ 'ի պէսպէս անարժան հրապոյրս մտասուց. և վրիպեցուցանէ 'ի հաւատոց և 'ի սուրբ վարուց 'ի պատրանս մեղաց, յանառակութիւնս աղտեղիս:

Արդ փախիցուք 'ի պոռնկութենէ 'ի մօրէն չարեաց, որ յորդորիչ է ա̃մ չարեաց. զի զբազումս կորոյս ջրով և հրով և այլ և այլազգ պատուհասիւք պէսպէս, որպէս ասեն գիրք: Զի որ շնայ կամ պոռնկի, կորուստ անձինն ստանայ. և 'ի տեառնէ 'ի բաց եկաց անսուրբ անձն: Զի տաճար են սուրբք ա̃մ ամենասուրբ Երրորդութեան. և տաճար դիւաց են պոռնիկք և շունք: Զի զկոյս ապականէ և մերժէ 'ի տեառնէ, և զամուսնութիւն քակէ և ընդ բազում չարեօք առնէ: Զի վասն պոռնկութեան զկախարդս յօգնութիւն պղծութեն ըստ հրապուրանաց սատանայի առնուն կաշառօք: Վասն պոռնկութեն նախանձու զչարն և զզազիր խորհուրդ աղտեղութեն միշտ ունին: Վասն պոռնկութեն սխութիւնք և այլանդակութիւնք 'ի կորուստ արանց և կանանց լինի: Վասն պոռնկութեան դժպհութիւնք և երդմնահարութիւնք և ստութիւնք և գողութիւնք: Վասն պոռնկութեն հեղգութիւն աղօթից և պահոց և պղերգութիւն առ 'ի գործ: Վասն պոռնկութեն բազմամտանենգութիւնք նիւթին և քէնք առ օտարս և ընտանիս: Վասն պոռնկութեն խորամանկութիւնք և պէսպէս մահք յայտնիք և գաղտնիք: Կէսք յորովայնի ճմլեն և տարաժամանցուցանեն զմանկունս, և կամ դեղովք ապականեն յորովայնի. և է որ զծնեալսն սպանանեն: Եւ է զի մնոյ տէրն և սեղեխն 'ի միմեանց մեռանին, կամ յայտնի մարտիւ կամ գաղտ իւիք չարիւ: Եւ է զի հոմանիքն 'ի միմեանց խողխողին 'ի վերայ բոզից: Եւ է որ բոզքն խաղըս ինչ ուսանին 'ի կախարդաց, զի սպանցեն զայրսն վասն հոմանեաց ցանկասիրաց:

Նշու թագաւոր չարիս ունի ախտիցն ցանկութիւն յարբ և 'ի կանայս, զոր ասելն կամ լսելն զազիր է մաքրե-ցելոցն[1] մտաց և սրբեցելոց։ Այլ զասացեալսն և զոր ասելոցս եմ, լուիցեն որք յայտնապէս 'ի սատանայէ ըմ-բռնեալ են։ Զի արբեալ է ախտիւ պոռնկին․ վասն որոյ մարգարէն ասէր․ «Վայ որ արբեալդ էք 'ի ցան-կութէ և ոչ 'ի գինւոյ»։ Զի ամ. չարեաց պատճառ-պոռնկութիւն է և մայր մեղաց և դուռն ամ. չարեաց նստելոց 'ի մեղս։ Զի վասն այսորիկ գայ բարկութիւն այ 'ի վերայ երկրի, սովոյ և սրոյ և գերութեց և պէս-պէս ախտից․ խռովութեց ընտանեաց և օտարաց, ծնողաց և ծննդոց, ծառայից և տերանց․ յորս կագք և կռիւք և մահք։

Նա և սա չարագոյն քան զասացեալսն է ախտիցն գար-շութիւք․ որ և քան զանասունս և զգազանս և զսո-ղունս անարգել են յախտս, որ յանասունս և յարուս պղծին․ Թողեալք զպէտս իգութե արուացն և իգա-ցըն, բորբոքեցան ցանկութեամբք իւրեանց յանասելի աղտեղութիւս․ զոր և ոչ է տեսանել յայլ 'ի շնչաւորս զգարշութե ախտիցն։ Ո՛վ չարեացն և անարգել ախ-տին․ որ արտաքս ելանէ քան զսահմանն, և գլուխ է ամ. դժնդակ չարեաց։ Առաջին օրէնքն քարկոծ առ-նէին և կամ հրով այրէին․ և նորս՝ արտաքս ունի յեկեղեցւոյ և 'ի ժողովրդոց․ մինչև թագաւոր լալով 'ի տուէ և 'ի գիշերի 'ի խորգ և 'ի մոխիր պահօք ա-պաշխարեսցէ, անհատ աղօթիւք և աշխատութեամբ բեկեալ սրտիւ։ Զի թէ տէրն զհայելն 'ի կին պար-տաւոր առնէ շնութե, վասն այլ գարշութե ախտիցն զի՞նչ պարտ է ասել զպատիժսն։ Եւ դարձեալ ո՛րքան[2] երանէ զմաքուրսն․ քանզի ասէ․ «Երանի որ սուրբ են սրտիւք, զի նոքա զԱծ տեսցեն հոգւով»։

Ո՞վ բաւական է ասել զսրբոցն զհատուցումն, զԱծ տեսանել և յանպատումն վայելել։ Զի եթէ զարե-գակն տեսանեմք յետ գիշերային ցրտութե 'ի ջե-ռուցանել 'ի լուսաւորել խնդամք, որ փոփոխելի և անցաւոր է․ իսկ զանճառելի լոյսն զնորա արարչին և

1 Միւսն ձեռագիր և սուրբ մտացն։ Այլ։

2 Մերն որ բան . . 'ի ընտանեցու-ցանել։

զմեր զի՞նչ պարտ է ասել զանհամեմատ բարիսն ա̃ծ: Որ լցուցանէ զորբոցն անձինսն շնորհօք և վայելեցուցանէ յանբաւ բարիսն և յանվախճան երանութիւնսն և յանսպառ ուրախութիւնսն Զի ոչ զնմանութիւն ինչ կայանիցն և զանձառիցն հնար է ասել. բայց որ սուրբքն են որդիք և անարատք անդամօք մարմնոց, նոցա երևի ք̃ս անձառապէս: Բայց եթէ անսուրբք իցեն հոգւով և մարմնով, ապաքէն 'ի սր-տէն առնու զհանգամանս գործոց մարմնոյն. զի 'ի սրտէն, ասէ տէրն, ելանեն չար խորհրդոցն չարիքն, և մարմնով պղծի:[1] Եւ զի ասէ, «Եթէ աչքն քո կամ ձեռն կամ այլ ինչ անդամ գայթակղեցուցանէ զքեզ, հատ զնա և ընկեա 'ի քէն». և այս հրաման ոչ զանդամոցն հատանելն ասէ, այլ զցանկութի̃ շարժման ախտիցն որ 'ի նոսա գործի 'ի կորուստ անձինն. զի լուցկիչ է ցանկութի̃ անշէջ հրոյն ա̃մ չարեացն հանդերձ:

Եւ յորժամ փրկիչն զառաքեալսն յաշխարհ առաքէր սերմանել զբանն ճշմարտութեան յանդս մտաց հաւատացելոց, և նովաւ ածել 'ի կարգ ուղղութեան, նախ զփուշն խլել զցանկութի̃ բուսոցն հրամայէ, ըզկամս մարմնոյ և զմտաց, և հնազանդել աւետարանին. և ապա սերմանել զաւետիս հրաւիրանացն. կոչել խոստովանութեա̃ յապաշխարութի̃. և 'ի հաւատութի̃ ա̃մցուն արարչին: Եւ հնազանդեալք ըստ աւետարանին քարոզութեան, արժանաւորիլ սուրբ երախտեացն կենդանի յուսոյն, զի ժամանեսցուք յօթեւանս կենացն յաւիտենից 'ի ք̃ս յ̃ս: Եւ 'ի ժողովս առաքելոցն վասն խնդրոյն այնորիկ Հրէից և հեթանոսաց նախ զայս աւանդեցին, և ընտրեցին 'ի բաց կալ 'ի պոռնկութե̃ և 'ի հեղձուցելոյ[1] և յարենէ: Որոց արարեալ զայս բարի գործս, ստանան անձանց զարդիս և զապառնին:

Սկիզբն նախ զպոռնկութեան հատումն առնէ, զի ըզբաղում սուտ որ 'ի նմանէն մնաք՝ խափանեսցին. և զմեռելոտի գործս և զուտել արգելցեն և զարիւն նորին. այլ և որ 'ի սպանութե̃ մտաբերեն, այսպէս

1 Մերձ հեղձուցանելոյ:

խափանեսցին ։ Զի հնազանդութք նուաճեալք առ-
սրբութն և պարկեշտութն և խոհականութն, և ըն-
տանացեալք հաւատով մտցեն յաւետիս խոստացեալ
բարեացն ։ Եւ զդժնդակութիւնս ամ ատել և 'ի բաց
ընկենուլ սպառնալեօք անվախճան տանջանացն, որ
պատրաստեալ է 'ի տեառնէ անսրբոց և պղծոց 'ի
պոռնկութն ։ Զի եթէ մեռելոտի ուտել և զարիւն
անասնոց ըմպել եղկութն և թշուառութն առաջի
կայ, որքան պատիժք որ զաղգակիցս վտանգեն նե-
ղութք, զոգիսն և զմարմինս ճնշեն պէսպէս վտան-
գիւք և դառն տանջանօք և մահուամբ յարդար
դատաւորէն պատրաստեալ ։ Եւ Առաքեալ ասէ. «Մի
խաբիք. ոչ պոռնիկք, ոչ շունք, ոչ իգացեալք, ոչ
արուագէտք, ոչ գողք, ոչ սպանողք, և որք զհետ
այսոցիկ, զարքայութիւնն այ ոչ ժառանգեն», այլ
զանշէջ հուրն. ըստ մարգարէին՝ թէ «Հուրն նոցա ոչ
շիջանի, և որդն նոցա ոչ մեռանի»։ Զի պատուական
ասէ զամուսնութն և զանարատ անկողինս, և նա-
խապատիւ զկուսութն. այլ և զպոռնիկս և զշունս դա-
տի ած ։ Եւ դարձեալ ասէ. «Դուք տաճար էք այ, և
Հոգի այ բնակեալ է 'ի ձեզ»։ Այսինքն անարատ
յաղտեղութէ ։ «Զի սուրբ է տաճար քո սքանչելի ար-
դարութեամբ» ասէ Դաւիթ ։ «Եւ եթէ ոք զտաճար այ
ապականէ, ապականեսցէ զնա ած ։ զի տաճար այ
սուրբ է, որ էք դուք 'ի մէջ կամակոր և աղտեղի ազ-
գաց»։

Որ որպէս ջրհեղեղաւն ապականեցաւ երկիր,
որ գէջ պղծութեամբ էին ապականեալք, մեք զիարդ
ոչ երկիցուք, որ այսպիսի մեղաց բարկութն վկայ
ունիմք զհամաշխարհական կորուստն ջրհեղեղին ։
Այլ և զՍոդոմ և զԳոմոր հրով և ծծմբով տոչորեալ
ըստ ջերմութն և զազիր ախտից, որովք ըմբռնեալ
էին՝ սատակեցան հինգ թագաւորացն պղծեալ տուն-
քըն հանդերձ լրիւ իւրով երկիրն ։ Եւ զայս երկուս
հարուածս յաղագս գիջութն և պղծութն երկուս
վկայս կացոյց ահաւոր դատաստանին, որ լինելոց է
պատիժս այնպիսի պղծոց յաւուրն այցելութն ամ
ազգաց ։ Զի որպէս էին, ասէ տէրն, յաւուրսն Նոյի,
կանայս առնէին և արանց լինէին և յուրախութն

վայելչին, մինչև եկն Ջրհեղեղն և կորոյս զամենե-սեան առ հասարակ. Նոյնպէս և յաւուրս Ղովտայ 'ի փափկութեան և յամենայն ուրախութեան վայելչին, այլ և յանառակ ցանկութիւնս, մինչև տէր եհան զՂովտ անտի, և զնոսա այրեաց առ հասարակ հրով. բայց դուք լոյս էք 'ի տէր 'ի սրբութեան: Խաւար ասէ զգործսն խաւարի, որ ոչ գոյ 'ի լոյս: Իսկ 'ի խաւարէ մեղաց զերծեալ սուրբ լուսոյն երևի: Դարձեալ ասէ, թէ որ մերձենայ 'ի պոռնիկն՝ մի մարմին է. զի որպէս միով մարմնով մեղքն կատարին. զի հասարակաց է չարն 'ի գործելն 'ի խօսելն 'ի տեսանելն 'ի լսելն, և այլ ամենայն խծբիծք չարեաց նոցին: Եւ որ մերձենայ 'ի տէր՝ մի հոգի է, ընկղմեալ 'ի կենդանի սրբութեան: Զի սրբեալ անդամքն մարմնով և հոգւով միաւորի ընդ Քրիստոսի 'ի կեանսն հաւատով և ճշմարտութեամբ, և լինի սուրբ անդամ Քրիստոսի հանդերձ ամենայն առաքինութեամբն: Զի կարասցէ ասել առ մարտ թշնամւոյն. արդ առեալ զանդամս Քրիստոսի՝ առնիցեմք անդամ պոռնկի. քաւ լիցի զսրբութիւս մատնել յանմաքրութիւն:

Օ պոռնիկն բազում անդամ վտանգէր Պաւղոս վասն պղծութեան և խրատէր, և մատնէր 'ի ձեռս սատանայի 'ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին ապրեսցի հանդերձ ստոյգ զղջմամբ. Ճնշելով զմարմինն պահովք պնդութեան և աղօթիւք հրահանգել 'ի սրբութիւն, լնուլ զպասացեալս 'ի նոսա՝ որ յաղագս այնորիկ են հանդէսք: Զի 'ի ձեռն պոռնկութեան պէսպէս անօրէնութիւնք յաճախին 'ի յերկրի. զի բազմաչար է պոռնկութիւն և անյագ առ ցանկութիւս ախտից: Վասն այսորիկ Առաքեալ զմեզ ուսուցանէ և խրատէ սպառնալեօք, փախչել յայնպիսի ախտից և 'ի պղծութենէ, որոց վախճանն է կորուստ: Զի ասէ. «Մի պոռնկեսցուք, որպէս ոմանք 'ի Հրէիցն, և կորեան 'ի սատակչէ անտի յաղագս պոռնկութեան 'ի միում աւուր քսան և չորս հազար»: Զի ոչ եթէ անիրաւ ինչ էր ամենայն՝ որ եած զբարկութիւն 'ի վերայ նոցա, որ գիտէ զամենայն:

Վասն այսորիկ զհարուածսն ընդ իշխանութիւն եմոյծ 'ի ժողովուրդն. որպէս զի նոքա էին որդիք կորստեան պատճառս 'ի մեղսն, թէպէտ և 'ի միասին մեղան որ մեղանն: Զի և մարգարէն ասէ. «Անձն որ

մեղիցէ, նոյնն և մեռցի»։ Թէպէտ ասէ, «Հարք ա-
գռիս կերան, և որդւոց ատամունք առին»։ Ջի են ո-
մանք որ 'ի մեղս իւրեանց վախճանին առանց ապաշ-
խարութեան, եցոյց եթէ ոչ լինի մոռացումն յիրա-
ւանցն այ. այլ կայ պահի արդարութի աւետեաց սր-
բոց, և առ անօրէնութի սպառնալեացն արհաւիրք։
Ջի որդիք մեղաւորացն երկիցեն և մի արասցեն ըզ-
մեղս, որպէս և հարք իւրեանց. այլ արդարութեն
իւրեանց ապրեսցին 'ի բարկութենն՝ որ սպառնացաւ
նոցա։ Ջի որդի որ ատէ զամբարշտութիս հօր, և ա-
րասցէ իրաւունս, կենօք կեցցէ, ասէ տր։ Եւ մի փոր-
ձեսցուք զտր և կամ տրտնջեսցուք, որպէս ոմանք 'ի
նոցանէ, և յօձից անտի սատակեցան։ Ջի ուսումն
վարդապետութե խրատէ յուղղութի, որոշէ զլաւն
'ի վատթարէն, և պահել զսրբութիս ըստ օրինացն
արդարութե և ըստ աւետարանական լուսաւորութեն
խորհրդով և բանիւ և գործով։ Ջի ապրեսցուք 'ի
բարկութենն որ գալոցն է 'ի վերայ անօրինաց և պղ-
ծոց, և կալ առաջի Քի սուրբք, և ժառանգել զան-
պատում բարիսն։

Այլ և վերակացուք մի հեղգասցին 'ի պատմել
զսպառնալիս տն այ. զի ասէ մարգարէիւն. Դէտ կա-
ցուցի զքեզ, զի ասասցես՝ մահու մեռցիս եթէ մե-
ղիցես։ Եթէ լուիցէ քեզ, կեցցէ. ապա եթէ ոչ լուի-
ցէ քեզ՝ մեռցի. և դու ապրեցուսցես զանձն քո։ Ա-
պա եթէ ոչ ասասցես զսպառնալիսն որք զայնպի-
սիսն գործեն՝ եթէ սուր գայ և բարկութի, զարիւն
նոցա 'ի ձեռաց քոց խնդրեցից։ Ջի կամ ողոքանօք
աւետեաց երանութեցն յուսով ուղղեսցին, և կամ
սպառնալեօք հարուածոց և վշտաց և նեղութեց՝ որ
յերկրի աստ, և կամ ահեղ աւուրըն մեղաւորաց և
անհնազանդից։ Ջի իբրև հրեշտակք են այ հրամանք,
որ առաքին յիշխանութէ ըստ ամենայն արարածս.
ընդ երկնաւորսն առ զօրս հրեշտակաց, և ընդ երկ-
րաւորս առ ազգս մարդկան. առնել զշահաւորն 'ի
մեզ 'ի սիրոյ տէրութենն 'ի նեղութե և յանդորրու 'ի
պէտս մեր։ Ջի անկեալ կացցուք 'ի ճշմարտութե ա-
ւանդըն մաքուր վարուք մարմնով և հոգւով առ տէ-
րութիս, և երախտաւոր լինել ամենաշահ դարմանօք

առ կեանս և փրկութիւն ընկերաց։ Այլ և արուեստիւք ճշմարտից կալ 'ի միակութեան, և արքայնեակ լինել առ հաճոյս բարերար կամացն նոյ, և շնորհօք Հոգւոյն վայելել 'ի կեանս աշխարհիս. զի ազատեալք 'ի մեղաց, և արդարութեան միշտ պտղաբերք հանդերձ ամ͞ սրբութ͞բ համբերութ͞բ բազմաւ. զի այսպէս ժառանգաւոր լինել կարասցուք աւետեացն սուրբ Երրորդութեան։

Այլ և վկայութիւնք լաւութեան որ մտերիմ է անձնիշխան կամօք 'ի վարդապետութիւն Հոգւոյն սրբոյ. որ 'ի ձեռն մարգարէից և առաքելոց և վարդապետաց գրով աւանդեցին մեզ. զի ծանիցուք զամ͞՝ զերախտաւորն, զարդարն, զբարերարն, զսուրբն, ըզճշմարիտն. և մերժել և հեռանալ 'ի դժնդակ վարուց, յապախտաւոր և յանհաւան յանխրատ և յանխտիր անօրէնութէ, և սրբել 'ի մտաց և մարմնոց ըզվնասակար զամբարշտութիւն միշտ։

Նա և Պարսիկք և այլ խուժադուժ ազգք, որ ոչ գիտեն զօրէնս, բնութ͞բ զօրինացն գործեն ըստ Առաքելոյ բանին, և 'ի ձեռն դատաւորաց պատժեն ըզպիղծս և զանիրաւս։ Եւ միշտ սպառնալիք իշխանաց և դատաւորաց առ անխտիրսն 'ի չարիս, առ սուտս և երդմնասուտս, նենգաւորս, գողս, սպանողս, շունս, կախարդս, դիւթս, և որ այլ ևս են հոյլք մեղաց։ Զորս բանդիւք և երկաթի կապանօք և պէսպէս տանջանօք խոշտանգեն և մահ 'ի վերայ ածեն, զի այլքն երկիւղ ունիցին և արգելցին յանխնայ անօրէնութենէ։ Իսկ որ խրատին և գան 'ի լաւութիւն կարգաց և իրաւանց թագաւորի, 'ի միամտութեան և 'ի հպատակութեան կացուցանեն զանձինս, այնպիսեացն փառք և պատիւ և պարգևք ազատութեան շնորհեն։

Նոյն օրինակ և Յոյնք գրով կարգեալ ունին զիրաւունս. երախտաւորացն և մտերմիցն պարգևօք և մեծարանօք պատուեն. իսկ զանօրէնս և զանհնազանդս և զամբարհաւաճս և զանառակս և պիղծս պատուհասիւք և պատժովք և դառն նեղութեամբք նեղեն, զի խրատեսցին 'ի բաց կալ 'ի մեղաց և գործել զբարիս հանապազօր. զի մի՛ վրիպեսցի աշխարհս յանիրաւաց, այլ զխաղաղութիւն և զշինութիւն կալցի։ Նոյն-

պէս և ամ̃ ազգք եթէ ոչ կայցեն յիրաւունս արդար դատաստանին այ̃ . կլկ̃ ունին կարգիչս և իրաւունս դատաստանօք և խրատու ուղղել, և մի ամբոխ և մարտ յուզիցի ։ Եւ իրաւանցն արդարութեան երկու բարբառք են, որ յարգեն և պատուեն զիրաւախորհսն աւետեօք պարգևացն, և սպառնալեօք և պէսպէսնեղութիւք պատժեն զապախտաւորսն և զանիրաւսն. զի չիք ազգք որ ոչ իցեն իրաւունք 'ի դատաւորաց ։ Եւ այս ամ̃ կարգք 'ի շինութի աշխարհի կարգեալ են 'ի մ̃նէ ըստ նախախնամութեն որ առ ազգս մարդկան . թէպէտ և ոչ ծանեան զած̃ և փառաւորեցին կամ գոհացան, զի ոչ ընտրեցին զած̃ ունել 'ի գիտութե . այլ նանրացան 'ի խորհուրդս իւրեանց և խաւարեցան անմտութք ։ Այլ ոչ անտես առնէ արարիչն զարարածս . զի հայր է շնորհիւ և տր̃, որ հրաւիրեաց և կոչեաց զամենեսեան յարքայութին ։

Արդ այս ամ̃ կարգք իրաւանց և արդարութեան վկայք են այ̃ հզօր օրինացն, որ քարոզեցաւ մարգարէիւք գրովք սրբովք ։ Որք յանիրաւութէ յիրաւունս ածեն, յանարգութէ 'ի փառս, յանցաւորէս 'ի մշտնջենաւորսն, յերկրաւորէս յերկնաւորսն առաքինութե հանդիսիւք . և ամ̃ կարգաց իրաւանց և սրբութե պատկառ կալ, ճշմարիտ հաւատովք և կենդանի սիրով անմեկնելի լինել 'ի կամացն այ̃ 'ի նեղութե և յանդորրու ։ Կոխել զպատրանս աշխարհիս և հաստել 'ի յոյս կենացն յաւիտենից խաղաղարար սրբութք . զի հասցէ 'ի բնակարանս սրբոց յերանելի և 'ի սքանչելի փառսն . վայելել 'ի բարութիւն անպատում, յանհամեմատ վայելչութիւն, յանուշակ արքայութին Հօրն ամենակալի և Որդւոյն բարերարի տուողի մեզ զկեանս, և Հոգւոյն սրբոյ նորոգողի ըղհաւատացելոց . միանական սուրբ Երրորդութեն . որում փառք յաւիտեանս . ամէն ։

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵԱԼ Ի ՏԷՐ ԱՄԵՆԱՐՈՒԵՍՏ ՊԱՀՈՑ

ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

Թ

Այս քանզի ամենայն կարգաց չափ եդեալ յամենակալ տեառնէն և յարարչէն, որպէս զի հանդիսացեալք կատարեսցուք զառաքինութիւն ահիւն ա̃յ, որ փառօք պսակի հաւատովք և շնորհօքն Ք̃րի։ Զի ամենարուեստ քաջութեամբն նահատակեալ՝ 'ի միակութեան օրինացն՝ սուրբ սիրովն զօրացեալք, որպէս և զզօրս հոգեղինացն։ Որով և օրէնսդիրն փառաւորեցաւ, և օրինապահք պսակեցան, և առաջնորդեն յօթևանս երկնից արքայութեանն օրինակաւ ամենագիւտ սիրոյն 'ի բարերար խնամսն։ Զի նմանեալք նոցա խորհել յօրէնս տ̃ն 'ի տուէ և 'ի գիշերի՝ ընկալցուք զարդարութեան և զժուժկալութեան զշնորհն. զի ըստ իւրաքանչիւրոցն լաւութեան վարուցն՝ Թագ 'ի գլուխ մացեն յարքայութեանն 'ի միանշենաւոր և յանվախճան կեանսն. երկնայնոցն և անմահիցն կցորդ լինել ըստ ընդրութեան շնորհացն գործելով յանդիման առաջի ա̃յ և զօրաց անմարմնոց. զոր յերկրի աստ մատակարարեալ և յերկնաւորսն երևի։ Այսու յուսով յորդորէ զորդիս մարդկան ըստ աւետեացն, և ժառանգաւորս առնէ Ք̃րի Հայրն բարերար և Հոգին սուրբ ամենախնամ. որ ոչ թողու զարարածս իւր նախախնամական սիրովն. զի զամենեցուն կամի զկեանս և 'ի գիտութիւն ճշմարտութեանն հասանել։ «Զի որ արասցէ և ուսուսցէ, ասէ, նա մեծ կոչեսցի յարքայութեան երկնից»։

Այս որպէս հրեշտակացն կարգաւորութիւն է յարքայից արքայէն, և 'ի նոյնս կան մնան ըստ բարերար կամաց կենարարին և ոչ ևս անցանեն, սոյնպէս յոր-

դորէ և զմարդիկ 'ի հրեշտակային կարգաւորութիս ։ Սոյնպէս և սերոբէք և քերոբէք ընծայեալ են յիւրեանց սպասաւորութեն ամենակալ տրութեն ․ որով արարածք դարմանին 'ի խնամս բարերարութեն միշտ ։ Այլ և մեր զուարթունք և զօրք հոգեղինացն և անմարմնոցն յիւրաքանչիւր կարգի հաստատեալ կան պաշտօնեայք ակնարկման կամաց բարերարին ։ Այսոքիկ բանակք բիւրաւոր զօրացն հաւանեալք և հնազանդեալք 'ի հաճոյս տրութեն՝ ցուցին զսպասաւորութի իւրեանց անհանգիստ օրհնութբ 'ի տր ․ գործակից լինել բարերարին մյ երախտեաց, և փառաբանիչք նորա մեծութեն և ածութեն ․ որով ուրախացեալք 'ի պայծառութի արարչին միշտ ։ Իսկ ըստամբակեալն 'ի նոցանէ իւր բանակօքն և դժնդակ բարս ստացեալ՝ սատանայ անուանեցաւ, և դևք՝ որ նորա են որբանեակք չարի սպասաւորք ․ որք ցուցանեն զգործս անօրէնութե և հակառակ են արդարութե վարուցն ։ Զի ինքեանք անկան 'ի պատուոյ, և զմարդիկ որսան 'ի կորուստ ․ որոց ած խոստացաւ տալ զնոցա պատիւն մարդկան ։ Զի ածամարտ է և մեղսասէր, և հանապազորդ թշնամի մարդկան, և հակառակ արդարութե և սրբութե ․ և ոչ դադարէ յիւրմէ խորամանկութենն 'ի խաբել 'ի կորուսանել զմարդիկ պէսպէս և զանազան չարեօք ։ Վասն այսորիկ գրաւեալ է ընդ սպառնալեօք ահաւոր տանջանացն և անմահ սատակմանն ։ Ոչ միայն նմա և նորին զօրացն, այլ և որք սիրեցին առնել զկամս նորա խորհրդով և բանիւ և գործով ․ «Երթիցեն, ասէ տրն, մեղաւորքն 'ի տանջանսն յաւիտենից զոր պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա » ։ Այսաքիկ 'ի կամաց լինին և ոչ 'ի հարկէ ։

Իսկ մեզ պատուիրան տուաւ 'ի տնէ, զի ծանիցուք զնորա զպատուիրանսն և զերծցուք 'ի նորա խաղբիցն միշտ, և աւետեօք բարի խոստմանցն գործեսցուք միշտ զբարիս առաջի տն յամ ժամ, և մտերիմ հաճոյիւքն մյ կալ յանփոփոխ մշակութե, և յորդորել զբազումս 'ի լաւն և որ լինի փրկութբ և ամենազարդ սրբութբ ։ Վասն որոյ փառք և պատիւ 'ի բարերար տնէն յաղագս արդար և սուրբ գործոցն պաշ-

րաստեալ կան ։ Զի յուսով զօրացեալ կան յա՟մ փոր-
ձանս ․ ոչ վրիպին 'ի սատոյգ և յուղիղ վարուց, ա՟ծա-
սիրութեան առաջնորդեալ յա՟մ առաքինութիւնս, և
կալ մնալ անսասանելի ։ Զի զմարդն յիւրում կար-
գին հաստատեալ ներքոյ իւրոյ չափոյն, զի լիցի առ-
քանեակ ճշմարիտ քարոզութեան հրաւիրմանց վերին
կոչմանն, և ըստ մարգարէութեան շնորհի խորհրդա-
կից լինել կամաց արարչին ։ Եւ 'ի գիտութիւն աւե-
տեաց նորոց կտակարանաց և 'ի նորոգումն կենացն
անմահից ուղիղ հաւատով ընծայիլ քահանայական
շնորհիւ օծմամբ և հոգւով խնամովք տեսչութեան սի-
րոյն Ք՟ի ։ Մերկանալ զհին մարդն և զգենուլ զնորն՝
որ ըստ պատկերի ա՟յ է սուրբ և արդար ։ Մերկանալ
յա՟մ չարէ աւազանին շնորհօք, և մարմնով և ա-
րեամբն Ք՟ի մտանել 'ի ժառանգութ՟ի որդէգրութեան
Հօրն երկնաւորի և 'ի Թիւ իմաստուն կուսանացն և
ա՟մ սրբոց, որք զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանին,
որպէս ասաց Առաքեալն, ա՟մ ցանկութ՟բք հանդերձ ։
Զի հոգւով գնասցուք և զցանկութ՟իս մարմնոյ մի կա-
տարեսցուք ։ Եւ այսպէս յամօթ առնէ զայն՝ որ զիշ-
խանութ՟իս ունի զսատանայ ։ Զի ապրեսցին որսա-
ցեալքն 'ի նմանէն շնորհօք արարչին, և առաքինեալք
յարդարութ՟ի և 'ի սրբութ՟ի և 'ի ճշմարտութ՟ի հաւա-
տարիմ պատերազմաւ՝ անարատ մաքուր և անբիծ
կատարեալ սիրով՟ն որ 'ի Ք՟ս, և համբերութ՟ի 'ի վշ-
տանկս, որքա հասցեն խոստացելոց բարեացն Ք՟ի ։

Իսկ որք ոչ ընկալան զօրէնս արդարութեան կարգաց
և կրօնից, և խաւարեցան անմտութ՟բ սիրտք նոցա,
մատնեալք եղեն 'ի բանսարկուէն յանառակ ցանկու-
թ՟իս և յամբարշտութ՟իս և 'ի հպարտութ՟իս և յա՟մ անօ-
րէնութ՟իս, մատնեաց զնոսա ա՟ծ տանջանաց անմահ
մահու ։ Սակայն խնամք արարչին ոչ թողին անդարման
զարարածս իւր ․ այլ վասն բազում մարդասիրութ՟ե իւրոյ
քարոզեաց զդարձ և զապաշխարութ՟ի 'ի քաւութ՟ի ա՟մ
մեղաց ։ Զի դարձեալ 'վերստին առցուք արտասուօք
զաւազանին լուացումն 'ի ձեռն հաւատարիմ և ան-
սուտ խոստովանութեան և ապաշխարութեան, որ ար-
տասուօքն խառնեալ է ։ Զի գթացեալ ողորմի և տա-
ցէ զորդեգրութեան զշնորհս ։ Այնուհետև հնազան-

դեալ ըստ բարի կամացն՝ կատարեսցէ զարդարութիւն նմ[1], և խլեսցէ զչար սովորութիւն նմ աղտեղի չար ցանկութեան համդերձ. և ազատեալք 'ի դառն պարտեաց գեհենին՝ և ժառանգաւոր լինել կենդանի խորանաց բարերար սիրոյն սուրբ Երրորդութեան. զի յորդորեալք յառաքինութիւն և 'ի սուրբ վարս՝ ժառանգեսցեն զարքայութիւն։

Ո՜վ ի յորժամ յաւելուած սուտ կարծեացն մտին 'ի նախաստեղծն մարդն յայրն և 'ի կինն 'ի մախանաց բանսարկուին, և 'ի հրապուրանաց հեշտութեան քարշեալ՝ և սուտ կարծեօք աստուածք լինել խաբեցան և ոչ պահեցին զպատուէր արարչին իւրեանց, և ելին 'ի փափկութենէ դրախտէն և զմահ ըստացեալ ժառանգեցին։ Զի յառաջագոյն պատուիրեցաւ նոցա գործել և պահել զդրախտն ժուժկալութեամբ պահոց. յորս ուտել նոցա 'ի պտղոց, և յորս ոչ։ Նոյնպէս և այժմ քարոզեցաւ 'ի մեզ պահք, յոր ուտելիս պահելի, և յորս լուծանելի. որպէս օրինադրեցաւ 'ի մարգարէիցն և յառաքելոցն և 'ի սուրբ հարց մերձաւորացն նյ։ Զի որ պահէ զսրբութիւն և զնմ արդարութիւն իմանալի դրախտին, կայ մնայ 'ի նմին անմեղ 'ի դրախտի արդարութեան և առաքինութեան տնկոցն 'ի վայելս շնորհօք արարողին կենաց աստ, և անդ փոխել յանձառելիսն։ Զայս ասելով ոչ իմանալի ասեմ զդրախտն, այլ տեսանելի առաջին մարդոյն. թէպէտ և 'ի մէնջ ծածկեաց հրեղէն սուրն ըստ խորին իմաստութեան նյ։ Զի երկդիմի է իմանալ. մինն շօշափելի և տեսանելի, և միւսն իմանալի՝ որ յառաքինութիւն վերաբերի։

Ո՜վ ի պահք դաստիարակ են մարդկան։ Զի որպէս զտղայս դաստիարակն հրահանգէ 'ի բաց կալ 'ի վնասակարաց և յօգտակարսն կալ մնալ և յանօգուտսն ոչ զբաղնուլ անժուժկալութեամբ։ Վասն այսորիկ եդան մեզ պահք խափանիչ անժուժկալութեան նմ վնասուց, որ 'ի մեղսն է հակամիտութիւն հոգւոյ և մարմնոյ. զի կատարեսցուք զսրբութիւն ահիւն նյ. անցցուք յանդորրութիւն յանքննելիսն որ կայ և մնայ պահողացն։

1 Միւսն ուրացեալ զանօրէնութիւն նմ աղօթեցի։

Եւ մի՛ որպէս որովայնամոլքն՝ որ նստան ուտել և ըմպել և յարեան 'ի խաղալ, և սատակեցան 'ի բարկութենէ տեառն իսկոյն յոլովք ։ Զի զպատուիրանս նորա ոչ պահեցին . այլ նանրացան 'ի խորհուրդս իւրեանց, և զհրամանս պահոցն անարգեցին որկորստութք, և ոչ կացին յուխտին, և խոստացեալ պարգևացն ոչ հաւատացին և բարկացուցին զԱծ . և էած 'ի վերայ նոցա հարուածս և սատակեաց ։ Իսկ որ ամփոփեցան 'ի պնդութիւն պահոց, և ցուցին զփոյթ համբերութեան և ժուժկալութեան, և պահեցին զհրամանս տեառն, և կացին մնացին ժուժկալք յօրինադրեալ պահման սրբութն ամ բարեձև կարգօք, նոքա ընկալցին զհանգիստն որ 'ի Քս ։

Օ՜ի են մեզ պահք բժիշկք . զի զոր անժուժկալութք մթերեալ 'ի հոգի և 'ի մարմինս զմնաս զպէսպէս ճաշակաց մեղաց, և 'ի միմեանց վերայ շեղջակուտեալ և նեխեալս յայլանդակ խորհուրդս և յանմաքուր վարս, 'ի ժուժկալութիւն և 'ի պահս մտեալ՝ նորոգեալ սրբի 'ի մթերից մեղացն, և լինի բնակարան սրբութեան ։ Զի պահք մերձ եկեալ՝ զդեղ առողջութեան շնորհել 'ի ժուժկալս, և ջերմութեամբ հոգւոյ սիրով հալէ զմթերս աղտեղութն և յառաքինութիւն վերաբերէ ։ Եւ անուշահոտ վարուք ցամաքէ զժահահոտութիւնս և 'ի միջոյ բառնայ, և զառողջութն տայ հիւանդաց որք մեղօքն ապականեալք իցեն ։ Եւ զսրբութն և զանարատ վարս յանձին ցուցանէ զկնի առողջութեն՝ նահատակեալ 'ի սրբութն ։ Եւ զայն որ վիրաւորեացն զնա աղտեղի ցանկութբ և անխտիր անառակութբ, հարցէ զնոսա սրբութբ և անարատ ամբծութբ . և դատեսցէ զորովայնամոլութիւնն միշտ պահովք[1], և խլեսցէ զչար սովորութիւն յանձնէ ։ Զի դատապարտեսցին 'ի ձեռն շնորհացն Քսի մեղքն և իշխան մեղացն, և առցեն զկատարեալ առողջութն փրկական խորհրդոմն սորա խոստովանութբ և ապաշխարութբ, պահօք և աղօթիւք ամրացեալ 'ի մնասուցն ։ Եւ այսպէս առցեն զպսակ յաղթութեն՝ որ գովութբ և պարծանօք յօրինեալ է պա-

1 Միւսն պահելովք .. շահս փառ անձանց ։

հողացն ։ Զի բազում արուեստք են կարգք պահոց, և բազում շահս ստանայ անձանց՝ որք սիրեն զնա և պահեն միշտ ։

Պահք կատարեալ հաւատոց ճշմարտութեան ազդեցութիւն. յայտ ակնկալութիւն և յոյսն առողջութեան տանի անարատ և ամբիծ և սուրբ երախտեօք սիրոյն որ առ նա ։ Եւ այնքիւք դադարէ այլանդակութիւն մտացն և շուայտութիւն զգայութեանցն. աչաց 'ի տեսանել և ականջաց 'ի լսել, լեզուոյ առ 'ի խօսել, և ձեռաց առ 'ի գործել, և սրտի ուղիղ[1], և ճաշակելեօք առ 'ի պարկեշտութիւն. ամենեքումբք պնդեալ 'ի պահս սուրբս, և զամ կամս ցանկութեան զգայութեանցն արմատաքի խլել, և զմռաւացուցանեն բարեացն զարթուցանել նշողիւք ածասիրութեան ։ Եւ հրաժարել 'ի չար լուծմանէ մեղացն, 'ի պոռնկութենէ, յորովայնամոլութենէ, յամբարտաւանութենէ, 'ի նախանձուէ, 'ի բարկութենէ, յագահութենէ, 'ի գողանալոյ, 'ի ստութենէ, յերդմանէ, 'ի չարախօսութենէ, 'ի զրկելոյ, 'ի նենգութենէ, 'ի ցասմանէ, 'ի թշնամանաց, յոխակալութենէ, 'ի ծուլութենէ, 'ի ծիծաղելոյ, 'ի խեղկատականաց, յարբեցութենէ, 'ի բանբասանաց ։ Զայսոսիկ զմահաբեր լուծուածս 'ի բաց փախել ուղիղ խոստովանութեամբ, և առնուլ զդեղն կենաց, և առողջացեալք սիրով Հոգւոյն՝ յառաքինութեան ասպարէզն նահատակեսցուք ընդդէմ չխասակարացն զուղղութեան վարուն ։ Եւ միամտութեամբ հնազանդեալք բարերար կամացն փակել զամ յորդունն[2] չարին ։ Եւ զչարն զդառն շարժմունս մտաց և զգայութեանց արգելուլ միշտ, որ է լրումն և կատարումն պահոց. որ հաստուցանէ 'ի դրունս կենաց ։ Ամրացեալք ներքոյ պահոցն ժուժկալութեամբ համբերութեամբ, և զգուշութեամբ 'ի զգաստութեան մնալով, և յորդորեալք 'ի գութ և յողորմութիւն առ կարօտեալս հեռաւորս և մերձաւորս 'ի փառս և 'ի պարծանս համօրէն ամենեցին և յարութեան մեռելոց ։

Պահք զծածկեալ հիւանդութիւն որ 'ի մարմնի արտաքս հանէ ։ Որպէս դեղ մաղձոյ՝ որ ընդ ճաշա-

1 Միւսն ուղղէ ։

2 Միւսն յորդորումն ։

կեղն իւրում զմաղձն արտաքս փսխէ և զառողջութիւն տայ, նոյնպէս և զմեղսն պահք. զի 'ի նուաղել կերակրոց՝ և մարմինն հանդարտանայ և սրբի։ Զի զմարմնոյ զհետ երթեալ՝ կորուստ անձին ստանայ. իսկ ըզհոգւոյ՝ զկեանսն յաւիտենականս 'ի տէր։ Պահք զօրացուցիչ են հոգևոր վարուց և խափանիչ մարմնականն շարժմանց. զի 'ի զօրանալ միոյն՝ միւսն տկարանայ։ Զի որպէս գիշակեր թռչունք տկարանան 'ի թռչել յանխնայ ուտելոյն, և դիւրաւ ըմբռնին յորսողաց 'ի մահ, իսկ սակաւակերքն երագաթռիչք են և անըմբռնելիք յորոգայթադիր որսողաց, նոյնպէս է իմանալ զորկորամոլսն և զպարկեշտսն 'ի պահս սուրբս։

Նաև Եղիա մարգարէն յորդորէ զմեզ 'ի պահս պընդութեան, որ պահեաց զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր, և եբարձ զնա կարիս յինքենէ զմարդկային շարժմանցս, և երևմանն այ արժանաւոր լինել՝ վերացաւ հրեղէն կառօք յերկինս։ Նոյնպէս և Մովսէս պահեաց զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր. ոչ մի անգամ, այլ երրորդ անգամ. զի զինքեան զկարիսն լուծցէ, և զբարկութիւն այ որ 'ի վերայ ժողովրդեանն՝ որ ուտելով և ըմպելով 'ի խաղս լինել պաշտեցին զգլուխ որթուն և սատակեցան, արգելցէ պահօքն, և լցի օրէնսդիր յայ՝ Իսրայէլի սուրբն։ Նոյնպէս Յովհաննու ամենայն կենացն զպահսն քաջայայտէ. որ ոչ ուտէր և ոչ ըմպէր 'ի բերից երկրաւորաց կազմեալ կերակուր. այլ մարախով և վայրենի մեղերբ զպէտս վճարէր յանապատին։ Եւ սրբեալ 'ի պահոց՝ եղև կարապետ և տեսող անճառելւոյն ըստ աւետարանին։ Այսպէս և տէրն յետ մկրտութեան պահովք պնդեալ ածախառն մարմնովն ընդդէմ թըշնամւոյն զպատերազմն առնէր. զի այնպէս ուսուսցէ զմարդիկ սպառազինեալ պահովք ընդդէմ թշնամւոյն մարտից, և նահատակեալ պահովք և բովանդակ առաքինութբք առեալ շնորհս յաղթութեան և յաղթեալ փորձողին։ Որպէս և տէրն մեր որ վերացաւ 'ի թևս հոգւոյն ընդ աջմէ մեծութեն 'ի բարձունս, և զնոյն իսկ զմարմին պահովք եցոյց մեզ։ Զի զորկորըլստութի և զնմ զբօսանս որ են բեւեռք մեղաց՝ 'ի բաց ընկեցուք, զի արժանի լիցուք թևօք հոգւոյն վե-

բանալ և զտէրն փառաց տեսանել, և լսել եթէ ե-
կայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայու-
թիւն իմ ։

Ի ա͞մ սրբոցն՝ պահք եղեն առիթ սրբութե͞ և
յերկրէս ամբառնալոյ և մերձենալ 'ի հոգեղէնսն ։ Զի
որպէս հրով զսրբութիւն ընկալան 'ի ձեռն պահոց ,
և ապա ընտանեցաւ նոցա հուրն կիզող որպէս երից
մանկանցն 'ի հնոցին՝ որ պահովքն էին սրբեալք ։ Զի
հուր զայրելին այրէ , և զսրբեալսն պահովք առա-
ւել լուսաւորէ . և պայծառս կազմէ լուսով ։ Իսկ որ
ոչն էին արժանի և մերձ եղեն 'ի հուրն, իբրև զխռիւ
այրեցան . զի չէին ընկալեալք 'ի պահոց զսրբութի͞ ։
Իսկ եթէ արդարոց կատարումն են պահք՝ 'ի հոգե-
ղէնս և 'ի մարմնեղէնսն լինել, քանի՞ օգուտս բերէ
մեղաւորաց՝ որ 'ի պէսպէս ցանկութիւնս իցեն ։ Զի
սրբեալն պահովք՝ ազատէ 'ի մեղաց զներքին և զար-
տաքին մարդն 'ի բծից անտի , որպէս զոսկի և զար-
ծաթ հրով սրբեալ և պարզեալ յաղտոյ անտի . և
այսպէս լինի անօթ պատուական պիտանի տեառն
իւրոյ . և կամ որպէս զերկաթ ընդրեալ 'ի փորձո-
ղաց կարծր և մաքրական հրով կազմեալ 'ի պէտս
մարդկան ։ Զի և սուրբ առաքեալքն և մարգարէքն
նախ ինքեանք սրբեցան պահովք և ա͞մ սուրբ կար-
գօք , և ապա քարոզեցին զհաւատս և զուղեղ վարս
հանդերձ ա͞մ սրբութե͞ ։ Որք հաւատացին 'ի ձեռն շը-
նորհացն 'ի Ք͞ս , սրբեցան և եղեն օթևան ա͞ծութե͞ն ։
Զի եղեն սուրբքն աղբիւրք հրեղէնք , և զամենեսեան
արբուցին հրով հոգւոյն սրբութե͞ պահոց . որք ընթա-
նան 'ի կէտ կոչմանն որ 'ի Ք͞ս ։

Պահք այն են , որ անուշացուցանեն զնեխութիւս
հոգւոց և մարմնոց աղտեղութե͞ մեղաց , և անուշա-
ցուցանեն ընդ անոյշ կամս հոգւոյն սրբոյ անարատու-
թեամբ . զի և այն յերկրէ ելանէ և անուշէ զայլսն ։
Պահք յորդորեն զմարդիկ յապաշխարութի͞ և յուղ-
ղութի͞ ածեն . և ըստ խոստովանութե͞ կարգին հաս-
տատեալ 'ի պահս՝ լուծանին մեղքն ։ Զի որպէս զա-
նաստուն համարեալ են՝ որք ոչ զգան 'ի ձեռն պահոցն
սրբութե͞ մերձենալ առ տէր ։ Եւ իմաստունք են՝ որ
զառհաւատչեայ յուսոյն կենաց ընկալեալ են յան-

ձինս. և յիմարք են՝ որ 'ի պատիրս յուսահատութեան իւրեանց կապեալ են: Եւ երկուցանց պիտոյ են պահք. զի որ կատարեալ է 'ի գիտութեան, անուշացուցանեն պահք զճաշակս սրբութեան ըստ հաճոյից տեառն, և զախմարան ածեն 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան հաւատոյն: Եւ որք կենդանիքն են առ սրբութիւն, ամրացեալ պահէ անարատս պահք, Եւ որ մեղօքն են մեռեալ, կենդանացուցանէ պահք, խառնեալ ընդ նմա զամենայն արդարութիւնս: Զի որպէս կերակուրք աղխհամեմին և 'ի պէտս մարդկան հրով անուշանայ, այսպէս կամք մտաց և մարմնոյն կատարեալ պահովք համեմին 'ի շնորհաց Հոգւոյն, և 'ի մեծութիւն տէրութեան նուիրին և տան զխաղաղութիւն: Զի Հոգին սուրբ թշնամանի յանժոյժ որկորստութենէ և 'ի ստահակ յանդգնութենէ և 'ի զբօսանաց արբշռաց, որք զանձինս իւրեանց եդեալ 'ի կամս շուայտութեան: Զի որպէս անժուժկալութիւն Եւայի և Ադամայ անէծս 'ի վերայ եած և մահ, նոյնպէս ծնեալցս 'ի նոցանէ որ զնոյն անժուժութիւն ունին՝ արտաքոյ բարւոյն որովայնամոլութիւն անկանիցին: Իսկ պահք և ժուժկալութիւն փրկչին երարձ զթշնամութիւնն 'ի միջոյ և հաշտեցոյց զԱստուած ընդ մարդկան 'ի ձեռն խաչի և կամաւոր չարչարանաց. որք հաւատացին կենսաբեր քարոզութեանն, որ կոչեաց զմարդիկ 'ի կեանս վերստին նորոգմանն:

Պահք պարիսպ հզօր և դուռն ամուր, որ պահէ 'ի մտից վնասակարաց 'ի խորամանկ թշնամւոյն մերոյ Զի մի լիցուք որպէս զորդիսն Հեղեայ անժոյժք, որ զքահանայութիւնն Աստուծոյ շարժեցին 'ի վերայ ինքեանց և հօրն և ժողովրդեանն Աստուծոյ: Այլ ժուժկալք որպէս Սամուէլն, որ պահօք սնեալ 'ի մանկութենէ՝ եղև գլուխ մարգարէից: Պահք շիջուցանեն զբորբոքեալ հուրն ցանկութեան. զի որպէս հուր 'ի նիւթոյ պակասեալ շիջանի, նոյնպէս և որովայնամոլութիւն և արբեցութիւն պակասեալ՝ ցանկութեանն բոց շիջանի, և սրբութեան և արդարութեան բորբոքի պահովք պնդեալ: Պահք ցամաքեցուցանեն զգիջութիւն պղծութեան. և որպէս յերաշտութենէ խոնաւ երկիր չորանայ, այսպէս գարշացեալ անձն 'ի գիջական զաղիր ախտէ սրբեալ անուշահոտանայ: Պահք արգելուլ զեռանդն ցանկութեան մանկանց. որ հրով

ախտին տօչորի 'ի թշնամեացն շարժմանց։ Պահք դա-
դարեցուցանեն զլկտութիւն որ 'ի կերողութէ և յար-
բեցութէ յառաջագայեն. զի ներձեալ պահք 'ի մար-
մնոյ՝ վերաստեղծու 'ի սրբութիւն։ Պահք խափանեն
զյոյզս մտաց և մարմնոյ՝ պղտորեալս 'ի յուզից ցան-
կութեց հոսմանց, և յօտարեալս արբուցանէ զիմա-
նալի և զհոգեկիր երկիրն։

Պահք նաւահանգիստ են խաղաղ ծովածուփ ա-
լեաց ախտից և ամ̃ փնասու, և առաջնորդէ 'ի կենաց
նաւահանգիստն, զի մի փնասեսցի յորկորստութէ և
յարբեցութէ 'ի մահ՝ 'ի ծովու մեղաց ալէկոծելով։
Պահք եկեալ՝ խաղաղութի առնեն ամբոխից, և հան-
դուցանեն զալպասաւորս, և ամենեցուն առաջնորդ
լինի 'ի զգաստութի. զվերինսն խորհելով որ 'ի վեր։
Պահք սանձք է՝ ստահակաց՝ որ անարգել են յանի-
րաւութիւ։ Զի որպէս ձիոյ սանձս 'ի բերանս դնի,
և ամ̃ մարմինն նուաճի և անսայ 'ի կամս երասանակա-
կալին առ հոգևոր պատերազմն։ Իսկ որոց միտքն վա-
ռեալ իցեն արդար և սուրբ խորհրդովք, զգայա-
րանսն կազմեալ պատուիրանապահութեամբ. և եթէ
ոչ ունի զպահոցն անդութի, յարձակել մարտին զիւ-
րաւ ըմբռնի։

Նուաճել և զզուշացուցանէ 'ի մսոյ և 'ի գինւոյ
բանս խրատու. զի գինի առաւել յիմարեցուցանէ
զզգայութիւնս և զմիտս և եռացուցանէ զցանկութիւնս
և յանառակութի շարժէ, մանաւանդ զմանկանց. և
հոսումն գիջութե 'ի մարմնոցն լինի։ Գինի թմբրու-
թի սրտի, պապանձումն բերանոյ, խաւար աչաց, խլ-
լութի ականջաց, լուծութի ձեռաց, գայթակղութի
ոտից, ցնորք խորհրդոց, ծանրութի քնոյ, թշնամի
արդարութե։ Գինի զերկիւղ մերժէ, զպատկառանս
'ի բաց մղէ, և զյիշատակս պատուիրանացն քամահէ,
և զխնամս սուրբ սիրոյն զանցուցանէ, և յուղիղ հա-
ւատոցն զարտուղի հանէ, և զահեղ դատաստանն ան-
յիշելի թողու, և ոչ տայ թոյլ զմտաւ ածել զմահ և
զանվախճան տանջանսն։

Զայս ասելով ոչ 'ի հիւանդաց և 'ի տկարաց ար-
գելում զսակաւապիտութի գինւոյ ըստ Առաքելոյ
խրատուն վասն ստամոքսի և ստէպ հիւանդութե ա-

որ 'ի ձեռն բարի խրատու՝ յորդորել 'ի հոգևոր շահս,
և տալ զմխիթարական սիրովն Հոգւոյն։ Զի «Սէր, ա-
սէ, ոչ կերպարանի, ոչ ամբարտաւանի, ոչ ամբար-
հաւանէ, ոչ նախանձի, ոչ խորհի զչար ընկերի, այլ
զբարի. ամ՟ի տանէ, ամ՟ի համբերէ, և ոչ երբէք սէր
'ի չար փոխի 'ի բարւոյն»։ Եւ ա՟մ առաքելոց և մար-
գարէից գլուխ սէր է՝ որ 'ի միասին և յա՟ծ կապէ։
«Սիրեսցես զտ՟ր ա՟ծ քո, ասէ, յա՟մ սրտէ. և զընկերն
քո իբրև զանձն քո»։ Զի որ կայ 'ի սէրն, կայ յա՟ծ։
Զի սիրել զընկերն՝ զա՟ծ է սիրել։ Եւ բազում շահս
անձինն ստանալ յա՟յ և ընկերաց սիրողաց ա՟յ։ Իսկ
որք. անձնասէրքն են աւելի քան զարժանն, զընկերին
շահս յինքեանս ձգեն. և անդ լինի զրկումն և զլա-
ցումն և ապիրատութի՟, ստութի՟, երդմնահարութիւք,
զզուել հարկանել սպանանել։ Եւ վասն այսորիկ օ-
րինադրեաց մարգարէիւք, և քարոզեաց առաքելովք,
և խրատէ քահանայապետիւք և ժառանգաւորօք ե-
կեղեցւոյ, զի ողջախոհասցին յարդարութի՟ և 'ի սըր-
բութի՟ և յիրաւունս. յուսով արքայութե՟ն առնուլ
աստ զառհաւատչեայ ազատութի՟ն և անհոգութիւն
մեծարանօք 'ի գոհութի՟ ա՟յ. զանձն և զտուն ազգօք
ազատել 'ի պատժոց և օրհնել 'ի տ՟նէ. և 'ի հանդեր-
ձեալն փառս և պսակս անեղծս պարծանօք 'ի ք՟ե։

Այլ և զթագաւորս և զիշխանս և զդատաւորս 'ի
խաղաղութի՟ և 'ի շինութի՟ աշխարհաց կարգեաց ա՟ծ.
զի զամբարիշտս, զչունս, զգողս, զկախարդս և զա՟մ
անիրաւս պէսպէս տանջանօք և մահուամբ զարհու-
րեցուսցեն. զի ա՟մ չարագործք ընթանել 'ի յահէ
արգելցին 'ի չարեաց։ Բայց է և 'ի նոցա անիրաւու-
թիւնք նման նոցա և առաւել ևս, որք կաշառօք և
կամ այլ ևս չարեօք բազմացուցանեն զանօրէնու-
թիս համարձակեալ 'ի մ՟ս։ Եւ վասն այսորիկ բա-
նան գրունք բարկութե՟ սովոյ և սրոյ և գերութե՟ և
պէսպէս վտանգից մահուց. և յետ աստեացս 'ի հրա-
խառն խաւարն արտաքին, ուր լալ աչաց է և կրճել
ատամանց։

Իսկ իրաւախորհքն և արդարադատքն փրկութե՟
և կենաց պատճառք լինին բազմաց, առողջութե՟ և
խաղաղութե՟ և շինութե՟ աստ, և անդ փառօք պսա-

կեալ 'ի գլուխ բազմականացն արդարոց ։ Զի աղբիւրք են յիրաւանց այ՝ ուստի կեանք բաշխին բարեգործացն, և հարուածք և մահք անիրաւացն ։ Եւ լոյս գիտութեան ածային գրոց յայտ առնեն զբարեգործացն բարի հատուցումն, և անիրաւացն զհարուածս բարկութեն ։ Եւ յերկուցունց կողմանց յայտնի լինին արարչին իրաւունք. զարդարոյն փառաւորէ, որ հոգևոր օրինօքն հաճոյացան տէրութեն, և կացին 'ի ճշմարտութեն 'ի սրբութեն յամ արդարութիւն. որք և անանց լուսոյն փառաւորեալ պսակին 'ի տիեզերական ատենին յաւուրն յետնում առաջի երկնաւորաց և երկրաւորաց ։ Ուր և զանիրաւսն անարգանօք դատապարտէ 'ի պատիժս, որք արհամարհեցին զպատուիրանս նորա և ոչ պահեցին զսրբութի և զիրաւունս և չթողին յոյս անձանց, և վասն այսորիկ եղեն ժառանգորդք յաւիտենական տանջանացն ։

Ո՜ ի յանձնիշխան կամացն այլ և այլ բարք ծնանին, և 'ի բարուցն գործք և 'ի գործոցն անուանք չար կամ բարի, և ըստ անուանն հատուցումն ։ Եւ բարւոյ կամացն ծնունդ բարի և հնազանդութի, և 'ի հնազանդութէ հպատակութի, և 'ի հպատակութէ սէր, և 'ի սիրոյ բազմաշահ երախտիք բարեաց ։ Նոյնպէս յարհամարհանաց և 'ի ծուլութէ և յանհնազանդութէ ամ դժնդակութիւք ծնանին, և ապախտաւորութի առ երախտիս արարչին մեր ։ Եւ պատճառ այսորիկ ծննդոց անձնիշխան կամակարութի մնաց. և զաներևոյթն յերևելիս բերեն 'ի լաւն կամ 'ի վատթարն հակամիտեալ ։ Այլ որք ընտրեն զբարին և առնեն, երանելիք են. իսկ ապիրատքն պատժին խրատիւք. զի զղջասցին և ապաշխարեսցեն զկամակար վարմն անիրաւութեց, և գտցեն զողորմութե շնորհ 'ի բարերար ածէն՝ որ գթայ առ արարածս իւր և ոչ թողու 'ի խնամակալ սիրոյն իւրոյ ։ Զի զանբաւ և զանպատում բարիսն տայ որք խնդրեն 'ի նմանէ, և լինի պարգևատու որք աղաղակեն առ նա 'ի տուէ և 'ի գիշերի, և ըստ աւետարանական երանութեցն կոչէ յիւր արքայութիւն և 'ի փառս. զի ճշմարտեալ ըստ կարգացն Քի՝ ժառանգեսցուք զերանութիւն ։

«Երանի, ասէ տէրն, աղքատաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն երկնից»․ որք վասն աւետեացն՝ հոգւով կամաւ աղքատացան, 'ի բաց ընկեցեալ զմարմնաւոր դժնդակ մեծութիւնս՝ և հոգևոր յուսովն զգեցան զմշտնջենաւոր մեծութիւնն։ Սուրբ միօք և մարմնովք անկեղծաւոր հաւատով կատարեցին զկամս ն՟ն սիրով․ որպէս իմաստուն նաւապետք ուղղելով զնաւ մարմնոյս 'ի ծովածուփ աշխարհական ալեացս, թափեալ զծանր բեռինն յաշխարհիս ծովու, և հոգւով թռուցեալ հասցեն 'ի նաւահանգիստն խաղաղութեան։ Այսպէս հոգւով աղքատացեալքն երանին, որ ընդ ն՟մ վտանգս աշխարհիս անցանելով հոգւով և ճշմարտութեամբ անվնաս պահեցին զանձինս 'ի չար ցանկութեանց, 'ի փառասիրութենէ, յընչասիրութենէ։ Առ ձեռն պատրաստ ունելով զն՟մ ցանկութիւնս, և զամենեքումբք զանց արարին վասն անճառ երանութեանն՝ որ կայ պահի յուսացելոցն 'ի Ք՟ս, որ վասն մեր աղքատացաւ ստուգապէս, որ տէրն է փառաց։ Զի հայեցեալք յելս գնացից կամաւոր աղքատութեան երախտաւորին՝ հասցեն յօթևանս կենաց 'ի դուռն փրկութեան յանփոփոխ երանութիւնն, որ լի է կենդանի անուշակ երանութեամբ։

«Երանի հեզոց, զի նոքա ժառանգեսցեն զերկիր»։ Զաւետիս եկեղեցւոյ ասէ երկիր․ որ ամենաշահ կենօք հանդարտութեամբ են վարք, ազատեալք յամբոխից և 'ի խռովութենէ փորձանաց։ Յն՟մ դժնդակացն որք զինուորին՝ անշարժ մնալ միշտ։ Հեզութեամբն ցածուցանել զն՟մ բարկութիւն և զմխասակար շարժմանս զինքեան և զամենեցուն, որ ամբաստանօք լի է, 'ի կշտամբանս, 'ի տոյժս, 'ի տուգանս, յանարգանս, յամօթ և 'ի պէսպէս տանջանս։ Խրատամբք հեզութեան առաջնորդել յն՟մ արդարութիւնս․ յամբծութիւն, 'ի սրբութիւն, 'ի սէր անշարժ, յուղիղ հաւատս։ Ընդհօք հեզութեամբն բնակել յերկրի, և զուարթածաղիկ առ ն՟մ առաքինութիւնս անուշահոտ հեզութեամբն զարդարեալ, և յուսով ակն ունել մշտնջենաւոր անփոփոխ անվախճան կենսատու երանութեանցն։

«Երանի, ասէ, սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեսցին»։ Որոց ընկալեալ են շնորհս 'ի Հոգւոյն որ առ-

ած. սէր բաղձալի, խնդիրս արտասուօք. անմեկնելի 'ի նմանէ լինել յայ սգաւորն, որ անձկայ շնորհօք տեսանել զանճառելին՝ որ որբոցն տուաւ։ Այլ և զզղջացեալսն է իմանալ սգաւորս, որք գտանին 'ի չարաչար վարուց սոսոյգ խոստովանութե, և հանապազ արտասուօք խնդրեն զթողութի մեղաց յամենեցունց տնէն. զի կարասցեն հասանել յօթևանս կենացն՝ որ լին է անմահութեք, և զուարթածաղիկ զուրախութիւն ընդ ճշմարիտ սգաւորսն ժառանգէ զերանութիւն՝ որ յաւիտենից մխիթարութիւն է։

«Երանի որ քաղցեալ և ծարաւի իցեն արդարութե, զի նոքա յագեսցին»։ Որք հրաւիրանաւն կոչեցան 'ի հոգևոր հարսանիսն, զի վայելեսցեն զբարիսն. որ մեծաւ բաղձանօք ցանկան լնուլ արդարութե ճաշակօքն։ Որպէս քաղցեալքն և ծարաւիքն ըստ համահամ քմացն խորտկաց և ըմպելեաց ցուցանեն ըղպետս ցանկութե 'ի կերակուրս և յըմպելիս, այսպէս և փափաքողք ածայնոյն վայելից՝ արժանաւոր կարգօք փութան հասանել 'ի բաղձալին և 'ի յոյժ ախորժելի ճաշակումն՝ որ կայ մնայ միշտ, որ երանութեն է զարդարեալ յարքայութեն արդարոց։ Որ միշտ վայելեն զաննուազ և զանսպառ բարիսն, որք աստէն ժողովեցին 'ի շտեմարանս անմահ կենացն։

«Երանի որք լան այժմ, զի նոքա ծիծաղեսցին»։ Որք զերծանել ցանկան յերկրաւոր 'ի զբօսանաց, 'ի յագահութէ, 'ի չար ցանկութեց. և ջանան մտանել առ ած, ջերմեռանդ արտասուօք խոշտանգեալ զանձինս և նեղեալ բազում նեղութեք. զի սուրբ և անբիծ և անարատ երախտեօք բարերարին հասցէ յուրախութիւն ածն 'ի վայելսն անուշակս հանդըրտեան սիրոյն որքութե լնուլ զբաղձանս անձկոյն որ առ ած, զոր արտասուօքն խնդրէր միշտ զերանութիւն զորդեգրութեն շնորհս, որ լին է անճառ խնդութե 'ի փառս ածութեն։

«Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն»։ Որ գործակցութե ողորմութեցն այ նմանեալ, յոյժ օգտութե առեալ յածեղէն զօրութէ անտի. զի ամենեցուն ողորմեսցին առաջնորդել, ուսուցանել, օգնել նեղելոց, ցուցանել զկարօտեալս 'ի պէտս հո-

գևորս և մարմնաւորս ։ Զի ընկալցի զառաքեան յերկրի աստ զողորմութիւն շնորհս 'ի մեզ, և 'ի հանդերձեալսն զառատապարգև բարիսն՝ որ լին է ամ երանութիւք, զոր պատրաստեաց ած ողորմածացն։

«Երանի այնոցիկ որ սուրբ են սրտիւք, զի նոքա զած տեսցեն»։ Որ շնորհօքն այ հաւատով և ճշմարտութբ, սրբութբ և արդարութբ զամ բիծս մարմնոյ և զմտաց սրբել զչար ցանկութեանց ։ Եւ մաքուր խորհրդով և անարատ մարմնով հայել 'ի փառս ան. իբրև ընդ հայելի տեսանէ իմանալեօքն զիմանալի ածութեանն լոյս։ Ապա եթէ ժանգով մեղացն աղտեղեալ իցէ, չար ցանկութեամբքն և չար խորհրդովքն և չար գործովքն, և ոչ սրբէ զխորհուրդս և զզգայարանսն և նայի 'ի վեր 'ի ճառագայթս ածութեանն որ 'ի քսն է արդարութեան արեգակն, ոչ տեսանէ զլոյսն մեծ ամենասուրբ Երրորդութեանն, որ յիմանալիսն ծագէ և լուսաւորէ զսուրբսն սրտիւ և զանարատսն անդամօք։ Զի ժառանգեսցեն զերանութիւս կենացն անմահից, որ տայ զառհաւատչեայ տեսութեան 'ի քս Յս։

«Երանի խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք այ կոչեսցին»։ Որ գործակից են Որդւոյն այ, որ արար խաղաղութիւն և հաշտեցոյց զՀայր ընդ արարածս։ Զի որ հրաժարեալ է 'ի չար ամբոխից և 'ի խռովութէ և 'ի ցասմանէ և 'ի չար ցանկութէ, և խաղաղացեալ սիրով, այնպիսին ունի զհիմն խաղաղութեան մտաւոր հոգւոյ 'ի քս։ Զի որպէս Որդին այ որ եբարձ զխռովութիւն որ յաղագս մեղացն պարտեացն էր առ մարդիկ, և աւետարանեաց զխաղաղութիւն, նոյնպէս, ասէ, լինել խաղաղարար, զի եղբարք նորա լիցուք՝ նըմանեալ խաղաղարարին։ Զի թէ մեծաց իրաց խաղաղարար լինի և կամ փոքունց յաղագս այ և մարդկան փրկութեան, և բառնայ 'ի միջոյ զխստակար թըշնամութիւն հոգւոյ և մարմնոյ, հաշտ և խաղաղականին հանդիպի, և զանունն և զփառս Որդւոյն այ ժառանգէ հանդիսիւք լաւութեան, սուրբ և անբիծ և անարատ խաղաղարար 'ի քս. որ աստ մեծարի և պատուի, և անդր բարձրանայ և փառաւորի խաղաղարար երանութեամբք 'ի քս։

«Երանի որ հալածեալ իցեն վասն արդարութեան,

զի նոցա է արքայութիւն երկնից» ։ Զվկայիցն զհանդէս ցուցանէ բանս և զամ առաքինութեանց ․ զի որ յամէ օտար է, և մասն չունի ինչ ընդ երկրաւորս և պատճառս ինչ եկամուտ զբաղմանց, անյար 'ի փնասակար ցանկութիս, այնպիսիք են որ 'ի չարէն հալածեալք և առ ած դիմագրաւեալք հաւատով վասն ճշմարտութեան աւետարանին քարոզութեան ։ Որպէս և Առաքեալն ասէ՝ եթէ «Որ կամին ածպաշտութեամբ կեալ 'ի Քս Յս, 'ի հալածանս կացցեն ․ զի մարդք չարք և կախարդք յառաջ եկեսցեն 'ի չար՝ անդր 'ի մոլորեցուցանելը» ։ Իսկ սուրբք հալածին 'ի չարէ 'ի բարին որ առ ած և յայ առեալ ․ զի մի նմանեսցեն անառակ որդւոյն, խաբեալ 'ի դիւաց ելցեն 'ի հայրենի խնամոցն, վատնել զորբութեան վարուն անառակութեամբ ։ Այլ դարձցին՝ նմանեալ 'ի հայրենի խնամսն՝ 'ի չարասիրաց հալածչաց 'ի դիւաց 'ի մարդկանէ, զի հասցեն հալածանօքն 'ի խոստացեալ աւետիսն արքայութեան անճառ երանութիւքն պսակեալք 'ի փառս ամենազօր տն այ ։

«Երանի, ասէ, ձեզ, յորժամ նախատիցեն զձեզ մարդիկ և հայհոյեսցեն և ասասցեն զամ բանս չարս զձէնջ սուտ վասն իմ ․ ցնծացէք և ուրախ լերուք, զի վարձք ձեր բազում են յերկինս» ։ Զի 'ի ձեռն լաւութեան փառք և պատիւ ընծային յայ հանդիսիւք նահատակեալ 'ի Քս, որ զինուորին ընդդէմ հակառակ ճշմարտութեան ։ Այլ օգտակար է առ ամ մարտուցեալսն համբերութիւն 'ի կամս այ, զի զաւետիս բարեացն ունիցին զարդիս և զհանդերձելոցն ։

«Զի այսպէս, ասէ, առնէին սրբոցն՝ որք յառաջ քան զձեզն էին» ․ որք զանձինս և զոգիս ժառանգեցին համբերութեամբ բազմաւ ։ Ոմանք որպէս զերկաթ անվտանգ, և կէսք իբրև զպարիսպ պղնձի ամուր ․ այլք որպէս զարծաթ զտեալ և սրբեալ որպէս 'ի հրոյ փորձութեամբն ։ Իսկ այլք որպէս զոսկի պատուական 'ի սպաս, կամ որպէս զմարգարիտ գեղեցիկ, կամ որպէս ակունս մեծագնիս՝ որ 'ի փառս թագաւորաց ։ Սոյնպէս և սրբոց և համբերողաց որ զանազան փորձանօք 'ի դժնդակացն կազմեցան, և եղեն վկայք արարչին 'ի փառաւորութեան անմահ թագաւորին ։

Զի որպէս զանազանք են հանդէսք իւրաքանչիւրոցն վկայից, խոստովանողաց և կուսանաց և պարկեշտ ամուսնացելոց,: Նոյնպէս և պարգևք ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեն բաժանին. և որոշին յամենեցունց տնէն, որ 'ի միտ առնու զամենեցուն զխորհուրդս զբանս և զգործս: Զի որք ճշմարտութե և անարատ սրբութե և անբիծ հաւատով նահատակին ընդդէմ չար ցանկութեանցն և մմ ձնապակարաց յաղթող լինեալ՝ զմարտիրոսացն առնուն զպսակսն. զի լնուն զբանն տն. «Առցէ, ասէ, զխաչ իւր հանապազ, և եկեսցէ զհետ իմ»: Զի խաչ մարմնական ախտից և գժնդակ վարուց մահ գործէ. որպէս և սուրբքն զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանեին կարեօքն և ցանկութեամբքն հանդերձ, յԱռաքելոյ վկայեալ զայս: Զի որպէս նոցա պէսպէս տանջանքն, նոյնպէս և սոցա զանազան փորձանք. զի յամ մարտուցելոցն չարաչար տաժանմանցն ոչ յաղթահարի 'ի հոգևոր պատերազմին որպէս քաջամարտիկ. այլ զյաղթութե զշնորհս երևելի ցուցեալ 'ի փառս այ:

Նայց է և 'ի նոսա առաւելութի կամ պակասութի առաքինութեն, ըստ նմին և վարձն, եպիսկոպոսաց և քահանայից և սարկաւագաց և դպրաց, որք կուսութե նահատակին: Այլ և միանձունք և սուրբ ամուսնացեալք զանազանեալք 'ի վարս. որք ստուգապէս ցուցանին յաւուրն յետնում յարութեն որ 'ի մեռելոց՝ զիւրաքանչիւրոցն զվարուցն պտուղս: Այլ և որք զճշմարտութեին անիրաւութեամբ ունին, կերպարանեալ պատճառանօք զարդարութե: Այլ և անսուրբք և կաշառառուք և զօշաքաղք և մարդահաճոյք և՝ որ այլ ևս են արատք և բիծք զորս ծածկել ջանան: «Զի ոչ ինչ է ծածուկ՝ որ ոչ յայտնեսցի, ասէ տէրն, և գաղտնի՝ որ ոչ ծանիցի»: Զի ստոյգ երևին սուրբք և արդարք. որք ճշմարիտ հանդիսիւքն վշտացան և նախատանօք և թշնամանօք և բազում նեղութեամբք տանջեալ, և 'ի ճշմարտութենէ ոչ վրիպեալ: Որք և աստ ունին զառհաւատչեայ յասոյն զերանութիւն. զի վիշտքն անցանեն, բայց աւետիք երանութեանցն կան մնան միշտ: Զի աստ առին զազատութի, և անդ ժառանգեսցեն զարքայութեն:

Զի ըմ հանդիսիւք լաւութեան զերանութեանցն զգրաւականն ընկալան բարի վարուքն, որ պատճառ է փրկութեան յերևելիս և յաներևոյթս, 'ի պատմելիս և յանպատմելիս ։ Բանն Որդւոյ[1] առ Հայր ասէ. «Որպէս դու և ես մի եմք, այսպէս հաւատացեալք 'ի մեզ իցեն»։ Զի զիւրն տայ զորդեգրութեան շնորհ 'ի Հօրէ, և ժառանգորդս իւր առնէ զսուրբս իւր ։

Զի ետ մեզ լոյս աչաց և խրատ մտաց, զի արթունք և զուարթունք եղիցուք. կենաց լուսովն առաջնորդեալ և հոգևորական խրատուքն յամենայն գործս արդարութեան, և իմանալի լուսովն սուրբ և արդար կալ մնալ ։ Զի հոգևոր սուրբ գրոց խրատք գիտութեան ճշմարիտ վարուցն տան, և 'ի հոգևոր կարգըս յորդորեն ։ Զի զոր ինչ խորհի ոք զաստիս 'ի հիւթանիւթ իրս, զնոյն և շարժմունս մարմնաւորս յիշատակօք ունի զաղտեղութիւն, որ պղտորէ զմիտս և զզգայարանս մարմնոյ ։ Իսկ եթէ զհոգևորսն խորհի 'ի սրբութեան 'ի սրբոյ Հոգւոյն ազդեցութենէ, և ըզհոգևոր վարուցն խորհի և ջանայ 'ի կատարումն առաքինութեան, և[2] վայելէ 'ի շնորհս Հոգւոյն զոր անատելի է և անլսելի. վասն զի հոգևոր է և մտաւոր, և նա միայն գիտէ՝ որում ազդին ։

Այլ որ գիտաց մերձենալ 'ի շնորհս յիշատակաւ սրբութեան և անմեկնելի լինել յանուշութեան վայելիցն, և 'ի նորա գեղն ցանկ պշնուլ, լուսաւորեալ խորհըրդովք մերժել զչարին յարձակումն մթագին խորհրդոցն ։ Կանխել յաղօթս 'ի խնդրուածս ջերմեռանդ արտասուօք և պինդ պահովք ամրացեալ, ունել ըզդրունս ողորմութեան ։ Եւ հանցէ և բարձրացուսցէ 'ի վերոյ քան զամ երկրաւորացս շարժմունս և ազդմունս, և առնուլ զհաստատութիւն հոգևոր օգտութեանցն որ ըստ հաճոյից այ ։ Յորդորի ըստ Առաքելոյ բանի 'ի վեր նայել, զվերինսն խորհել՝ ուր Քս նստի ընդ աջմէ Հօր. «Զի մեռարուք, ասէ, զմեղացն մահ, և կեանքն ձեր ծածկեալ են ընդ Քսիւ յած Հայր»։ Զի զամ զհոգս երկրաւորս 'ի բաց ընկեցեալ որ խափան է հոգևոր և երկնային կոչմանն. որպէս մշակք առ-

1 Միւսն Որդի ։ 2 Միւսն նա․․ յանձն զնա ։

գործն և զինուորք առ պատերազմ զինեալք, այսպէս և մեզ 'ի պատերազմ առաքինութե հանդիսանալ միշտ և արիանալ. զի կարասցուք հարկանել զգունդս չարեացն, զցանկութիւնս և զամբարտաւանութիւնս և զագահութիւն, և որ ընդ նոքօք են արկածք փառասուց յազդմանէ չարին։ Զի նմանեալք հաւատարիմ ծառային՝ մտցուք յուրախութիւն տեառն ընդունել զվերանութիւնն 'ի Քն, որ կեանքն է հաւատացելոց։

Օ ի ոչ լուսով նորա գնայ յայրատն և ստահակն, զի ոչ գնայ ընդ ճանապարհն արդարոց որ տանի 'ի կեանսն. զի ոչ առնու 'ի սիրտ զխրատս իմաստնոց և զածային գրոց. այլ որպէս թակարդ զհողմս անցուցանէ զխրատն։ Եւ յաղագս այսորիկ ասէ տէրն ոչ տալ զսրբութիւն շանց, և արկանել զմարգարիտս առաջի խոզից։ «Զի մարդ բարի, ասէ, 'ի բարի գանձուց սրտէ հանէ զբարին. և մարդ չար զչարն 'ի վեր բերէ»։ Զի անձնիշխանական կամքն շարժէ յօր և կամի, եթէ 'ի լաւն և եթէ 'ի վատթարն։ Եւ վասն այսորիկ ասէ Առաքեալ. «Յառնէ ամբարշտէ յետ երից խրատուց հրաժարեա»։ Եւ Դաւիթ ոչ տայ թոյլ մեղաւորին պատմել զօրէնսն. որ ատեաց զխրատս և յետս ընկեաց զիրաւունսն որ յԱյ եղան։ Յանդիմանէ խստագոյնս՝ որ զօրէնսն ասեն և ոչ առնեն, և լսեն և քամահեն։ Զի ամ գիրք 'ի խրատ են և յանդիմանութիւն, որ քարոզեն զփրկութիւն որք հաւատով ամբառնեն յանձինս։ Զի որպէս 'ի մարտուցելոցն 'ի պատերազմունս դժուարինս յաղթեալք խնդան ոչ սակաւուք, և ևս առաւել մարտի յաղթութիւնք հոգևորացն է խնդութիւն։

Օ ի և մեծատունք և աղքատք յանձնիշխան կամսըն ունին առ բարիսն շարժումն և առ չարն։ Զի աղքատն լի է փառօք մեծացեալ, որ անմեղութիւն և ամ առաքինութիւն է յարդարեալ։ Նոյնպէս և մեծատունքն և ամբիծքն և անարատքն որք զտառապեալս լցուցանեն. զի զանմեղս աղքատութիւնս որպէս բով զոսկի սրբէ 'ի յաղտոյ, և 'ի պատիւ փառացն Այ բարձրացուցանէ երկնից մեծութեամբն։ Այսպէս համբերութիւնք և ժուժկալութիւնք որ անտրտունջ ունին զաղքատութիւնն՝ մեծանան։ Սոյնպէս մեծատունք որ

գթով խնամեն և դարմանեն զկարօտեալսն, նոքա զանմահութիւն և զփառս և զպատիւ ժառանգեն, որ անանցանելին է։ Ապա եթէ զաղքատութիւն որք անիրաւութեամբ ունին, և անխտիր յանառակութիւն, 'ի շընութիւն, 'ի գողութիւն, 'ի չարութիւն, 'ի ստութիւն, յամենայն գործս չարս, նոքա ընկալցին զպատիժս յերկրի, և անդ զանզերծ պատուհասն։ Եւ մեծատունք որ արգելուն զկարօտելոց զպէտս, և 'ի շռայլութեան և յարբեցութեան կեան, եկեսցէ, ասէ տէրն, մա՜հ յորում ոչ գիտեն, և ընդ մէջն կտրիցէ 'ի կենաց, և զմասն նորա ընդ անհաւատս դիցէ յանշէջ հուր գեհեննին. զի էր յանառակութեան, և զտուեալսն յիւր մեծութիւն ոչ իրաւապէս բաշխեաց յաղքատս։ Զի երկաքանչիւրոցն են իրաւունք, ըստ բարեացն գործոց միանգամայն և անիրաւաց՝ 'ի դատաւորէն։

Սոյնպէս և առողջութիւն ունի զշահս և զվնասս. զի առողջն մարմնով որ կայցէ 'ի հոգևոր առողջութեան, ժրացեալ 'ի բարեպաշտութեան ջանս, ընդունի զաշխատութեան զհատուցումն զհանգիստն անանց. ապա եթէ ծուլութեամբ 'ի վնասս [1], զանհանգիստն ընդունի զպատիժս անդ։ Սոյնպէս և հիւանդն մարմնով և առողջ հոգւով կայցէ 'ի համբերութեան 'ի գոհութեան տեառն, և մաքրեալ յամենայն սխալմանց. և յուսացեալ յԱստուած և նմա հաւատայ զշահ անձին՝ ըզմահ և զկեանս, ընդունի զօրհնութիւն յԱստուծոյ և զկատարեալ առողջութիւն. ուստի մերժեալ են ցաւք և տրտմութիւնք և հեծութիւնք. ապա եթէ ոչ, և սա ընդունի ըստ արժանեացն զհատուցումն։

Սոյնպէս և իշխանքն որ ունին զվերակացութիւն աշխարհի, երկուցունց հոգասցի. զԱստուած ունել 'ի մտի և ոչ թողուլ 'ի մտաց զկամս նորա, և անձինն սրբութիւն և ամբծութիւն և զամենայն արդարութիւն և ուղղութիւն՝ և զիրաւունս առ ամենեսեան ցուցանել։ Եւ որք ընդ իշխանութեամբ են, 'ի մտերմութեան կեալ. «Զի ոչ ուստեք է, ասէ, իշխանութիւն բաց յԱստուծոյ. և որք են՝ յԱստուծոյ են»։ Եւ իւրաքանչիւր ոք զիւր վարձս առցէ յարդար դատաւորէն՝, իշխանք և որք ընդ իշխանու-

1 Մխեան 'ի ձեռս զհանգիստն, ընդունի։

Թ̃ն են. զի ամենեցունց մի է տէր արդար՝ որ ըստ արժանեացն պատժէ և փառաւորէ յորժամ գայ փառօք Հօր 'ի դատել զերկիր։ Զի որ արդարք են և լըկին, անդ բազմապատիկ ընդունին զհատուցումն բարեաց յարդար դատաւորէն։ Իսկ որ մեղաւորք են և լըկին, զպարտիս մեղաց իւրեանց հատուցանեն. որ արհամարհեցին զբանն ա̃յ և ոչ ապաշխարեցին. զի ամենայնի լինիցի հատուցումն խորհրդոց և բանից և գործոց երկրաւորացս։ Զի զօրաւորաց և տկարաց և ամենեցուն իսկ կայ յանդիման լինել առաջի բեմին Ք̃ի. որոց բարիս գործեալ իցէ, խնդրեն [1] ընդ կեանսն յաւիտենից. իսկ որ ապստամբք են 'ի Ճըշմարտութենէ և գործեցին զչար, անվախճան տանջանքն կան մնան։

Սոյնպէս վերակացութիւնք և որք ընդ վերակացութ̃ն են՝ ունին զշահս և զվնասս։ Զի որ զվերակացութ̃ն ունի, և զինքն ա̃յ հրամանացն տուեալ է 'ի հնազանդութ̃ի յերևելիս և յաներևոյթս, սուրբ և անարատս, և առաջնորդ զա̃ծ ունել 'ի խորհուրդս միամիտս, և զինքն արբանեակ տ̃ն կազմեաց, այնպիսիքն առաջնորդեալ յամենայն արդարութիւնս, զանվախճան վերակացութ̃ն առնուն ընդ սերովբէս և ընդ քերովբէս և ընդ երկնային զինուորութիւնս սպասաւորս ա̃յ։ Զի առաքեալք և մարգարէք և քահանայք սուրբք առին իշխանութ̃ի 'ի տ̃նէ, և եղեն Ճշմարտութ̃են վերակացուք։ Եւ զոր կապեցին յերկրի, եղիցին կապեալ յերկինս. և զոր արձակեցին յերկրի, եղիցին արձակեալ յերկինս։ Սոյնպէս և ամենայն սրբոց տուեալ շնորհքս այս 'ի փրկչէն։

Իսկ եթէ առեալ զվերակացութ̃ի՝ յղփասցի և ծուլասցի հպարտացեալ իշխանական Ճոխութ̃մբ, և ըստ կամաց իւրոց վարէ զառաջնորդութ̃ն և ոչ 'ի կամս ա̃յ, և երկբայեսցի յուսոյն որ 'ի Ք̃ս, անկցի 'ի փորձանս, և առանց բժշկութ̃ե է նորա բեկումն։ Այսպէս եղև դժնդակ բարուք սատանայ, և խոտորեալ 'ի տ̃նէ անկաւ 'ի բարձրութենէն և 'ի լուսաւոր կարգացն, և առանց բժշկութ̃ե է բեկումն նորա։ Տե-

1 Մեր̃ն անդր։

սանէի, ասէ տ՟րն, զսատանայ անկեալ յերկնից զառաջ-
նորդն դիւաց հանդերձ իւր հաւանելովքն, և եղև
կոխան սրբոց և առաքինեաց ։ Որք առին հրաման 'ի
տ՟նէ լուծանել զնորա թոյնսն որպէս օձից և քար-
թից, և ոչ կարեն մեղանչել ։ Իսկ հաւանեալքն նո-
րա կամացն և ապստամբեալք 'ի ճշմարտութենէ ըղ-
նոյն պատիժս կրեսցեն ։ Զի 'ի ձեռն իշխանաց ար-
դարոց և առաջնորդաց սրբոց է շինութ՟ի աշխարհի
և եկեղեցւոյ ա՟յ հաստատութ՟ի 'ի բարի կամս ։ զի
նոքօք զօրանայ իրաւունք յերկրի և մեծարի սրբու-
թ՟ի ։ Որք և ընդունին զհատուցումն բարի ըստ բա-
րեաց գործոց ։ համանգամայն և չարեացն որք ոչ կա-
մեցան գնալ յօրէնս ա՟ն ։ Եւ իմաստութ՟ի 'ի դիմացն
երևի, որք ըստ ա՟յ վարին և որք ոչ ըստ ա՟յ ։ Զի որ ի-
մաստութե՟ն տիրէ, և խորհի յօրէնս ա՟ն 'ի տուէ և
'ի գիշերի, և ամենեցուն լինի առիթ փրկութ՟ե, այն
է վերին իմաստութիւն սուրբ և խաղաղարար, լի բա-
րեօք և պտղովք արդարութ՟ե ։

Իսկ խորամանկն նմանեալ է բանսարկուին լի ան-
իրաւութ՟ե և դժնդակութ՟ե և նախանձու շոգմոգք,
չարախօսք, ա՟ծատեացք, գտիչ են և նորոգիչ չարեաց ։
որք տայցեն վրէժս 'ի հուր գեհենին՝ որ պատրաս-
տեալ է սատանայի և ուսուցելոցն 'ի նմանէ 'ի նորա
կամսն ։ Զի դիւրագոյն է որք ընդ իշխանութե՟ն են՝ կա-
տարել զառաքինութ՟ի, քան կամակար իշխանութե՟ն ։
«Զի որում շատն տուաւ, ասէ, շատ խնդրեսցի» ։ Զի
որք կարգաւորք են 'ի վարս իւրեանց 'ի հնազանդու-
թ՟ե արքանեկութ՟են վկայութե՟ սուրբ գրոց, սոքա
երանեսցին ։ Զի անդանդաղ վաստակօք 'ի պէտս կա-
րօտելոցն բաւական լինին միշտ ։ և 'ի մտերմութ՟ե կա-
ցեալ և յանսպառ սրբութ՟ե՝ ոչ իւիք դրդեալ 'ի հա-
կառակացն որք ընդդէմ են բարեացն գործոց ։ և ա-
զատեալք 'ի ծառայութ՟ե մեղաց, և արքանեակք սըր-
բութ՟ե և արդարութեան վարուցն միշտ լինեալ, աստ
զյիշատակ գովութ՟ե թողցեն, և անդ զփառս և ըղ-
պարծանսն[1] յաւիտենականս առցեն, որ ոչ անցա-
նեն ։ Զի կամք է բարերարին ամենեցուն լինել բարե-

1 Միւսն պայծառութ՟ե յաւիտենական ։

րար և ժառանգորդ անապառ բարեացն՝ որ յուսա-
ցելոցն է։

Աղբիւր է ա՟ծ ամենայն բարեաց՝ որ արբուցանէ զհաւատացեալս ըստ իւրաքանչիւր բարւոյ ցանկութեան սուրբ շնորհօք։ Եւ կեանք է կենդանարար և մշտնջենաւոր, որ զկենդանութի՟ տայ ամենայն արարածոց իւրոց։ Եւ բարերար է առ ամենեսեան, որ պարգևօք իւրովք շնորհէ զքաւութի՟ որք դառնան 'ի չարէն։ Եւ այս է, որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ որ կամի 'ի խաւարային մեղացն զերծանել 'ի սուրբ լոյսն։ Եւ ճշմարտութե՟ն մօտ է, որք նախաշաւիղ ճանապարհորդեն սրբութե՟ 'ի ճշմարիտ բարիսն։ Եւ 'ի նմանէ ումեք 'ի բացէ լինել չիք, ոչ վերնոց և ոչ ներքնոց. զի զամենայն արարածս ընդ ինքեամբ ունի ամենակարող զօրութե՟ն իւրով զերկնայինսն և զերկրայինս։ Եւ գիտէ զխորհուրդս մարդկան և 'ի միտ առնու զամենայն գործս նոցա և ըստ արժանեացն հատուցանէ. «Զի ես եմ, ասէ, ա՟ծ. և չիք այլ ոք. որ սպանանեմ զմեղաւորս, և կեցուցանեմ զարդարս». և ոչ ոք է որ հանէ 'ի նմանէ զարարածս իւր։

Այս է զոր խրատէ վտանգաւոր պատուհասիւք, որ ապիրատ վարուք ընթանան. և է զոր շնորհօք յորդորէ 'ի լաւն և յառաւել փառաց ժառանգութիւն, որք հաւատով և երկիւղիւ և սուրբ սիրով մերձենան առ ա՟ծութի՟ն. և սրբեալ 'ի մեղաց շնորհօք երախտեացն նորա ծանիցուք զպարգևատուն բարեաց։ Կոչեաց զհաւատացեալս իւր ժողովուրդ. զի խնդրեսցուք զողորմութի՟ 'ի նմանէ և արասցուք զկամս նորա։ Կոչեաց զմեզ ծառայս. զի մտերիմ և սուրբ սիրով և սուրբ վարուք կատարեսցուք զկամս նորա։ Կոչեաց զմեզ և որդիս. զի և 'ի հայրենական խնամսն վայելեսցեմք և յորդէգրութե՟ն մի՛ արտաքս ելցուք անսուրբ վարուք։ Զի սուրբ է տէր և 'ի սուրբս բնակեալ է. զի եղբարս իւր անուանէ զսուրբս. ասէ. «Պատմեցից զանուն քո եղբարց իմոց, 'ի մէջ եկեղեցեաց օրհնեցից զքեզ, Հայր»։ Եւ դարձեալ ասէ. «Յորժամ բարձրացայց, զամենեսեան ձգեցից առ իս»։ Զի եկն Որդին ա՟յ փրկել զազգս մարդկան, և ուրախ

արար զհաւատացեալս իւր. զի նովաւ եղեաք և նովաւ փրկեցաք, և առ նա երթիցուք՝ որ հրաւիրեացն զմեզ և կոչեաց յիւր արքայութիւն և 'ի փառսն, յանեղծ և յանվախճան և յանպատում կեանսն. զոմանս ինքեամբ և զոմանս 'ի ձեռս առաքելոց և մարգարէից և հոգևոր վարդապետօք. զի զամենեցուն կամի զկեալն և ժառանգորդս լինել կենացն անվախճանից 'ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՑՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՎԱՐՈՒՑ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ
ՈՐ ՀԱՆԴԻՍԻՒՔ ԼԱՒՈՒԹԵԱՆ ՊՍԱԿԵԱԼ ԵՐԱՆԻՆ

ԺԱ

ԱՄԵՆԱՑՆ արուեստից լաւութե̃ և քաջութե̃ և առաքինութե̃ սուրբ Երրորդութի̃ն է, որ շնորհօք յորդորէ. վասն զի Նա է տուիչ և յաջողիչ երկնաւորաց և երկրաւորաց. և որ զմտերիմ հաւատացեալս և զսուրբս և զսիրելիս իւր աշակերտեաց։ Եւ որք ընկալան զարուեստ լուսաւոր կարգացն, և վառեցան որպէս զճառագայթս լուսոյ 'ի մէջ աշխարհաց. զի ասէ Տ̃րն. «Դուք լոյս աշխարհի էք, և լուսաւորէ լոյս ձեր զմարդիկ. որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւորեսցեն զՀայր ձեր որ յերկինսն է»։ Եւ Առաքեալ իբրև լուսաւորս ասէ շրջել յաշխարհի, զբանն կենաց ունել 'ի զգուշութ̃ի անձանց և 'ի շահ օգտի բազմաց։ Որ նոքօք սփռեաց զճառագայթս բանին կենաց ճշմարտութե̃ ընդ ամենայն տիեզերս, և կոչեաց զհաւատացեալս 'ի հաղորդութ̃ի բարերար կամացն իւրոց 'ի կենդանի փառսն անեղծութեան. զի ժառանգաւոր լինիցին արարածք արքայութե̃ արարչին և աւետեաց ուրախութե̃ անճառ բարեացն։

Այսպիսի յուսով հաճոյացան սուրբքն, և կամօք արարչին զամենայն դժնդակութի̃ս յաղթմանէ չարին և զշարժմունս մտաց և մարմնոց խափանեցին շնորհօքն Քո. անարատ սրբութ̃բ, անդադար աղօթիւք և ջերմեռանդն արտասուօք, կատարեալ ժուժկալութե̃ պահօվք. սանձել զագահութ̃ի և զորկորստութ̃ի, զլկտութ̃ի և զանառակութ̃ի և զստահակութ̃ի 'ի չար անդր։ Ունել զդրունս ողորմութե̃ յիշատակաւ սիրոյն Քո. յորդորեալք 'ի հանդէս բարեաց, և արժանի եղեալ ազատութե̃ շնորհաց և պարգևաց Հո-

գլոյն սրբոյ վկայութեան հանդիսիւքն լսաւ ու թէ, ասա թէ սր-
բով, մեծերիմ հաւատով 'ի նուիրութեան և յանդորրութ ։
Անզգոս և անբիծ ունել զմիտս և զգայութիւն ան-
նային աշխարհութեան ։ Մ'ի խելք ունել խորհրդածութիւն
և կեղծաւոր խորհուրդս, անհաւատութիւն և անօրէ-
նութեան վարս, որ են պատճառք կորստեան ։ Նայել բայց
լուսաւոր զօրութեան միշտ յանձն ունել ամենայն և-
բարեխօս սիրոյն սրբութեան ։ Ծագեսցի առ ազգն ...
[illegible]

րևութեան յերևելիս ցուցանեն հաւատք, և զերևելիս յաներևութեան 'ի կամս տն:

Գտանձ անկապուտ են հաւատք, որք զքարիսն 'ի մեզ ամբարեն. և 'ի ձեռն շնորհացն յայտնեաց հաւատովք զպարգևս փրկութե և կենացն անմահից, զի զամենայն երանութիւն յուսով վայելեսցուք. զի իբրև առաջի աչաց ունի զուարթածաղիկ զերանութիւն յուսով. զի մի հեղգասցուք 'ի հանդիսիցն որ առաջնորդեն մեզ յանանց բարիսն՝ որ պատրաստեալ է սրբոցն: Զի նախ սէրն նովաւ լցեալ և զարդարեալ ճառագայթիւք յիշատակաւ սրբութեն և ամենայն անդամոցն և մտացն առաջնորդէ յարդարութի հաւատովք յամենասուրբ յԵրրորդութին, և 'ի կամս նորա սիրով հաստատի: Զի սիրտ սուրբ տաճար է Հոգւոյն սրբոյ. և սէր սուրբ ունել՝ բնակարան Քսի, և 'ի նմա հանգուցեալ են ածեղէն կամք: "Զի որ կայ 'ի սէրն իմ և պահեսցէ զբանս իմ, ասէ տէրն, ես և Հայր իմ եկեսցուք և օթևանս առ նմա արասցուք": Զի սիրով բարերարութբն յանճառ բարիսն վայելեսցուցանէ: Եւ ո՞րք են որ զբան նորա պահեն: Որք սուրբ սրտիւ և անարատ յամենայն վնասուց մնան անբիծք: Զի որ սիրեն զնա, սիրեսցին 'ի նմանէ. և որք խնդրեն զնա, լինի պարգևատու: Իսկ որք ոչ պահեսցեն զնորա զբանն, ասէ, ինքնին բանն զոր խօսեցայ ընդ ձեզ, նա դատի զձեզ յաւուրն յետնում:

Իսկ որ զբանն նորա պահէ, խլէ 'ի սրտէ զդըժընդակ խորհուրդս մտաց. զանհաւատութի, զերկմտութիւն, զչարութիւն, զնախանձ, զաղտեղի ցանկութիւնս հանդերձ ամենայն վնասակարօքն, և 'ի ներքս բերեալ զբարեխորհրդութիւն սուրբ՝ որ լին է բարեօք 'ի Քս: Զի ազատեալք 'ի բծից զգայարանքն՝ կատարեսցեն զարդարութի, և արթուն կայցէ միտքն զգայութբքն 'ի վերայ շահիցն և կենարար գիւտիցն: Եւ մի 'ի սաստկանալ պատերազմին լքանել և լուծանել զմարտն, այլ ճշմարիտ համբերութբ զդէմ ունել. և երկայնամտեալ յուսով և զօրացեալ 'ի Քսի շնորհացն՝ յաղթեսցէ մարտին, և հասցէ 'ի նաւահանգիստն Քսի: Ընջուցանել զազդմունս չարին և

զշարժմունս բարուց ցանկութե՟ն ։ Եւ զյաղթութեան զշնորհս ընկալեալ և զգովութի՟ն 'ի վերնոց և 'ի ներքինոց, պսակեսցի փառօք և պարծանօք աւետեաց փրկութե՟ն կենացն ։ Զի որ կայցէ յայն սէրն որ 'ի Քն, որ փրկեացն զարարածս և եբարձ զթշնամութի՟ն 'ի միջոյ, ա՟ծն է բնակիչ ։ Եղիցուք նմանողք նորա մեծութե՟ն, և շահեսցուք զբարիս և զեղբարս, և փոխանակեսցուք զբարին մեր ընդ նոցա կարիսն, և ըզկեանս մեր ընդ մահու նոցա. և լինիցիմք ժառանգաւոր նորա տէրութե՟ն, և բնակարան կենդանի կամաց նորա, և հաղորդս աքանչելի և սուրբ սիրոյ նորա, և կցորդ փառաւորեալ փառաց նորա ։

Սէր սուրբ մայր է առողջութե՟ն, անարատութե՟ն, անբծութե՟ն. որ խնամէ և յօրդորէ յառաքինութի՟ և յորդարէ յամենայն բարեգործութիւ՟ ։ Սէր աղբիւր է ամենայն բարեաց, որ արբուցանէ զսուրբ անձինս. և գրաւական ամենայն երանութե՟ցն, և մեծութե՟ պարգևացն ա՟յ բաշխող ։ Սէր բղխումն երախտեաց Քնի, և վայելեցուցիչ յանպատում շնորհս նորա. լուծիչ խռովութե՟ և տուիչ խաղաղութե՟. լուսաւորիչ մտաց և անդամոց ։ Սէր սուրբ հոգւոյ և մարմնոյ անեղծ ստացուած է, որք ունին զնա միշտ. և կենդանի շնորհք 'ի Քս ամենաշահ երանութիւն յարդարեալ 'ի գովեստ փառացն ա՟յ ։ Սէր աւետեօք կենդանի յուսոյն սփոփիչ է նեղութե՟ և վշտաց, և լուծիչ ամենայն դժնդակութե՟ց 'ի վերայ եկելոց՝ որ զինուորին ընդդէմ առաքինութե՟ հանդիսից ։ Սէր սուրբ երախտեօքն հրեշտակ է խաղաղարար, որ ըզցասումն մերժէ և զխռովութի՟ լուծանէ և զնախանձ արտաքս մղէ և ցածուցանէ զչար ։ Սէր սուրբ այգի վայելուչ, որ խաղողով և գինեաւ զուարթացուցանէ զսիրտն և զզգայարանսն 'ի տրտմականացն եկամտից, և ուրախ առնէ 'ի կամս ա՟ն ։ Սէր սուրբ ձիթենի պտղալից է 'ի սրտի բարեխորհին, մղելով զձէթ 'ի լուսաւորութի՟ իմանալեաց և յօծումն, և երևելի անդամոցն զուարթութի՟ ։ Սէր սուրբ հոգևոր կարգաց յարդարիչ է և մարմնաւոր վարուց յանձանձիչ. որ 'ի միասին կապէ, և ոչ տայ բաժանել և քայքայել զհասարակաց բարին ։ Սէր սուրբ բանալի է

դրանն կենաց, որ զկեանսն բաշխէ. և աներևոյթ շնորհացն ա՟յ գանձուցն բաշխող 'ի սուրբ անձինս, և դժնդակ վարուց խափանիչ և ընդդիմամարտ մեղաց։

Ոչ ի ա՟մ արուեստք առաքինութե սիրով յարդարին, սրբութի, արդարութի. և նովաւ ցուցանեն ընդհանդէս լաւութե իւրեանց, որ է վարիչ չարի և յորդորիչ բարւոյ, զօրավիգն ա՟ծասիրաց և կործանիչ խորամանկաց և մեղսասիրաց։ Եւ խառնեալ սուրբ սէրն ընդ հաւատոյ և ընդ յուսոյ՝ համդիսանայ 'ի բարեպաշտութեան վարս, և միմեանց խաղաղութեքն յայտնի առնեն զլուսաւոր կարգս։ Զի պատճառօք առաքինութեքն լուսատու թագօքն պսակեսցին յանուշակ յերկնաւոր Հօրն խնամոն, և վայելեսցեն յանվախճան և յանպատում բարութիսն նորա։ Զի որ ունի զխնամս սիրոյն սրբութե առ ա՟մեան հեռաւորս և մերձաւորս, առ հոգիս և մարմինս ա՟մ ճշմարտութե, երանութեք սուրբ սիրոյն, յամենասուրբ Երրորդութենն օրհնեալք պսակին և մեծարին, և մշտնջենաւոր խնդութեքն վայելեն յանվախճան և յանհամեմատ բարութիսն։

Ոչ ի և հաստատութի ուղեղ հաւատոյ բովանդակիչ է սուրբ սիրոյն և յուսոյն անսասանելի կալ։ Զի շնորհօք սուրբ Հոգւոյն՝ այնոքիւք միաւորելոցն՝ պարիսպ ամուր ապաստանի ամենայն առաքինութեք շրջապատեալ է։ Որ ոչ ոք վստահասցի առնուլ զամուրսն, զի պահեսցի 'ի զգուշութե հաւատոյն արթնութե, սուրբ և յիշատակօք յուսոյն անդրդուելի միշտ. գոհանալով և օրհնելով զտէր անյագ բազմանօք, հաւանական կամօք, յորդ և քաղցր անձկաւ փափաքել առ աղբիւրն շնորհացն և ըմպել անյագ 'ի նորա բղխմանէն, և արբուցանել զտունկս արդարութե և զսերմանս բարեպաշտութե շնորհաց արտասուացն վտակօք, զի զառհաւատչեայն բերցեն զպտուղ։ Զի գարուն հոգևոր է աճմանն հաւատոյ և սրբութե սիրոյն, որ զա՟մ առաքինութիս բողբոջեն. որպէս տունկք և բոյսք զտաղարթս և զծաղիկս 'ի ձմերնային կապանացն լուծեալք։ Այսպէս ջերմութիւնք սուրբ սիրոյն հաւատով շնորհալից արտասուօք՝ զառաքինութիւնս փայլէ ամենասուրբ Երրորդութեն կամօք և շնորհօք։

Այս հաւանութիւն հաւատոց և սուրբ սիրոյն հաւասարութիւն յոր կոչմ յորդորէ, զամենայն հաւանեալսն 'ի Քրիստոս ժողովէ : Եւ նա է նաւահանգիստն մեր և բաշխող պարգևաց . կենդանի աղբիւր և ճաշակք անմահութեան, որ զամենայն սուրբս վայելչութեամբ պսակէ յաւէժ կենդանութեամբն : Եւ զիւրաքանչիւրոցն քաջութիւն 'ի վեր բերեալ` յօրինին և կազմին օգտակար շահիցն փառք, և լուսաւոր առաքինութեանցն հանդէսք ցուցանին ըստ արուեստիցն բարութեանցն . զի զգուշութիւն զգաստութեան ամենայն զգայութեանցն հաւատով և սուրբ սիրով սիրեալ զանարատ ամբծութիւնս յինքն հպեաց. որ 'ի բաց մերժէ զախտ և զաղծ 'ի մարմնոյ և 'ի մտաց, յստակ և սուրբ սիրովն որ առ Աստուած : Որ կարողն է ընտրել զօգտակարն և անարգել զվնասակարն, և յորդորիչ լինել մտաց և զգայութեանց 'ի բարիսն, և զխարդախութեան վնասն պահել զմուտս ահիւ և զգաստութեամբ միշտ : Զի յերկիւղն Աստուծոյ ամփոփին միտք 'ի զգուշութիւն Աստուծոյ բանին . և զգաստութեան առաջնորդեալ` անարգեսցէ զչարն և ընտրեսցէ զբարին . և կացցէ միասցէ սուրբ և արդար յերևելիս և յաներևոյթս արթուն և զուարթուն : Զի մի խորամանգեալ չարին 'ի ներքս մտցէ ընդ միտսն և ընդ զգայութիւնսն և յափշտակեսցէ զառաքինութեան գանձերն . և պարտաւորեալ գտանի 'ի հեղգացելոցն դատաստանին, որ ոչ հսկեալ պահեաց զդուռն գանձուցն առաքինութեան, այլ թոյլ ետ աւազակն հատանել և գողանալ զբարի մեծութիւնս, յորս վայելելոց էր 'ի հանդերձեալսն . և վասն այնորիկ պատժի 'ի գեհենին յաղագս հեղգութեանն :

Արդ եղիցի զգուշութիւն 'ի պահել զամենայն և զգաստութեան գանձն 'ի Քրիստոս, որ 'ի մարմինսն է զարդարեալ շնորհօք . զի նովաւ ապրեսցուք 'ի խորամանկութենէ բանսարկուին և 'ի պատրանաց : Եւ հաճոյացեալք 'ի նորա կամսն` մնասցուք 'ի խոստացեալ բարութիւնսն առանց ամօթոյ վնասուց . զամենայն ճշմարտութիւնս և զպարծանս սուրբ փառաց ընդ մեզ ունելով, հանգիցուք 'ի գոգ հանգստեանն և 'ի գիրկս մխիթարութեան և 'ի լոյս անշիջանելի փառացն : Եւ ըստ բազմաբեր պտղոցն մեր` առաւելեսցեն պտուղ և

փառք մեր . և ազատեալք 'ի քէն առցուք զպսակն պարծանաց յաւիտենական Հօրէն ։

Ասացից և վասն սուրբ հեզութեան՝ որ առողջութիւն է խղճմտանս ցասմանն մտաց և մարմնոյ ։ Զի լուսաւորեալ անարատ հեզութբ և ամբիծ սիրով, որ հաւատովքն յարդարեալ է 'ի հաճոյս սուրբ Հոգւոյն և 'ի կամս Որդւոյն և 'ի փառս Հօրն երկնաւորի , առողջացեալ և ճշմարտեալ 'ի սուրբ սէրն նորա՝ պահեսցի , և 'ի հարուածոց ցանկութեանց ազատեսցի , և հանդարտութիւն առցէ 'ի վնասակար մարտից , և 'ի շնչել այսոյն չարութեան ցածուսցէ 'ի մտօս և 'ի մարմնոս ։

Հեզութիւն սանձք է բարկութեան և շարժմանց ցասման և վնասակարաց լկտութեան և ստահակութեան և 'ի թշնամանս յանդգնեալ ըստմի ։ Հեզութիւն քաղցր և անոյշ ճաշակք են քիմաց և ցածուցիչ խռովութեան ամբոխից , որ յամբարտաւանութենէ գերին ։ Հեզութիւն հանդարտեցուցիչ է մրրկաց ալեաց մտաց և մարմնոց ալէկոծելոց 'ի փորձանս ինչ ։ Հեզութիւն արմատք խոնարհութեան և համբերութեան և ժուժկալութեան են՝ որ մերձաւորի քսի ։ Հեզութիւն զօրութիւն է ամ առաքինութեան և հիմն ամ բարեաց յերևելիս 'ի մեզ ։ Հեզութիւն շինուած է խաղաղութեան , և քակտումն և հերքիչ խռովութեան , ոխութեան և նախանձու՝ երևելի և գաղտնի ։ Հեզութիւն աղբիւր յստակ է և ամպ քաղցր ցօղով , որ արբուցանէ զերաշտութիւն չորացելոց ։

Հեզութիւն դաստիարակ է մանկութեան և հաւանութեան խրատուց և կարգաց ուսուցիչ ։ Հեզութիւն փառք ծերոց , որ նովաւ են հրահանգեալ յողջախոհութիւն և յամ առաքինութիւնս ։ Հեզութիւն պատիւ երիտասարդաց , որ նովաւ յաղթեցին ամ հակառակաց , ստահակաց և անիրաւաց խոնարհութբ և քաղցրութբ ։

Հեզութիւն պսակ է պարծանաց կուսանաց , որ ամենարուեստ երախտեօք և բազմահանդէս առաքինութեամբքն 'ի կոչումն ընծայեալք սիրոյն սրբութեան ։ Զարթուցեալք , անվեհեր քաջութբ հնազանդեալք , և զհեղգութիւն և զյամառութիւն յորդորել 'ի հաւատ ճշմարտութեան ։ Փոյթ յառաքինութեան գործաւորութե .

անքակ աղօթիւք, յորդորեալ յիշատակօք, մտերիմ կամօք, խոնարհ շարժմամբք, քաղցր հնարիւք, սիրով սրբութեամբ, կատարեալ պահովք սանձել զգժնդակ և զաղտեղի խորհրդոցն շարժմունս յազդմանէ չարին. շիջուցանել զհուր ցանկութեանն ջերմեռանդ արտասուօք: Բայց ունել զգթութիւն ողորմութեան 'ի պէտս կարօտելոց, և ակն ունել յուսով խոստացեալ աւետեացն իմաստուն կուսանացն: «Եկայք, ասէ, օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն սուրբ»:

Հեզութիւն մանկանց եկեղեցւոյ սնունդ է, և յորդորիչ ըստ աճմանն զգաստութեան և ճշմարտութեան. որոց սկիզբն առեալ 'ի տղայութենէ 'ի սրբութիւն և 'ի պիտանութիւն զլուսաւոր վարդապետութիւնն և ընդհանդամանս բանից և ձայնից որպէս ճառագայթս արեգական փայլեցուցանել փառաւորութեամբ 'ի փառս Աստուծոյ վերնոց և ներքնոց, հանդերձ ամենայն սուրբ վարուք և խոնարհ սրտիւ. զի այնպէս լինիցին վերնոցն փառակից:

Հեզութիւն զգաստութիւն է առաքինեաց և քարոզիչ նոցա հանդիսիցն. որ իմացան զերկրաւորս անցաւոր, և բուռն հարին զանանց կենացն միամիտ սրտիւ և անհեղգ մարմնով, ազատեալ յամենայն փնասակարաց մտօք և մարմնով: Զի կատարեալ զամենայն հրամանեալսն 'ի տեառնէ՝ և զայլս յորդորեցին որպէս պարտ է պահել արդարոց զսրբութիւն և զամենայն առաքինութիւն. կամ որպէս մեղաւորաց դառնալ 'ի խոստովանութիւն ապաշխարութեան, զի ապրեսցին:

Հեզութիւն գովելի մեծութիւն է անանկաց. զի երկրաւոր մեծութիւն մաշի և կորնչի հպարտութեամբն. այլ անանկացն հեզութեամբն մեծացեալ կան և մնան անանցք. զոր ոչ ցեց ուտէ և ոչ ուտիչ ապականէ, կամ գողք ական հատանեն և գողանան: Եւ յաղագս այսորիկ երանէ տէրն զհեզս. քանզի ասէ. «Երանի հեզոց, զի նոքա ժառանգեսցեն զերկիրն կենդանեաց», որ ոչ լսի համբաւ մահու. որպէս և Դաւիթ ասէ. «Հաճոյ լինել առաջի տեառն յերկրին կենդանեաց»: Այլ և աստէն ունի զհանդարտութիւն մտաց և անդամոց և առ ամենեսեան՝ ողջ ճակատամարտին: Զի զաղքատս 'ի համբերութիւն կրթէ, ըն-

զօրաւորս զգօն առնէ, և առանց խռովութեան ունել զիշխանութիւնս երկրաւորս և առանց աղմկի հանապազորդ. յամի ամենեքումբք է համեստութիւն, մեծաց և փոքունց դաստիարակ։

Հեզութիւն լուսաւորութիւն է քահանայական շնորհի. զառաջնորդական միտսն 'ի հնազանդութեան ունի, և ոչ տայ թոյլ ցասման շարժել 'ի բարկութիւն և 'ի թշնամանս, անգիտացեալ որ ինչ խորհրդոցն է ամբարտաւանեալ 'ի ցասմանէն։ Այլ հեզութիւն մատայոյց եղեալ ըստ Քրիստոսի աւետարանութեան ուղղէ զհրամանն իւրացն առ սոցին գիտութիւն. և լուսաւորէ այնպէս հեզութիւն, որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս, ասէ տէրն, և փառաւորեսցեն զՀայրն ձեր որ յերկինս է։ Հեզութիւն որպէս աղ է անուշիչ խորտկաց, որ զհամեղութիւն ճաշակացն համահամ քմացն տայ։ Զի բանք ձեր, ասէ, որպէս աղիւ համեմեալ լի շնորհօք և ճշմարտութեամբ, յարդարեալ հեզ վարդապետութեամբ. զի տացէ շնորհս լսողացն վասն հանդերձեալ դատաստանին արդարոց և մեղաւորաց. զի որք լուիցեն՝ իմաստնասցին 'ի Քս։ Հեզութիւն անարգամեծար տէր է. զձկնորսս քարոզս արար և աղբիւր կենդանարար շնորհաց սուրբ Հոգւոյն, արբուցանելով զհաւատացեալս յանծպիտութիւն։

Հեզութիւն պատկառէ յանդուգն և յաւհուր բարուց, որպէս Մովսէս և Դաւիթ վկայեն. մին առ ապարասան ժողովուրդն, և միւս առ Սաւուղ բազում անգամ երևի։ Հեզութիւն իմաստնոց՝ իմացուցանէ լսողաց զբանն հանճարոյ, 'ի միտ առնուլ զարդարութիւն ճշմարիտ և ուղղել զիրաւունս և զամ առաքինութիւնս։ Հեզութիւն զարդ է երևելի առաքինեաց անձանց, հաւատոյ, յուսոյ, սիրոյ, սրբութեան, աղօթից, պահոց, խոնարհութեան, ժուժկալութեան, և ամ բարեաց։ Հեզութիւն՝ սրբութեան զգեստ է, որ մերկացան և 'ի բաց ընկեցին զաշխարհական զցանկութիւնս, և զգաստութեամբ կատարեցին զկեանս 'ի Քս։ Հեզութիւն մեծասքանչ շուք և պատկառ է [1] 'ի մէջ բազմամբբոխ հրապարակաց. որ զհոգևոր օրէնսն հանդար-

1 Միւսն պատկառանք է։

տութ̃ք ճառէ, և հրեշտակ խաղաղարար լինի առ ա̃մ լոյս, և անուն տեառն փառաւորի. 'ի հեզոյն և 'ի մարդասիրէն ա̃յ փառաւորեալ՝ վերափոխի 'ի կեանս, և լսէ 'ի տեառնէ՝ եկ հաւատարիմ ծառայ և հեզ, որով 'ի սակաւուդ հաւատարիմ եղեր, 'ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ։

Հեզութի̃ կերպարանք փառաց է տէրութե̃ն, և գիտաք հանգստարար յաւիտենից. որ ուրովք դարմանօք 'ի ձեռն հեզութե̃ն ուրոյ վանք երկնաւորացն լինի և մտերմաց հաւատացելոց սրբոց 'ի նա. որ խոնարհեցաւ 'ի յերկնից 'ի յերկիր 'ի մեծութէ̃ փառաց և էառ զծառայի կերպարանս, զի ծառայքս զնորա կերպարանս առցուք արդարութ̃ք սրբութ̃ք ճշմարտութ̃ք վասն բարերար և ամենագիտ սուրբ սիրոյն, և գրաւականաւն զոր էառ 'ի մէնջ և ինքեամբ նստոյց ընդ աջմէ Հօր 'ի բարձունս, և ետ յոյս վերստին հաւատացելոց ամենեցուն խոստացեալ աւետեօքն՝ «Ուր եմ ես, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի»։ Վասն որոյ հրաւիրեաց զամենեսեան և կոչեաց յիւր արքայութի̃ն և 'ի փառսն. եկայք առ իս, ասէ, ա̃մ աշխատեալք ճգնաւորական հանդիսիւք և բեռնաւորք մեղօք յապաշխարութիւն խոստովանութ̃ք, և ուսարուք յինէն զհեզութի̃ զխոնարհութիւն, և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց. զի լուծ աշխատելոց յուսով հեզոյն քաղցր է, և բեռինք մեղաց խոնարհութ̃ն փոքրոգի լինի։ Եւ յերկուցունց հաստատութենէ[1] կայ ընդ աջմէ ա̃յ սուրբ և անարատ, ոչ ինչ ունելով զձախակողմանն զդժնդակութի̃, այլ զաջակողմանն արդարութի̃. զի որ զայս ունին, Քնի նմանին հեզոյն և խոնարհին առ արածելն. և երանութ̃ք պսակին 'ի խնամոց սուրբ սիրոյն հեզքն և խոնարհքն սրտիւք յամենասուրբ Երրորդութենէն. ազատեալք 'ի վշտաց և 'ի յաւիտենական տանջանացն, և յանանց խնդութիւնս և յանհամեմատ բարութիւնսն վայելեցուցանէ։ Զի բազմաբոյս առաքինութ̃քն 'ի բազմագով կեանսն ուրախանան, և փառաւորեալ և պսակեալ՝ զանճառ զլոյսն զգենուն

1 Միւսն հաստատութէն։

՚ի Քն՟է յանպատում և յանանց ՚ի կեանսն, որ պատրաստեալ է ամենայն սրբոց ՚ի խորանսն յաւիտենից։

Ի բազում և առաւել ևս է ճաշակ քաղցրութե՟ և խոնարհութե՟ և հնազանդութե՟, ողջախոհութք՟ և անարատ վարուց և անբիծ սիրոյ երախտեօք։ Որովք խորտակեցան դրունք պղնձիք անհաւատութեն՟, և նիգք երկաթիք անհնազանդութեն՟ փշրեցան, և յաւար եղեն գանձք աներևոյթ թշնամւոյն ճշմարիտ իմաստութբն՟ Քնի հաւատովք աւետարանին քարոզութե՟. լուսաւորացն նմանեալ որ ճառագայթիւք լուսն զտիեզերս, և ուղիղ զգնացս մարդկան ունին ըստ արդարութե՟ ճանապարհին։ Զի քաղցրութի խոնարհութեան և հնազանդութե՟ աղբիւր բարութե՟ վայելեցուցիչ են, և բժիշկ դառն ցաւոց՝ որ զառողջութի տան. և բարեաց առաջնորդք՝ որ ուղիղ ճանապարհօք յերանութիւն տանին, ազատեալ յամ՟ վշտագին վտանգից։

Քաղցրութի խոնարհութք՟ հնազանդութք՟ և հեզութք՟ միաւորեալ՝ որոտորդ բարեաց է և ժողովող ամ՟ առաքինութե՟ և վանք սրբոյ Երրորդութեն՟։ Քաղցրութի և խոնարհութի և հնազանդութի միաւորեալ՝ զժողովս ճգնաւորաց ՚ի միասին ունի, և ոչ թողու քայքայել ՚ի միմեանց։ Քաղցրութի և խոնարհութի և հնազանդութի ընտանեցուցիչ է օտարաց և զգաստութի մերձաւորաց, նուաստութի ամբարտաւանից և զօրութի հեզգացելոց, ցածուցիչ ամ՟ ստահակաց, զարթուցիչ է կենաց յուսոյն, և համարձակութի վարանելոց որ ՚ի մեղացն ազատեցան ՚ի ծառայութենէ։ Պատճառք է ամ՟ հոգևոր շահից, և խափանիչ կորստեան մնասակար խորհրդոց և գործոց։ Բացիչ է ճշմարիտ խոստովանութե՟, և արձակիչ կապելոց զղջմամբ ՚ի թողութի մեղաց։ Հրաժեշտ մնասակարաց, և մուտ յորդեգրութի։ Օտարացուցիչ է ամենայն դժնդակաց, և մերձաւորիչ յուսոյն կենացն յաւիտենից։ Ցօն է ճշմարիտ քարոզութեն՟ իմամոց, և աղբիւր սնդեան Հոգւոյն սրբոյ բղխման։ Հեռացուցիչ է անգիտութե՟, և տուն գանձի է իմաստութե՟ և հանճարոյ։ Ընտանեցուցիչ է ճշմարիտ բարեկամաց, և յանդիմանիչ սպրդողաց սուտ եղբարց

ամբարշտաց։ Ցրուելոց ճշմարտասիրաց է ժողովիչ, և անիրաւաց ցրուիչ։ Հեշտացուցիչ սարտուցելոց, պարգևատու շնորհօք՝ որ դառնան յիրաւունս արդարութեան, և կարգաւորիչ 'ի լաւն առհասարակ։ Մխիթարիչ է սգաւորաց, և սփոփանք ամենայն վտանգելոց։

Քաղցրութիւն և խոնարհութիւն և հնազանդութիւն անդորրութիւն է 'ի դարմանս մարդասէր խնամոց։ Առողջութիւն ցաւագնելոց, և յոյս հաստատուն 'ի հանդերձեալսն։ Ծփելոց նաւահանգիստ, և օգնական առաքինութեան. սրբութեան ամենագիւտ հնարք, և պղերգաց ձեռնտու 'ի գործս այգւոյն՝ որ առնու վարձս զառաջինսն։ Դուռն բաց է 'ի կենսաբեր մուտսըն, որ ունի զբաղձանս արքայութեանն՝ ընդ ինքեան ունելով զբարիսն։ Եւ փակի ապախտաւորաց և անհնազանդից, ամբարշտաց և մեղաւորաց և որք ոչ լուան նորա բանին։ Իսկ որք խոնարհեալ հնազանդին ընդ քաղցր լծով ապաշխարութեան, և սոքա ոչ զրկին 'ի խոստացեալ աւետեացն ստոյգ խոստովանողացն և ապաշխարողացն. զի ոչ եկն կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս։ Զի որ զայս վարս առաքինութեան ունին, կենդանի երախտեօք երանութեանցն պսակեսցի յամենասուրբ Երրորդութենէն։ Ազատեալ 'ի դառն վշտաց գեհեննին, և մշտնջենաւոր անմահ խնդութեանն յանհամեմատ բարիսն վայելեսցէ 'ի Քրիստոս սքանչելի ամենայն երանութեամբ։ Ուղիղ միաբանութիւն հաւատոյ և սուրբ վարուց առողջ ամբիծ անարատ ունի զերախտիս սիրոյն առ ամենեսեան անդամոցն յարմարութիւն 'ի Քրիստոս։ Զի նովաւ հաստատին 'ի մի կամս Քրիստոսի և 'ի մի հաւատ. 'ի նմա բնակի Աստուծոյ յորդորումն և առաքինութեան աճումն։

Միաբանութիւն հաւատոյ և սուրբ վարուց՝ աղբիւր գիտութեան. 'ի նոցանէ բաշխի անծախաբար այն՝ որ տայ իւրաքանչիւր զէնս նահատակութեան, զկամս բարիս, ընտրողական միտս. ատել զչարն, և կանխել 'ի սէրն Աստուծոյ և 'ի շինութիւն կամացն՝ կատարեալ ապաշխարութեամբ և ներքին խոստովանութեամբ։ Միաբանութիւն հաւատոյ և սուրբ վարուց՝ խառնէ ընդ արարիչն ըզշնորհս, և 'ի սուրբ յիշատակաց նորա անքակ ունի

զա՟մ անդամս, և առ դրունս ողորմութեան սիրոյ նորա կայ միշտ վասն ա՟մ բարեացն որ յարարածս է ։ Եւ ընդ սոյն դուռն մտանեն պարգևք միաբանութեան, որ ազատէ և մեծացուցանէ ․ և նովին միաբանութ՟բ ընդունելին անդամքն 'ի միմեանց զօգնութի՟ առ շինութի՟ իւրաքանչիւր կարգի ։ Եւ ա՟մ որ քակի 'ի միաբանութ՟է հաւատոցն և 'ի սուրբ վարուցն, ոչ միայն հրաժեշտ լինի յերանութ՟է անտի, այլ և 'ի պատիժ մատնի ․ որպէս անդամ 'ի մարմնոյ հատեալ անպիտան լինի ; և կամ ոստ 'ի ծառոյ կտրեալ 'ի հուր ։

Միաբանութի՟ հաւատոց յամենասուրբ Երրորդութի՟ն 'ի սուրբ վարս՝ քաղաք ամուր է երկնային զօրութ՟ն պարսպեալ ․ բնակութի՟ է սիրոյն ա՟յ և վերին զօրացն, ժողովիլ 'ի նոսա ա՟մ սրբովք յանձառ օրհնութի՟ւն միաբանեալ, ընկղմեալ յուրախութի՟ւ խնամոց սուրբ սիրոյն՝ վառեալք յուսով փառացն ա՟յ ․ որոց սիրել զմիաբանութի՟ անարատ սրբութ՟ն ամբիծ երախտեօքն Ցնի Քնի ։ Զի որ այսպէս անքակ զմիաբանութիւն ունի սիրով Հոգւոյն, հաւատով և սուրբ վարուք, կենդանի երանութեամբն պսակի 'ի խնամոց սուրբ Երրորդութ՟ն ․ ազատեալ 'ի դառն տանջանաց գեհենին, և մշտնջենաւոր անհամեմատ բարեօքն բերկրի յանանց կեանսն ։

Աստանօր վասն գթութ՟ց ունիմ ասել, որ կապ է միաբանութ՟ե և մայր է սիրոյ և գոգ հանգստեան առողջութ՟ե, անարատ սուրբ ամբիծ երախտաւոր սիրոյ աւետեացն Քնի ։ Զի առատապարգև է առ մերձաւորս և հեռաւորս ․ դաստիարակ է մեծամեծաց և օգնական տկարաց ․ սնուցիչ է ընտանեաց և դարմանիչ օտարաց ․ սիրելի առ երախտաւորս, և ոչ ատեաց զապախտաւորս ․ սիրէ զբարեկամս 'ի բարութի՟ և կամի զդարձ ատելեաց, զի հասցեն սուրբ սիրոյն ։

Գթութի՟ խնամք է սուրբ սիրոյն, բորբոքումն անձկոյ առ սիրողն ․ յիշատակ ծնողաց և յորդորումն ծննդոց ․ խնդիր հեռացելոց և սնունդ մերձաւորացն միշտ ։ Գթութի՟ արմատ բարեաց, և ոտք նորա խնդութի՟, և տերև նորա զուարթութի՟, և ծաղիկ նորա ուրախութի՟, և պտուղ նորա անհամեմատ անուշութի՟ ։ Զի գթողն բառնայ զտրտմութի՟ յանցա-

նաց և զտաղտուկ ձանձրութիս՝ որ վհատեն զանձն, և զսուգ՝ որ օտարացուցանեն և յիմարեցուցանեն ։ Խափանիչ է վատութե և յորդորիչ առատութե, խլիչ ագահութե և ընդունիչ սակաւապիտութեան, յանդիմանիչ լկտութե և ծաղկեցուցիչ սրբութե, շիջուցիչ թերահաւատութե և նշոյլք լուսոյ հաւատոց, ելք երկմտութե և մուտք կենդանի յուսոյն. օտարացուցիչ ատելութե և անդորրիչ վտանգելոց, և ամ նեղելոց սփոփիչ ։

Գթութի կռւիչ է հպարտութե և լուծիչ նենգութեց. խայտառակիչ խորամանկութե և մերժումըն ոխակալութե և նախանձու. խոշտանգանք է անհնազանդից և քաջալերիչ համբերողաց. զօրացուցիչ ժուժկալաց և սրբիչ գիջութե. խրախոյս է երկայնամտաց և ձեռնտու խոնարհաց. պսակ զգաստութե և ամբծութե և յորդորիչ առաքինութե. զարթուցիչ է քնեածից և պղերգաց, և հաստուցիչ 'ի գործս հանգըստեան, որ լին է ամ բարութբ, որ ունի զխնամս գթութե առողջ սուրբ անարատ ամբիծ երախտեօք խնամով սիրոյն ։ Զի որ զայս հոգևոր գութ յանձին ստացեալ ունի 'ի վերայ սուրբ վարուց, կենդանի երանութբքն պսակի 'ի խնամոց սիրոյն ամենասուրբ Երրորդութեանն. որ ազատէ 'ի դառն վշտաց գեհենին, և մշտնջենաւոր անհամեմատ բարեօքն վայելեցուցանէ 'ի բարիսն ։

Նայլ և զգաստութի իմանալեացն որ հաստատեալ 'ի հաւատսն որ 'ի Քս, իշխանական կամօքն խլէ 'ի զգայութեցն զխնասակարսն, և 'ի ներքս բերէ զառաքինութիւնսն, զսրբութի, զխոնարհութի, զճշմարտութի ըստ ամենայնի ։ Խզել զզժնդակացն զեկամուտսն, և վարել զէնս հակառակ չարին, և 'ի վայր կործանել զհակառակս արդարութեանն ։ Եւ հրով հոգւոյն հալել զձմեռնային խստութի սառամանեաց ջերմեռանդ արտասուօք ։ Եւ արձակել արմատս՝ ըղքաղցր սրբութի և զանոյշ խոնարհութի և զբարի հնազանդութի ամենայն ճշմարտութբ 'ի Քս ։ Եւ բարձրացուցանէ զդստս հաւանութե հաւատով յամենայն առաքինութե աճմունս որպէս զծառս՝ որ տնկեալ են 'ի գնացս Ջուրց ։ Որ մեծաւ ցանկութբ 'ի չնոր-

հացն ա̅յ շարժին վտակք արտասուացն, որով մաքրին երևելիք և աներևոյթք. և խաղաղ և հեզ ցօղով արբուցանէ զտունկս և զբոյսս զկանուխ և զանագան. և յորդորէ զամենայն անդամն յաճումն արդարութե 'ի լաւն և յառաւելն. զի եկեսցէ 'ի կատարումն առաքինութեան պտղովք, խլեալ զօտարոտի բոյսն՝ զորոմն և որ այլ ևս չար սերմանք 'ի թշնամւոյն սերմանեալ 'ի միտս և 'ի զգայութիւս, և զխռովութիւն ըստ ամենայն սրտմտութե շարժմանց. զպայրատութի, զյանդգնութի, զանզգամութի, զանհնազանդութի, զբարկութիւն, զամբարտաւանութի, զփառասիրութիւն, զհպարտութի, զագահութի, զանխտրութի, զպղերգութի: Այս են պատճառք կորստեան. վրիպել 'ի մեծ բարեացն շահից, 'ի գովութե առաքինութեն փառաց:

Նայլ իմանալեօքն որոշել զբարին 'ի միամիտ խորհուրդս, և հաւանական կամօք գործել զբարիս անոյշ և քաղցր և լուսաւոր յորդորմամբ ամենագիտ շնորհօքն Քո. Ցիշատակօք երախտեաց սիրոյն սրբութե ըստ հաճոյից կամաց ա̅յ բարերարի արբանեակ լինել շնորհացն 'ի փառս և 'ի պատիւ կենաց տուողին: Եւ գործակից լինել նորա բարերար կամացն հանապազ, և ճշմարտեալ 'ի հաւատս՝ առողջ սուրբ անարատ անբիծ երախտեօքն հաստատեալ կացցէ:

Եւ զի գլուխ է ամենայն զգայութեցն իմանալիքն՝ որ 'ի Քո շնորհօք ամենայն անդամօք յօդեալ և պատշաճեալ է, և ածէ զաճումն ա̅յ, որպէս Առաքեալ ասէ: Եւ 'ի նմանէ բաշխին շնորհք իմաստութեն յամենայն անդամսն, յերևելի պէտս և յաներևոյթ: Եւ 'ի նմանէ ըմպեն զհանճար բարեաց 'ի մուտս օգտից և մերժելոյ 'ի վնասակարացն: Եւ անտի ծագէ լոյսն յայտնիչ ամենայն քննութեց, և իմաստնանան ամենայն զգայարանքն 'ի ճաշակս հոգևորական վայելչիցն և ընդրողք զլաւան անձանց, և առաջնորդին 'ի զգուշութի իմաստից, և զդրունս բանան զմտից շնորհացն. և զգաստացեալ և լուսաւորեալ անվեհեր փութով հանդիսանայ յընթացս վերին կոչմանն, պատրաստ ունելով զօգտակար շահն հոգւոց և

մարմնոց, զի ժառանգեսցէ զառհաւատչեայ երանութեանն ։

Այս բերանն բղխէ յիշխանական հոգւոյն զճշմարիտ վարդապետութիւնն առողջութեան անարատ սրբութեան անքիծ սիրով ։ Եւ ընդ նա գնան ամենայն վըտակք իմաստութեան 'ի սրտէն յառաջագայեալ, առբուցանել և պարարել զշայեկան երկիրն բանիւն կենաց առ 'ի յաճումն բարութեան բուսոցն և առ ծաղիկս անուշահոտս վայելչացեալ քաղցր պտղով ։ Եւ զի բերանն է ճշմարիտ բանին որպէս ճրագարան լուսոյ, որ հալածէ զխաւար և յայտնէ զամօթ, և ցուցանէ զաղտեղութիւն և երևեցուցանէ զգայթակղութիւն ուստի բեկումն ։ Ուստի Որդւոյն այ հնարիւք իւրովք զապառազինութիւն նորա յափշտակեաց․ զխորամանկութիւնն, զյանդգնութիւն, զյափշտակութիւն, և զողոքանս խաբէիցն և զարհաւիրս, հարթուցանելով 'ի ճշմարտութենէ անտի․ և որ այլ ևս են մեքենայք չարին, որ յայտնեն նշոյլք վարդապետութեանն Քի ։ Զի տացէ հնարս նահատակաց առաքինանալ, և յորդորել ընդդէմ չարեացն զուղղութիւնն, և բառնալ 'ի միոյ զիմաստութիւն մոլորական, և ամփոփել զնոքն 'ի ճշմարիտ վարս, և զգուշանալ յամենայն մնասուց․ առաջնորդել և այլոց 'ի բարիս ։ Եւ զյիշատակ սրբութեան սիրոյն որպէս խորհուրդ մեղու ունել 'ի քիմս բերանոյ իւրոյ․ զի նա է որ քաղցրացուցանէ զդառնութիւն չարին ։

Իսկ որ բանայ զաչս իւր 'ի լոյս արեգական 'ի միջօրէի, ոչ մերձենայ խաւար 'ի բիբս նորա ։ Սոյնպէս առոյ նայեցեալքն յատակ են յիշատակաւ սրբութեան, և լոյս ուրախարար է նորա կենդանի սիրոյն խնամք՝ որ պահէ զնա առանց մնասուց տուժից անքիծ և անարատ ։ Եւ նովին լուսաւոր շնորհիւ տեսանէ զկորուսելոցն զգլուխ, և մերձաւորս առնէ ողորմութեան փրկչին և ներքոյ խնամոց նորա կարգէ ։ Զի ճաճանչ լուսոյ քարոզութեան բանին ցուցանէ զդեղ կենդանի յուսոյն, և զդարմանս արքայութեանն զանճառամն և զանպատումն ։ Ի ձեռն ճշմարիտ հաւատոց ընթացուցանէ ընդ ճանապարհ վերին կոչմանն առ Հայրն ամենակալ և Որդւոյն բարերար և Հոգւոյն կենդանարար․ որ անճառելի է միութիւն փառացն ։

Որդ և գունդք վերին զօրացն եղեն փեսաւէրք Որդւոյն ա̃յ և առիթ փրկութե մերոյ. և քաջալերեն զսիրելիս ա̃յ, որ փրկեաց զմարդիկ 'ի մահուանէ մեղաց: Զի ուրախութի եղիցի յերկինս, որք դառնան առ ա̃ծ և ապաշխարեն: Եւ որք հաւատացին յա̃ծ և հաճոյացան նմա, արար զնոսա ժառանգակիցս իւր արքայութենն: Սոյնպէս և որ այժմ ճշմարիտ հաւատով կատարեցին զբան նորա, և ուսուցին առողջութբ; անարատ սրբութբ, ամբիծ երախտեօք սուրբ սիրոյն ա̃յ: Զի որ զայն վարս ստացեալ ունի յանձին ըստ ամենայնի ճշմարտեալ, կենդանի երանութբք պսակեսցի 'ի սուրբ Երրորդութէն. ազատեալ 'ի դառն տանջանացն, և մշտնջենաւոր յանհամեմատ բարութեան վայելէ:

Այս աչքն հաւատով սրբեալ, տեսչութի խնամոցն նշոյլք է լուսոյ անպական ուրախութեցն: Որով վառեալ լուցանի լոյսն արեգականն արդարութե, որ լուսաւորէ զա̃մ սուրբս, և մերձաւորս առնէ 'ի ներ շնորհաց իւրոց, և բառնայ զխաւարային մոլորութի, և անսխալ գնացիւքն ընթանայ 'ի կէտ կոչմանն վերին յօթևանս հանգստեան ըստ քաղցրութե լուսոյն ա̃յ: Զի նովաւ հայի 'ի գիրկս սուրբ սիրոյն Որդւոյն ա̃յ, և 'ի գգուանս Հօրն երկնաւորի, և 'ի պարգևս Հոգւոյն սրբոյ յանձառելիս: Որ տայ զվիճակ ժառանգութե իւրոյ այնոցիկ՝ որ 'ի կամս նորա վարեցան յաշխարհի, և զինուորեցան հոգևոր զինուք ընդդէմ չարեացն զբարիսն ըստ աւետարանին Քի: Եւ կցորդ եղեն նորա չարչարանացն, և խաչակից եղեն կամաւոր մահուն ամենայն համբերութբ ճշմարտեալ անքակ սուրբ սիրով 'ի նեղութե և յանդորրու: Ընջուցին զպարտիս ողորմանաց և զխիստ բռնութիս կատարեալ ժուժկալութբ. հանապազ ակն կալեալ խնամակալ աջոյն, որ զօրացուցանէ զյուսացեալս իւր. զի իմանալեաց աչաց և երևելեաց լոյս նա է: Զի հանապազ կանխել 'ի պաղատանս խոնարհ սրտիւ, և ջերմեռանդ արտասուօք զաղօթսն հատուցանել ա̃յ 'ի բոլոր սրտէ; և յաչաց հեղուլ զարտասուաց հոսանս, որ 'ի ձեռն գթոյ անձկոյ յառաջագայի 'ի նըշողից շնորհաց աւետեացն՝ որ բառնայ զվիշտս և ըղ-

հարուածս և զամենայն վտանգ 'ի բռնաւորաց, և լնու քաղցրութբ յորդառատ զղջմամբ, և ընդունաբան լինի Հոգւոյն սրբոյ. որ յայտնէ զծածկեալս և զանքնինս սիրելեաց ածյ. զի և զփափաքումն կարօտութե անձկոյն լցուցանէ կենդանի և անճառ ճաշակօք 'ի քաղցրութեն։ Եւ լոյսն ահեղ անմատոյց ոչ մերժի սքանչելապէս յանձանց անտի. և տեսիլ աչացն հաւատով լուսաւորի. և 'ի նշողից շնորհացն լնու միշտ և ծաղկեցուցանէ զզգայութիւնս, և զուարթացուցանէ անմահական խնամովք զախտաւորս· որ մերժեալ են յինքեանց զաշխարհական զցանկութիւս և զգեցեալ զօրութե վերարկու, ամբիծ հաւատովն 'ի սուրբ Երրորդութիւն ճշմարտեալ, և 'ի թև սուրբ Հոգւոյն վարեալ յաշխարհի 'ի շինութի և 'ի խաղաղութի ըստ ամենայնի հոգևորօք և մարմնաւորօք մինչև հասցէ յանքոյթ նաւահանգիստն իմանալի տեսութեն, առողջ անբիծ անարատ խնամօք սուրբ սիրոյ երախտեօքն Քրի։ Զի որ զայս շնորհս ստացեալ ունի յածյ, 'ի վերայ ամենայն սուրբ վարուց կենդանի խնամօք սուրբ սիրոյն յամենասուրբ Երրորդութեն պսակեսցի. ազատեալ 'ի դառն տանջանաց գեհենին, և մշտնջենաւոր անհամեմատ խնդութեամբն վայելէ 'ի բարիսն։

Այս լսելիք անխարդախ հաւատով հնազանդեալ յառողջութի և յանարատ սրբութի ամբիծ խնամովք երախտաւոր սիրոյն, ընդ որս մտանեն ածային պատգամաց աւետիքն, և կերպարանէ 'ի ներքին մարդն զկերպարանս փրկչին մերոյ Քրի իւրով փառօքն։ Որ ունի յաջմէ զնիշ խաղաղութե, և յահեկէ իւրմէ զհաստատութի որդէգրութե, և 'ի գլուխն իւր ունի զպսակն պարծանաց, և ընդ մէջ ածեալ զկամարն սրբութե, և ճշմարիտ զգաստութբ պատեալ զկողս իւր 'ի զօրութեն Քրի։

Լսելիք դրունք են հաւատոց 'ի մուտս զգուշութե անարատ վարուց, երկիւղիւ և խնդութբ խառնեալ. և ելք նորա արդարութի և իրաւունք. ըստ հոգևոր օրինացն կատարեալ սրբութբ ծաղկեալ, և 'ի ներքս բուրէ զանուշահոտութի զսաղմոսից և զօրհնութեց. և անդ հնչեն փառք թագաւորին անմահի, և քու-

րեն որպէս յանոյշ խնկոց 'ի բերանոյ սրբոց խուրոց պաշտօնէից, որք սրբութեամբ գովեն զամենասուրբ զԵրրորդութիւն։ Անդ գտանիք հրեշտակաց բանակեալք, և պատրաստութիւնք[1] զուարթնոց, որ վառեալ բորբոքին յերգս հոգևորս, հաւասարեալք ամենեքեան 'ի միասին հատուցանել զփառս։

Լսելիք հաւատով ճշմարտեալ՝ ընդունելութիւն է ծառոյն կենաց և հատոյն[2] քաղցրութեան և որթոյն փրկութեան։ Եւ 'ի նմանէ արձակեն զարմատս 'ի սիրտս կատարելոց ա̃յ, որ շնորհօք զարմանեին հանապազ, և պարարէ զնա 'ի ցօղոյ Հոգւոյն սրբոյ։ Եւ ամենայն արարածք որ զգրաւեալ են սրբութեամբ 'ի սէր նորա, ուրախ են ընդ նմա. գոհանան և փառաւորեն զբարերարն ա̃ծ որ արար զամենայնս, և յարդարեալ պահէ 'ի փառաւորութիւն սուրբ անուանն իւրոյ։ Լսելիք ճշմարտեալ հաւատով վտակք են, ոռոգել 'ի կենաց աղբիւրէն զանդս մտաց և զգայութեանց յաճախ առաքինութեանց։ Եւ զդժնդակաց զբերումն արտաքս հանելով լուսաւորոյն ժրութեամբն, որ 'ի նիւթ հրոյն ունի զհանգամանս։ Լսելիք ճշմարտեալ՝ զա̃յն յինքն ամփոփէ. որ մերաստեղծու զգաստ գիտել, ճանաչել զբարի և զչար։ Որպէս այլալեզուքն զխուրեանց լսեն առ 'ի պէտս խօսս՝ և ոչ զմերն, այսպէս և որ զայս լսելիս սրբութեամբ ունի, զա̃յն լսէ և ոչ զչարին։ Եւ ունկն սրբոցն բանի որ 'ի բերանոյ ա̃յ՝ լսէ, որ մուտ է և անց բանի. որ սրբէ զմիտս և զզգայարանս, և 'ի հնազանդութիւն յորդորէ հոգևոր օրհնացն առողջութեան անարատ և սուրբ երախտաւոր սիրոյն. որ կենդանի խնամօք սիրոյն յամենասուրբ Երրորդութենէն լուսաւոր երանութեամբք պսակեսցի. ազատեալ 'ի զառն տանջանացն՝ յանհամեմատ բարութիւնն վայելեսցէ իսպառ։

Այլ հոտոտելիք հաւատով հոտոցն են զգայութիւնք գիտութեան և իմաստութեան, առողջ անարատ ամբիծ երախտեօք սուրբ սիրոյն. և ճշմարտեալ անուշութեամբ 'ի հոգևոր հոտ գիտութեան արբուցանէ 'ի Հոգւոյն սրբոյ զանձն 'ի հոգևոր օրհնացն։ Զի 'ի նոցա-

1 Միւսն պաշտաւորականքն։ 2 Միւսն հատորոյն։

նէ յառաջագայն հաստ գիտութեան Հօր, և ճանաչէ զՈրդի, և իմանայ զՀոգին սուրբ։ Գիտութիւն Հօր տաճար է նորա փառացն. և որք մտանեն 'ի նա խոստովանութեամբ, գտանեն զնա։ Իմաստութիւն Որդւոյ խորան է նորա ծնելութեան. զի որք հայլին 'ի նա դաւանութեամբ, մերձեցուցանէ առ ինքն։ Եւ ճանաչէ զՀոգին սուրբ զտուիչ բարեաց 'ի ձեռն ճշմարիտ հաւատոյն, որ ցուցանէ զլոյս աստուածութեան, որ շնորհօք զտեսողսն լուսաւորէ, և հաստ գիտութեան վերաբերէ ընդ վերին զօրսն վառեալ յօրհնութիւն Հօր 'ի բարձունս և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ ճշմարիտ հաւատովք։

Հաստատելիք իմաստութեան հաւատոց տայ ճանաչել զՀայր ամենակալ, և գիտել զՈրդի մարդասէր գոլ. և զՀոգին սուրբ պարգևատու։ Հաստատելիք հաւատոց ընթացուցանեն յարքայութիւն երկնից, և բանան զդրունս կենաց, որք առ սուրբ Երրորդութիւն անձկացեալ են, ընդ ինքեանս ունելով զառաքինութիւնս. և փառակից լինել վերին զօրացն՝ օրհնեն զՀայրն ընդ սերովբէսն, և գովեն զՈրդի ընդ քերովբէսն, երկրպագեն Հոգւոյն սրբոյ ընդ հրեշտակս միոյ աստուածութեան։ Հաստատելիք ճշմարտեալ հաւատով որոշեն զհաստ կենաց և մահու, զարքայութիւն և զդժոխոցն, զսրբութիւն և զաղտեղութիւն, զարդարութիւն և զանիրաւութիւն։ Ոմանց գովութիւն և շնորհօք բուրէ, և ոմանց պարսաւանօք և զազիրս։ Զոմանս վայելչացեալս յերկրէս ամբառնայ առ Աստուած, և զոմանս 'ի վայր բերեալ և խոտորեալ 'ի վիհս կորստեան ընկենու.

Հաստատելիք ճշմարտեալ հաւատով ճանաչէ զորդիս լուսոյ և զորդիս խաւարի. իմանայ զկամս իւրաքանչիւր զուղղութիւն և զմոլորութիւն, որ այլանդակ և այլասմունք են, որ որոշեն զնոսա 'ի բաց հաստին սուրբ ըստ հրամանի Աստուծոյն՝ արտաքս հանելով 'ի խնամոց Աստուծոյ 'ի խաւարն արտաքին, ուր լալ աչաց է և կրճել ատամանց։ Եւ զսուրբսն անուշահոտ վարուքն սնուցանէ առաքինութեամբ, մինչև հասցեն 'ի չափ կատարմանն Քրիստոսի ժառանգորդ լինել անուշակ արքայութեան. որ ճշմարտեալ են 'ի հաւատս լուսաւոր և սուրբ վարուք, անարատ և ամբիծ երախտեօք սիրոյն։ Զի որ զայս շնորհալից հաստ առաքինութիւն ունի 'ի վերայ

յուսոյն պսակեսցին յամենասուրբ Երրորդութենէն , և զանսպառ բարիսն ժառանգեսցեն ։

Այսոքիւք քրիստոնեայք և պսակեալք առ հաւատչեայ յուսոյն , ծառայել առաջի տեառն երկիւղիւ և ցնծալ առաջի նորա դողութբ̃ , ըստ [1] Դաւթայ ասել . « Ընկալարուք զխրատ նորա՝ զի մի բարկասցի տէր , և կորնչիջիք 'ի ճանապարհացն արդարութե̃ 'ի ժամանակի յորում զարթիցի բարկութի̃ նորա » 'ի դատել զերկիրս և հատուցանել ըստ արդար դատաստանին ։ Դժնդակացն և յանցաւորացն , որք մեղան և ոչ ապաշխարեցին , որոց անմահ և խաւարն արտաքին , ուր լալ աչաց է և կրճել ատամանց , և անշէջ հուր գեհենին պատրաստեալ կայ անմահ տանջանաց ։ Իսկ որ սրբեցին զանձինս իւրեանց յա̃մ աղտեղի ցանկութենէ և կատարեցին զարդարութիւն ա̃մ , անհամեմատ երանութի̃ք մեծարեալ և փառաւորեալ պարծանօք պսակեսցին յամենասուրբ Երրորդութենէն ։ Որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ։

1 Միւսն ըստ Դաւթի ասելոյն ։

ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՐԱՐՉԻՆ ԽՆԱՄՈՑ ԵՒ ԿԾՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍՏԱՀԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԱՑՆ ԼԱՒՈՒԹԵԱՆ

ԺԲ

ԲԱԶՄԱԴԻՄԻ են երախտիք շնորհաց միոյ Հօրն բարերարի, և միոյ Տեառն կենարարի խնամք արարչութեն լուսաւոր փոփոխմանցն, և միոյ Հոգւոյն սրբոյ խնամոցն պարգևք և ամենագիւտ սիրոյն առ երկնաւորս և երկրաւորս և որ 'ի նոսա են արարածք ա̄մ: Ջուր և օդ ըստ փոփոխման արարչին յօրինուածոց ցուցանեն վերնոց և ներքնոց, առ փոքր փոքր զաճումըն առեալ, և 'ի կատարումն ընթացուցանեն հաճոյից ա̄յ, և զհանդէս մտերմութեն բացայայտեն երկրաւորացս և երկնաւորացն լուսաւորացն մտերմութե̃ գործակցութե̃ հոգևոր օրինացն բարձրացուցանել 'ի փառս և 'ի պատիւ լրմամբ խոստացեալ բարեացն. որ փառօք և պարծանօք մեծարեալ են բարերար և առատ և աննախանձ կենդանարար շնորհօքն: Եւ զփոփոխմունս յարդանացն տեսեալ՝ յառաւել մտերմութե̃ հանդէսն յորդորին, և զաներևոյթսն երևելեօքս ցուցանեն առողջ անարատ լուսաւոր սրբութե̃ յորդորմամբ՝ անբիծ երախտեօք սիրոյն: Եւ ընձայաբեր լինել տեառն ըստ միոյ միոյ պարգևին գործակցութե̃ ամենաշահ նորա խրատուցն զմերս մեծարելով հաւանն և բարերար կամաց շնորհողին. կարգելով մշակս ճշմարտութեն առ երախտիս բարեացն ա̄մի յաներևոյթսն և յերևելիս, յանմարմին զօրութիւնս ասեմ, յերևելիս որդիս մարդկան: Զի նովաւ կեան և շարժին երկնաւորքն և երկրաւորքս:

Ի բարերար կամացն ա՟յ արբանեակք լինին և սիրելեաց նորա վերին զօրքն, առաքելոց և մարգարէից և ուղիղ վարդապետաց, վկայից սրբոց, քահանայից, կուսանաց, արդարոց և ա՟մ ճշմարտասիրաց՝ որք առաքինութ՟բ նահատակին 'ի փրկութ՟ի անձանց և մերձաւորաց գործակցութ՟բ հոգւոր [1] օրհնացն տեառն ։ Եւ առ փոքր փոքր յաւելուածովն գալ 'ի կատարումն սննդեամբն ։ Որպէս և ինքն իսկ եցոյց զիւրոց գործոցն զյօրինուածս 'ի ծնունդս. որ յոչընչէ 'ի սաղմնէն յարգանդէն 'ի հաւանութենէ արուին և իգին ըստ օրինաւոր ամուսնութ՟ե կարգացն ա՟յ՝ զաւակ ստանան 'ի սփոփանս անձանց և մերձաւորաց և 'ի գոհութիւն պարգևատուին, և բազում ուրախութ՟ի ցուցանեն 'ի ծննդեանն, և բարեկամօք և մերձաւորօք տօն կատարի ծննդեանն և անուանակոչութեանն ։ Որ 'ի մթին և յաղջամղջին յորովայնէ յառաջ եկեալ մարդ կերպարանեալ ցուցանի յերկրի ։ Եւ յորժամ սննդեամբ մարմինն աճէ 'ի կատարեալ հասակ պատրաստութեամբ արուեստիւք ամամբք, և ոգիքն բանաւորք և մտաւորք ըստ մարմնոյ աճմանն զգիտութ՟ի և զիմաստութ՟ի ընդ նմին բացայայտեն 'ի ձեռն ուսուցչացն խրատուց. որ և պետութ՟եց և իշխանութ՟եց հանդիպին յերկրի ։

Այլ նախ քան զամենայն ճանաչելն զա՟ծ, և արարածովքս իմացեալ զարարիչն երկնի և երկրի որ 'ի նոսա արարածք իցեն. և լինել աշակերտ և արբանեակ նորա կամացն՝ նմանեալ նորա բարերարութ՟ենն ։ Ատել զչարն և ընդրել զբարին. պատճառ լինել շահից և խլիչ վնասուց կորստեան. երախտաւոր լինել հեռաւորաց և մերձաւորաց առ դրացիս և ընտանիս. բարի կամօք և բարի գնացիւք և բարի գործովք առ ամենեսեան լինել արժանաւոր իրաւամբք, և արդար և ուղիղ և սուրբ և ճշմարիտ վարս ստանալ ։ Եւ այնպէս երանելի երևել յաշխարհի՝ ա՟մ առաքինութ՟բ զարդարել ըստ պատկերի ա՟յ, փոխի յանուշակն՝ կենդանի յանմահ փառսն 'ի յոյսն յարութ՟ե, և ընդունի զերանութ՟ի սիրոյն ։ Զի խնամով սիրոյն լի են եր-

1 Միւսն Հոգւոյն բարեացն դէտան ։

կինք և երկիր և որ 'ի նոսա արարածք իցեն, և նորա նախախնամութեան վարին ։

Եւ ոգիք կատարելոց սիրելեաց այ ուր և են, 'ի նորա սուրբ սիրոյն 'ի գիր կան, և 'ի նորա կենդանի խնամսն վայելեն ։ Նոյնպէս և մարմինք 'ի նորա գիր-սըն [1] կեալ 'ի խնամոցն պահին, եթէ 'ի ցամաքի և եթէ 'ի ջուրս՝ ուր և իցեն ։ Զի ած մեր յերկինս և յերկրի, 'ի ծովս և յամ խորս, ասէ մարգարէն ։ Եւ դարձեալ ասէ. «Թէ ելանեմ յերկինս, դու անդ ես. և եթէ իջանեմ 'ի դժոխս, և անդր մօտ ես. եթէ առից զթևս իմ ընդ առաւօտս և բնակեցայց յեզերս ծովու, սակայն և անդ ձեռն քո առաջնորդեսցէ ինձ և աջ քո ընկալցէ զիս սիրով»։ Դժոխս ասէ զգերեզման ապականիչ՝ որ այ խնամովքն պահի 'ի յոյս յարութեանն. ուստի վերստին նորոգին 'ի կեանսն յաւիտենից՝ ընդունելով զհոգիս իւրեանց։ Եւ որ սուրբք իցեն, 'ի քս մերձ լինին. զի «Ուր ես եմ, անդ և պաշտօնեայքն իմ եղիցին»։

Այլ և զմեղաւորացն զմարմինս և զհոգիս պահէ, ուր և իցեն, 'ի յանդիմանութիւն կշտամբանաց մեծի աւուրն դատաստանի և յարութեան 'ի մեռելոց ։ Զի դիմադարձ եղեն օրինացն արդարութեան, սիրեցին զչար և ատեցին զբարի, և զպատուիրանս նորա ոչ պահեցին։ Իսկ որք ճշմարտեալ սիրով խնդրեցին զնա, եղև նոցա պարգևատու. զի արդար է տէր և ուղիղ են դատաստանք նորա, թէպէտ և մեզ է այս անհասանելի ։ Որ ծագէ զարեգակն 'ի վերայ չարաց և բարեաց, և որ այլ ևս են խնամք հասարակաց՝ 'ի տեառնէ ։ Բայց որ առնէ զկամս նորա, մնայ յաւիտեան. զի «Եղերուք սուրբք և արդարք, զի և ես սուրբ եմ և արդար, ասէ տէր»։ Իսկ որ զայս աւետիս ունին յանձինս, սրբեն զինքեանս յամ ցանկութեանց, և լինին արքանեակք ճշմարիտ և սուրբ վարուց, և այնպէս լինին ընդունարան ածային շնորհացն և օթեւանք այ ։ Արդ որ այսպիսիք են, 'ի խնամս սիրոյն հաստատեալ կան ։ Որպէս և ասաց՝ եթէ «Բնակեցայց 'ի նոսա և գնացից 'ի նոսա և եղէց նոցա յած, և

1 Միւսն գերզն ։

կարարին, թող թէ զառհաւատչեայ յուսոյն զանանց կեանսն։ Բայց հրաւիրեն գիրք միայն խոստմամբք զարքայութիւն հաւատացելոց, և յորդորեն յուսով զողջախոհսն՝ թէ որ զերկինս և զերկիր ետ լրիւ իւրով 'ի սնունդ ա̃մ բարեօք վասն ոչ մի իրիք լաւութեան, ապա 'ի սոցանէ յայտ է անսուտ խոստմունքն 'ի բարերար տեառնէն սիրողաց իւրոց։

Եւ զի ոչ կարեն ճառել սիրողք ա̃յ զհանդերձեալսըն, այլ 'ի բանէն տեառն. «Ծագեսցեն, ասէ, արդարքն որպէս զարեգակն յարքայութեան ա̃յ»։ Եւ որպէս ոչ է նման խաւար արեգական լուսոյ, այնպէս և ոչ արեգական լոյս կենդանի լուսոյ փառացն համեմատ է, զոր զգենլոց են սուրբքն զանստուեր լոյսն զմշտնջենաւորն զանփոփոխն՝ որ լին է կենդանարար բարութեամբք։ Զի որպէս 'ի զգալիս արեգակս, յիմանալիսն ա̃ծ է՝ որ լուսաւորէ զա̃մ։

Զի որք աստ ըստ խրատու պատուիրանաց տեառն հրահանգեն զինքեանս 'ի վարս առաքինութեան, առհաւատչեայ յուսոյն իբրև 'ի տուրնջեան բարեձև կարգօք վարեն զաշխարհ, և ոչ մեկնին 'ի նորա կամացն, ոչ 'ի տխրականաց և ոչ 'ի հեշտականաց, և ոչ խռովեցուցանէ զա̃ծ և զզօրս անմարմնոցն տրտմեցուցանէ և զհոգիս արդարոցն 'ի զգայութիւն շնորհացն, Որ յա̃մ դժնդակաց շարժմունս՝ որ 'ի սուգ և 'ի վիշտս՝ 'ի նեղութեան և յանդորրու՝ արտաքոյ կամացն ա̃յ գործէ։ Իսկ որ առաքինաբար անցանեն ընդ վիշտս և ընդ նեղութիւնս՝ ոչ ինչ վնասեալ 'ի պատահեալսն, ուրախ առնեն զա̃ծ, և 'ի հրճուանս զզօրս հրեշտակաց և զհոգիս արդարոց, ըստ այնմ օրինակի զոր վերագոյնն ասացաք։ Եւ լուսաւորեալք լուսով աւետեացն՝ փախին յանմահութեան կեանսն։

Իսկ որք մեղաւորքն են վախճանեալ ամբարշտութ̃բ և անիրաւութ̃բ և յուսահատութ̃բ, նոքա են ողբոց արժանի և արտասուաց։ Որք վրիպեցան 'ի խոստացեալ բարեացն և յանսպառ ուրախութեանցն, և հրաւիրեցան յանշէջ հուր գեհենին և յանմահ սատակումն, ուր լալ աչաց և կրճել ատամանց է միշտ։

Զի որ զճշմարտեալսն հաւատով և զբարեգործսն վարուք սգան անյոյս, նոքա ընդունին զպատուհասս

փոխանակ անյուսութեն 'ի տեառնէ, և զհրաժարելոցն հոգւոյն մնասեն : Արտասուք օգտակար այս են 'ի տէր, որ զմեռելոցն զյիշատակս մեղացն և զանձանց առաջի այ ընծայել և ոչ առաջի հրապարակաց. որ լինի սրբարան մեղաց և ոչ 'ի պատիժս : Եւ ջերմեռանդ արտասուօք միշտ յաղօթս կանխել 'ի տուէ և 'ի գիշերի հսկել : Եւ ցաւագին հեծութք և պահօք պնդութք, բազում ողջմամբ և ապաշաւանօք զխալանսն սգալ հանապազ, որ վրիպեցան յերկնային լուսոյն և 'ի յայտնութե փառաց մեծին այ : Զի որ իւր մեղօքն 'ի խոստացեալ այ բարեացն զրկեցաւ, զնա սգասցուք այնպիսի ապաշաւանօք, և եղուկ վարկանել զվրիպեալսն յանանց բարեացն : Եւ արտասուալից աղօթիւք և առատատուր ողորմութք և ամ բարեգործութբք հանդերձ Քսի պատարագաւն զած 'ի հաշտութի ածել, և 'ի հրաժարելոյն[1] մխիթար լինել 'ի հանդերձեալսն :

Այսոքիկ են որ զանձն օգտեցուցանեն, և զհրաժարեալսն՝ իւրեանց մերձաւորօքն և զմտերիմ սէրն ցուցանեն վասն հրաժարելոյն յերկրէ : Վասն հաւատացելոցն յուսով զննջեցեալսն և Առաքեալ մխիթարէ և ասէ. «Մի տրտմիք որպէս և հեթանոսք, որոց ոչ գոյ յոյս. զի որպէս յարեաւ Քս 'ի մեռելոց, նոյնպէս և զվախճանեալսն մեր և զմեզ յարուցանէ և յանդիման կացուցանէ իւր հանդերձ ամենայն սրբովք 'ի գալստեանն իւրում Քս» : Ի զօրս մակաբայեցւոց երևի յոյս. որ զնիշ հեթանոսաց յանձին ունելով անկանն 'ի պատերազմի, և զնոցա աւարն ետուն ցքահանայսն, զի աղքատաց բաշխեսցեն 'ի քաւութի նոցա մեղացն՝ որ վրիպեցան 'ի ճշմարտութեն : Եւ զի գիրք են մեր վարդապետք, և 'ի ձեռն նոցա զյաւիտենից զյոյսն ընկալցուք, և նոքօք վարեսցուք յաշխարհի. զի ճշմարտեալք սուրբ սիրով փոխեսցուք 'ի կենդանի յոյսն երանութե որ կայ և մնայ :

Պատուական ասէ մարգարէն զմահ սրբոց առաջի տեառն ամենակալի : Եւ իւ է պատուական մահ սրբոց. որ ճշմարիտ որոշմամբ զլուծն 'ի հանդէս ա-

1 Միւսն հրաժարելոյն :

ռաքինութե̃ն ցուցեալ 'ի յոյս կենացն յաւիտենա-
կանաց ։ Ի՞ւ է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի յան-
ցաւոր կենացս յայսցանէ 'ի մշտնջենաւոր կեանսն փո-
խին ։ Ի՞ւ է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի 'ի վշտագին
նեղութեցս այսոցիկ 'ի հանգիստ բարեացն փոխին ։
Ի՞ւ է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի 'ի Թշուառութե̃
և յեղկելի կենացս յերանելի կեանսն փոխին ։ Ի՞ւ
է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի յակամայ փոր-
ձանաց հոգւոյ և մարմնոյ ազատի և յանդորր փոխի ։
Ի՞ւ է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի զծերութի̃ և
զակարութի̃ Թողուն , և 'ի նորոգութի̃ս վերստին փո-
խին ։ Ի՞ւ է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի սիրոյն
որով յաղթեցին ա̃մ կարեաց մարմնոյն , 'ի նա փո-
խին ։ Ի՞ւ է պատուական մահ սրբոց ա̃յ ․ զի զմեղացն
մահ մեռան յերկրի , և կենդանի յուսոյն փափաքե-
ցին ․ զի յորժամ ք̃ս յայտնեսցի կեանքն մեր , յայն-
ժամ և սուրբք ընդ նմա փառաւորին ։ Զի սուրբք
կենդանի երանութե̃ք կացին յաշխարհի , և այժմ
կենդանի են առ ա̃յ խնամսն ։ Զի հոգիք արդարոց 'ի
ձեռին ա̃յ են ուրախարար յուսոյն ըստ անսուտ խոստ-
մանցն ա̃յ ․ զոր 'ի յարութե̃ն ընդունելոց են զփառս
յաղագս սրբութե̃ և արդարութե̃ և ճշմարտութե̃ն
յարքայութե̃ն երկնից յամենասուրբ Երրորդութե̃ն ։

Իսկ որ կենդանի մարմնով մեղացն յաշխարհի վա-
րին զաղիր ախտիւք և դժնդակ վարուք , կենդանի
մեռեալս կոչեն ա̃ծային գիրք ։ Որպէս զայն որ ա-
սաց տէրն՝ մեռելոցն մեղօք Թաղել զհայրն մեռեալ , և
նմա քարոզել զարքայութի̃ն ա̃յ ։ Զի որ յուսահատ
են 'ի կենաց անտի և օտարացեալք յա̃յ և յուղիղ
վարուց , նոքա են ստուգապէս մեռեալ ։ Եւ որք ա-
բարին զկամս մարմնոյ և զմտաց , որպէս 'ի գերեզմանի
Թաղեալ կան նեխեալ մեղօք 'ի մարմինս անսրբոց և
պղծոց և անխտիր յա̃մ յանցանս ․ որք և ժահահո-
տութի̃ս բուրեն զանօրէնութեյն ։ Որպէս տէրն ցու-
ցանէ զփարիսեցւոցն ժողովսն ․ որ 'ի վեր երևին ինչ ,
և 'ի ներքոյ լի են ամբարշտութե̃ք չարեօք և հայհոյ-
ութե̃ք ։ Զի որպէս գերեզմանք բաց են կոկորդք նոցա ,
ասէ մարգարէն ․ դատեա զնոսա տէր ա̃ծ , զի անկցին
'ի խորհրդոց իւրեանց չարաց ։ Զայնպիսիսն ողբա-

ցուք, որ կենդանի մեռեալք էին և մեռան զհասարակացն մահ անմխիթար։

Օմահ մեղաւորաց չար ասէ մարգարէն յաղագս դժնդակ անսուրբ վարուց. բայց որ ասէին զարդարս յաղագս ողջախոհ խրատուց՝ զղջացին, զի հրաւիրեցան յանշէջ հուր գեհենին։ Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորին. զի յուսահատութիւն է վախճան նոցա. զի մեղան և ոչ զղջացան և ոչ ապաշխարեցին և հաշտեցուցին զա͞ծ։ Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորին. զի ելին 'ի ժառանգութենէ հրեշտակաց, և եղեն ժառանգորդք դիւաց և յաւիտենից տանջանացն՝ որ նոցա էր պատրաստեալ յամենեցունց տեառնէն։ Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորին. զի ել յայս աշխարհէս որ անզգայաբար կեայր և ոչ առնոյր 'ի միտ զօր ելիցն. զոր ոչ կարէ գործել զկնի աստի վճարելոյն զբարի և մտանել առ ա͞ծ։ Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորին. զի լսեն յամենեցուն տեառնէն՝ երթայք 'յինէն անիծեալք 'ի հուրն յաւիտենից. որ սատանայի կամարարք եղեն և ոչ ա͞յ՝ որ արար զա͞մ 'ի բարի կամս։ Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորաց. զի դրունք կենաց ապաշխարութեան փակեցան, և ոչ ևս է լսել 'ի տեառնէ՝ դարձարուք առ իս, և ես դառնամ առ ձեզ. այլ թէ՝ հանէք 'ի խաւարն արտաքին, զի ոչ լուան ինձ։ Ի՞ւ է չար մահ մեղաւորաց. զի բանան դրունք մահաբեր դժոխոցն յաղագս զանազան դժնդակ չարեացն զոր գործեցին, և ոչ յիշեցին զտանջանսն յաւիտենից մեղաւորաց։

Օի անդ զղջումն անօգուտ է. զի արգելեալ է գութ մարդասիրութեան, որք յառագաստէն արտաքս անկան։ Եւ կամ կաթի ջրոյն կարօտին Ղազարու, և կամ շիջեալ ջահիցն իւղ, և որ այլ ևս են անշրջելիք. և ոչ ուստեք գտանել այցելութի͞։ Այլ երթիցեն մեղաւորքն 'ի տանջանսն յաւիտենից, ասաց բանն ա͞յ մեզ. իսկ արդարքն 'ի կեանսն յաւիտենից։ Որոց պատուական ցուցան մահ սրբոցն առաջի տեառն յաղագս սուրբ և ուղիղ վարուց ճշմարիտ հաւատով, լուսաւորեալք 'ի լոյս կենացն յաւիտենից։ Զի 'ի վերայ արդարոց և մեղաւորաց յանսուտ բանէն յաւիտենիցն է հաստատեալ, և ոչ ունի փոփոխումն. «Երթիցեն մեղաւորքն յաւիտենից տանջանսն, և ար-

դարձքն յաւիտենից կեանսն»։ Եւ գովիչք և փառաւորիչք լինին միոյ ա̃ծութեն, և փառօք և պատուով և պարծանօք երանին և պսակին, և միաւանեն 'ի ժառանգութիւն որդեգրութեն, և վայելեն յանսպառ բարին 'ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՀԱՆԴԷՍ ՎԱՍՆ ԼԱՒՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՑ Ի ՊԷՏՍ ՕԳՏԻՑ ԶԱՆԵՐԵՒՈՅԹՍՆ ՅԵՐԵՒԵԼԻՍ ՑՈՒՑԱՆԵԼՈՎ Ի ԳՈՐԾ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԻԼ Ի ՅՈՅՍՆ ԿԵՆԴԱՆԻ Ի ԲԱՆԱԿՍ ԶՈՒԱՐԹՆՈՑՆ ՈՐ ԱՍՏ ԿԱՏԱՐԵՑԻՆ ԶՀԱՃՈՅՍՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԺԳ

Ով խորք մեծութեան և գիտութեան և իմաստութեանն ա̃յ . որ բազում հնարիւք ունկնդրաց և հնազանդելոց առաջնորդէ 'ի հաճոյս տէրութեանն իւրոյ, և զգուշութ̃ք և զգաստութ̃ք սուրբ սիրոյն յորդորէ 'ի պահպանութն պատուիրանին . զի հասցուք 'ի դուռն փրկութե կենաց 'ի հանգիստ նախախնամական սիրոյն, և իրաւամբք արդարութեանն ժառանգեսցուք զպատիւ փառացն, և հաւատովք հասանել 'ի յոյսն ճշմարիտ Զարթնուլ 'ի կոչումն բանին կենաց ըստ պէսպէս շնորհացն . ընուլ զարժանն և զիրաւն . առնուլ յուսով զառհաւատչեայ աւետիսն, և թռչել թևօք հոգւոյն յերկնից արքայութիւն, և գեղեցիկ վարուք լինել ճանապարհ բազմաց 'ի կեանսն ։ Եւ յիշատակօք յուսոյն յառաջիկայսն ընթանալ, և զկնի ծաւալել ճշմարիտ հաւատով զստուգութեան[1] վարսն 'ի նախանձ բազմաց ։ Զի առաջինքն օրինակ են վերջնոցս 'ի բարի յորդորումն, և վերջինքս հանապազ նորոգին յիշատակօք առաջնոցն առաքինութ̃ք ։ Գովելով զնոսա և գոհանալով փառաւորեն զա̃ծ զտուիչն այնպիսի շնորհաց մարդկան ։ Եւ այնպէս յորդորիլ 'ի սէրն ա̃յ, և բերանով խոստովանիլ զճշմարտութի ամենակալ զօրութեանն ա̃յ, և ընծայաբեր լինել բարի պարգևօք արդարութե ամենեցունց տեառնն՝ առաջ-

1 Միւսն զգաստութէ ։

նոցին գործակցութեամբ ճշմարիտ նոցա հանդիսիւքն։ Այնքան համարել զանձինս ՚ի նոցա անտի յուսոյն և ՚ի մտերիմ սիրոյն և առհաւատչեայ միշտ բարեխօս առ տէր. որպէս զի ճշմարտեալ հետևող լիցին ՚ի կատարումն լրման առաջնոցն՝ որ յուսովն իւրեանց կենդանի են Աստուծոյ։

Այլ համարակաց յուսոյն մի շահ է. զի առաջինքն ուրախ լինին ՚ի վերջնոցն բարեգործութիւնս, և վերջինքս հաստատին յառաջնոցն կատարելութիւն յուսոյն։ Եւ առաքինութիւնք առաջնոցն ժառանգութիւն առնէ վերջնոցս. զի մնացուածք բարի գործոց առաջնոցն առնուլ լրումն ՚ի վերջնոցս աստի։ Եւ եթէ յանցաւոր եւս իցէ լեալ և ստոյգ խոստովանեալ և ապաշխարեալ ջերմեռանդ արտասուօք և գթով տնանկաց և ամենայն լաւութեան հանդիսիւք որ ընդդէմ մեղացն, եթող զկարգ բարի վերջնոցս իբրև ժառանգութիւն խոստովանողաց և ապաշխարողաց և ջատագով մեղուցելոց։ Զի գթութիւն Աստուծոյ կոչէ զվերջինքս ըստ առաջնոցն կարգաց. զի բարձցի ՚ի միջոյ պարտիքն մնացուց, և ազատեալ ՚ի մեղաց ստոյգ ապաշխարութեամբ մտցեն ՚ի ժառանգութիւն հեռացեալքն յամենայն մնացականաց, որ անհաւատութեամբ և անսուրբ վարուք ապականեալ էր ՚ի հոսանս չարեացն, և բժշկեալ լինէին ՚ի սրբութիւն և յառողջութիւն ամենայն անդամովքն։

Այլ սովորութիւն իսկ է գրոց՝ զառաջնոց լաւացն զբարի յիշատակս՝ որպէս և նուէրս պատարագաց վասն համարակաց յուսոյն կատարել վերջնոցս, և հաւատով և ուղիղ վարուք կալ ՚ի մշակութեան հաճոյիցն Աստուծոյ՝ որ յոյժ է կենդանեաց և մեռելոց։ Եւ բազումք են վերջինք՝ որ վասն առաջնոցն աղօթս և պաղատանս և նուէրս մատուցին Աստուծոյ և եղև ընդունելի. որ ուղիղ խոստովանութեամբ դարձան առ Աստուած յապաշխարութիւն։ Որպէս Առաքեալ ցուցանէ զընդրութիւն հաւատոց և զարդար վաստակոց. և նոցա յիշատակօք բարեխօսութեամբ զհաւատութեան պատարագս մատուցանել վասն նոցա և մեր Աստուծոյ։ Որպէս և զԱբէլին զարդար և զուգէղ պատարագն յիշէ. որ ամենայն պատարագաց է գլուխ, միջնորդ և բարեխօս վերջնոցս իւր մտերիմ և սուրբ հաճոյականար կամօք։ Եւ որ զկնի նորա առաքինեցան անարատ մտօք,

որպէս Ենովս և Ենովք և Նոյ հաճոյ եղեն այ՟, և հաշ-
տարարք կան առաջի տէրութ՟ն նորա վասն հաւատա-
ցելոց 'ի տէր ած՟ ։ Որպէս Աբրահամ և Իսահակ և Իս-
րայէլ՝ որ հանդիսիւք լաւութ՟ե առին զընտրութ՟ի ։
Վասն որոյ ոչ ամօթ համարի ած՟ անուանել զնոսա խոր-
հըրդակիցս, և յայտնել զծածկեալս որպէս մտերիմ
սիրելեաց ։

Այլ 'ի նոցա ծննդոց զօրէնսդիրն և զմարգարէս և
զքահանայս և զթագաւորս յարոյց և զայլս բա-
զումս ։ Զի և Մովսէս լաւ համարեցաւ չարչարել ընդ
ժողովրդեանն այ՟, քան առ ժամանակ մի վայելել 'ի
հեշտութ՟ի ։ Որոյ եւ եղեալ 'ի խաւարային վարուց եգիպ-
տացւոց յանապատ պանդխտանայր . և անդ առնոյր
հրաման յայ՟ դառնալ անդրէն և հանել զժողովուրդն
յերկիրն աւետեաց նշանօք և արուեստիւք, և նովաւ
կատարել զուխտն որ առ հարսն էր յուսացելոց ։ Զի
«Ես եմ, ասէ, ած՟ Աբրահամու և ած՟ Սահակայ և
ած՟ Յակովբայ »։ Եւ չասի ած՟ մեռելոց մեղաւորաց,
այլ կենդանեաց արդարոց . զի արդարք՝ այ՟ կենդանի
են, զի սիրովն այ՟ և յուսովն միշտ առաջի այ՟ են ։ Եւ
մեք հաստատեալ 'ի հաւատս և 'ի սուրբ սէրն այ՟,
որպէս զի ճշմարտեալ սիրովն առցուք զյոյսն՝ որ առ
ամենազօր տէրութ՟ին . և ամենայն արդարոց յիշա-
տակօք միշտ նորոգել 'ի մեզ այ՟ սիրոյն՝ որ 'ի նոսա մա-
տակարարէր ։ Եւ ըստ այսմ օրինակի ամ՟ յոյս սըր-
բոցն կենդանի է առաջի այ՟ և անշէջ . և առանց մո-
ռանալոյ է յիշատակ սուրբ սիրոյն յուսացելոց 'ի
տէր ։ Որպէս յանցանքն Ռուբենի առ հայրն հանին
զնա յօրհնութենէ հօրն, և անարատ սրբութ՟ին 'ի
մէջ ածէ զՅովսէփ յօրհնութ՟ի հօրն, և 'ի ժառան-
գութ՟ի եղբարց իւրոց 'ի յեւս զԵփրեմ և զՄանասէ .
և եղև պատճառք կենաց ամենայն ազգին սուրբն և
անարատն ։

Հասանէ առ 'ի վերայ Երուսաղէմի վասն անիրաւ
ժողովրդեանն յաւուրս Եզեկիայի 'ի Սենեքերիմայ ։
Այլ աղօթք թագաւորին և Եսայեայ դարձոյց զբար-
կութիւնն 'ի թշնամիսն այ՟ . և սատակեցան այնքան
բիւրք, և կորեաւ յիշատակ նոցա 'ի միջոյ ։ Յայնոսիկ
և զՂաւիթ յիշէ՝ թէ վասն նորա ։ Զի ամ՟ արդարք

յետին առ այցելութիւն աշխարհի 'ի սուրբ գիրս յիս-կզբանց անտի մինչև ցգալուստն Քսի, որ զառաքինութիւն երկրպագանչիւրոցն բացայայտէ. զի ըստ հաւատոց մեռան ամ՟ սուրբք:

Իսկ յորժամ ծագեաց տէր մեր Յս Քս արեգակն արդարութեան և փրկիչ աշխարհի, կատարեաց և ելից զառաջին օրինակն պակասութեան. զի եբաց զնոր շնորհաց զկենացն զդրունս 'ի ձեռն աւազանին լուսաւորութեան ուղիղ հաւատով յամենասուրբ Երրորդութեանն. և մեռանել զմեղացն մահ 'ի ջուրսն սրբութեան, և ընդ Քսի յարուցեալ 'ի նորոգումն կենաց կայ և մնայ: Եւ թէպէտ մեռանին, կենդանի են հոգւով 'ի յոյս կենացն յաւիտենից: Եւ մերկացեալ են զհին մարդն, որ վրէժխնդրութեան օրինացն պարտական էր. զի զՔս զգեցան և զկերպարանս որդեգրութեան առին և ժառանգաւորք եղեն Քսի: Մանաւանդ որ զճշմարիտ հաւատս և զուղիղ վարս մինչև ցվախճանն պինդ ունիցին յուսոյն Քսի. զի յոյս նոցա ընդ Քսի է յարուցեալ, և ընդ Քսի նստի ընդ աջմէ մեծութեան 'ի բարձունս և բարեխօսեն Քսիւ առ Հայր վասն սրբոց: Որք 'ի Քս մկրտեցան ճշմարիտ հաւատով և սուրբ սիրով հաղորդութեա՟ն մարմնոյ և արեան փրկչին. որ գրաւական է յուսոյ փառաց յարութեան ըստ բանի տեառն, « Քանիցս անգամ ուտիցէք 'ի մարմնոյ իմմէ և ըմպիցէք յարենէ իմմէ, զյիշատակ մահուան իմոյ պատմեսջիք մինչև 'ի դարձ գալստեան իմոյ յերկիր »:

Որ նա է ազատիչ և արդարացուցիչ, որով լուծանին մեղք հին մարդոյն և սկիզբն առնուն նորքս, որ ըստ ա՟յ հաւատով սուրբ և ճշմարիտ 'ի Քս Յս. մեկնեալ յամ՟ չարեաց, և յարդարեալ ամենայն բարի գործովք աւետեաց յուսոյն կենաց: Զի մահուամբն իւրով ելոյծ Քս զզօրութիւն սատանայի, որ զիշխանութիւն մահու 'ի ձեռն մեղաց ունէր. և կեանք թագաւորեցին արդարութեամբ. և յոյս յարութեան հաստատեալ կայ 'ի Քս: Զի յարոյց զմեզ, ասէ, ընդ իւր, և նստոյց յերկնաւորսն 'ի Քս Յս յոյս հաւատացելոց և սրբոց: Զի զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանին, ասէ, ընդ Քսի կարեօք և ցանկութեամբքն հանդերձ. որ և ընդ նմին փառաւորին և յուսոյն զուարճանան:

Որ ի Քրիստոսի սուրբ սիրովն խրախուսեալք սրբոցն յուսով՝ ի ձեռն հաշտարար պատարագին՝ որով փրկեցան արարածք ։ Որ զաններելութիւն երևելեօքս եցոյց կամաւոր խաչելութեամբն ՚ի հաշտեցուցանել զաբարիչն ընդ արարածս ։ Եւ լուսաւոր վարդապետութեամբն ստուգեաց զճշմարիտ հաւատս յամենասուրբ Երրորդութիւն ։ Եւ բառնայ զվիշտս վտանգից ՚ի մարդկանէ ՚ի պէսպէս ցաւս և ՚ի տանջանս ըմբռնեալս . զքաղցեալս կերակրելով զբազումս յանապատի, ըզմեռեալս յարուցանելով, զդևս հալածելով ։ Եւ ազատեալ զմարդիկ ՚ի կշտամբանաց նոցա՝ բառնայ իւրով չարչարանօքն զամենայն վիշտս ՚ի մարդկանէ, և պէսպէս երախտեօք արժանի առնէ հայրական խնամոց և շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ և խոստմամբ բարեաց Աստուծոյ ։

Այլ ՚ի մատուցանել զահաւոր և զսարսափելի ընփրկական զխորհուրդն, և անդ յիշէ զմարդասիրութեան երախտիս . և խնդրէ ջերմեռանդ արտասուօք զքաւութիւն մեռելոց և կենդանեաց, առցէ զխնդրելին ։ Մանաւանդ եթէ սուրբ իցէ և անարատ և ազատ ՚ի մեղաց մատուցող պատարագին, և ճշմարտեալ հաւատով ստանայ անձին զփառացն պսակս ։ Եւ վասն որոյ պատարագն է, քաւութիւն յուսով շնորհի ՚ի բարերար տեառնէն ։ Զի եթէ որ ունի խէթ ինչ զընկերէն՝ թողուլ տայ զպատարագն մինչև հաշտեսցի, ապա վասն այլ չարեաց և դժնդակ վարուց զինչ պարտ է ասել զարհաւիրս սպառնալեաց պատուհասից, որք ոչ սրբութեամբ զպատարագն ընծայեն Աստուծոյ, և որք անարժանութեամբ հաղորդին ։ Այլ որում շատն տուաւ շնորհ, շատ խնդրի . և որում սակաւն՝ սակաւ, ասէ տէրն յաւետարանսն մեր ։ Զի կատարեալ առաքինութիւն խնդրէ ճշմարտութիւն ՚ի սպասաւորաց խորհրդդոյն . զի կեանք է փրկութեան մերոյ, և մի լիցի կամակար մտօք ՚ի դատապարտութիւն ՚ի տեառնէ . զի ամենայն ինչ նուաւ է և ՚ի նա կատարի՝ կենդանեաց և մեռելոց ։

Այլ և սրբոց առաքելոց և մարգարէից և մարտիրոսաց յիշատակք՝ Քրիստոսի պատարագաւն կատարի, խորհրդածեալ փառաբանութեամբ զսրբոցն նահատակութիւնս վերաձայնելով յորդորումն աստուածասիրաց և ՚ի գովեստ ամենասուրբ Երրորդութեան՝ որ ետ զյաղթու-

թէ շնորհս ա͞ծ որբոց իւրոց. Զի ուրախութի է զօրաց երկնաւորաց յիշատակք սրբոց, որք յաղթեցին բանաւորաց և հրեշտակացն.

Արդ հոգիք արդարոց 'ի ձեռին ա͞յ են ընդ անմարմնոցն դասուց, սքանչելի իմն 'ի փառս ա͞յ ուրախացեալ յուսովն: Եւ 'ի հասարակաց յարութեանն զկենակից մարմինն առնու յերկրէ, որով հաճոյացաւն ա͞յ. և լինին որպէս հրեշտակս յերկինս ըստ բանին տեառն. ասէ. «Ի յարութեան ոչ կանայս առնեն և ոչ արանց լինին. այլ են որպէս հրեշտակս յերկինս», զի յարութեան որդիք են և ոչ ունին մեռանել կամ ծերանել: Տեսե՞ր, զի յոյս կենդանեաց բնակութի է հրեշտակաց և արդարոց, և 'ի միասին ուրախ լինին:

Այլ և որք մեռանն և ստոյգ խոստովանեալ ապաշխարեցին ջերմեռանդ արտասուօք և ա͞մ բարի գործով, և նոքա ոչ զրկեսցին 'ի հանդերձեալ յուսոյն. ա͞մ ճշմարտեալք 'ի հաւատս Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, լուսաւորեալ մկրտութբն և մարմնով և արեամբն ք͞սի, որդիք լուսոյ և ժառանգք արքայութեն են, քաղաքակիցք սրբոց և ընտանիք ա͞յ: Զի մի է ա͞ծ և մի հաւատ և մի մկրտութի և յոյս կենարար: Եւ ուրախ լիցին յուսովն որք կատարեն զյիշատակս սրբոց հաւատովք. զի և նոքա զուարճանան նոցա սիրովն, որ յաղագս ա͞յ զայս յուսով կատարեն ա͞մ բարեգործութբք 'ի ք͞ս: Եւ մնացեալքն 'ի բարեացն առաջնոցն [1] առնու զլրումն վերջնովքս. զի և զմնացուածս մարգարէիցն լցին առաքեալքն, և զնոցայն հաստատեցին վարդապետք զհաւատս և զվարս և ըղվարձս ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց:

Տուեալ իսկ են յամենեցունց տեառնէն և պտուղքն. զի «Այլ փառք արեգականն է, ասէ Առաքեալ, և այլ փառք լուսնի, այլ փառք աստեղաց, և աստղ քան զաստղ առաւել է փառօք. սոյնպէս և յարութի մեռելոց»: Զի իւրաքանչիւր զիւր փառս զգենու 'ի տեառնէ ըստ արժանաւորութեանն 'ի միոյ ա͞ծութէն փառաց՝ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Զի մի յոյս է վերին կոչմանն ա͞յ և մի բնութի ա͞ծութե, մի իսկութի,

1 Մերն յառաջնոցն:

անփոփոխ մշտնջենաւորութ՟ի, մի ամենակալ զօրու-
թիւն, անվրէպ գիտութիւն, անզեղջ իմաստութ՟ի,
անսկիզբն էութ՟ի. որ յիւր 'ի ճշմարիտ 'ի կենդանի
փառսն և յանմատոյց լուսն բնակեալ է: Եւ սուրբ
սիրոյն իւրոյ խնամք առ արարածս լուցեալ բորբոքի
անճառ և անպատում քաղցրութ՟իքն: Եւ զարարածս
ա՟մ զբանաւորս և զմտաւորս յանճառ երանութ՟իսն
հրաւիրէ, և կոչէ յիւր արքայութ՟ին և 'ի փառս ան-
ճառս և յանվախճան երանութ՟եցն ուրախութ՟իսն:

Բայց յիշատակս առնել արդարոցն կատարելոց,
նոցա նահատակութ՟ենն և սիրոյն որ առ ա՟ծ վկայք,
և բաղում շահս անձանց ստանամք որոց բարե-
խօսութ՟ք առ տէր: Իսկ զհաւատացելոց մեղուցելոց
և խոստովանողաց և ապաշխարողաց և հաղորդեալ
փրկական խորհրդոյն, և հրաժարեալք յաշխարհէս,
և նոցա կատարեսցին յիշատակք՝ Ք՟ի պատարա-
գաւն, և ողորմութիւք և գթով տնանկաց և այլ բարի
գործովք. զի վերջնովքս բարեգործութ՟ք հանգու-
ցեալքն նորոգեսցին նորոգութ՟ք կենացն անվախ-
ճանից:

Իսկ եթէ ասիցէ ոք, եթէ զիարդ մօտ 'ի վախճանն
ողջացեալ խոստովանի և ողբայ զգործեցեալ զյան-
ցանսն, և խոստանայ ապաշխարել, և խնդրել զմար-
մին և զարիւն Ք՟ի հաւատովք 'ի քաւութ՟ի, զի՞նչ
առ յոյս փրկութ՟ե իցէ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Զի եթէ մօտ 'ի վախճան իցեն, և 'ի հրապոյրս
սատանայի ըմբռնեալ 'ի դժնդակ վարս, և օտարա-
ցեալ 'ի նախախնամական սիրոյն յառաջագոյն, և դառ-
նայ 'ի վախճանի 'ի զղջումն և 'ի խոստովանութիւն
ջերմեռանդ արտասուօք, և 'ի բոլոր սրտէ հաւատով
հայցէ զփրկական խորհուրդն, յուսով ապաւինեալ
'ի մարդասիրութ՟ին Ք՟ի, մի՛ անյոյս լիցի 'ի վստա-
հացեալ բարութ՟ին, զղջմամբ և կենդանարար մար-
մնով և արեամբն Ք՟ի փրկչին մերոյ, որ տայ զկենդա-
նութ՟ի ստեղծուածոց իւրոց. զի ամենայն որ կարդա-
ցէ զանուն տեառն՝ կեցցէ:

Այլ որ ոչ դարձան յառաջագոյն յապաշխարութիւն
և ոչ 'ի վախճանի զղջացան, և յուսահատ և առանց
խոստովանութեան և անմերձ 'ի փրկական խորհրդն՝
զի՞նչ պարտ է ասել վասն նոցա յիշատակաց. որ բա-
զում ողբոց և արտասուաց արժանի են; և ծանր վիշ-
տս ունին 'ի Քսէ: Բայց յառաջագոյն մեղուցելոցն
և ստոյգ խոստովանողացն և ապաշխարողաց միշտ կա-
տարեսցին յիշատակք. և որ 'ի ժամ ելանելոյն
զղջանան: Այլ և բազում բարիս ցուցանել մեռա-
ցելոցն յաղագս հրաժարելոցն յաշխարհէ. զկապեա-
լս արձակել, զպարտս թողուլ, զկարօտեալս լցու-
ցանել բարութեամբ: Զի է զոր ինքն արար բարի, և
է որ պատուիրեցաւ առնել. և երթայ զհետ բա-
րի գործոյն 'ի հաւատարիմ սիրելեաց հրաժարելոցն
յերկրէ:

Օւի որ մերձեցան 'ի սրբութիւնսն ստոյգ զղջա-
ցեալքն, երբև հուր սրբիչ և ազատիչ և լուսաւո-
րիչ է իւրով ընծայիւքն, մտերիմ հաւատով վկայ-
ութեամբ ահիւն այ. որ զգուշութեամբ և արդարութեամբ լի
է: Որ սկիզբն է մեզ շահաւոր օգտից երկեղ տն ըստ
իմաստնոյն բանին. և մեզ անհնարինք հնարաւորք են
երկեղածաց այ: Եւ որ հեռի է յերկեղէ տն, 'ի ծու-
լութիւն և յարհամարհութիւն այ պատուիրանին կրթի,
և յամ բարեաց խորհրդոց և գործոց հեռանայ, և
յանիրաւութիւն սովորի:

Այլ որ փոյթն է 'ի հնազանդութիւն հոգևոր օրի-
նացն երկեղիւն այ, միշտ ընծայաբեր լինի այ 'ի ձեռն
սուրբ հրեշտակաց ըստ բանին տն որ ասէ. «Զգոյշ
լերուք, մի արհամարհէք զմի ոք 'ի փոքրկանցս յայս-
ցանէ. զի հրեշտակք նոցա հանապազ տեսանեն զե-
րեսս Հօր իմոյ որ յերկինս է»: Զի զհաւատան գոր-
ծովքն զօրացուցանէ, և զաղօթսն սիրով զղջմամբ և
անձկալի և անմեղկելի խնդրուածովք. անշարժ ու-
նել առ նր զկամսն 'ի նեղութեան և յանդորրու. և
առնուլ զյաղթութեան շնորհս առ մարտս մեղաց և
անդամոց 'ի բարերար խնամոցն այ: Եւ սուրբ սրտիւ
և անկեղծաւոր հաւատով առաքինանան և ուրախ
առնեն զհրեշտակս կենդանի սիրով և զուարճանան
միշտ 'ի նոցա բարի գործսն: Զոր ոչ է իմանալ կամ

տեսանել որ յայ է նոքօք մեզ զպահպանութին, որ
պատրաստեցաւ յայ խնամոցն սիրողաց իւրոց ։
Որ ամ խորհուրդք կամ գործք մտերմութեան
երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանդարամետակա֊
նաց առաջի այ ամենակալ տրութեն հանապազօր վե֊
րանայ 'ի կշիռս ։ Եւ 'ի կողմն ճշմարիտ հաւատացե֊
լոց և սիրողաց այ մահն Քսի յառաջանայ ամենա֊
շահ չարչարանօքն՝ վկայութեամբ սուրբ սիրոյն իւրոյ՝
սրբոց իւրոց ։ Եւ առ նա ժողովի ճշմարտութի ար֊
դարոց, քաջութիւնք նահատակաց և արդարութիք
սրբոց, ժուժկալութիք կուսանաց, համբերութիք
մարտիրոսաց ։ Այլ և ստոյգ խոստովանողաց վարք
շարժեն զգութ և զողորմութի խնամոց սուրբ սի֊
րոյն ։ Եւ գործք անօրինաց և անհնազանդից ամբա֊
րըշտաց և մեղաւորաց և ամենայն չար ցանկութեց
հանդերձ չար խորհրդակցօքն դիւօք կշտամբեալ
յանդիմանին, և զարժան զհատուցումն պատուհա֊
սիցն ընդունին յարդար դատաւորէն և 'ի տեսողէն,
որ գիտէ զվերինս և զներքինս ։
Իսկ որ 'ի սուրբ սէրն Քսի հաստատեալ են, որ
զանձն իւր ետ 'ի մահ վասն նոցա, զի ազատեսցէ 'ի
դառն վշտաց յերևելեաց և յաներևութից, ապ֊
րեալք լինին, գործակից և բարեխօս ունելով ըզ֊
սուրբս և զամենայն արդարս ։ Եւ բացցին դրունք
կենաց բարերարութե շնորհօք Հոգւոյն սրբոյ վերին
կայանից, ուր ժողովք սրբոցն են հանգուցեալ ։ Զի
զամենեցուն կամի զկեալ և 'ի գիտութի ճշմարիտ
կենացն լինել ժառանգաւոր. զի ոչ կամի զմահ մե֊
ղաւորին, այլ զդառնալն 'ի Քս ։
Որքան շահք օգտից են զյիշատակս հանգուցե֊
լոցն առնել ուղիղ մտօք, արդար և ճշմարիտ և նբ
հաւատով, ահիւ և սուրբ սիրով, ողջամիտ յուսով
'ի գովեստ այ ։ Զի լինիցի ընդունելի մեր պատա֊
րագն 'ի ներքոյ վարագուրին կենդանարար 'ի կեանս
վերաբերելով, և վայելել յերանելի բարութիս 'ի
խնամս կենարար սիրոյն աւետեացն խոստացելոցն ։
«Զի ուր եսն եմ, ասէ տրն, անդ և պաշտօնեայն իմ
եղիցի» ։ Զոր և բարերար երկնաւոր Հայրն ուրախ
առնէ զկոչեցեալսն յուրախութի, մարդասէրն միա֊

ծին Որդւոյն իւրոյ և կենդանարար սուրբ Հոգւոյն 'ի բորբոքումն կենդանի սուրբ սիրոյն, յանհրաժեշտ և յանվախճան և յանհամեմատ յաստուածեղէն բարութեան զիւրեան վայելեցուցանելով: Նմա գոհութիւն և պատիւ և փառք յայժմուս և յաւիտենականս յաւիտենից. ամէն:

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՅԱՂԱԳՍ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ՈՐ ՅԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՆԱՄՔ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ

ԺԴ

Մեծ է խորհուրդ աստուածպաշտութեան ճշմարիտ հաւատով որ 'ի Հայր և յՈրդի և 'ի սուրբ Հոգին. և առաքինի գործովք արդար և սուրբ երևել առաւել քան զարեգական լուսաւորէ զաչս մտաց հաւատացելոց, և հալածէ զխաւար մեղաց, և առաջնորդէ յարդարութիւն և 'ի սրբութիւն: Ի բաց կալ 'ի դժնդակ վարուց և 'ի չար մտաց, և գնալ 'ի ճանապարհս արդարոյ՝ որ տանի 'ի կեանսն յաւիտենից: Բարի կամօք զհետ երթալ բարերար կամաց արարչին՝ որ 'ի չգոյէ 'ի գոյ եած, և յանարգութենէ 'ի պատիւ, երկու մասամբք՝ տկար և զօրաւոր, զմարմին և զհոգին: Զի տկարն ճգնեսցի վաստակովք, և 'ի զօրութիւն արարչին ապաւինեսցի, զի մի՛ վրիպեսցի 'ի բարերար օգնականութեանցն՝ որ առաքինացուցանէ արդար և սուրբ վաստակովք: Եւ զանուն քաջութեան առնու, և գովութեամբ պարծանօք պսակի, և 'ի խնամս բազմադարմանս վայելէ յուսով երանելի կենացն: Իսկ զօրաւոր մասն հոգւոյն ճշմարիտ հաւատով և անսխալ և ստոյգ գիտութեամբ սուրբ Երրորդութեան՝ որոշէ զսուտ պատիր մոլորութիւն, և ազատանայ 'ի ծառայութենէ մեղաց՝ վասն որոյ մահն 'ի ներքս եմուտ. և զերծեալ 'ի մեղաց՝ ժառանգաւոր կենացն եղիցի 'ի Քն տկար մարմնով, և երևեսցի մտերմութիւն 'ի ճգնութիւն համբերութեան յուսոյն: Եւ զօրաւոր մասամբն երևեսցի շնորհն տն ըստ Առաքելոյ բանին, որ խնդրեաց 'ի տնէ հրաժեշտ տկարութեան. որ ճգնէր և աշխատէր և վշտանայր աղգի աղգի վշտօք և նեղութիւք: Եւ լուէ 'ի տնէ. «Շատ են

քեզ, ասէ, շնորհք իմ. զի զօրութն իմ 'ի տկարու-
թե կատարի։ Վասն որոյ յօժարութբ ընդունի զա-
մենայն վիշտս չարչարանացն. զի տկարութի զօրութբ
կատարի։ Զի և մշակք բազմադիմի աշխատութեամբ
վաստակով յարգին. և տէրն բազմաշահ պարգևօքն
փառաւորէ։

Վասն այսորիկ 'ի չորից նիւթոց արար զարարածս,
և յօրինեաց կարգաւ զերևելիս և զաներևոյթս,
և անտի զմարմինս կազմեաց 'ի ցամաքէ, 'ի խոնաւոյ,
'ի ջերմոյ և 'ի ցրտոյ։ Եւ յայս չորից նիւթոց արա-
րան 'ի ծնունդս և 'ի դարմանս, զի երևեսցի խնամք
արարչութեն. երկինք ցօղովն յամպոց զիջմանէ, և
ջերմութբ լուսաւորօք և խառնուածովք օդոյ՝ որ սը-
նուցանեն զտունկս և զբոյս և զամենայն շունչ կեն-
դանի, և թռչունք երկնից։ Երկիր ջրով և լողակօք
և որ այլ զեռունք ամենայն 'ի խնամոց այ դարմա-
նին։ Զի նախ զհոգին եդ զբանական 'ի մարմին և
խառնեաց, և ապա զպէտս դարմանոցն պատրաս-
տեաց. զի ցուցցէ զսիրոյն իւրոյ զառեաչութն որ յառաջ
բարերարութենէ անտի։ Բանաւոր և մտաւոր ոգւոյն
զօրաւոր դարմանս եցոյց 'ի շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ՝
զխրատս ուսմանց 'ի վարդապետութէ հոգևոր օրինացն։

Յայսմիկ հոգևոր դարմանս վայելել, և ընտա-
նենալ ամենազօր տրութեն և խնամոց արարչին, որ
յերկնէ և յերկրէ և 'ի ջրոյ և յօդոյ զկեանս ամե-
նեցուն յօրինեաց։ Եւ այսոքիւք ուսուցանէ և ընդե-
լացուցէ մեծի յուսոյ աւետեացն խոստացելոց որ-
դեգրութեն անմահ ժառանգութեն. որ եւ առէն
զառհաւատչեայ ազատութին շնորհօք աւազանին և
մարմնով և արեամբն Քի։ Զի տկար մարմնով ճըգ-
նաւորեալ ազգի ազգի առաքինութբք, զհամբերու-
թե զհանդէս ցուցցեն ըստ հաճոյիցն այ, ահիւ և
սուրբ սիրով առնել զկամս նռ։ Զի եթէ տր է, ա-
սէ, ուր է երկիւղ նորա. և եթէ հայր, եղիցին կամք
նորա որպէս յերկինս և յերկրի։ Եւ այս ուղղի 'ի
ձեռն օրինաց եդելոց և պատուիրանաց կարգելոց, և
մարտընտիր լինել 'ի լաւագոյն կարգս առաքինու-
թե և զօրութե. և յաղթող երևեալ պսակեսցի յա-
բարշէն Քնէ։

Ի յսու իրաւամբք յայտնի արար զիւրոյ բարերարութեանն զամենատարած զշնորհս։ Զի մտերիմ ծառայից գործակից է բարի վարուց․ և ըստ խնամոց սիրոյն իւրոյ զնեղութի հանդիսից անցաւոր արար, և զհանգիստն անվախճան։ Այլ և ինքն իսկ տրն փառաց որ ամենայն զօրութեց և զօրաց արարիչ է և պարգևիչ, յորժամ կամեցաւ ցուցանել զաներևոյթ սէր իւր առ ազգս մարդկան, որ չարչարելին էր և վշտաւէին, որ աշխատելին էր․ և նովին հոգւով միաւորեալ առ տծ Բանն՝ մտաւորն և բանաւորն, խառնեալ 'ի մարմին ըստ աւետարանական բանին․ զի «Բանն, ասէ, մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ․ և տեսաք մեք զփառս նորա զփառս իբրև զմիածնի Որդւոյ առ 'ի Հօրէ լի շնորհօք և ճշմարտութբ»։

Զի 'ի ձեռն ճշմարիտ շնորհաց իւրոց և կամաւոր խոնարհութե՝ որ կրեաց զամենայն կիրս մարմնոյ և հոգւոյ բաց 'ի մեղաց, զի ցուցցէ զփրկութե ճանապարհն արդարոց, և զխնամս մեծի սիրոյն իւրոյ զդարմանս տեսչութեն, որպէս շնորհօք դարմանէ զորդիս մարդկան յերևելիս և յաներևոյթս․ ըզհիւանդս բժշկէր, զմեղս քաւէր, զդևս հալածէր, զմեռեալս յարուցանէր։ Եւ երբաց զդրունս կենաց, և ազատեաց զհոգիս չարչարանօք մահուամբ իւրով։ Եւ կատարեաց զարդարութիւն ամենայն 'ի փառս և 'ի պարծանս մարդկութեան մերում, և եղև վարդապետ ամենայն արարածոց․ զի նորա առաքինութեանն հետևողք եղեալ, և նորին փառացն հաղորդակիցք եղիցուք․ որ կայ պահի յուսացելոց 'ի Քս։

Եւ վասն այսորիկ տկար է մարմինս, զի յերկրէ ունի զսնունդ՝ 'ի բուսոյ և 'ի տնկոյ և 'ի չնչաւորաց․ որպէս և ամենայն անբան կենդանիք։ Զի Նոյի հրամայեցաւ ուտել զմիս շնչոյ կենդանւոյ և ըմպել գինի յաղագս տրտմութեն 'ի մխիթարութի․ զոր ունէր վասն համատարած աշխարհի սատակմանն սուգ։ Զի որ 'ի դրախտին կեանք էր և սնունդ, յայնմանէ վրիպեցաք յաղագս յանցանացն և ընդ բազում տկարութբ անկեալք։ Եւ վասն այսորիկ 'ի պատճառէ իմեքէ ձգէ 'ի մահ ցուրտ և տօթ և հիւանդութիք մարմնոյ։ Այլ և 'ի կերակրոյ և յըմպելւոյ ա-

ռաւելութէ լինի լլկանք և մահ. Նմանապէս և 'ի պակասութէ, 'ի սովոյ և 'ի ծարաւոյ: Այլ և թունաւոր ճճիք և դաժանութիւնք արմատոց և բուսոց կարեն լլկել և սպանանել և անզգայացուցանել և այլամտել:

Իու՛ վասն այսորիկ տկար՝ է մարմինս, զի մի յորժամ լսիցեմք այ պատկեր, ամբարտաւանեալ ամբառնայցեմք և անկանիցիմք 'ի վայր ամբառնալովն 'ի վիհս կորստեան որպէս զնոյն ինքն զածամարտն՝ որ 'ի վեր քան զամպս ասէր դնել զաթոռ իւր և լինել նման բարձրելոյն. իսկ այժմ 'ի դժոխս էջ հանդերձ ամենայն ապստամբ զօրութբքն, որպէս ասաց մարգարէն յերեսաց տն: Եւ Քս զխոնարհութե մարմնոյս զայս առնլով խոնարհութբ զնա կործանեաց, և զխոնարհս բարձրացոյց, և խայտառակեաց զնորա ամբարհաւաճութիւն: Զի այսքան միայն է նորա չարութեն թոյնք. որպէս ճճեաց թոյնք և որպէս բուսոց և արմատոց դաժանութե մնասք: Ասեն բժիշկք՝ թէ գոն արմատք, որ հալածեն զդեւս 'ի մարդկանէ. և իմանալի է այսպէս. զի այ ներգործութիւնն 'ի տըկար նիւթոյ ցուցանէ զնորա տկարութիւնն և զկարծեալ զօրութիւն հակառակամարտին, զի անզօր է առ սուրբս. որ և կոխել զնա հրաման ունին 'ի տնէ. որպէս ամենայն հաւատացելոց է քաջայայտ: Եւ դարձցին յետս և ամաչեսցեն նորա կամարարք, և որք յուսան 'ի նորա յոյսն:

Իսկ որ ամենակալ զօրութե ամենասուրբ Երրորդութեն են օրհներգուք, երկրպագուք և փառաւորիչք, այսու տկար մարմնովս զհանդէս առաքինութեն սրբապէս կատարեսցեն, և անցանեն ըստ կարգս աշխարհիս ամենայն ճշմարտութեամբ[1]. և անցանեն ժամք և աւուրք և ամք; և յառաջադէմն նկրտի. և առաքինութե ծնունդք զհետ երթան սուրբ և արդար վարուց. աշակերտեալք սրբութեան և ճշմարտեալ ամենայն առաքինութբ՝ փոխին յայսմ աշխարհէս 'ի կենդանեաց աշխարհն՝ որ ոչ լսի համբաւ մահու՝ յանուշակն 'ի մշտնջենաւոր ուրախութիւնս:

1 Մխան ճգնաւորեանք:

Որ վերստին նորոգին ա՟ծային զօրութ՟ն յանսպառ և յանվախճան ուրախութ՟ն ։ Որ լուցանին որպէս զարեգակունս յանմատոյց լուսոյն , և կենդանի սուրբ սիրովն վառին և բորբոքին հրով ամենասուրբ Երրոր-դութեն յանվախճան երանութիւնսն , և վայելեն յանսպառ և յանպատում բարութ՟ն 'ի Ք՟ս Յ՟ս 'ի Տ՟ր մեր . ընդ որում Հօր ամենակալի և Հոգւոյն սըր-բոյ պարգևողի փառք իշխանութ՟ի և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՀՈԳՒՈՅ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

ԺԵ

Աստուած ըստ մեծի մարդասիրութեանն իւրոյ բազմադէմ տեսչութեամբ իւրով խնամէ զարարածս, որպէս վայել է իւրոյ բարերարութեանն։ Զանմահ զօրս հրեշտակացն մտաւորս և բանաւորս և պաշտօնեայս իւր արար. զի փառաւորեսցեն զամենազօր տէրութիւն, և արբանակեսցեն կամօքն որ առ ազգս մարդկան. զի հոգիք են հարկաւորք, որք առաքին 'ի սպասաւորութի՟ բանին Այ՟։ Զի ամենայն արարածք նովաւ են կազմեալ և բովանդակեալ. և պաշտօնեայք և սպասաւորք են մեծի փառաց ա՟ծութեան, որ նոքօք հրաւիրէ և կոչէ զմարդիկ յիւր արքայութիւն և 'ի փառսն։

Իսկ ծնունդ մարդկան 'ի սաղմնաւորութե՟[1] անտի նորոգի, և զլինելութի՟ առնու և աճէ, և ըստ սահմանի աւուրց յառաջագայի ծննդեամբ, և աճէ սնընդեամբ և զարգացմամբ, և 'ի խրատ և յուսումն ա՟ծգիտութե՟. և 'ի միտ առնուլ զարդարութի՟ ճըշմարիտ, և ուղղել զիրաւունս հոգևոր օրինօք։ Եւ ծանիցեն զարարիչն և զսուրբ սիրոյն իւրոյ զերախտիս առ արարածս։ Եւ գիտութեամբ խրատու նորա ստանայ զհնազանդութի՟ օրինացն, և ընտրէ զբարին 'ի վատթարացն. 'ի բաց կալ 'ի դժնդակացն, և բուռն հարկանել զարդարութե՟ վաստակոցն տերամբ։ Եւ այսպէս կատարեսցէ զառաքինութե՟ զհանդէսն ընդրութե՟ ըստ հոգևոր օրինացն, ըստ բազմախնամ ողորմութեանցն Այ՟. համբերութեամբ բազմաւ և ճշմարտեալ սիրով, կենդանի յուսով ընթանայ 'ի կէտ կոչման վերին շնորհացն ամենառատ բարերար ամե-

1 Այդպէս յերկոսին օրինակսն։

նաստուրք Երրորդութեն. և կատարեսցեն զվարս երկ-րաւորացս ըստ կանխագիտութեն այ սահմանի յերկ-րի. ոմն 'ի տղայութե, ոմն 'ի մանկութե, ոմն յերի-տասարդութե, ոմն 'ի ծերութե: Սոյնպէս և այս 'ի խնամոց այ մատակարարի, զի մի գիտասցեն զօր վախ-ճանի իւրեանց, և հեղգացեալ վրիպեսցին յարդա-րութէ. այլ արթունք և պատրաստք 'ի գործ սրբու-թե զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց:

Նաև այն որ 'ի տղայութեն և 'ի մանկութեն առ-նու զվախճանն, զերծեալ լինի 'ի փորձութեց հոգոց աշխարհականաց. և զգուշութի լինի այնոցիկ՝ որ վա-րեն զաշխարհս առ հանդէս արդարութե և ամ ա-ռաքինութե. և կատարեալ 'ի հաւատս և 'ի սէր և 'ի յոյս անարատ և ամբիծ՝ յանմահ կեանսն փոխին յանապական ժառանգութիւն արդարոց: Զի հոգիքն որ ելանեն 'ի մարմնոյ աստի, երթան 'ի կեանսն ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութե. և անդ հրճուին ա-ռաքինեացն ոգիքն ըստ խոստացեալ աւետեաց երա-նութեցն, որ կայ պահի յուսացելոց սրբոցն անճառք՝ որ 'ի կամս այ վարեցան յաշխարհի ըստ աւետարա-նին քարոզութե:

Երանին 'ի տեառնէ աղքատք հոգւով, որ վասն աւետեաց մեծութեն հոգւով աղքատացան վասն ար-քայութեն երկնից՝ որ 'ի տէր Յս Քս: Երանին և խո-նարհք սրտիւք, զի գտանեն հանգիստ յերկրէ յեր-կինս, որ անքաւ բարձրութի է. զոր խոնարհք ընդու-նին 'ի Քս Յս: Երանին և հեզք, որ ժառանգորդք են երկրին կենդանեաց. յորմէ փախուցեալ են ցաւք և տրտմութիւնք և հեծութիւնք անճառ յուսով 'ի Քս Յս: Երանին և սգաւորք, որ յաղագս սիրոյն այ, որ 'ի խոնարհութէ սրտին հեղու զարտասուաց աղբիւրս զշնորհալիցն իմաստութե, որ մխիթարութի ունին 'ի Քս Յս: Երանին և սուրբք սրտիւք, որք ազատեալ և սրբեալ են յաղտեղի ցանկութեց. զի նոքա զած տեսցեն: Երանին և խաղաղարարք, զի նոքա նմանողք են Որդւոյն այ՝ որ արար խաղաղութի յերկինս և յերկրի, հեռաւորաց և մերձաւորաց. նմանապէս և նոքա եղեն:

Նա և ամ երանութիւնք զուարճանան և զուար-

թանան հոգիք արդարոցն 'ի հանգստեանն 'ի քո մինչև 'ի հասարակաց յարութիւն, յորժամ դայցէ տէրն մեր փառօք Հօր, և մուեալք 'ի քո՝ յարիցեն առանց ապականութե. և առաքինեաց անձանց արդարութիւք առաջի ընթանան ամենասուրբ Երրորդութեն։ Զի հաւատք հասուցանեն 'ի ծանօթութի փառացն նյ. զի՞ ևս պիտոյ է ասել վասն այնորիկ զոր ետեսն, և վասն յուսոյն որ մուծանէ 'ի ժառանգութի քարեացն՝ որում ցանկացեալն է, և ինքն տեղի տայ։ Զի յայնմ հետէ զի՞ ևս յուսայ կամ ակն ունի զոր ժառանգեաց։ Սոյնպէս համբերութի և ժուժկալութի, երկայնմտութի և հեզութի, հնազանդութի և ուղղութի, սրբութի և ճշմարտութի, հանդերձ ամ երանութիք փառաւորեալ և պսակեալ, և մուծանեն զժառանգաւորն 'ի ժառանգութի արքայութեն։ Զի ուր կատարումն է, զի՞ ևս պիտոյ է առաքինութի հանդիսից. զի եմուտ 'ի վայելումն անսպառ բարութեանցն, և ուրախանայ սուրբ սիրովն յանվախճան երանութիւն ամենասուրբ Երրորդութեն, որ անճառ է և անքաւ և անպատում։

Սոյնպէս մարդիք չարք և անսուրբք և ապստամբք 'ի ճշմարտութէ անտի, և զհետ երթեալ զանիրաւութե և 'ի նոյնս վախճանի, ընդ նմա յառաջանայ գործք իւր ամբարշտութե դառն յիշատակօք յաղագս ամենաչար ցանկութեցն, ահաւոր սպառնալեօք 'ի վերայ անօրինաց և անհնազանդից, անսրբոց և պղծոց և որ այլ ևս յանցանք իցեն։ Վայ 'ի վերայ վայի հաստատեալ կայ նոցա յածեղէն գրոց սրբոց, և յանաչառ դատաւորէն պատիժք։ Զի յիմարեցան սիրտք իւրեանց յիմանալոյ, և ոչ լուան ձայնի տեառն և պատուիրանաց նորա ոչ անսացին։ Եւ վասն այնորիկ պատրաստեալ կայ քարկութի նյ 'ի վերայ ամբարշտաց և մեղաւորաց, որք զճշմարտութի նյ անարգեցին յանձինս իւրեանց, որոց յառաջագոյն սպառնացաւ։

Եւ այս ամ սպառնալիք յանցաւորաց յոյժ 'ի տրտմութե ունին զգլխս մեղաւորացն, 'ի կայանս որ ըստ իւրաքանչիւր մեղացն բաժանեալ և որոշեալ 'ի տխրական տեղիք։ Եւ որպէս երևմամբք տեսանեն իմանալեօքն զհատուցումն արդար դատաստանօք՝

զանշէջ հուրն և զխաւարն արտաքին և զլալ աչաց և զկրճել ատամանցն, այնոքիւք ահիւ տխրեալ և տըրտմեալ կան ոգիք մեղաւորացն մինչև 'ի հասարակաց յարութիւն որ Քսին է:

Ապա եթէ ասիցէ ոք՝ թէ այդ յառաջ քան զհանդէս ատենին և հատուցմանցն է. և դարձեալ ո՞ւր է ասացեալն յԱռաքելոյն՝ թէ առանց մեր չառնուն ըզկատարումն առաջինքն: Եւ դարձեալ ասէ մարգարէն. «Մի յուսայք յիշխանս յորդիս մարդկան. զի ելցէ հոգի 'ի նոցանէ, և դարձցին անդրէն 'ի հող, և յայնմ աւուր կորիցեն ամ խորհուրդք նոցա»:

Այլ եթէ ոչ ուրախ առնին հոգիք արդարոց առանց մարմնոց, ընդէ՞ր վաղագոյն կանխէր տէր զաւետիսն. ապաքէն զի զոգիս սրբոցն ուրախ արասցէ: Կանխեաց և զսպառնալիս ամբարշտաց և մեղաւորաց. ապաքէն զի զարհուրեցուսցանէ զնոսա, և տխրեալ տրտմեսցին: Ըստ այնմ օրինակի է իմանալ, որպէս թագաւոր քաջամարտկաց և յաղթողաց պարգևս խոստանայ. և նոքա հաստատեալ գիտեն եթէ 'ի դէպ ժամանակի առնուն զխոստացեալ պարգևսն, ուրախութք ուրախ լինին մինչև առցեն զփառս և զպսակս երանութեանցն: Սոյնպէս և մեղաւորացն հոգիք, որոց սպառնացաւ մահ յաղագս յանցանաց որպէս թագաւորացն մահապարտքն, կան և մնան իւրեանց տանջանացն և մահու բազում տրտմութք և դողութք մինչև 'ի ժամանակն յորժամ առնուն ըստ արժանեացն զհատուցումն անմահ տանջանացն զպատիժս և զպատուհաս, որ մարմնով և հոգւով ընդունին: Այլ զոր Առաքեալ ասէ, և մեք զնոյն ասեմք. զի իւրաքանչիւր ոք զիւր վարձս առցէ 'ի հասարակաց յարութեն զոր ինչ գործեցին՝ եթէ բարի և եթէ չար: Եւ մի՛ յուսալ յիշխանս, ասէ մարգարէն. զի լուծանելոց են յերկրէս ամբարտաւանեալք իշխանութբն և շրջանի հպարտ կամքն: Այլ յուսալ յած, ասէ, որ անմահն է և իշխան մահու և կենաց յաւիտեան:

Են ոմանք որ ասեն՝ եթէ որպէս մանուկն յորովայնի անզգայ և կենդանի՝ լռեալ և դադարեալ կայ

¹ Հին օրինակք խնդրեն 'ի պարզել զմթութիւն ճառիս:

'ի խօսելոյ և 'ի լսելոյ, 'ի գնալոյ և 'ի գործելոյ, այսպէս համարին զոգիս մարդկան լուեալ և ցածուցեալ։

Ոչ այս գիտացեն, զի 'ի սաղմնաւորութ̃է անտի յառաջագայի և լինի մանուկ յօրինուածովք ըստ կերպարանին մարդ, և աճումն առնու տղայն 'ի ծնունդ և 'ի սնունդ տղայութ̃են՝ աճմամբն մարմնոյ և մտաց յորովայնին։ Եւ յետ ծննդեան նախախնամութ̃ի ա̃յ որպէս ինքն գիտէ կապոյն հոգւոյ և մարմնոյ 'ի միասին՝ և գալ 'ի կատարելութ̃ի մարմնոյ և մտաց, և զարձեալ պակասիլ և զմահ ստանալ ըստ սահմանի ա̃յ։

Իսկ այս վասն այսորիկ, զի ըստ իւրաքանչիւր հասակաց աճմամբն և զառաքինութ̃է զհանդէս ընդ նմին յարդարեսցին 'ի կատարումն Ք̃ի գլխոյն մեր հասարակաց։ Եւ հաւատով և սիրով և երկեղիւ գնալ ընդ ճանապարհս արդարոցն, որպէս առաջնորդն մեր և կատարիչ առաքինութ̃են Յ̃ս Ք̃ս. և բազմադիմի շընորհօք իւրովք խնամէ զարարածս յերկրի։ Եւ որ անդէն կայանք ննջեցելոցն հոգիք 'ի զգայութ̃է և յանճառ փառաբանութ̃է հրեշտակային օրհներգութ̃եք։ Զի ա̃ծային գիրք՝ կենդանի և անմահ ասեն զհոգիս մարդկան։ Որով իմանալի է ոչ անզգայս, այլ ունին և փառս տան արարչին։ Ապա եթէ ըստ մարմնոյ օրինակի իմացիս, որպէս յորովայնի, և յետ այնուրիկ գայ 'ի գիտելութ̃ի մտաց և մարմնոյ և փափախի։

Այլ հոգի անմահ. բանաւոր և մտաւոր՝ յորժամ ելանէ 'ի մարմնոյս, յառաւել գիտութ̃է իմաստից է իմանալ և ճանաչել զտէրն փառաց։ Որով յառաջագոյն մարմինն որպէս ամպ ինչ ծածկեալ ունէր զիմանալի տեսութ̃իւն, թէպէտ և յուսով նահատակէր 'ի գործս բարիս 'ի ձեռն հոգևոր օրինացն. որով զընտրութիւնն առնէր բարւոյ և չարին, անարգելովն զչարն և ընտրելովն զբարին խրատու և իմաստութ̃բ տեառն երախտաւոր սիրով։ Զի ոչ է պարտ զհոգիս մարդկան մահկանացու ասել կամ անզգայս. այլ որպէս Եզեկիէլի մարգարէի 'ի միում վայրի յարութ̃ի մեռելոց նախ ոսկերաց և ջղաց և մարմնոյ միաւորեալ ա̃մ յօրինուածովք, և ապա կոչել զհոգիսն յիւրաքանչիւր կայենից Հոգւով սրբով որպէս հողմով։ Զի "Առաքես զոգի քո և ստանաս զնոսա և նորո-

գէտ». և որ յաւետարանսն պատմին մեռելոց յարութիւնքն 'ի տեառնէ. զի հոգւոյն դարձ 'ի մարմինս վկայութիւնք այս են: Բերան խօսի, աչք տեսանեն, ականջք լսեն, ունչք հոտոտին, ձեռք շօշափեն, ոտք գնան, սիրտ շարժի իմանալեօք, և փառաւոր առնեն զնծ կենդանաբար Հոգւոյն՝ որ զնմ զգայութիւս շարժէ տերամբ: Եւ յորժամ հոգին արձակի 'ի մարմնոյն, մեռեալ կոչեցաւ. և քակտին նմ յօդեալ յօրինուածք անդամոցն իւր: Նոյնպէս վկայութիւնք են իւրոյ հոգւոյն շարժելն, իմանալն, ճանաչելն, յիշելն. զի մարմնոյս այս տուիչ և վարդապետ և կենդանարար հոգիքն են ըստ նյ կամացն: Ապա եթէ 'ի զգայութիւն է պատճառ կենդանութեն, ապա ո՞ւր է կենդանութի հոգւոյն՝ որ զկեանսն ունի Աստուծով:

Եւ այսպէս իմանալի է. զի ամենայն շարժմունք՝ հոգւոյն են, և ոգիքն տան մարմնոյն զկեանս ըստ նախախնամութեն նյ: Եւ որպէս մարմինքն վկայութի ունին զգործ բնութեան բարուցն, այսպէս ոգիքն զիւրեանց բնութե բարուցն ունին զվկայութի: Եւ ոգի անուանի կենդանի 'ի մարմինս ազդելիս և չարչարելիս և մահկանացուս, յորմէ որոշի ըստ վերին կոչման արարչին 'ի պատրաստեալ օթևանս անմարմնոցն: Զի մարմին յերկիր դառնայ և հանգչի անհոգ. և հոգին սուրբ և բարի աւետեօք յուսոյն զուարճանայ ընդ հրեշտակս 'ի փառս ամենակալին իբրև արդէն առեալ զառհաւատչեայ երանութիւս երկնից արքայութեանն: Զի և հոգին, ասէ, վկայէ հոգւոյս մերում եթէ եմք որդիք նյ և ժառանգակիցք Քի. զերծեալք 'ի ծառայութենէ մեղացն յազատութի փառաց Որդւոյն նյ:

Զի նմ հաւատացելոց ծանուցեալ եղև երախտիք սիրոյն առ արարածս իւր լուսաւոր աւազանաւն և փրկական խորհրդովն մարմնով և արեամբն իւրով, որ պատարագեցաւն 'ի վերայ խաչին և եբարձ զմեղս աշխարհի՝ որք հաւատով մերձեցան առ փրկիչն մեր: Եւ յորժամ դարձեալ գայցէ փառօք 'ի նորոգել զորդիս մարդկան, և յարուցանէ զմեռեալս, նորափետուր զարդարէ լուսով զարդարս կենդանիս և զյաւիտենից ննջեցեալս սուրբս 'ի տէր, և մուծանէ 'ի

'ի խօս-
հան

ա.
ով
/

ՃԱՌ ՀՆԳԵՏԱՄԱՆԵՐՈՐԴ

[illegible] հնոյն ուրախու-
[illegible] սրբոց և յուսա-
[illegible], աստ Առաքեալ, ամ-
[illegible] սուրբ սիրոյն և կենդա-
[illegible] վայելեցուցանէ 'ի փառս
[illegible] ուղիղ հաւատով, և սուրբ
[illegible] զերկրաւոր կեանս, և
[illegible] հասել 'ի Քս զմշտնջենաւորն զերե-
[illegible] փառս միածնին։ Որ ամ երանութիւնք
[illegible] 'ի կամս Հօր և Հոգւոյն սրբոյ
[illegible] յաւիտենից. ամէն *։

* Ի ձեռս [illegible] յորում վերջ 'ի
[illegible] երանելւոյս զայլ և
[illegible] հոգւոց, անգիրեն այ-
[illegible] ամենայն հատուցմանց
[illegible] աշխատաւորու-
թեանց աղքատաց և մեղաւորաց և
[illegible] յանցանացն չէ ձարե-
[illegible] անթերի. և ոչ ըստ կայ-
[illegible] մոլորութեան խառ-
նուրդ յամենայն հաւատէ և 'ի այլ-
[illegible] մարդկան ցկատարած յա-
ւիտենիս [illegible], հակառակ ա-
մենայն նորա աստուածոցն 'ի
ձեռն ԺԳ ծայր 'ի ծայր և այլուր
ևս։ Այս է ահա հարազատ անսու-
թիւն բանիցն այնոցիկ ըստ անմո-
լար վարդապետութեան ընդհա-
նուր եկեղեցւոյ, որում միայն անկ
է ուղիղ համառօտել մանկանց եկե-
ղեցւոյ որպէս զաստուածեղէն
պատգամն՝ նոյնպէս և 'ի բանից
ինչ հարց սրբոց՝ որ ձշգրիտ ուրեք
աստցեալ չերեւցին։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒՍՄԱՆՑ

ԺԶ

Սկսանիմք այսուհետև և վասն մարտիրոսաց ձայնել բանիւ. զի պատուեսցուք զյիշատակս նոցա, և երանեսցուք նոցա վասն ճշմարիտ վկայութեանն և սիրոյ, և թագուցեալ վարձս առնուցուք նոցա բարեխօսութեան վասն մեր։ Այլ զպաշտօնն այ մատուսցուք սաղմոսիւք և օրհնութբ և երգովք հոգևորօք. սուրբ սրտիւ գովելով զանսկիզբն էութիւն և զամենազօր տէրութիւն, զի արժանիս արասցէ զմեզ մասին ժառանգութե սրբոց աւետեացն 'ի լոյս 'ի փառս տէրութեանն։ Եւ ած ժողովուրդք որ ժողովին 'ի յիշատակս սրբոցն, 'ի միտ առցեն հաւատով և սուրբ սիրով զհանգէս նահատակութե նոցա։ Եւ նոցա բարեխօսութբ աղաչել զած ջերմեռանդ արտասուօք, հսկելով զտիւ և զգիշեր 'ի պաղատանս սուրբ սրտիւ. զի զերծուսցէ յաշխարհէ աստի չարէ առաքինասէր վարուք։ Որպէս զսուրբսն զայնոսիկ՝ որոց յիշատակն կատարին 'ի փառս այ, և զհանգէս մտերմութե իւրեանց ցուցանել առ ամենեցունց տէրն և արարիչն ած՝ որ ետ նոցա զայնպիսի յաղթութիւն առ բռնաւորսն և հակառակորդսն ճշմարտութեանն։ Զի և մեզ տացի շնորհս յաղթել ած կարեաց որ յառնեն 'ի վերայ մեր ճակատամարտք երևելիք և աներևոյթք. և զպաշտօնն փառաբանութեամբ այ ընծայել երկրպագութբ։

Զի այս իսկ էն սրբոցն կամք, զի և ժողովուրդք նոցա բարեխօսութեամբն յայ պաշտօնն յորդորեսցին. և այնպէս առնուն զաշխատութե փոխարէնս յամենասուրբ Երրորդութենէն։ Զի Պօղոս և Բառնաբաս արարեալ նշանս յանուն տեառն Յսի Քսի, զառ 'ի

ժառանգութեն իւր յանմահական կենացն ուրախութեան՝ որ կայ պահի հաւատացելոց սրբոց և յուսացելոց 'ի տէր։ Եւ ինքն եղիցի, ասէ Առաքեալ, ած ամ յամի իւրով կենդանի սուրբ սիրովն և կենդանարար խնամովքն։ Զորս վայելեցուցանէ 'ի փառս ածութեն զճշմարտեալս ուղիղ հաւատով, և սուրբ և անարատ վարս վճարեալ զերկրաւոր կեանս, և զանանց կեանսն շահել 'ի քս զմշտնջենաւորն զերևելին յանսուշակ փառս միածնին։ Որ ամ երանութեմբ պսակէ և փառաւորէ 'ի կամս Հօր և Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն*։

* Ի Ճառս յայս յորում վեր 'ի վայր յիշատակէ երանելիս զայլ և այլ կայանս հոգւոց, առաջիքեն այնպիսիկ կամ օթևանք հանգուցմանց ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեցն արդարոց և մեղաւորաց և որք զալարակս յանցանացն չվճարեցին աստ անթերի. և ոչ ըստ կայանագրաց մոլորութեան խառնուրդ յամենայն հասանէ և 'ի պայմանաց մարդկան ցկատարած յաւիտենից սպասելոց, հակառակ ամենայն նորա աւանդութեան 'ի Ճառն ԺԳ ծայր 'ի ծայր և այլուր ևս։ Այս է առհա հարազատ ասաութիւն բանիցն այնոցիկ ըստ անմոլար վարդապետութեան ընդհանուր եկեղեցւոյ, որում միայն անկ է ուղիղ համառօտել մանկանց եկեղեցւոյ որպէս զաստուածեղէն պատգամսն՝ նոյնպէս և 'ի բանից ինչ հարց սրբոց՝ որ ճշգրիտ ուրեք աւանցեալ չերևիցին։

ԵՐԱՆԵԼՈՑՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒՍՄԱՆՑ

ԺԶ

ՍԿՍԱՆԻՄՔ այսուհետև և վասն մարտիրոսաց ճառել բանիւ. զի պատուեսցուք զյիշատակս նոցա, և երանեսցուք նոցա վասն ճշմարիտ վկայութեանն և սիրոյ, և բազում վարձս առնումք նոցա բարեխօսութ՟բն վասն մեր։ Այլ զպաշտօնն ա՟յ մատուսցուք սաղմոսիւք և օրհնութ՟բ և երգովք հոգևորօք. սուրբ սրտիւ գովելով զանսկիզբն էութիւն և զամենազօր տէրութիւն, զի արժանիս արասցէ զմեզ մասին ժառանգութեան սրբոց աւետեացն 'ի լոյս 'ի փառս տէրութեանն։ Եւ ա՟մ ժողովուրդք որ ժողովին 'ի յիշատակս սրբոցն, 'ի միտ առցեն հաւատով և սուրբ սիրով զհանդէս նահատակութեան նոցա։ Եւ նոցա բարեխօսութ՟բ աղաչել զա՟ծ ջերմեռանդն արտասուօք, հսկելով զտիւ և զգիշեր 'ի պաղատանս սուրբ սրտիւ. զի զերծուսցէ յաշխարհէ աստի չարէ առաքինասէր վարուք։ Որպէս զսուրբսն զայնոսիկ՝ որոց յիշատակն կատարեն 'ի փառս ա՟յ, և զհանդէս մտերմութեան իւրեանց ցուցանել առ ամենեցունց տէրն և արարիչն ա՟ծ՝ որ ետ նոցա զայնպիսի յաղթութիւն առ բռնաւորսն և հակառակորդսն ճշմարտութեանն։ Զի և մեզ տացի շնորհս յաղթել ա՟մ կարեաց որ յառնեն 'ի վերայ մեր ճակատամարտք երևելիք և աներևոյթք. և զպաշտօնն փառաբանութեամբ ա՟յ ընծայել երկրպագութ՟բ։

Զի այս իսկ են սրբոցն կամք, զի և ժողովուրդք նոցա բարեխօսութեամբն յա՟յ պաշտօնն յորդորեսցին. և այնպէս առնուն զաշխատութեան փոխարէնս յամենասուրբ Երրորդութենէն։ Զի Պօղոս և Բառնաբաս արարեալ նշանս յանուն տեառն Յ՟սի Ք՟սի, զառ 'ի

ժառանգութի՛ իւր յանմահական [illegible] եալ զամենե-
թիւն՝ որ կայ պահի հաւատո [illegible] համարեցան յեր-
ցելոց 'ի տէր ։ Եւ ինքն [illegible] ունելով ։ Վասն
ամ յամի իւրով կե [illegible] աս որպէս զաստուա-
նաբար խնամով [illegible] առեցին զհանդերձս,
ածութեան զճշ [illegible] ձեզ նմանեալք մարդիկ
և անաբատ մ [illegible] լոյն՝ որ ազար զերկինս և
զանանց կե [illegible] պարածք իցեն. և յանուն նորա
ելին յանա [illegible] աացեալ հաղիւ լռեցուցին
պահէ [illegible] համարեցան մեռանել, քան եթէ
յաւիտ [illegible] յինքեանս և փառաւորիլ 'ի մարդ-

[illegible] տրար սատանայ, զի զնոյ պատիւն
[illegible], և որոշեցաւ 'ի խնամոց արարչին իւ-
[illegible] 'ի փառաւորեալ կարգաց հրեշտա-
[illegible]ուցն, և եղև խաւար փոխանակ լուսոյ և
[illegible] գեհեննին պատժոց ։ Զի որքոց առաքե-
[illegible] մարգարէիցն և ճշմարիտ վարդապետացն ծա-
[illegible]՝ անարգս երևեցուցանելով. զի գիտէին զսա-
[illegible]յի 'ի ձեռն հպարտութեան ամբարտաւանեալ և
[illegible]բարհաւաճեալ զ՚ի վայր անկումն, և զխոնարհաց
[illegible] զհեզոց զ՚ի վեր ելումն 'ի տեղիս անկելոցն ։ Մա-
նաւանդ Քս. քանզի յայտնագոյնս եցոյց ըստ տնօրէ-
նութեան զանձառ զխոնարհութիւն իւր. յորս և ասէ
իսկ. “Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ.
և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց »։

Այս ամենայն սուրբք իւրեանց առաջնորդութբ ճշմարտեալ խոնարհութբ առ մրն 'ի բարձունս ընթացուցանեն զամենայն հաւատացեալս յած. զի արժանի լիցին յամենեցունց տեառնէն փրկութե և քաւութե սխալանացն բարեխօսութբ սրբոցն, և այլ մի ևս դառնալ 'ի դժնդակ վարս սատանայի ։ Այլ լսել զիւրաքանչիւրոցն նահատակութիս և զկատարեալ սուրբ սէրն, որ առ ած էր յոյսն նոցա համբերութեան, նախանձ ունել Քրիւ ։ Որ հրով և ցրտով, ջրով և սառամանեօք, քերանօվք և հարուածովք, բանդիւք և կապանօք, սովով և ծարաւով, սրով և մահու, ապառնալեօք և ողոքանօք. զի երկչոտն զարհուրեսցի և արին կակղասցի ։ Այլ ոչ ինչ կարաց

այսպիսեացս չարաչար տանջանացն վիշտք և նեղութիւնք և վտանգք մարմնոյ քակտել և խզել զսուրբ սէրն որ յամենասուրբ Երրորդութիւն։ Եւ յաղագս առաւելութեան Ա՟յ սիրոյն առին համարձակութիւն բարեխօսութեան առ Տ՟ր։ Զի զայս ամենայն դժնդակ տանջանս 'ի հակառակաց անտի ընկալան համբերութեամբ բազմաւ վասն երախտաւոր սուրբ սիրոյ նորա՝ որ սիրեաց զազգս մարդկան, որ հրաւիրեաց և կոչեաց։

Արդ զհետ երթիցուք կոչողին զհետ սրբոցն սուրբ սիրով. խնդրեսցուք ջերմեռանդ շնորհալից արտասուօք զանտի զհանգիստն աստեօք աշխատութեամբ. ըղձուր ցանկութեացն շիջուսցուք հրով Հոգւոյն սրբոյ. և սրբեսցուք զանձինս զերևելի զգայարանս և զաներևոյթ հոգւոյն շարժմունս 'ի խղճէ չարեաց։ Զի ճշմարտեալ սիրովն որ առ Ա՟ծ՝ կարասցուք մասին սրբոցն, աւետեացն արժանի լինել յետ զկեանս աշխարհիս լուծանելոյ։ Զի այսպէս 'ի ժողովս սրբոց հաղորդեսցուք և տօնեսցուք 'ի փառս ամենակալին Ա՟յ, որ ետ նոցա զյաղթութիւն առ չար բռնաւորս. և փառաւորեցան յերկինս և յերկրի որ կան և մնան։

Այսպէս յուսալ և հաւատալ 'ի սրբոցն ժողովս և 'ի բարեխօսութիւնն որպէս զքահանայս որ կան առաջի այնորիկ՝ որ նստին ընդ աջմէ Հօր, և զիւրաքանչիւրոցն պատարագս ընծայեն աղօթիւք առ 'ի հաշտութիւն ակամայ և կամաւոր սխալանաց հաւատացեալ ժողովրդոց վախճանելոց և կենդանեաց։ Եւ իւրեանց ճշմարտեալ հաւատովն և հանդիսաւոր ճգնութեամբ առաքինասէր վարուք՝ արդար և սուրբ և ուղիղ բաղձանօք, շնորհալից սիրով, արտասուագոչ պաղատանօք հաւատան առնուլ զխնդրելին յամենեցունց փրկչէն ըստ յուսոյ հաւատացեալ ժողովրդոց. մանաւանդ 'ի ձեռն փրկական խորհրդոյն սրբապէս կատարմանն 'ի Ք՟ս Յ՟ս։

Այսպէս է իմանալ զսրբոցն զբարեխօսութիւն առ հաւատացեալ ժողովուրդն։ Զի իւրեանց մտերիմ վաստակովքն որք զմարմինս իւրեանց պատարագեցին յերկրի վասն անուանն Ա՟յ 'ի հոտ անուշից, և սուրբ հոգիք նոցա հոգևոր բարեխօսութեամբն զԱ՟ծ յողորմութիւն աշխարհի ածեն։ Եւ նշխարք ոսկերաց նո-

մօրէ զկաղն բժշկելով և զարմացուցեալ զամենե-
սեան. մինչ զի քուրմքն ա՟ծս զնոսա համարեցան յեր-
կնից իջեալ և զմարդոյ կերպարանս ունելով։ Վասն
որոյ զոհիւք կամէին պատուել զնոսա որպէս զաստուա-
ծըս։ Եւ յաղագս այնորիկ պատառեցին զհանդերձս,
և ճիչ բարձեալ ասէին. մեք ձեզ նմանեալք մարդիկ
եմք ծառայք այ՟ բարձրելոյն՝ որ արար զերկինս և
զերկիր և որ 'ի նոսա արարածք իցեն. և յանուն նորա
բժշկեցաւ սա։ Եւ զայս ասացեալ հազիւ լռեցուցին
զամբոխն. զի լաւ համարեցան մեռանել, քան եթէ
զպատիւն այ՟ ձգել յինքեանս և փառաւորիլ 'ի մարդ-
կանէ։

Այսպիսի ինչ արար սատանայ, զի զայ՟ պատիւն
յինքն ձգեաց, և որոշեցաւ 'ի խնամոց արարչին իւ-
րոյ, և անկաւ 'ի փառաւորեալ կարգաց հրեշտա-
կականն դասուցն, և եղև խաւար փոխանակ լուսոյ և
ժառանգորդ գեհենին պատժոց։ Զի սրբոց առաքե-
լոցն և մարգարէիցն և ճշմարիտ վարդապետացն ծա-
ռայս այ՟՝ անարգս երևեցուցանելով. զի գիտէին զսա-
տանայի 'ի ձեռն հպարտութե՟ն ամբարտաւանեալ և
ամբարհաւաճեալ զ'ի վայր անկումն, և զխոնարհաց
և զհեզոց զ'ի վեր ելումն 'ի տեղիս անկելոցն։ Մա-
նաւանդ քս՟. քանզի յայտնագոյնս եցոյց ըստ տնօրէ-
նութե՟ն զանճառ զխոնարհութիւն իւր. յորս և ասէ
իսկ. "Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ.
և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց"։

Եւ ամենայն սուրբք իւրեանց առաջնորդութե՟
ճշմարտեալ խոնարհութե՟ առ այ՟ն 'ի բարձունս ըն-
թացուցանեն զամենայն հաւատացեալս յա՟ծ. զի
արժանի լիցին յամենեցունց տեառնէն փրկութե՟ և
քաւութե՟ սխալանացն բարեխօսութե՟ սրբոցն, և այլ
մի ևս դառնալ 'ի դժնդակ վարս սատանայի։ Այլ
լսել զիւրաքանչիւրոցն նահատակութիւս և զկատա-
րեալ սուրբ սէրն, որ առ ա՟ծ էր յոյժ նոցա համբե-
րութե՟ն, նախանձ ունել քս՟իւ։ Որ հրով և ցրտով,
ջրով և սառամանեօք, քերանօվք և հարուածովք,
բանդիւք և կապանօք, սովով և ծարաւով, սրով և
մահու, սպառնալեօք և ողոքանօք. զի երկչոտն զար-
հուրեսցի և արին կակղասցի։ Այլ ոչ ինչ կարաց

այսպիսեացս չարաչար տանջանացն վիշտք և նեղութիւք և վտանգք մարմնոյ քակտել և խզել զսուրբ սէրն որ յամենասուրբ Երրորդութենէն։ Եւ յաղագս առաւելութեան Աստուծոյ սիրոյն առին համարձակութիւն բարեխօսութեան առ Տէր։ Զի զայս ամենայն դժնդակ տանջանս 'ի հակառակաց անտի ընկալան համբերութեամբ բազմաւ վասն երախտաւոր սուրբ սիրոյ նորա՝ որ սիրեաց զազգս մարդկան, որ հրաւիրեաց և կոչեաց։

Արդ զհետ երթիցուք կոչողին զհետ սրբոցն սուրբ սիրով. խնդրեսցուք ջերմեռանդ շնորհալից արտասուօք զանտի զհանգիստն աստեօք աշխատութեամբ. ըղհուր ցանկութեացն շիջուսցուք հրով Հոգւոյն սրբոյ. և սրբեսցուք զանձինս զերևելի զգայարանս և զաներևոյթ հոգւոյն շարժմունս 'ի խղճէ չարեաց։ Զի ճշմարտեալ սիրովն որ առ Աստուած՝ կարասցուք մասին սրբոցն աւետեացն արժանի լինել յետ զկեանս աշխարհիս լուծանելոյ։ Զի այսպէս 'ի ժողովս սրբոց հաղորդեսցուք և տօնեսցուք 'ի փառս ամենակալին Աստուծոյ, որ ետ նոցա զյաղթութիւն առ չար բռնաւորս. և փառաւորեցան յերկինս և յերկրի որ կան և մնան։

Այսպէս յուսալ և հաւատալ 'ի սրբոցն ժողովս և 'ի բարեխօսութիւնս որպէս զքահանայս որ կան առաջի այնորիկ՝ որ նստին ընդ աջմէ Հօր, և զիւրաքանչիւրոցն պատարագք ընծայեն աղօթիւք առ 'ի հաշտութիւն ակամայ և կամաւոր սխալանաց հաւատացեալ ժողովրդոց վախճանելոց և կենդանեաց։ Եւ իւրեանց ճշմարտեալ հաւատովն և հանդիսաւոր ճգնութեամբ առաքինասէր վարուք՝ արդար և սուրբ և ուղիղ բաղձանօք, շնորհալից սիրով, արտասուագոչ պաղատանօք հաւատան առնուլ զխնդրելին յամենեցունց փրկչէն ըստ յուսոյ հաւատացեալ ժողովրդոց. մանաւանդ 'ի ձեռն փրկական խորհրդոյն սրբապէս կատարմանն 'ի Քրիստոս Յիսուս։

Այսպէս է իմանալ զսրբոցն զբարեխօսութիւն առ հաւատացեալ ժողովուրդն։ Զի իւրեանց մտերիմ վաստակովքն որք զմարմինս իւրեանց պատարագեցին յերկրի վասն անուանն Աստուծոյ 'ի հոտ անուշից, և սուրբ հոգիք նոցա հոգևոր բարեխօսութեամբն զԱստուած յողորմութիւն աշխարհի ածեն։ Եւ նշխարք ոսկերաց նո-

ԵՐԱՆԵԼՈՑՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՀՈԳԻՈՑ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

ԺԵ

ԱՍՏՈՒԱԾ ըստ մեծի մարդասիրութ՟են իւրոյ բազ-
մադէմ տեսչութ՟ք իւրով խնամէ զարարածս, որպէս
վայելէ իւրոյ բարերարութ՟են ։ Զանմահ զօրս հրեշ-
տակացն մտաւորս և բանաւորս և պաշտօնեայս իւր
արար. զի փառաւորեսցեն զամենազօր տ՟րութ՟ին, և
արբանակեսցեն կամօքն որ առ ազգս մարդկան. զի
հոգիք են հարկաւորք, որք առաքին 'ի սպասաւորու-
թ՟ի բանին ա՟յ ։ Զի ամենայն արարածք նովաւ են
կազմեալ և բովանդակեալ. և պաշտօնեայք և սպա-
սաւորք են մեծի փառաց ա՟ծութ՟են, որ նոքօք հրա-
ւիրէ և կոչէ զմարդիկ յիւր արքայութ՟ին և 'ի փառսն ։
Իսկ ծնունդ մարդկան 'ի սաղմնաւնութ՟է [1] անտի
նորոգի, և զլինելութ՟ի առնու և աճէ, և ըստ սահ-
մանի աւուրց յառաջագայի ծննդեամբ, և աճէ սնըն-
դեամբ և զարգացմամբ, և 'ի խրատ և յուսումն
ա՟ծգիտութ՟ե. և 'ի միտ առնուլ զարդարութ՟ի ճըշ-
մարիտ, և ուղղել զխրատուն՟ս հոգևոր օրինօք ։ Եւ
ծանիցեն զարարիչն և զսուրբ սիրոյն իւրոյ զերախ-
տիս առ արարածս ։ Եւ գիտութեամբ խրատու նորա
ստանայ զհնազանդութ՟ի օրինացն, և ընտրէ զբարին
'ի վատթարացն. 'ի բաց կալ 'ի դժնդակացն, և բուռն
հարկանել զարդարութ՟ե վաստակոցն տերամբ ։ Եւ
այսպէս կատարեսցէ զառաքինութ՟ե զհանդէսն ընդ-
րութ՟ե ըստ հոգևոր օրինացն, ըստ բազմախնամ ո-
ղորմութ՟եցն ա՟յ. համբերութ՟ք բազմաւ և ճշմար-
տեալ սիրով, կենդանի յուսով ընթանայ 'ի կէտ
կոչման վերին շնորհացն ամենառատ բարերար ամե-

1 Այդպէս յերկոսին օրինակն ։

նասուրբ Երրորդութեն. և կատարեսցեն զվարս երկ-րաւորացս ըստ կանխագիտութեն այ սահմանի յերկ-րի. ոմն 'ի տղայութե, ոմն 'ի մանկութե, ոմն յերի-տասարդութե, ոմն 'ի ծերութե: Սոյնպէս և այս 'ի խնամոց այ մատակարարի, զի մի գիտասցեն զօր վախ-ճանի իւրեանց, և հեղգացեալ վրիպեսցին յարդա-րութէ. այլ արթունք և պատրաստք 'ի գործ սրբու-թե զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց:

Եւ այն որ 'ի տղայութեն և 'ի մանկութեն առ-նու զվախճանն, զերծեալ լինի 'ի փորձութեց հոգւոց աշխարհականաց: և զգուշութի լինի այնոցիկ' որ վա-րեն զաշխարհս առ հանդէս արդարութե և ամ ա-ռաքինութե. և կատարեալ 'ի հաւատս և 'ի սէր և 'ի յոյս անարատ և ամբիծ' յանմահ կեանսն փոխին յանապական ժառանգութին արդարոց: Զի հոգիքն որ ելանեն 'ի մարմնոյ աստի, երթան 'ի կեանսն ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութե. և անդ հրճուին ա-ռաքինեացն ոգիքն ըստ խոստացեալ աւետեաց երա-նութեցն, որ կայ պահի յուսացելոց սրբոցն անճառք' որ 'ի կամս այ վարեցան յաշխարհի ըստ աւետարա-նին քարոզութե:

Երանին 'ի տեառնէ աղքատք հոգւով, որ վասն աւետեաց մեծութեն հոգւով աղքատացան վասն ար-քայութեն երկնից' որ 'ի տէր Յս Քս: Երանին և խո-նարհք սրտիւք, զի գտանեն հանգիստ յերկրէ յեր-կինս, որ անբաւ բարձրութի է. զոր խոնարհք ընդու-նին 'ի Քս Յս: Երանին և հեզք, որ ժառանգորդք են երկրին կենդանեաց. յորմէ փախուցեալ են ցաւք և տրտմութիւնք և հեծութիւնք անճառ յուսով 'ի Քս Յս: Երանին և սգաւորք, որ յաղագս սիրոյն այ, որ 'ի խոնարհութէ սրտին հեղու զարտասուաց աղբիւրս զշնորհալիցն իմաստութե, որ մխիթարութի ունին 'ի Քս Յս: Երանին և սուրբք սրտիւք, որք ազատեալ և սրբեալ են յաղտեղի ցանկութեց. զի նոքա զած տեսցեն: Երանին և խաղաղարարք, զի նոքա նմանողք են Որդւոյն այ' որ արար խաղաղութի յերկինս և յերկրի, հեռաւորաց և մերձաւորաց. նմանապէս և նոքա եղեն:

Սա և ամ երանութիւնք զուարճանան և զուար-

թանան հոգիք արդարոցն 'ի հանգստեանն 'ի քն մինչև 'ի հասարակաց յարութիւն, յորժամ դայցէ տէրն մեր փառօք Հօր, և մեռեալք 'ի քն' յարիցեն առանց ապականութե. և առաքինեաց անձանց արդարութիւք առաջի ընթանան ամենասուրբ Երրորդութեն։ Զի հաւատք հասուցանեն 'ի ծանօթութի փառացն այ. զի՞ ևս պիտոյ է ասել վասն այնորիկ զոր ետեսն, և վասն յուսոյն որ մուծանէ 'ի ժառանգութի բարեացն' որում ցանկացեալն է, և ինքն տեղի տայ։ Զի յայնժմ հետէ զի՞ ևս յուսայ կամ ակն ունի զոր ժառանգեաց։ Սոյնպէս համբերութի և ժուժկալութի, երկայնմտութի և հեզութի, հնազանդութի և ուղղութի, սրբութի և ճշմարտութի, հանդերձ ամ երանութիք փառաւորեալ և պսակեալ, և մուծանեն զժառանգաւորն 'ի ժառանգութի արքայութեն։ Զի ուր կատարումն է, զի՞ ևս պիտոյ է առաքինութի հանդիսից. զի եմուտ 'ի վայելումն անսպառ բարութեանցն, և ուրախանայ սուրբ սիրովն յանվախճան երանութիւն ամենասուրբ Երրորդութեն, որ անճառն է և անքաւ և անպատում։

Սոյնպէս մարդք չարք և անսուրբք և ապստամբք 'ի ճշմարտութէ այն, և զհետ երթեալ զանիրաւութե և 'ի նոյնս վախճանի, ըստ նմա յառաջանայ գործք իւր ամբարշտութե դառն յիշատակօք յաղագս ամենաչար ցանկութեցն, ահաւոր սպառնալեօք 'ի վերայ անօրինաց և անհնազանդից, անսրբոց և պղծծոց և որ այլ ևս յանցանք իցեն։ Վայ 'ի վերայ վայի հաստատեալ կայ նոցա յածեղէն գրոց սրբոց, և յանաչառ դատաւորէն պատիժք։ Զի յիմարեցան սիրտք իւրեանց յիմանալոյ, և ոչ լուան ձայնի տեառն և պատուիրանաց նորա ոչ անսացին։ Եւ վասն այնորիկ պատրաստեալ կայ բարկութի այ 'ի վերայ ամբարշտաց և մեղաւորաց, որք զճշմարտութի այ անարգեցին յանձինս իւրեանց, որոց յառաջագոյն սպառնացաւ։

Նա այս ամ սպառնալիք յանցաւորաց յոյժ 'ի տրտմութե ունին զոգիս մեղաւորացն, 'ի կայանս որ ըստ իւրաքանչիւր մեղացն բաժանեալ և որոշեալ 'ի տխրական տեղիք։ Եւ որպէս երևմամբք տեսանեն իմանալեօքն զհատուցումն արդար դատաստանօք'

զանշէջ հուրն և զխաւարն արտաքին և զլալ աչաց և զկրճել ատամանցն, այնոքիւք ահիւ տխրեալ և տրտմեալ կան ոգիք մեղաւորացն մինչև 'ի հասարակաց յարութիւն որ Քրիստոսին է:

Նա եթէ ասիցէ ոք՝ թէ այդ յառաջ քան զհանդէս ատենին և հատուցմանցն է. և դարձեալ ուր է ասացեալն յԱռաքելոյ՝ թէ առանց մեր չառնուն ըզկատարումն առաջինքն: Եւ դարձեալ ասէ մարգարէն. «Մի յուսայք յիշխանս յորդիս մարդկան. զի ելցէ հոգի 'ի նոցանէ, և դարձցին անդրէն 'ի հող, և յայնմ աւուր կորիցեն ամենայն խորհուրդք նոցա»:

Այլ եթէ ոչ ուրախ առնին հոգիք արդարոց առանց մարմնոց, ընդէ՞ր վաղագոյն կանխէր տէր զաւետիսն. ապաքէն զի զոգիս սրբոցն ուրախ արասցէ: Կանխեաց և զսպառնալիս ամբարշտաց և մեղաւորաց. ապաքէն զի զարհուրեցուսցանէ զնոսա, և տխրեալ տրտմեսցին: Ըստ այնմ օրինակի է իմանալ, որպէս թագաւոր քաջամարտկաց և յաղթողաց պարգևս խոստանայ. և նոքա հաստատեալ գիտեն եթէ 'ի դէպ ժամանակի առնուն զխոստացեալ պարգևսն, ուրախութեամբ ուրախ լինին մինչև առցեն զփառս և զպսակս երանութեանցն: Սոյնպէս և մեղաւորացն հոգիք, որոց սպառնացաւ մահ յաղագս յանցանաց որպէս թագաւորացն մահապարտքն, կան և մնան իւրեանց տանջանացն և մահու բազում տրտմութեամբ և դողութեամբ մինչև 'ի ժամանակն յորժամ առնուն ըստ արժանեացն զհատուցումն անմահ տանջանացն զպատիժս և զպատուհաս, որ մարմնով և հոգւով ընդունին: Այլ զոր Առաքեալ ասէ, և մեք զնոյն ասեմք. զի իւրաքանչիւր ոք զիւր վարձս առցէ 'ի հասարակաց յարութեանն զոր ինչ գործեցին՝ եթէ բարի և եթէ չար: Եւ մի՛ յուսալ յիշխանս, ասէ մարգարէն. զի լուծանելոց են յերկրէս ամբարտաւանեալք իշխանութեամբն և շիջանի հպարտ կամքն: Այլ յուսալ յԱստուած, ասէ, որ անմահն է և իշխան մահու և կենաց յաւիտեան:

Այն ոմանք որ ասեն՝ եթէ որպէս մանուկն յորովայնի անզգայ և կենդանի՝ լռեալ և դադարեալ կայ

1 Հին օրինակք խնդրեն 'ի պարգևել զմթութիւն ճառիս:

'ի խօսելոյ և 'ի լսելոյ, 'ի գնալոյ և 'ի գործելոյ, այսպէս համարին զոգիս մարդկան լուեալ և ցածուցեալ։

Զայս գիտասցեն, զի 'ի սաղմնաւորութէ անտի յառաջագայի և լինի մանուկ յօրինուածովք ըստ կերպարանին մարդ, և աճումն առնու տղայն 'ի ծնունդ և 'ի սնունդ տղայութեն՝ աճմամբն մարմնոյ և մտաց յորովայնին։ Եւ յետ ծննդեան նախախնամութի այ որպէս ինքն գիտէ կազմելն հոգւոյ և մարմնոյ 'ի միասին՝ և գալ 'ի կատարելութի մարմնոյ և մտաց, և դարձեալ պակասիլ և զմահ ստանալ ըստ սահմանի այ։

Եւ այս վասն այսորիկ, զի ըստ իւրաքանչիւր հասակաց աճմանն և զառաքինութե զհանդէս ընդ նմին յարդարեցին 'ի կատարումն Քսի գլխոյն մեր հասարակաց։ Եւ հաւատով և սիրով և երկեղիւ գնալ ընդ ճանապարհս արդարոցն, որպէս առաջնորդն մեր և կատարիչ առաքինութեն Յս Քս. և բազմադիմի շնորհօք իւրովք խնամէ զարարածս յերկրի։ Եւ որ անդէն կայանք ննջեցելոցն հոգիք 'ի զգայութե և յանճառ փառաւորութե հրեշտակային օրհներգութեք։ Զի ածային գիրք՝ կենդանի և անմահ ասեն զհոգիս մարդկան։ Որով իմանալի է ոչ անզգայս, այլ ունին և փառս տան արարչին։ Ապա եթէ ըստ մարմնոյ օրինակի իմասցիս, որպէս յորովայնի, և յետ այնորիկ գայ 'ի գիտելութի մտաց և մարմնոյ և փոփոխի։

Այլ հոգի անմահ բանաւոր և մտաւոր՝ յորժամ ելանէ 'ի մարմնոյս, յառաւել գիտութե իմաստից է իմանալ և ճանաչել զտէրն փառաց։ Որով յառաջագոյն մարմինն որպէս ամպ ինչ ծածկեալ ունէր զիմանալի տեսութիւն, թէպէտ և յուսով նահատակէր 'ի գործս բարիս 'ի ձեռն հոգևոր օրինացն. որով զընտրութիւնն առնէր բարւոյ և չարին, անարգելովն զչարն և ընտրելովն զբարին խրատու և իմաստութե տեառն երախտաւոր սիրով։ Զի ոչ է պարտ զհոգիս մարդկան մահկանացու ասել կամ անզգայս. այլ որպէս Եզեկիէլի մարգարէի 'ի միում վայրի յարութի մեռելոց նախ ոսկերաց և ջլաց և մարմնոյ միաւորեալ ամ յօրինուածովք, և ապա կոչել զհոգիսն յիւրաքանչիւր կայենից Հոգւով սրբով որպէս հողմով։ Զի « Առաքես զոգի քո և ստանաս զնոսա և նորո-

գէտ․ և որ յաւետարանսն պատմին մեռելոց յարութիւնքն 'ի տեսանել․ զի հոգւոյն դարձ 'ի մարմինն վկայութիւնք այս են։ Բերան խօսի, աչք տեսանեն, ականջք լսեն, ռնչք հոտոտին, ձեռք շօշափեն, ոտք գնան, սիրտ շարժի իմանալեօք, և փառաւոր ամենն զա͞ծ կենդանաբար Հոգւովն՝ որ զա͞մ զգայութիւնս շարժէ տերամբ։ Եւ յորժամ հոգին արձակի 'ի մարմնոյն, մեռեալ կոչեցաւ․ և քակտին ա͞մ յօդեալ յօրինուածք անդամոցն իւր։ Նոյնպէս վկայութիւնք են իւրոյ հոգւոյն շարժելն, իմանալն, ճանաչելն, յիշելն․ զի մարմնոյս այս տուիչ և վարդապետ և կենդանարար հոգիքն են ըստ ա͞յ կամացն։ Ապա եթէ 'ի զգայութիւնն է պատճառ կենդանութեան, ապա ո՞ւր է կենդանութիւն հոգւոյն՝ որ զկեանսն ունի Աստուծով։

Եւ այսպէս իմանալի է․ զի ամենայն շարժմունք՝ հոգւոյն են, և ոգիքն տան մարմնոյն զկեանս ըստ նախախնամութեանն ա͞յ։ Եւ որպէս մարմինքն վկայութիւն ունին զգործ բնութեան բարուցն, այսպէս ոգիքն զիւրեանց բնութեան բարուցն ունին զվկայութիւն։ Եւ ոգի անուանի կենդանի 'ի մարմինս ազդելիս և չարչարելիս և մահկանացուս, յորմէ որոշի ըստ վերին կոչման արարչին 'ի պատրաստեալ օթևանս անմարմնոցն։ Զի մարմին յերկիր դառնայ և հանգչի անհոգ․ և հոգին սուրբ և բարի աւետեօք յուսովն զուարճանայ ընդ հրեշտակս 'ի փառս ամենակալին իբրև արդէն առեալ զառհաւատչեայ երանութիւնս երկնից արքայութեանն։ Զի և հոգին, ասէ, վկայէ հոգւոյս մերում եթէ եմք որդիք ա͞յ և ժառանգակիցք Քրի․ զերծեալք 'ի ծառայութենէ մեղացն յազատութիւն փառաց Որդւոյն ա͞յ։

Զի ա͞մ հաւատացելոց ծանուցեալ եղև երախտիքս սիրոյն առ արարածս իւր լուսաւոր աւազանաւն և փրկական խորհրդովն մարմնով և արեամբն իւրով, որ պատարագեցաւն 'ի վերայ խաչին և եբարձ զմեղս աշխարհի՝ որք հաւատով մերձեցան առ փրկիչն մեր։ Եւ յորժամ դարձեալ գայցէ փառօք 'ի նորոգել զորդիս մարդկան, և յարուցանէ զմեռեալս, նորափետուր զարդարէ լուսով զարդարս կենդանիս և զյաւիտենից ննջեցեալս սուրբս 'ի տէր, և մուծանէ 'ի

ժառանգութեն իւր յանմահական կենացն ուրախութիւն՝ որ կայ պահի հաւատացելոց սրբոց և յուսացելոց 'ի տէր։ Եւ ինքն եղիցի, ասէ Առաքեալ, ած ամ յամի իւրով կենդանի սուրբ սիրովն և կենդանարար խնամովքն։ Զորս վայելեցուցանէ 'ի փառս ածութեն զճշմարտեալս ուղիղ հաւատով, և սուրբ և անարատ վարս վճարեալ զերկրաւոր կեանս, և զանանց կեանսն շահել 'ի քո զմշտնջենաւորն զերևելին յանուշակ փառս միածնին։ Որ ամ երանութեք պսակէ և փառաւորէ 'ի կամս Հօր և Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն *։

* Ի ճառս յայս յորում վեր 'ի վայր յիշատակէ երանելին զայլ և այլ կայանս հոգւոց, անդրէն այնոցիկ կամ օթեանք հաւատացմանց ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեցն արդարոց և մեղաւորաց և որք զպարտիս յանցանացն չվճարեցին աստ անթերի. և ոչ ըստ կայանագրաց մոլորութեան խառնուրդ յամենայն հաստատէ և 'ի պայմանաց մարդկան ցկատարած յաւիտենիս ապաւինելոց, հակառակ ամենայն նորա ասացուածոցն 'ի ճառն ԺԳ ծայր 'ի ծայր և այլուր ես։ Այս է ահա հարազատ ուսութեան բանիցն այնոցիկ ըստ անմոլոր վարդապետութեան ընդհանուր եկեղեցւոյ, որում միայն անկ է ուղիղ համառօտել մանկանց եկեղեցւոյ որպէս զաստուածեղէն պատգամսն՝ նոյնպէս և 'ի բանից ինչ հարց սրբոց՝ որ ճշգրիտ ուրեք ասացեալ չերևիցին։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՎԱՍՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒՍՄԱՆՑ

ԺԶ

ՍԿՍԱՆԻՄՔ այսուհետեւ և վասն մարտիրոսաց ճառել բանիւ. զի պատուեսցուք զյիշատակս նոցա, և երանեսցուք նոցա վասն ճշմարիտ վկայութեանն և սիրոյ, և բազում վարձս առնուցուք նոցա բարեխօսութեամբն վասն մեր: Այլ զպաշտօնն այ՟ մատուսցուք սաղմոսիւք և օրհնութեամբ և երգովք հոգեւորօք. սուրբ սրտիւ գովելով զանսկիզբն էութիւն և զամենազօր տէրութիւն, զի արժանիս արասցէ զմեզ մասին ժառանգութեան սրբոց աւետեացն 'ի լոյս 'ի փառս տէրութեանն: Եւ ամ՟ ժողովուրդք որ ժողովին 'ի յիշատակս սրբոցն, 'ի միտ առցեն հաւատով և սուրբ սիրով զհանդէս նահատակութեան նոցա: Եւ նոցա բարեխօսութեամբ աղաչել զած՟ ջերմեռանդն արտասուօք, հսկելով զտիւ և զգիշեր 'ի պաղատանս սուրբ սրտիւ. զի զերծուսցէ յաշխարհէ աստի չարէ առաքինասէր վարուք: Որպէս զսուրբսն զայնոսիկ՝ որոց յիշատակն կատարին 'ի փառս այ՟, և զհանդէս մտերմութեան իւրեանց ցուցանել առ ամենեցունց տէրն և արարիչն ած՟՝ որ ետ նոցա զայնպիսի յաղթութիւն առ բռնաւորսն և հակառակորդսն ճշմարտութեանն: Զի և մեզ տացի շնորհս յաղթել ամ՟ կարեաց որ յառնեն 'ի վերայ մեր ճակատամարտք երեւելիք և աներեւոյթք. և զպաշտօնն փառաբանութեամբ այ՟ ընծայել երկրպագութեամբ:

Զի այս իսկ են սրբոցն կամք, զի և ժողովուրդք նոցա բարեխօսութեամբն յայ՟ պաշտօնն յորդորեսցին. և այնպէս առնուն զաշխատութեան փոխարէնս յամենասուրբ Երրորդութենէն: Զի Պօղոս և Բառնաբաս արարեալ նշանս յանուն տեառն Յ՟սի Ք՟սի, զառ 'ի

մօրէ զկաղն բժշկելով և զարմացուցեալ զամենեսեան. մինչ զի քուրմքն ածս զնոսա համարեցան յերկնից իջեալ և զմարդոյ կերպարանս ունելով: Վասն որոյ զոհիւք կամէին պատուել զնոսա որպէս զաստուածըս: Եւ յաղագս այնորիկ պատառեցին զհանդերձս, և ճիչ բարձեալ ասէին. մեք ձեզ նմանեալք մարդիկ եմք ծառայք այ բարձրելոյն՝ որ արար զերկինս և զերկիր և որ ՚ի նոսա արարածք իցեն. և յանուն նորա բժշկեցաւ սա: Եւ զայս ասացեալ հազիւ լռեցուցին զամբոխն. զի լաւ համարեցան մեռանել, քան եթէ զպատիւն այ ձգել յինքեանս և փառաւորիլ ՚ի մարդկանէ:

Այսպիսի ինչ արար սատանայ, զի զայ պատիւն յինքն ձգեաց, և որոշեցաւ ՚ի խնամոց արարչին իւրոյ, և անկաւ ՚ի փառաւորեալ կարգաց հրեշտակական դասուցն, և եղև խաւար փոխանակ լուսոյ և ժառանգորդ գեհեննին պատժոց: Զի սրբոց առաքելոցն և մարգարէիցն և ճշմարիտ վարդապետացն ծառայս այ՝ անարգս երևեցուցանելով. զի գիտէին զսատանայի ՚ի ձեռն հպարտութեն ամբարտաւանեալ և ամբարհաւաճեալ զ՚ի վայր անկումն, և զխոնարհաց և զհեզոց զ՚ի վեր ելումն ՚ի տեղիս անկելոցն: Մանաւանդ Քի. քանզի յայտնագոյնս եցոյց ըստ տնօրէնութեն զանձառ զխոնարհութիւն իւր. յորս և ասէ իսկ. «Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ. և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց»:

Այլ ամենայն սուրբք իւրեանց առաջնորդութբ ճշմարտեալ խոնարհութբ առ ած ՚ի բարձունս ընթացուցանեն զամենայն հաւատացեալս յած. զի արժանի լիցին յամենեցունց տեառնէն փրկութե և քաւութե սխալանացն բարեխօսութբ սրբոցն, և այլ մի ևս դառնալ ՚ի դժնդակ վարս սատանայի: Այլ լսել զիւրաքանչիւրոցն նահատակութիւս և զկատարեալ սուրբ սէրն, որ առ ած էր յոյժ նոցա համբերութեն, նախանձ ունել Քի: Որ հրով և ցրտով, ջրով և սառամանեօք, քերանօք և հարուածովք, բանդիւք և կապանօք, սովով և ծարաւով, սրով և մահու, սպառնալեօք և ողոքանօք. զի երկչոտն զարհուրեսցի և արին կակղասցի: Այլ ոչ ինչ կարաց

այսպիսեացս չարաչար տանջանացն վիշտք և նեղութիւնք և վտանգք մարմնոյ քակտել և խզել զսուրբ սէրն որ յամենասուրբ Երրորդութիւն։ Եւ յաղագս առաւելութեան այ սիրոյն առին համարձակութիւ բարեխօսութեան առ նր։ Զի զայս ամենայն դժնդակ տանջանս 'ի հակառակաց անտի ընկալան համբերութբ բազմաւ վասն երախտաւոր սուրբ սիրոյ նորա՝ որ սիրեաց զազգս մարդկան, որ հրաւիրեաց և կոչեաց։

Արդ զհետ երթիցուք կոչողին զհետ սրբոցն սուրբ սիրով. խնդրեսցուք ջերմեռանդ շնորհալից արտասուօք զանտի զհանգիստն աստեօք աշխատութբ. ընդհուր ցանկութեցն շիջուսցուք հրով Հոգւոյն սրբոյ. և սրբեսցուք զանձինս զերևելի զգայարանս և զաներևոյթ հոգւոյն շարժմունս 'ի խղճէ չարեաց։ Զի ճշմարտեալ սիրովն որ առ նծ՝ կարասցուք մասին սրբոցն աւետեացն արժանի լինել յետ զկեանս աշխարհիս լուծանելոյ։ Զի այսպէս 'ի ժողովս սրբոց հաղորդեսցուք և տօնեսցուք 'ի փառս ամենակալին այ, որ ետ նոցա զյաղթութիւ առ չար բռնաւորս. և փառաւորեցան յերկինս և յերկրի որ կան և մնան։

Այսպէս յուսալ և հաւատալ 'ի սրբոցն ժողովս և 'ի բարեխօսութիւնս որպէս զքահանայս որ կան առաջի այնորիկ՝ որ նստին ընդ աջմէ Հօր, և զիւրաքանչիւրոցն պատարագք ընծայեն աղօթիւք առ 'ի հաշտութիւ ակամայ և կամաւոր սխալանաց հաւատացեալ ժողովրդոց վախճանելոց և կենդանեաց։ Եւ իւրեանց ճշմարտեալ հաւատովն և հանդիսաւոր ճգնութբ առաքինասէր վարուք՝ արդար և սուրբ և ուղիղ բաղձանօք, շնորհալից սիրով, արտասուագոչ պաղատանօք հաւատան առնուլ զխնդրելին յամենեցունց փրկչէն ըստ յուսոյ հաւատացեալ ժողովրդոց. մանաւանդ 'ի ձեռն փրկական խորհրդոյն սրբապէս կատարմանն 'ի Քս Յս։

Այսպէս է իմանալ զսրբոցն զբարեխօսութիւն առ հաւատացեալ ժողովուրդն։ Զի իւրեանց մտերիմ վաստակովքն որք զմարմինս իւրեանց պատարագեցին յերկրի վասն անուանն այ 'ի հոտ անուշից, և սուրբ հոգիք նոցա հոգևոր բարեխօսութբն զած յողորմութիւ աշխարհի ածեն։ Եւ նշխարք ոսկերաց նո-

ցա փրկութե̃ն շնորհք ընծայեն 'ի ժողովս հաւատացելոց, որպէս ամենեցուն է քաջայայտ. զի երևեցի սէրն ա̃յ 'ի նոցա նշխարսն բնակեալ, և նշանօքն ծանուցեալ յերկրի ։

Իսկ արդ իմանալեօքն զյուսացելոց իրաց զհաստատութի̃ւն և զյանդիմանութի̃ւն ա̃յ մերձաւորութե̃ն ունին, զհամարձակութի̃ւն բարեխօսութե̃ն՝ որ ոչն երևի մարմնաւորացս. այլ երևելեօքս շնորհատուր զօրութե̃ն ա̃յ 'ի նոցա նշխարս և 'ի սուրբ ժողովս զաներևոյթսն իմասցուք առաւելագոյն այցելութիւն 'ի տ̃նէ ։ Զի հոգիք, ասէ, առաւել են քան զմարմին առ արարիչն և առ արարածս ։ Զի այսպիսի շնորհք տուան յա̃յ առաքելոց և մարգարէից և մարտիրոսաց և ամենայն ընտրելոց սրբոց յերկրի աստ և յերկինս ։ Զի նոցա առաջնորդական հանդիսիւքն և առաքինասէր վարուք հաճոյասցուք ա̃յ. և նոքա պատճառք լինին մեզ փրկութե̃ն և կենաց միշտ բարեխօսութե̃ամբ իւրեանց ։

Եւ մեք զփառաւորեալսն յա̃յ երանեսցուք. որ վասն սիրոյն ա̃յ զանձինս իւրեանց մատնեցին չարչարանաց և մահու, և առին զպատիւն և զպարգևսն անապական յանմահ թագաւորէն ։ Այլ զպաշտօնն և զփառաբանութիւնն երկրպագութե̃ ամենասուրբ Երրորդութե̃ն մատուսցուք 'ի յիշատակս կատարման ամենայն սրբոց ա̃յ ։ Զի այս են կամք ամենեցունց տ̃ն և ամենայն սրբոց նորա. զի նա է փառաց և պատուոյ արժանի յամենայն սրբոց և յարարածոց այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն ։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱՀԱՒՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ ՄՏԵՐԻՄՍՆ ԵՒ ԸՆԴ ԴԺՆԴԱԿՍՆ ՊԱՏԻՒ ԵՒ ՊԱՏԻԺՍ

ԺԵ.

ԳՐԵԼ ձեզ և ուսուցանել կամիմ, եղբարք իմ և որդիք, զորս 'ի Քս աւետարանաւն ծնայ։ Զի որք յարգեն զանձինս իւրեանց 'ի գործս բարութեան և յուսումն ճշմարտութեն, նոքեանք իսկ պատրաստին 'ի մնասակարացն, և պէսպէս հնարիւք յառնել զբարիսն խորհին։ Որպէս զի օրինակ ճշմարտութեն եղիցին յառնել և յուսուցանել միշտ, և անխիղճ և անպատճառ իցեն առ հեռաւորս և մերձաւորս ըստ բանին Տն. «Լուսաւոր եղիցի, ասէ, լոյս ձեր արդարութեն առաջի մարդկան. որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւորեսցեն զՀայրն ձեր երկնաւոր»։ Եւ դարձեալ երանէ զծառայսն, յորոց անունն օրհնի և փառաւորի. և վայ և եղուկ զայնոսիկ վարկանի, յորոց անուն Տն հայհոյեսցի։

Զի որք լինին քարոզք ճշմարտութեն, ճշմարտութիւն ինքնին յարգէ զնոսա անմոլար գիտութեն։ Եւ Տծ փառաւորէ զնոսա, յորժամ տեսանի նոցա բարեպաշտութեն ջանքն. զի զոր նոքայն տնկեն և սընուցանեն, Տծ աճեցուցանէ և հաստատէ աւետեօք կենացն 'ի փառս և 'ի պարծանս նոցա 'ի տիեզերական ատենին յարութեն որ 'ի մեռելոց։ Եւ կարասցեն ասել. ահա մեք և մանկունք մեր ճշմարտեալ զոր ետուր մեզ, Տծ։ Եւ պսակեալ առաքինութեքն առնուն զգրաւական խոստացեալ աւետեացն Քի։ «Զի որ արասցէն, ասէ, և ուսուսցէ, նա մեծ կոչեսցի յարքայութեն երկնից»։ Զի «Սկսաւ, ասէ, Յս առնել և ուսուցանել մինչև յօրն՝ յորում վերացաւ յերկինս»։

Իսկ որում հաւատացաւ վերակացութի̃ ժողովըրդոց, և հեղգացի 'ի նոցա խնամս 'ի հոգևոր ուսուցմն և 'ի խրատ, և ստունգանիցէ և կամ ոչ տայցէ զմարմնաւոր պէտս կարօտելոց, այլ ուտէ և ըմպէ անզգայաբար, յանկարծակի գայ 'ի վերայ նորա մահ՝ յորում աւուր ոչ ունի ակն. և հատանող բանն ա̃յ սուր՝ ընդ մէջ կտրեսցէ զնա, յինքն առեալ զշնորհսն՝ որ յա̃յ է, և զվատթարն ընդ անհաւատսն դիցէ 'ի խաւարն արտաքին և 'ի հուր, ուր լալ աչաց է և կրճել ատամանց: «Ջի հաւատք 'ի լսելոյ են, ասէ Առաքեալ, և լուր 'ի բանէն Քի̃. զի զիարդ հաւատան զոր ոչն ուսան, և կամ զիարդ աղաչեսցեն զոր ոչ գիտենն»:

Այլ դարձեալ առ մարգարէն Եզեկիէլ ասէ օրինակաւ առ ամենայն վերակացուս. ասէ. «Դէտ կացուցի զքեզ. զգուշասջիր անձինդ և ժողովրդեանդ, և ասասցես ցանօրէնն՝ եթէ մահու մեռցիս: Եթէ ոչ զղջասցի և դարձցի խոստովանութ̃բ յապաշխարութի̃, մեռցի զմեղացն զմահ. և դու ապրեսցիս, զի զգուշացուցեր յառաջագոյն: Ապա եթէ զղջասցի և դարձցի խոստովանութեամբ յապաշխարութի̃, կելով կեցցէ զարդար կեանսն և մի մեռցի զմեղացն զմահ: Ապա եթէ ոչ զգուշացուցեր նմա, 'ի մեղս իւր մեռցի 'ի պատուհաս, և զարիւն նորա 'ի ձեռաց քոց խնդրեցից», ասէ զայս ամենեցունց տ̃րն:

Այլ Դանիէլ բանիւք և արդեամբք եցոյց զիրաւացի դատաստանն առ ծերսն՝ որք էին վերակացուք Իսրայէլի՝ զպատիժս պատուհասիցն: Որ և 'ի գլխն յառիւծուցն ապրեցաւ՝ մատնելով ոսոխացն 'ի մահ, որ անդէն իսկ 'ինոսին դառնայր մահն յառիւծուցն: Եւ այնպէս երևելի եղև ճշմարտութի̃ արդարոյն և ամբարտաւանութի̃ զրպարտող չարեացն: Եւ այսպէս փառաւորէ ա̃ծ զփառաւորիչս իւր և զճշմարիտ վերակացուս: Որ և զերիս մանկունսն արկին 'ի հնոցն առ 'ի յայրել վասն առ 'ի յա̃ծ ղհաւատոյն ամբողջ պահողաց. զի հրաման, ասէ, թագաւորին սաստկանայր, և հնոցն բորբոքէր առաւել, և հուրն ոչ կարէր մերձենալ առ սուրբսն որք օրհնէին զտ̃ր ա̃ծ: Այլ զչարսն զորս գտանէր, այրէր հուրն. զի

այնու ծանուցեալ եղև արարիչն արարածոց. և Թագաւորն խոստովան լինէր նմա զմեղսն ։

Եւ զԵրեմիաս արկին 'ի գուբն 'ի մահ յաղագս յանդիմանելոյ զանիրաւսն և 'ի դարձ ածելոյ, զի ապրեսցին 'ի բարկութենէն որ գալոցն էր 'ի վերայ ժողովրդեանն ։ Որ և զգրեալ զխրատսն և զմարգարէութիւնն այրեցին, և ըստ արժանեացն ընկալան ըզհատուցումն մեղաց իւրեանց, և մատնեցան 'ի սով և 'ի սուր և 'ի գերութի ։ Եւ մարգարէն փառաւորեալ պատուեցաւ 'ի թագաւորէն և 'ի մեծամեծացն, և վերստին նորոգեաց գրով զմարգարէութիւն և զուղիղ խրատսն ։ Եւ զի ասաց, « Անիծեալ ամենայն որ գործէ զգործ տն ծուլութբ ։ »

Եւ տրն որ յաւետարանսն առ Պետրոս ասաց. դու ես վէմ, և 'ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ. այսինքն զհաւատացեալ ժողովուրդն նմա. և դրունք դժոխոց զնոսա մի՛ յաղթահարեսցեն, զարձակեալսն յերկրէ սուրբս և արդարս ճշմարիտ հաւատով յերկինս. և զոր կապիցես յերկրի զանսուրբս և զանիրաւս և զայլահաւատս, եղիցին կապեալ 'ի յերկինս 'ի պատիժս սպառնալեացն ։ Առ Պետրոս բանս 'ի տնէ առ ամենայն վերակացուս սուրբս ասացաւ, որք զճշմարտութիւն իրաւ ունին ։

Այսպիսի ընտրութիւնք են 'ի մէջ լաւաց և անիրաւաց, որք իւրեանց սրբութբն և առաքինասէր վարուք եղեն արբանեակք և քարոզք բանին ճշմարտութեանն 'ի զգուշութի անձանց և ժողովրդոց, արհամարհողաց և անհնազանդից, անսրբոց և պղծոց և որ այլ ևս դժնդակութեան վարք իցեն, յամի խելամտեալք ճանաչելով զերկաքանչիւրոցն զշարժմունս, և ընդ սխալեալսն մարտիցէ զինուք ճշմարտութեն ողոքանօք կամ սաստիւք. որով կարասցէ շահել զմեղապարտսն ։ Եւ զհեծանոցն 'ի ձեռն ունել. զի հողմոյ Հոգւոյն սրբոյ շնչելով ուղղեսցէ զցորեանն յշտեմարանս սրբոց, և զյարդն պատրաստիցէ 'ի նիւթ հրոյ գեհենին, որպէս ասացաւ. զի ընտրութի է 'ի մէջ բարւոյ և չարի ։

Իսկ որ 'ի ճշմարիտ վերակացութէն օտար են, բարկութիւն նմա 'ի վերայ նոցա պատրաստեալ կայ 'ի տնէ

ըստ բանի Առաքելոյն. «Որք զճշմարտութիւն անիրաւութեամբ ունին, և ոչ ըստ աւետարանին Քսի»։ Զի արժան է առաջնորդաց վերագոյն ըստ արդարութեան օրինացն եղեալ յամենայն 'ի հաճոյս այ, և զժողովուրդն զգուշացուցանել ճշմարիտ վարդապետութեամբ վասն իւրաքանչիւրոց փրկութեանց. զի մի սպառնացեալ պատուհասն 'ի վերայ հասանիցէ 'ի ձեռն հրեշտակի չարի։ Որպէս մարգարէին ցուցաւ սատակել զանիրաւսն և ոչ ումեք ողորմել, ծերոյն և տղայոյն, կուսին և երիտասարդին, և քահանայից և ժողովրդոց։

Բայց ասէ, ուր հեծեն և յոգւոց հանեն և ողբան զայլոց անիրաւութիւս, խնայել հրաման առնու նշանաւն որ 'ի ճակատն առեալ 'ի տնէ, զի ապրեսցին 'ի սատակմանէ անտի։ Եւ սկիզբն սատակմանն 'ի քահանայից անտի առնու, յորոց վերակացութիւն ժողովրդեանն է յայ. որ զշահս մարմնոցն առնուին, և հոգւոր շահիցն անփոյթ առնէին. զի այ դատաստանքն ճշմարիտ են. զի «Ամենայն դպիր աշակերտեալ արքայութեան այ, ասէ տրն, նման է առն տանուտեառն՝ որ հանցէ 'ի գանձէ իւրմէ զնոր և զհին»։

Տանուտէր անուանեաց զառաջնորդս եկեղեցւոյ՝ զաշակերտեալս ճշմարտութեան աւանդիցն, և գանձք զիմաստս սրտին, որ 'ի հնոյ և 'ի նորոյ ունի զստոյգ գիտութիւնն, և վայելեցուցանէ զմերձաւորս և ըզհեռաւորս բարի խորհրդովք և բարի գործովք և անարատ սրբութեամբ։ Եւ զչար գործոցն զմթերս արտաքս պեղել, մինչ ոչ մնայցեն նշխարք չար գանձուցն 'ի բարի ուսմանցն, ընտրելով զլաւն 'ի վատթարացն։

Ինքեանք, ասէ, օրինակ լիցին կացիւք գնացիւք, այ առաքինութեան հանդիսիւք. զի աշակերտեալքն յորդորեսցին 'ի ճշմարիտ վարս, որ փառս է վարդապետաց, գնալ 'ի ճանապարհս արդարոց, և խորհել 'ի պատուիրանս տեառն, և առաջնորդել լուսաւոր վարդապետութեամբ 'ի սրբութեան վարս և յարդարութիւնս այ։ Զի զնմին ժառանգորդս արասցեն արքայութեան այ, գործակից լինել կենարար աւետարանական խրատուն, և մի իւիք զանց առնել 'ի ճշմարիտ աւանդիցն։

«Զի եթէ միով իւիք ինչ, ասէ, գթիցես, եղեր ա՟մ օրինացն պարտական»։ Զի ճշմարտեալք հաւատով և սրբեալք 'ի խղճէ չարեաց, միշտ մերձաւորք լիցին մարմնոյ և արեանն տեառն, 'ի ներքին մարդն բնակել Քրի՟, որ լուսաւորէ զսուրբս անարատ և ամբիծ երախտեօք սուրբ սիրոյն, հոգևոր և մտաւոր դարմանօք յամենասուրբ Երրորդութենէն միշտ։

«Իսկ յորժամ Ք՟ս յայտնեսցի կեանքն մեր, ասէ Առաքեալ, յայնժամ և դուք ընդ նմա յայտնեսջիք փառօք»։ Որպէս զի եղիցի մեզ ամենեցուն որ զգեցաք զՔ՟ս, ճշմարտեալ հաւատով և առաքինասէր վարուք հաճոյացեալք մերձենալ 'ի լոյսն անմատոյց, և պայծառանալ 'ի փառացն Քրի՟ յուսոյն մերում 'ի տիեզերական ատենին յարութեան որ 'ի մեռելոց։ Եւ փառաւորեսցուք զամենազօր տէրութիւն միշտ ընդ հրեշտակս յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն.

ԳՈՎՈՒԹԻՒՆՔ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԵՐԱԽՏԵԱՑՆ ՀԱՆԴԻՍԻՒՔ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑ ՔԱՋԱՑ ԱՌԱՔԻՆԵԱՑ

ԺԲ

ԱՆԲԱՒ են խնամք բարերարին և անզեղջ պարգևք կենարարին, որ հաստատեաց զզօրս երկնից 'ի փառս անուան իւրոյ սրբոյ, և զմարդիկ յանարգութենէ նմանապէս 'ի գովեստ փառաց շնորհաց իւրոց. ետ իշխանութիւն 'ի վերայ ամենայն երևելի արարածոց, և խոստացեալ զանպատում երանութիւնսն։ Զի անձնիշխան կամս ստացան 'ի տեառնէ երկնաւոր զօրքն և երկրաւոր որդիք մարդկան. զի հաղորդ լիցին բարերար կամաց արարչին, խորհել միշտ զբարին և առնել 'ի կամարար մտաց ըստ կամացն Աստուծոյ, զի շահեսցին զօգտակարն անձանց։

Եւ ետ դաստիարակս երկուս, զաւետիսն և զըսպառնալիսն։ Եւ վարդապետս յօրինեաց զհոգևոր օրէնսն խրատուն կենաց, որ յիւրմէ կանուխ գիտութենէն ծածկեալ անձնիշխան կամացն բոյսք։ Այլ զի որ 'ի լաւագոյնսն հնազանդեցաւ մտերիմ հաւանութեամբք տեառն, փառօք պսակեսցի։ Իսկ արհամարհողն և անհնազանդն և ապստամբեալն 'ի ճշմարտութենէ աւանդիցն՝ պարտաւորեալ պատուհասեսցի։ Եւ արարչին բարերար կամք ոչ եթէ հակառակ ինչ էր իւր կանուխ գիտութենէն, այլ հաւան ըստ նախախնամական սիրոյն իւրոյ առ 'ի հաստատուն կալ 'ի բարիսն։ Եւ զպատիւ խոստացեալ աւետեացն արդարոցն յուշ առնէ միշտ. այլ և զպատիժս արհամարհողացն և անհնազանդիցն 'ի հոգևոր օրինացն։ Զի զամենեսեան զգուշացուսցէ 'ի հնազանդութիւն պատուիրանին, զի մի զրկեսցին 'ի վարձուցն հատուցման։ Այլ յորդորէ յօգտակարսն, սակայն ոչ բռնանայ զանձնիշխան կամս, թէպէտ և յառաջագէտ է։

Որպէս առ մանկունսն Իսահակայ, մինչդեռ յորովայնի մօրն էին, ընտրութիւս առնէ. զՅակոբ սիրէ՝ որ բարի բացայայտի, և զԵսաւ ատեայ՝ որ չար երևիւր:

Եթէ այդպէս է, զիա՛րդ չարն, ասեն, յառաջադայի, և ոչ բարին միշտ յառաջագայի: Եթէ այդպէս էր, բառնայր պատիւ անձնիշխան կամացն, և կորնչէր ընտրութիւնք արդարոցն, և զրկեալ լինէին քաջքն յաղագս հանդիսի պսակացն և փառօքն:

Զի արքայութիւն երկնից, ասէ տէրն, աւար է, և բռունք յափշտակեն զնա: Զի առաքինասէրք վարուք և մեռեալք մեղացն փոխին որպէս 'ի մեռելոց 'ի կենդանիս՝ 'ի սրբութիւն և յարդարութիւն ըստ ճշմարտութեան աւետարանին: Զի մեղք՝ նոցա ոչ տիրեն. զի ոչ են ընդ օրինօք, այլ ընդ շնորհօք: Զի այլ պարգևք 'ի տեառնէ է որ ընդ շնորհօք են, և այլ պատիւ և փառք որ առաքինութեամբ և քաջութեամբ են շահեալք. և այլ է որ 'ի գիւտից վայելէ՝ 'ի խոնարհութեան պատկառանաց զգաստացեալ, և այլ է որ 'ի հանդէս առաքինութեան մրցին ըստ հարկեաց սխալանաց անձանց: Զի զամենայն բարութիւս զերկնաւորսն և զերկրաւորս որ փառօքն և պարծանօքն է՝ վայելեսցեն 'ի բարի տուողէն:

Սոյնպէս է իմանալ վասն հրեշտակաց և դիւաց, արդարոց և մեղաւորաց. զի նախ ընտրութիւն լինի 'ի մէջ քաջացն և վատացն, և ապա ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեան զհատուցումն առնէ ըստ արդար դատաւորութեան: Զի քաջացն որպէս պարտս տայ զպատիւն, և վատացն որպէս ողորմութիւն՝ որպէս շնորհս և պարգևս ինչ: Զի զօրէնսն իբրև զսովս եդ 'ի փորձ, և նովաւ առնէ զընտրութիւն 'ի վեր և 'ի խոնարհ, և ըստ արժանեաց տայ զպատիժս և զպատիւ արդարոց և մեղաւորաց: Զի հոգևոր օրէնքն կենդանարար են. զարդարասէրսն առաւելուն 'ի բարի գործս, և զպղերգսն զարթուցանեն յառաքինութիւն սպառնալեօք պատուհասիցն, և փառացն ցանկացող առնէ: Ուստի հանդէսք լաւութեան կենացն նորոգին, և պսակեալ քաջութեամբ ըստ յաջողելոյն ա̃յ յաւետիս արդարոցն մտանիցեն:

Արդարքն են որ զարժանն և զիրաւն առնեն, և ժառանգաւոր լինին վերին կոչմանն՝ որ 'ի կեանսն տանի. զի ըստ միոյ միոյ առաքինութե՟ և պսակքն փառաց և գովութե՟ յօրինին 'ի տեառնէ: Զի բազմապատիկ են տանջանք Ճգնաւորացն, որ զբազմաշահ օգուտսն ժողովեն 'ի խրատուէ կենարար օրինացն Քնի. զի ա՟մ Ճշմարտութ՟ք եղիցին որդիք լուսոյ Հօրն երկնաւորի, և ժառանգակից Քնի: Որ իւր մտերիմ վաստակօքն էառ զմեծութիւն անբաւ բարութեանցն, և պատուոյն և փառացն և արքայութեն երկնից ժառանգաւոր: Զի եկամուտ եղև անհնազանդութի, 'ի կամաց և ոչ 'ի հարկէ, հանդերձ ա՟մ դժնդակութ՟բք. և փշալից արար զա՟մ անդս մտաց և անդամոցն՝ զմտաւորս և զբանաւորս բուսովք չարութեն և մնոտի խաբէութ՟ բանսարկուին: Վասն այնորիկ 'ի մշակութե կացոյց զորդիսն ստուգութե. զի բազում Ճգնաւորական հանդիսիւք քաղեցեն զորոմն չարութեն 'ի մտաց և 'ի մարմնոյ զբոյսս վնասակարս, զխաբէութի, զստութի, զհպարտութի, զագահութի և զա՟մ չար ցանկութիւնս հանդերձ ա՟մ վնասակարօք երևելեօք և աներևութիւք առ չարն հակամիտութի:

Այլ մարտ պատերազմի քաջացն ոչ միադիմի, այլ բազմադիմի է: Նախ զի մի հաղորդեսցի բանից խաբէիցն՝ օղոքանաց և պատրանաց, որ զմիտս և զանդամս շարժէ 'ի վնասակար և յաղտեղի ցանկութիս: Երկրորդ զի մի անկցի 'ի բուռն ամբարտաւանութե, հպարտութե և սնափառութե. որ փակէ զմարմին և զհոգին ներքոյ կորստեան անհնարին չարեօք: Երրորդ զխաբէութեանն և զստութեն և զայլանդակութե շարժմունս շիջուցանիցէ. ընդ նմին և զբարկութի և զանզգամութի և զստահակութի սանձեսցէ խոնարհ սրտիւ: Չորրորդ որ զտեսիլ շռայլութեան և որկորրստութե զհետ շրջի շեղջակուտեալս ցանկութե գիջութե, ա՟ծային ցանկութ՟բն և պարկեշտութ՟ք ազատանայ. ընդ նմին և զա՟մ ցոփութիս և զգոռոզութիս յանձանց թօթափել, և զամենայն անօգուտս որ ալէկոծեն զմիտս և զզգայութիս՝ յանձանց 'ի բաց ընկենուլ բարի յուսոյն: Հինգերորդ որ ոչ վրիպէ և ոչ

մոլորի և ոչ գայթակղի յերախտաւոր բարերար տես-
չութենէն. որ հեռացուցանէ յերանութենէն, և 'ի մթա-
գին ափշութի ընկենու, ստերիւրեալ 'ի ճանապար-
հացն արդարութեան որ տանի յօթևանս հանգստեան։
Վեցերորդն երդմնահարութե և յափշտակութե և
զրկանաց. որ արկանէ յամօթ և 'ի տոյժս և 'ի տու-
գանս ապառնալեօք. և առանց պատասխանւոյ է դատն
եթէ ոչ զգաստասցի 'ի սոցանէ։ Եօթներորդ որ ըղ-
սրտմտութի բարկութբ շարժէ և խռովեալ պղտորէ
զմերձաւորս, որ 'ի փորձանս խորհրդոց և բանից և
գործոց. եթէ ոչ յաղթահարեսցի հեզութբն, ար-
կանէ 'ի պատիժս յաւիտենից պատժոցն։ Ութերորդ
ոխութի և նախանձ և ատելութի. որ թէ ոչ ազա-
տեսցի յայտոցիկ չարեաց, մահ անձին և այլոց ստա-
նայ. զի քինայ և զչարի 'ի խորհուրդս ղեղաւորս, և
զնոյնս դառնութեան հեղու զորս[1] ատեն։ Իններորդ
որ զանհաւանութե և զծուլութե արմատս խլէ, որ
մթերք են ամ չարեաց և պատճառք անզեղջ կորըս-
տեան և դրունք մահու հոգւոյ և մարմնոյ։ Տասնե-
րորդ որ անխտիր է յամբարշտութիւն և 'ի գարշելի
ախտս և յամ անօրէնութիւնս. որ եթէ ոչ զգաս-
տասցի յահ և յերկիւղ տեառն զղջմամբ, կորիցէ
զյաւիտենական զկորուստն։

Այս են բոյսք չարութե, զոր ժիր մշակքն քաղա-
հան առնեն, և զբարի բոյսսն մնուցանեն ոռոգմամբ
շնորհալից արտասուօք և առաքինասէր վարուք։ Եւ
յայսոսիկ է մարտն և յաղթութի քաջացն և առա-
քինեացն, որ վկայք են ճշմարտութեն, և կենդանի
մարտիրոսք սիրեցեալք 'ի տեառնէ։ Զի սպանին ըղ-
թշնամիս արդարութե, և զնորոգումն կենացն՝ որ 'ի
Քս եղեն՝ կեցին, և յոյս նոցա հաստատեալ կայ ընդ
Քսի։ Ճշմարտեալ հաւատովք և հանդիսիւք առա-
քինութբն 'ի լաւագոյնսն միշտ կալ զօրութբ Հօրն
ամենակալի և օգնութբ Որդւոյն բարերարի և շնոր-
հօք ամենասուրբ Հոգւոյն, միոյ ածութեն որ ապա-
ւէն է յուսացելոց իւրոց։

Առաջին և նախ քան զամենեսին ճշմարիտ հաւա-

1 Միւսն զոր տոփէն։

տոյն հաստատութի՟՝ որ 'ի Հայր և յՈրդի և 'ի Հոգին սուրբ՝ սիրով և յուսով։ Զի այսու վկայեցան առաջին սուրբքն. իմացան և ծանեան զած 'ի նմանէ յօրինուածս ամ՟ արարածոց, և զնախախնամութի՟ սուրբ սիրոյն և զվստահութիւն յուսոյն որ առ ած, որ ոչ երևի։

Երկրորդ լինել ճշմարիտ բանին քարոզութի՟ առ գիւտս կորուսելոցն և առ պահպանութի՟ գտելոցն։ Որով կարգին ընդ սուրբ հրեշտակս՝ որ առաքին 'ի սպասաւորութի՟ որ ժառանգելոց են զփրկութի՟ և զերանութի՟ 'ի յոյս կենացն յաւիտենից։

Երրորդ որ յստակ խորհրդովք աղբիւրանան 'ի բարեգործութիւն՝ յորդորումն առ երախտիս ամ՟ հեռաւորաց և մերձաւորաց. ոռոգել զանդս մտաց և մարմնոյ հոգևոր շահիւք և մարմնաւոր պիտոյիւք. և այնպէս բազմացուցանել զպտուղս արդարութե՟ արմտեացն 'ի վայելումն անմահ կենացն։

Չորրորդ որ զհաւանութե՟ և զհնազանդութե՟ և զմիաբանութեան զհանգամանս ունի յօդիւ Հոգւոյն սրբոյ, 'ի միասին ժողովելով 'ի խաղաղութի՟ և 'ի փառաբանութիւն այ, և զմիմեանս օգտեցուցանել աննախանձ օգնականութեամբ, և յերանելի կեանսն յուղարկել։

Հինգերորդ որ անարատ և ամբիծ յորդեանդ հոգևոր սիրովն խնամէ զամենեսեան ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից. ձեռնտու լինել զրկելոց և վշտացելոց, և եթէ այլ ինչ աղէտք իցեն որ պէտս ունիցին օգնականութե՟ հոգւոյ և կամ մարմնոյ. և այսպիսի երախտեօք մտեալ 'ի ժառանգութի՟ կենացն փառ՟։

Վեցերորդ որ լինին մատակարարք ճշմարտութե՟ աւանդիցն՝ որ հաւատացաւ նոցա յայ՝ հոգեկանաց և մարմնականաց. տալ 'ի ժամու զհոգևորական զօգուտըս և զմարմնական զպէտս, և առնուլ զառ հաւատչեայ երանութեանցն զպարգևս յարքայութեանն աւգարոց։

Եօթներորդ սրբութի՟ և զգուշութի՟ և պահպանութի՟ ամ՟ առաքինութեցն. արթուն և զուարթուն կալ յամ՟ գաղտածիգ նետս չարին, որով սպան զանմեղս 'ի մեղս։ Զի յամենայնի ամրացեալք և յաղ֊

թեալք նորա խորամանկութեան՝ առցուք զպսակն անեղծութեան ։

Ութերորդ լինել խոնարհ սրտիւ և հեզ բարուք և խաղաղարար առ ամենեսին՝ առ հեռաւորս և մերձաւորս, նմանել Քրիստոսի հեզոյն և խոնարհին և խաղաղարարին. զի հայեցեալք յառաջնորդն հաւատոց՝ զհետ երթիցուք, և գտցուք զանձի զհանգիստ 'ի խոնարհ և 'ի հեզ և 'ի խաղաղարար սիրոյն ։

Իններորդ որ պարկեշտութեամբ և համեստութեամբ բարեմտեալ ըստ ամենայնի առաջնորդական խրատուն փրկութեան և կենդանարար, հասանել 'ի դուռն կենաց և մտանել 'ի յարկսն յաւիտենից 'ի հանգիստն՝ որ պատրաստեալ է 'ի փրկչէն մերմէ ըստ իւրաքանչիւր վարուց ։

Տասներորդ Քրիստոսի փրկական պատարագին լինել խորհրդածու և խորհրդակից ըստ արժանաւորութեան մաքրման հաղորդելով. աղօթանուէր պաղատանօք և շնորհալից արտասուօք և ջերմեռանդ հոգւով եռացմամբ սուրբ սիրոյն առլցեալ 'ի Քրիստոս, ընդ երկնայինսն մերձենալ առ Աստուած և անտի լուսաւորել զհոգի և զմարմին, և բուռն հարկանել զկենացն յաւիտենից ։ Եւ զերկնայինսն միշտ խոկասցի, և զերկրաւորս արհամարհեսցէ, խորհրդակից և գործակից ունելով միշտ զամենազօր տէրութիւն. և մտերիմ կամօք զանձն անշարժ ունել 'ի ճշմարիտ վարս և յուղիղ հաւատս. երախտաւոր սուրբ սիրովն յառաջանալ 'ի բարիսն, և զայլս յորդորել 'ի խոստացեալ բարիսն և 'ի կեանսն ։

Այս են քաջացն և առաքինեացն հանդէսք, որ 'ի վերին կայանսն տանի. և լսեն յամենեցունց տեառնէն, ով ծառայք բարեգործք և հաւատարիմք, որով 'ի սակաւուդ հաւատարիմ եղեայք յերկրի աստ, 'ի վերայ բազմաց կացուցից զձեզ 'ի մշտնջենաւոր կեանսն. եկայք մտէք յուրախութիւն տեառն ձերոյ յանվախճան երանութիւնն՝ որ պատրաստեցաւ ձեզ ։

Այսպիսի խրատու լինել աշակերտ և խորհրդակից, և մերկանալ զզգօսանս աշխարհիս և զհոգս մնոտիս, և զգենուլ զհոգևոր ազատութեան լուսաւոր ըզգեստն՝ որ յառաքինութենէ կազմի անհամեմատ լուսովն ։ Եւ հանապազօր քննող լինել խորհրդոց և բա-

նից և գործոց. եթէ ստունգանեալ իցէ, ուղղեսցի լաւագոյն խրատու ա̃ծային գրոց 'ի ձեռն զղջման. «Զի զոր ինչ ասէք 'ի սիրտս ձեր, յանկողինս ձեր զղջացարուք. և մատուցէք պատարագս արդարութե̃ և յուսացարուք 'ի տէր» որ արդարացուցանէ։ Զի փառաւորք են 'ի վարդապետաց որք առնեն զայս և ուսուցանեն 'ի նոյն ինքն 'ի Հայր և յՈրդի և 'ի Հոգին սուրբ. որում փառք այժմ և յաւիտեանս. ամէն։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

ՅՈՐԴՈՐՈՒՄՆ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵԱԼ

ԺԹ

Մեծ են յարգանք հրամանաց տեառն և անբաւ շնորհք բարերարին ա՟յ. զի զորս յառաջն ճանաչէր, զնոսին և կոչեաց 'ի յոյս կենացն անվախճանից, և արդարացոյց և փառաւորս արար։ Որ հաւատով և երկիւղիւ պահեցին զպատուիրանս նորա, և հնազանդեցան ընդ ամենախնամ սուրբ սիրոյ նորա, և ընկալան զբանն կենաց յանձինս իւրեանց, և եղեն պտղաբերք և աճեցուցիչք առաքինութ՟ե վաստակովքն, որոց վարձքն կան և մնան 'ի հանդերձեալ կեանսն։ Իսկ ծուլիցն և անհնազանդիցն որք արհամարհեցին ըզբանն ճշմարտութ՟ե, և խափանեցին զպտուղս արդարութեան, և ընկալեալ զչարաչար սերմանս 'ի թշնամւոյն՝ և եղեն մեղաւորք ճշմարտութ՟են աւանդից և խնամակալ սիրոյն՝ մոլորեալք յուղիղ ճանապարհացն, որոց կատարածն 'ի կորստեան վիհս ընկենու։

Սակայն բարերարին ա՟յ բարերար խնամքն ոչ անտես առնէ որք դառնան առ նա. քանզի զգլուխս ողորմութ՟ե շնորհացն, և ընդունի գթութեամբ երախտաւոր սուրբ սիրոյն, և յանձանձէ զապաւինեալսն 'ի նորա գթութիւն։ Եւ 'ի ձեռն ճշմարիտ խոստովանութեան, և խոնարհեալ և բեկեալ սրտին 'ի զղջումն սգաւորի՝ գթայ 'ի նա և ողորմի և այցելու լինի փրկիչն։ Զի զծածկեալ մաղձն դառնութ՟ե 'ի բաց փոխեաց. և եցոյց՝ եթէ զմեղս ատեցի և անարգեցի, և զօրէնս քո սիրեցի՝ զառողջութ՟ե և զսրբութ՟ե և զարդարութ՟ե։ Եւ ըստ ունակութ՟ե ցաւոցն 'ի մարդասէր բժշկէն զառողջութ՟ե դեղս ընկալցի՝ զարդարութեանն վարս, որ ընդդէմ մեղացն և դժնդակ ցաւոցն զոր

ունէր. զի այլ մի ևս անկանիցի 'ի նոյն, և այլ ոչ ևս գտցէ զմարդասէր բժիշկն։

Ո ի կոչէ բանն տն զծանրաբեռնեալսն խոստովանութբ յապաշխարութիւն. զխաւարեալսն մեղօք 'ի լոյս արդարութե. զմոլորեալսն 'ի գիտութի ճշմարտութե, և զվիրաւորեալսն 'ի ճանապարհացն արդարութեան ածել յուղղութի. և զմահաբեր վէրս 'ի կեանս վերստին նորոգել խոստովանութբ, լուծանել զամենայն խարդախութիս սատանայի։ Զի զամենայն մարդ կամի զի կեցցեն, ասէ Առաքեալ, և 'ի գիտութի ճշմարտութե հասանել ամենագիւտ սիրոյն տեսչութեքն։

Ո ի խոստովանութիւն, ասէ մարգարէն, մեծվայելչութի է առաջի տյ և քահանայից նորա. զի «Ասացից եթէ պատմեցից յինէն զմեղս իմ, և դու թողցես զամենայն ամբարշտութիս մեղաց իմոց»։ Զի ըզվէրսն բանայ և զցաւսն յայտնէ, և զդեղ բժշկութեն 'ի վերայ ածէ զղջմամբ զապաշխարութիւն եռանդմամբ հոգւոյն 'ի հանապազորդ արտասուալից աղօթս անդադար 'ի տուէ և 'ի գիշերի. և ողորմ կերպարանս ստանալ ճնշելով զմարմինն պահովք, զի զած խոնարհեցուսցէ 'ի գութ բազմախնամ շնորհօք առ 'ի թողութի մեղաց։ Զի ապաշխարութի ոչ միով իւիք կարգի, այլ բազում իրօք լինի. և 'ի միհասակ արդարութե կանգնի անկեալն և աւարեալն։

Ո ի նախ առաջին զղջանալ և խոստովան լինել յանցանս, և արտասուաց ընդունարան առնել զանձն յապաշխարութե ժամանակս անդադար աղօթիւք և տքնութբ և միշտ պահովք, և մեծաւ ապաշաւանօք սգալ զյանցանս գործեցեալս հանապազ։ Երկրորդ զի ատեսցէ զմեղս և զգործակիցսն մեղաց ըստ ամենայն վնասուցն. և կշտամբել զմիտս և զզգայութիս որք 'ի չարն հակամիտեցին, և ոչ պահեցին զհոգևոր օրէնսն՝ որ նոցա աւանդեցաւ յարարչէն։ Երրորդ սիրել զարդարս և զառաքինիս, և գործակից իւր արասցէ զնոսա աղօթիւք առ ած, և յամենայն գործս բարութե յորդորիչս 'ի ճշմարտութե աւանդս կարգաց։ Չորրորդ զի 'ի յանցաւորաց անտի խորշեսցէ մտօք և բանիւ և ամօթով և տեսութբ պատ-

կառ. լաւ համարել զնեղութին կրել ընդ արդարս, քան զհանգիստն ընդ անիրաւս։ Հինգերորդ յաւէ և յերկիւղ ած կրթել, և չթողուլ 'ի մտաց զօր վախճանին, այլ և զպատիժս մեղաւորաց. և մեռուցանել զանդամսն կարեօքն և ցանկութիւքն։ Վեցերորդ 'ի տուէ և 'ի գիշերի հսկել վասն փրկութե անձին եթէ որպէս կարասցէ լուծանել զմեղս, և ապրել 'ի բարկութենէն որ գալոցն է 'ի վերայ անապաշխարիցն։ Եօթներորդ զի մի՛ մոռասցի զբեկումն անձին իւրոյ և պղերգասցի 'ի բարեպաշտութե ճգանցն և դարձցի 'ի նոյն վնաս, և վերստին ոչ կարասցէ բժշկել։ Ութերորդ զի առողջացեալ զգաստացեալ սրբեալ, իմասցի զներքին մարդն և զարտաքին և զդիշատակս խոստացեալ աւետեացն ստոյգ ապաշխարողացն։ Իններորդ զամենայն հրամայեալսն արարեալ ըստ հոգևոր օրինացն և աւետարանին Քի, և ակն ունել վերստին նորոգման 'ի ձեռն քաւութե պատարագին։ Տասներորդ առաւելեալ յամենայն բարեգործութիս երևելեօք և աներևութիւք, և զսպիս մեղացն ջնջել զհոգւոյ և զմարմնոյ, և յաղթող երևել 'ի հանդիսի ապաշխարութեն՝ կարասցէ համարձակել 'ի մեղսաքաւիչ խորհուրդն կենդանարար, և լինել հաղորդակից և մարմնակից և կցորդս անճառելեացն։ Եւ յայսմ հետէ զվերինն խորհել, ուր Քս նստի և սուրբք ընդ նմա առհաւատչեայ երանութեն։

Այլ ստոյգ խոստովանողք և ապաշխարողք ազատեալք փրկաւէտ մարմնով և արեամբն Քի. զի նա է լոյս մեր և առիթ քաւութեան, և նովաւ լինի ազատութիւն և մուտ յուրախութիւն և 'ի ժառանգութիւն արդարոցն երախտեօք Քրիստոսի սուրբ սիրոյն, որ արդարացուցանէ զմեղաւորս՝ որ ապաշխարեսցեն։ Զի որպէս սուր որ հատանէ զմարմինն և վտանգէ զանձն, և կարօտանայ բժշկի որ զիջուցանէ զվտանգսն դեղովք ամամբք յառողջութիւն, այսպէս դեղովք ապաշխարութե զհարուածս ցանկութե և զաղտեղի յիշատակս ջերմեռանդ արտասուօք լուանալ զվէրսն և բժշկել անարատ սրբութբ։ Զի արտասուաց դրունք են վիշտք նեղութեց և ախ-

տից ինչ ցաւք, վնասուց կսկիծք, հոգւոց տագնապք, վրէպք օգտից, պատահարք թշուառութեց, վտանգք 'ի բռնաւորաց, տնանկութի յանկարծահաս, կորուստ սիրելեաց, ցաւք պէսպէս դժնդակաց անըմբերելի, և որ այլ ինչ սոցին նմանեալ։ Իսկ հոգւոյն չարժմունք յայսոյն չարութէ յափշտակեալ յանխտիր ցանկութիս՝ վշտացուցանէ զմիտս 'ի դժնդակ խորհուրդս ապախտաւորս, որ ոչ ունի զկայանս արդարութե։

Վասն այսորիկ պիտոյ է պաղատանս արտասուալից առ փրկիչն, զի զերծուսցէ յայնքան վնասուց։ Եւ իմանալեօք ընդ վրէժխնդրութի նոցա նայել, և 'ի վայր կործանել զինուք առաքինութե զնոսա, և զօրավիգ ունել զապաւէն կենացն մերոց զՔն Յս. և աստէն զայցելութիւն առնուլ բարեացն ցանկութիք, գութ առ ընտանիս հաւատոց, անձուկ հեռաւորաց սիրողաց այ, ծարաւ մտերմութե գիւտից հոգևորաց, փափաքումն առ սուրբս, քարոզ խաղաղութե, խոկումն խոնարհութե, քաղցրալից բարբառք խրատուց՝ որ զկարծրացեալ միտս շարժէ 'ի յորդորումն առաքինութե։ Զամենեսեան օգտեցուցանել առ խնամս սիրոյ փրկութե, և առ օգուտս 'ի լրումն՝ հոգևորացն, և 'ի շահս բարեաց վայելից, և 'ի համբերութի 'ի նեղութե՝ վայելել 'ի պարգևս շնորհաց, որ տայ 'ի յատակ աղբերէն կենաց։ Վասն որոյ աղօթք և խնդրուածք մտերմութե 'ի բոլոր սրտէ՝ տանի 'ի նաւահանգիստն շնորհօք։

Եւ ձնշեալ զմիտսն 'ի զղջումն արտասուաց յիշատակս աւետեաց խնամալից պաղատանօք եռանդնասէր խանդաղատանօք հեղուլ զարտասուս շնորհալից առ 'ի մաքրութի մտաց և մարմնոց, որ զանմաքրութի ստացեալ ունէին զչար և զաղտեղի ցանկութիս։ Զի արտասուք զմեղացն հարուածոց դառնութիւն սրբեն և ողջացուցանեն, և զխոտանն 'ի բաց ընկենուն 'ի մտաց և 'ի զգայութեանց. և լինի ընդ հովանեաւ նախախնամական սիրոյ փրկչին, և առնու յուսով զմխիթարութի։ Արտասուք շարժեն զմիտսն առ ած, և զարթուցանեն յափշութէ [2] մեղացն որպէս

1 Միւսն 'ի շարժումն։

2 Միւսն յափշտակութիւն։

'ի քնոյ, և վառեն 'ի զգուշութ̃ն զզաստութ̃ե շահաւորն օգտից սիրով։ Արտասուք արբուցանեն զհոգե որ ըմպելին 'ի խնամս սուրբ սիրոյն 'ի գութ յիշատակաց բարերարին տեսչութ̃ե քաղցր կամացն 'ի շնորհալից աղբերէն բղխեալ յաղատութ̃ն և 'ի ժառանգութ̃ն կենդանարար յուսոյն յաւիտենից։

Որչափ շահք օգտից 'ի զղջմանէ արտասուաց. որ շարժեն զբարս հոսանուտս 'ի գիւտս փրկութ̃ե և 'ի պահպանութիւն ոյ̃ կամացն, և զմիտս ամփոփեն 'ի հաճոյս ոյ̃։ Եւ որքան 'ի յայսցանէ շահք բարեաց, այնքան առաւել վնասք 'ի ծուլութենէ և յարհամարհանաց զարտօսր՝ որ 'ի խորութ̃է սրտի յառաջագայի, և 'ի պղերգութ̃է արգելեալ՝ դժնդակացն լինի մուտք 'ի չարին աղդմանէ. և շարժեն զմիտս և զանդամս 'ի յանխտիր չարիս. և ելք զղջման և արտասուաց 'ի ծուլութենէ և 'ի խստացեալ ամբարշտաւան սրտէ, որ քամահէ զզեղջ շնորհացն և ոչ հոգայ վասն այնր որ զրկեցաւն։ Եւ ընդունի փոխանակ բարեացն զչար զարհամարհութ̃ն, զամբարտաւանութ̃ն, զապիրատութ̃ն, զյամառութ̃ն, զամբարշտութ̃ն, զմնափառութ̃ն, զագահութ̃ն, զորկորստութ̃ն, զցանկութ̃ն, և որ այլ ես են մուտք չարին։ Եւ որ յայսոսիկ ըմբռնեալ է, դժուարաւ բժշկելի է։

Բայց ոչ անյոյս առնէ մարդասիրութ̃ե բանն որ զղջանան և գան 'ի հնազանդութիւն ահիւն ոյ̃, և ընդդէմ չափեն մեղացն զուղղութ̃ն, անիրաւութ̃ենն զիրաւունս, անսրբութ̃ենն զսրբութիւն, ամբարտաւանութեանն զխոնարհութ̃ն, բարկութ̃ենն զհեզութ̃ն, որովայնամոլութեանն զպարկեշտութ̃ն, հեղգութ̃են զպնդութ̃ն, ստութ̃ենն զճշմարտութ̃ն միշտ. անհնազանդութ̃են զհնազանդութ̃ն, ագահութ̃են զչափաւորութ̃ն, կեղծաւորութ̃են զպարզամտութ̃ն, երդմնահարութ̃են զչերդնուլն, մախանացն զբարերարութ̃ն, ոխութ̃են զանոխակալութ̃ն, խստութ̃են զքաղցրութ̃ն, ատելութ̃են զսուրբ սէրն միշտ. անզղջութ̃են զզղջումն արտասուաց, անխոստովանութ̃են անխղճի զխոստովանութ̃ն խղճի մեղացն, անյուսութ̃են զյոյսն ուղիղ, թերահաւատութ̃են զուղեղ հաւատս յանձին հաստատել և այլոց քարոզել զճշմարտութ̃ն։

Այս է ստոյգ աւանդիցն դէմք ապաշխարութեանն. ա̃մ որ ինչ հակառակ է մեղացն՝ առնել զարդարութիւնս ա̃մ որ երևելին և որ ոչն երևելին՝ 'ի խորհուրդս մտերիմս և 'ի յիշատակս աւետեացն ստոյգ ապաշխարողացն, և դարձեալ 'ի սպառնալեաց անապաշխարողացն յամենեցունց տեառնէն։ Ցայսօրիկ զգուշանալ և 'ի պատրաստի ունել զհաճոյսն ա̃յ ահիւն տեառն, յիշատակօք անվրէպ գիտութեան ա̃յ համարս առնելոյ արդար դատաւորին յաւուրն դատաստանի, յորում ոչ ինչ ծածկի 'ի խորհրդոց և 'ի բանից և 'ի գործոց։

Օի ընտրութիւնք են առաքինեաց և պղերգացն, հաւատացելոց և անհաւատից, և ըստ արժանեացն հատուցմունք։ Պատիւք և մեծարանք և երանութիւնք յաղթողացն են՝ որք մարտեան ընդդէմ մեղացն և հակառակորդին, և յաղթեցին և պսակեալ փառաւորին. և դարձեալ որք ստոյգ ապաշխարեցին զմեղս իւրեանց։ Իսկ ահաւոր սպառնալիք տանջանացն պաշարէ զանիրաւսն և զամբարիշտսն 'ի տուչորումն պատժոց, որ ոչ անկան յապաշխարութիւն։ Եւ զխոնարհեալսն և զնուաճեալսն ընդ կարգաւ ապաշխարութեան ընդունի յօթևանս կենացն ըստ արժանաւորութեան մաքրմանն ըստ բազում ողորմութեան իւրոյ։ Զի նեղեալն և վտանգեալն արտասուօք և բարի շարժմամբք յողորմութիւն դարձուցանեն յաղագս սխալանաց ինչ այսպէս զմարդասէր տէրն։

Այլ որպէս տղայքն որ ոչ գիտեն բառիւք զպէտս 'ի մարցն խնամոցն առնուլ, այլ արտասուօք զպիտոյսն խնդրեն և առնուն 'ի խնամոց սիրոյն, զի ոչ դադարեն 'ի լալոյ մինչև ամենայն խնամք 'ի մարցն կատարի՝ ապա դադարէ և զուարճանայ և հանգչի, այսպէս պարտ է մեզ լինել առ բարեգութ տ̃րն, որ խնամէ զմեզ յաներևոյթս արարչական սիրովն. որ նստի յանարուեստ աթոռս, և բարերարութեամբն իւրով խնամէ զարարածս. որ 'ի ձեռն նախահարցն ծանոյց զա̃ծգիտութիւն, և 'ի ձեռն մարգարէից եցոյց զապաշխարութեան հանգամանս՝ որք դառնան։ Իսկ 'ի գալստեանն իւրում եբաց զդուռն ողորմութեան և ասէ. ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն խոստովանութեամբ արարչական խնամակալ

սիրոյն ։ Զի փութացեալք 'ի կոչումն աւետեացն՝ առացուք զպարգևս 'ի շնորհողէն ապաշխարութեն ըղջաւութի ․ որ յաներևոյթմն զհոգիմն բժշկէ , և յերևելիս զգայարանս ։

Օ՜ր նախ յաւազանէն է թողութի հաւատացելոց յամենասուրբ Երրորդութին Ճշմարիտ խոստովանութք ։ Զի ասէ ցաշակերտսն ․ երթեալ մկրտեցէք , ասէ , զհաւատացեալս յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ ․ և ուսուցէք պահել զամենայն պատուիրեալսն 'ի քէն ։ Զի որք 'ի քո մկրտեցան , զքո զգեցան , և եղեն որդիք լուսոյ և ժառանգք արքայութեն վերստին ծննդեամբ ։ Զի շնորհօք լինին որդիք տուրնջեան , 'ի գիշերային ծննդենէն ազատեալք յիշխանութէ խաւարի , և լուսաւոր վարուք կեալ յերկրիս օգնականութեամբ բարերարին ։ Եւ ըստ արուեստից նորին շնորհաց զհեռաւորս մերձաւորս առնելով և զօտարացեալսն ընտանեցուցանել Ճշմարտեալ հաւատով և անքիծ սիրով ։ Եւ զըմբռնեալսն 'ի սատանայէ 'ի մեղս և վասն մեղացն 'ի մահ արդարացուցանէ և կենագործէ և հրաւիրէ յիւր արքայութին և 'ի փառսն զոր պատրաստեաց սիրողաց ։

Դարձեալ և յաղագս մեղուցելոց և զպարգևս ապաշխարութեն եցոյց և յայտնի արար առաջնովքն ։ Որպէս զԴաւթայ լսեմք մեղուցեալ , և խոստովանեալ դարձեալ և ապաշխարեալ ․ որ լայր զամենայն գիշերն և զըմպելին արտասուօք խառնէր վասն բարկութեն ան ․ յորոյ աչացն վտակք արտասուաց հօսէին առ 'ի չպահելն զպատուիրանն ան ․ որ զցանկացող աչսն մաշէր յարտասուս և սրբէր 'ի մեղաց ։ Եւ զՊետրոս 'ի նորոյս է իմանալ , որ ուրացաւ և ոչ յիշեաց զյառաջագոյն ասելն ան ․ մինչև հայելովն յուշ դայ 'ի հաւուն ձայնն ․ և ելեալ , ասէ , արտաքս՝ ելաց դառնապէս ։ Եւ յաղագս ջերմ արտասուացն եգիտ զթողութի ․ և առաքելական շնորհքն անդէն մնացին , որպէս Դաւթի մարգարէականն ։ Թողում ասել և զայլ ևս զհնոյն և զնորոցս մեղուցեալս և ապաշխարեալս որպէս ասեն ածային գիրք , որք ցուցանեն զօրինակս զատոյգ ապաշխարութե ։

Նաև այսպէս ոչ փակի դուռն կենաց ապաշխարու-

Թեան մինչեւ 'ի վախճան աշխարհի ։ Զի զհանապազորդ սխալանսն հանապազորդ արտասուօք աւազանին լուանալ և սրբել . և զի հանապազօր մեղանչեմք՝ որ խորհրդով, որ բանիւ, որ լսելով, որ տեսանելով, որ շարժմամբ իւիք այսոքիւ, հանապազորդ աղօթք և լուացք արտասուաց մի պակասեսցէ ։

Ոի՝ որ կտակաւն են մեղք, այսինքն ընդ կանոնօք, այնացիկ ժամանակք որոշեն և զատուցանեն յեկեղեցւոյ և 'ի ժողովրդենէ և 'ի սեղանոյ . զի ըստ մեծի վնասուցն և մեծ ջանք և աշխատութիւք պիտոյանան ։ Եւ որոց նուազ ունին սխալանսն, և բժշկութիւն արտասուօք սրբել ։ Իսկ որ 'ի խորութեն արտին է աղտ ապականեալ անդամօք, անդ վտակք արտասուաց և հուր և եռացումն հոգւոյ պիտոյանան . որ սրբէ և հալէ և 'ի բաց մերժէ ։ Եւ որ փոքր ինչ սխալանս ունի ակամայ վրիպեալ, զղջանալ և յօգւոց հանել և արտասուօք անդէն իսկ սրբել ։

Այլ որ սաստիկ ունի զվէրս մեղաց, և կամաւ ըմբռնեալ, որ կանոնաւ ունի զանուն և զկարգ որ 'ի նմնէ, ունի զհանգամանս սպառնալեաց . բազում ջանք և ջերմեռանդ[1] արտասուք և բեկումն սրտի և որոշումն ժամանակաց ըստ յանցանացն 'ի ներքս բերիցէ առ 'ի լուծանել զդժնդակ ձմեռն խստութեն մեղացն ։ Զի գարունն հոգևոր երևեսցի 'ի շնչել հարաւոյ ջերմութեն հոգւոյն ։ և 'ի վերուստ սաստիկ անձրևով զհոսանս արտասուաց . նոր երկիր զբոյսս և զծաղիկս բացայայտէ, և տունկք զսաղարթս և զպտուղս առ 'ի վայելս թագաւորաց և ռամկաց, որովք զուարճանան ։ Սոյնպէս և որ ջերմութբ հոգւոյն զհոսանս արտասուացն հեղու և լուծանէ զկապանս ձմեռնային մեղացն, արձակին բոյսք առաքինութեն և պտուղք արդարութեն տնկոյն . որով ուրախանան երկնաւորք և երկրաւորք 'ի փառս այ ։

Ոի այսպիսի միտս և բարս պարտ է ստանալ ապաշխարողաց . զի ազատեսցին 'ի պարտեաց հարուածոց գեհենին անշէջ հրոյն և անմահ որդանն ։ Եւ ճշմարտեալ ստոյգ ապաշխարութբ արտասուաց ա-

1 Միւսն ջերմեռանդեան արտասուաց ։

ւածանաւն ժառանգաւորք արքայութեն եղիցին, զգեցեալ զպատմուճան սրբութեան լուսոյն ճառագայթեալ առաքինութեն հանդիսիւք, պսակեալ և վայելեալ յանվախճան երանութիւն ընդ սուրբս ։

Ո ի ապաշխարութի է ստգտանելն զինքն և հրաժարել 'ի վնասակարացն և 'ի չար ցանկութեցն ։ Եւ փոխանակ միոյ միոյ չարեացն զարդարութիւնն ընդդէմ դնել, զի խափանեսցէ զմեղսն, և զարդարութիւն աճեցուսցէ սուրբ սիրով և արտասուալից աղօթիւք, և պահովք ցամաքեցուսցէ զպղտորեալ զանժոյժ բղխումն գիջութե որ ապականութի է յանդամնն ։ Զի ջուրք աղբերաց և սրսկմունք անձրևաց զերևելի հուր շիջուցանեն. իսկ առ այ սէրն և ջերմեռանդն արտասուք զհուր ցանկութեն շիջուցանեն, և խափանեն զկամս մարմնոյ, զինքնագործութե չօշափելեօք զաղտեղի շարժմանցն զհեշտմունս. և այլ մի ևս մերձենալ 'ի նոյն գարշութիւս ախտից, այլ մաքուր մտօք զմաքրութի ստանալ ։ Զի մի սպառնացեալ պատուհասն անօրէնութե 'ի վերայ հասանիցէ յաւուր յորում ոչ գիտիցէ, և 'ի ժամու յորում ոչ կարծիցէ, և տայցէ վրէժս ըստ վնասուցն ։

Այլ սիրել զսրբութի 'ի տէր որ 'ի սուրբս բնակէ ։ Եւ զանարգացն ասէ. «Որդն նոցա ոչ մեռանի և հուրն ոչ շիջանի. և եղիցին տեսիլ ամենայն մսեղեաց» ։ Եւ զամենայն արկուածս մեղաց 'ի մտաց և 'ի մարմնոյ 'ի բաց թօթափել. մինչ զի կարասցէ ասել, գայ իշխան աշխարհիս այսորիկ մեղասէր, և յիս ինչ ոչ գտանէ զմեղացն նշխար. այլ քն ըստ աւետարանին կենաց՝ որ վերստին նորոգեաց ստոյգ խոստովանութ և արտասուօք ապաշխարութ և գթով տնանկաց հանդերձ ամենայն առաքինասէր վարուք յարդարեալ 'ի հաճոյսն այ ։ Եւ մշակք լինել այգւոյն ճըշմարտութե 'ի սկզբան հաւատոց և ուղիղ վարուց, որով կայ 'ի վերայ երկրի և առաքինանայ ։ Եւ ելանելով յաշխարհէս՝ ընդ իւր տանի զարդարութիւնս ամենայն, զտղայութե անմեղութիւն, զմանկութե անարատութիւն, զերիտասարդութե անդծութիւնն, զծերութե զմաքրութիւն, գլխաւորելով ըստ իւրաքանչիւր հասակացն զամենայն առաքինութի, և ըն-

վարձս առցեն ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց յամե-
նեցունց տնէն գործողաց այգւոյն հաւատացելոց ըստ
ժամանակացն փոփոխմանց ։ Օժանդակ լինել առ
վերին կոչումն , ուր Քս նստի ընդ աջմէ հյ յերու-
սաղէմն վերին՝ որ է մայր մեր ամենեցուն . ուր և յա-
ռաջագոյն գանձք առաքինութեան բարեաց ամբարե-
ցան . ուր յոյսն մեր է հաստատեալ՝ անմահ երանու-
թիքն , անսպառ վայելչութիքն ; անվախճան ուրա-
խութիւն , անզեղջ բարութիքն 'ի վայելումն Քսի ։
Միահաւան խնդութի երկնաւորաց և երկրաւորաց
երանութի 'ի փառս Քսի գործակցութբ բարերար ե-
րախտեօք սուրբ սիրոյն ։ Որ մատոյց 'ի յորդեգրու-
թիւն Հօր և 'ի խնամս սուրբ Հոգւոյն և 'ի ժառան-
գութի արքայութե իւրոյ ։ Որ աստ արդարացոյց ,
և անդ թագ 'ի գլուխ պսակեալ փառաւորէ յածե-
ղէն խրախճանութիւնն , հանապազորդ 'ի հրճուանս
յանսպառ բարիսն ամենասուրբ Երրորդութեան ։ Զի
նմա վայելէ փառք իշխանութիւն և պատիւ յաւի-
տեանս յաւիտենից . ամէն ։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՐՈՒԵՍՏ ԽՐԱՏՈՒ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՄԱՍՏԻՑ

Ի

ՈՐԴԻՍՄԻ գոհութիւն և օրհնութիւն և փառս տալ արժան է ամենակալ տէրութեան ամենառատ բարերարութեան. որ ոչ թողու 'ի խնամակալ սիրոյն իւրոյ, այլ յանձանձէ և առատաբար բաշխէ զշնորհս յարարածս իւր: Նախ զի իշխան կացոյց և տէր 'ի վերայ երկրի, որ ընդ իշխանութեամբ են վերնոյն. զի ծանիցուք զնորա խնամս արարչական սիրոյն, և աշակերտեալ նորա պատուիրանին՝ կատարեսցուք զարդարութիւն ամենայն, և առցուք զհատուցումն բարի 'ի ժամանակի այցելութեան. և ըստ ժամանակի՝ անապականութեան վարուցն հետևող լինել:

Որպէս 'ի սկզբանէ նախաստեղծին կեանքն յարդարեցան 'ի տնէ անմեղութեան, զայն սուրբ սէրն հաստատել 'ի մեզ: Որպէս և Քրիստոս սիրեաց զմեզ, և զանձն իւր մատոյց պատարագ 'ի հոտ անուշից: Որ բարկացուցաք զարարիչն, զի ոչ պահեցաք զպատուիրանս նորա: Զխնամս սիրոյն իւրոյ ոչ որպէս առ երախտաւորս եցոյց, այլ յապախտաւորս որպէս Աստուած վայել է: Զի զբարիսն զոր եցոյց մեզ Աստուած, ոչ ըստ մերում արժանաւորութեան, այլ յաղթեալ յարարչական սուրբ և անբիծ սիրոյն՝ դարձաւ յողորմութիւն: Որ և ոչ իսկ փոխարէնս խնդրէ 'ի մէնջ փոխանակ երախտեացն. այլ կամի՝ զի կեցցուք արդարասէր, և ժառանգորդք լիցուք երկնից արքայութեան:

Որ նա է լոյս և կեանք մեր և աղբիւր բարեաց: Զի ոչ խնդրէ աղբիւր ջուր, և ոչ արեգակն լոյս. այսպէս և Աստուած տուող է բարեաց և ոչ առող ինչ յաղագս մեծի բարերարութեան իւրոյ և անկարօտութեան: Այլ որ առ միմեանս լինին երախտիք, զայն իւր

համարի, և ինքն աւանէ զփոխարէնս յերկրի և յերկինս որ կան և մնան ։ Զի միմեանց բարի առնել, փոխարէնս 'ի նմանէ առաքին երեւելիք և աներևոյթք։ Զի որպէս արիւնն Աբելի առ ած բողոքեաց, որ սպանաւ 'ի կայենէ և պատժի[1] 'ի տեառնէ, նոյնպէս բարի բողոք զած 'ի բարի խնամս շարժէ բարեգործաց ։ Զի որք ոչ խնդրեն զվրէժս 'ի զրկողաց, ինքն առնու վրէժս ըստ արդար դատաստանին. զի ըստ արժանեացն է հատուցումն առ բարեգործսն և առ չարսն ։

Այլ ոյ նմանել այս է, որ ապերախտին երախտաւոր լինի, զկորուսեալսն խնդրելով, զգտեալսն պահել իւրով աշխատութբ և ջանիւ ։ Նմանել Որդւոյն ոյ՝ որ ետ զանձն իւր 'ի մահ վասն մեր, և կամաւոր չարչարանօքն ազատեաց 'ի ծառայութենէ մեղաց, և բարեաց կենաց և աւետեաց զմեզ հրաւիրեաց, և Հոգւոյն սրբոյ ընդունելութեան արժանի արար ։ Եւ զամենակալ Հօրն զանհամեմատ զերանութիւնն խոստացաւ. զի միաւորական Երրորդութեն միշտ հանգուք օրհնութիւս, որ հանապազ 'ի բաց ունի զդրունս փրկութե կենաց հաւատացելոց, և ապաւէն ամենեցուն որ կարդան առ նա ։ Եւ աշակերտեալ առաջնորդական բանին՝ գործակից լինել բարերար կամացն, և խորհել զբարին և առնել, և լնուլ զհաճոյս արարչին 'ի խնամըս մերձաւորաց և հեռաւորաց ։ Զի զփոխարէնս առցեն զբարեացն ըստ անմեղութե սուրբ սիրոյն. և 'ի նոյնս յառաջանալ 'ի լաւսն, և պատերազմել ընդդէմ մեղացն առաքինութե հանդիսիւք. և 'ի բոլոր սրտէ ապաւինեալք 'ի խնամս մարդասիրութեն, և խլել զամ բոյս անօրէնութե 'ի մտաց և 'ի զգայութեց հանդերձ ամենայն աղտեղի և չար ախտիւք ։ Եւ 'ի բաց բառնալ զհպարտութիւն 'ի միջոյ, զագահութի, զխորամանկութի, զբարկութի, զոխակալութի, զնենգութի, զստութի, զերգմնահարութի, զնախանձ, զորովայնամոլութի արբշռաց ։

Օ այսպիսի վնասակարութիւնս և որ սոցին նմանեն գժնդակութիք մեղայ՝ սպառնալեօք յաւիտենական տանջանացն արտաքս հանել, և անկել զբարեացն

1 Մեծն պատիժ ։

տունկսն 'ի միտս և 'ի վարս հանդերձ յարմարական առաքինութեքն և անարատ սրբութք և ճշմարիտ հաւատով, խրախուսեալ յա՛ծ յուսով աւետեացն խոստմամբք. զպատութե առհաւատչեայ աստ առեալ, և հրաւիրեալ 'ի պատրաստեալ արքայութեն երկնից 'ի յոյժ կենդանեաց, 'ի բարութիւն անվախճան երանութեցն, որ ոչ միտք իմանալի է և ոչ բանիւ ճառելի որ անդէն երանութիւքն։

Ո՛չ է որպէս մանկունք որ յորովայնի մարցն լինին յապաժոյժ, և 'ի խաւարի թաղեալ. և ոչ գիտեն զերկրիս վայելչութի, զարեգական պայծառութի, և զլուսնի և զաստեղաց և զժամանակաց և զամսոց շրջագայութիւն, և զբուսոց և զտնկոց պտղաբերութի, և 'ի վայելս կենդանեաց և որ այլ ևս անասնոց նախիրք և գազանաց և թռչնոց որ 'ի կերակուր և որք 'ի հնազանդութիւն են անկեալ, որք 'ի ցամաքի և որք 'ի ջուրս են զուգակք՝ որ պատրաստեալ որոգայթիւք ըմբռնեն յորսողաց, և որ այլ ևս իցեն վայելչութիւք և պայծառութիւք հանդերձից, և ոսկւոյ և արծաթոյ և ականց պատուականաց՝ որ 'ի զարդ մարդկան գործեցաւ և 'ի փառս թագաւորաց՝ յորս ուրախանան աշխարհասէրք, արդ որպէս ոչ գիտել մանկանցն զայս կեանս և ոչ նման է յորովայնի կենացն, սոյնպէս և ոչ մեզ իմանալ զհանդերձեալ կեանսն. և ոչ համեմատի այս լոյս և կեանք առ այնր կեանք և լուսաւորութի փառաց ամենազօր տէրութեն, զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ զոր պատրաստեաց ա՛ծ սիրելեաց իւրոց զանվախճան երանութիւն 'ի քն Յս։

Նա և ոչ որ յաշխարհիս են նեղութիւնք և վիշտք և չարչարանք և տանջանք հրով և ջրով որպէս Սոդոմայն և ջրհեղեղին, ոչ համեմատեն անշէջ հրոյն և յաւիտենական տանջանացն՝ որ պատրաստեալ է ամ բարշտաց և մեղաւորաց։ Զի ա՛ծ զմիտս և զզգայարանս գործի կենաց ստեղծեալ ամենիմաստ կամօք 'ի սրբութիւն, 'ի ճշմարտութիւն, յա՛մ բարեգործութիս. և շահիւք բարեացն լցուցէ զանձն իւր և զայլս, և ուրախ արասցէ զտէրն. զի 'ի բերանոյն քարոզեսցի ճշմարտութի հաւատոց և անբիծ վարուց։ Զի ար-

թուն և զուարթութիւն պահեսցէ զմիտս և զամենեսին զհաւանեալսն յողջախոհութիւն. և ահիւ և սուրբ սիրով կալ 'ի հնազանդութիւն հոգևոր օրինացն, որ ատել տայ զչարն և սիրել զբարին, որ քաղցր և անոյշ բարեօք լի է. և գովիչք գոհութիւնքն 'ի վեր ելանեն առ Ա՟ծ, և պատրաստեն զերանութիւն արքայութեան երկնից։ Զի հաճոյացան Այ 'ի նեղութեան և յանդորրու. և անքակ մնացին 'ի սիրոյ Նորա ճշմարտեալ հաւատով, խաղաղասէր և բարեսէր առ ամենեսեան. մերկեալ յԱ՟մ իւրեանց չարեաց, յերևելեաց և յաներևութից սխալանաց։ Զի «Ես եմ, ասէ, Ա՟ծ որ ատեմ զանիրաւութիւն և սիրեմ զարդարութիւն»։ Եւ 'ի յայսմ երևին սիրելիք Այ և ընտանիք հաւատոց, զի զնոյն սէր ունիցիմք առ սրբութիւն և արդարութիւն Այ միշտ։ Եւ դարձեալ զատելութիւն առ զաղիր ցանկութիւնս և առ ամենայն մեղս։ Զի գրեալ է՝ ասէ. «Զմեղս ատեցի և անարգեցի, և զօրէնս քո սիրեցի»։

Օի այնպիսիքն են բերանն Այ, որ դարմանօք կենդանարար խրատուն լի է, և որպէս յաղբերէ բղխէ զկենացն խրատս։ Զի Ա՟մ որ կարդասցէ զանուն Տն՝ կեցցէ, որ զյոյսն յարդարէ 'ի Քս Յս։ Իսկ որ ապիրատս խօսին առ 'ի կորուստ բազմաց խորամանկութեան, այլանդակութեան, պատրանաց և պէսպէս վնասակարութեանց, որ վրիպեցուցանեն զոգեսս 'ի ճշմարտութեան աւանդից, որ տայցեն վրէժս վասն կորըստեան անիրաւելոցն ըստ արդար դատաւորութեանն Այ. որ ժառանգորդ լինին անշէջ հրոյն և յաւիտենից տանջանացն։

Սուրբ աչքն որ ճշմարտութեամբ զտեսութիւն ունին, առաջնորդութեամբ իմանալեօքն անվրէպ զգուշանալ 'ի վնասակարացն. Ա՟մ անդամոցն անարատ և սուրբ և անբիծ զտեսութիւնն հրահանգել յԱ՟ծ։ Զի Ճրագ մարմնոյ ակն է՝ ասէ Տէրն։ Զի որոյ աչքն լուսաւոր են, Ա՟մ մարմինն լուսաւոր եղիցի. որ չունի մասն խաւարի զմեղացն իրս, այլ լուսաւորեալ կացցէ 'ի լոյսն Այ։ Ապա եթէ խաւարեալ է 'ի նշողիցն լուսոյն 'ի ցանկական աղտեղութիւս և յԱ՟մ աշխարհասէր պատրանս երևելեացս ամենաչար, որ շլացուցանէ 'ի ճըշմարիտ տեսութէ, և 'ի մեղացն որպէս բիծ զակամբ

նկեալ՝ ոչ թողացուցանել տայ զպատշաճն՝ այլ զխաւար չարին, նոքա են որ ժառանգորդ լինին խաւարին արտաքին, ուր լալ աչաց և կուրութիւն յանշէջ հուր գեհենին: Զի երկաքանչիւրոցն է հատուցումն, ճըշմարտասէր տեսողացն և ցանկասէր վատթարատեսացն:

Այս լսելիք որ բանայ զդրունս ունկնդրութեան ճըշմարիտ քարոզութեան, և ընդունակ առնէ կենդանարար բանին զմիտս և զզգայարանս ամենայն հաւատոց և ամենայն ճշմարտութեան Աստուծոյ պատուիրանին յերևելիս և յաներևոյթս, ընդ նոյն լսելիս մտանեն բարբառք աւետեացն. «Եկայք մտէք, ասէ, յուրախութիւն տեառըն, և վայելեցէք զբարիսն զանճառս և անվախճանս, որ 'ի սակաւուդ հաւատարիմ երևեցայք յերկրի»: Իսկ որ խնու զականջսն առ ճշմարտութեան աւետարանին, և մուտ առնեն կորստեան բարբառոյ և ամենապատիր փնասակարաց, և առնեն զմիտսն բոյնս իժից և քարբից՝ զի մի՛ առցեն զկենաց դեղ զգայութեցն 'ի դեղատուէ աստուածային բանիցն, լսելոց են զբօթ և զգոյժ ահաւոր սպառնալեօք 'ի տեառնէ. «Երթայք յինէն անիծեալք 'ի հուրն յաւիտենից, որ պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա յաւուրն այցելութեան»:

Այս հոտոտելիք հոտոցն են զգայութիւնք, որք որոշեն զանոյշ սրբոցն հոգւոցն զհոտ բուրման շնորհացըն. որ սրբեալ են յամենայն գարշութեանց ախտից մարմնականաց, ըստ Առաքելոյ. «Հոտ անոյշ եմք Քրիստոսի 'ի մէջ փրկելոցն և 'ի մէջ կորուսելոցն. ոմանց հոտ 'ի մահուանէ 'ի մահ, և ոմանց 'ի կենդանութենէ 'ի կեանս. և առ այս ո՞վ իցէ բաւական»: Որք որոշեն ըզլաւն 'ի վատթարէն՝ զհաւատոցն և զվարուցն ամբծութիւն, որք վայելեն յանոյշ բարիսն: Իսկ որ զհոտս անսրբութեան և զամբարշտութեան ոչ որոշեն և զաշխարհական ցանկութեանց՝ որ լին է ժահահոտութիւն և անսառակ և անփոփոխ շարժմամբք, հրաժարեալ 'ի շընորհալից հոտոյն, առնլոց են այնպիսիքն զհոտ ժախից հարուածոյն անշէջ որդանցն և կիզմանն հրոյն. և գրաւին 'ի ներքս յապաժոյժ տանջանսն 'ի հաշումն և 'ի մաշումն հոգւոց և մարմնոց:

Այլ ձեռք 'ի խնամս տեսչութե գործաւորութեան առ 'ի պտղաբերութի յարդարեսցին միշտ, և գլորե֊ լոյն և կարօտելոյն օգնական և ձեռնտու լինել ըստ ամենայն պիտոյից, և 'ի գործ ա՟յ ոչ դանդաղանօք. զի զանձին պէտս ինչ իրաց և զմերձաւորաց և զհեռա֊ ւորաց ստուգապէս ներգործեսցէ ըստ շնորհելոյ նմա 'ի տեառնէ աջողութիւն: Այս ձեռք առնլոց են 'ի ա՟նէ զվճիռ ազատութե, զմուրհակն որդեգրութե, զկտակն անապականն՝ որ փառօք և պարծանօք յօրի֊ նեալ է 'ի ձեռաց ա՟յ: Իսկ ձեռք որ ըստ աղտեղի ցանկութեց 'ի յամօթոյսն շարամերձեալ ինքեան և կամ գործակցաց ախտասիրաց, և դարձեալ որ գո֊ ղանայ, որ տանջեն և նեղեն և սպանանեն, այն ձեռք կապին հրեղէն կապանօք և մատնին անվախճան տան֊ ջանացն անշէջ հրոյն, և ջնջին 'ի կենդանի գրոյն տախ֊ տակացն Ք՟րի:

Այլ ոտք որ եղեն երիվար շինութե և խաղաղու֊ թե սուրբ վարուց և ճշմարիտ քարոզութե առ ամե֊ նայն օգուտս հոգևորս 'ի հեռաւորս և 'ի մերձաւորս 'ի հաճութի կամաց տէրութեն, և արհամարհեցին զաշխատութիս ոտից առ հանդէս վերին կոչմանն, այն ոտք ելանեն 'ի դրունս կենաց և մտանեն յօ֊ թևանս ուրախութե հարսանեաց զարդուն վայե֊ լչութե ընդ աջմէ մեծութե յանանց ուրախութիւն: Իսկ որ զարտուղեցան ոտք յարդարութե ճանապար֊ հէն, և զրահետ եղեալ մոլարեցան 'ի չար անդր 'ի մոլորակարան ընթանալով, յանսրբութի, յաւազա֊ կութի, յապիրատութի, 'ի ստահակութի, անիրաւ յամենայն ճանապարհս գնալ որ տանի 'ի կորուստ յաւիտենից, այնպիսի ոտք մեկնեալ 'ի կենաց անտի առաքին 'ի վիհս դժոխոց, որ ոչ իցէ վախճան և կամ հանգուստ 'ի կապանաց տանջանացն լուծանել:

Այլ իմաստք խելացն՝ որ բնակեալ է յոգին որ 'ի գլուխն է, որ է 'ի վերայ ամենայն անդամոցն պսակ՝ և զգայութեցն գործարան, շարժմանցն առաջնորդ, և տեսուչ և վարդապետ և հրամանատար ամենայն անդամոցն: Որ զթիւրեալ անդամն ուղղէ, զվրի֊ պեալսն հաստատէ, զանգէտսն իմաստնացուցանէ, զկարօտեալսն լցուցանէ, ամենայն հնարիւք զգուշա

փրկութեան անձինն ստանալ և այլոց, և լինի տուն գանձուց հոգևոր իմաստից մերձաւորաց և հեռաւորաց ըստ շնորհելոյն նմա 'ի Հոգւոյն սրբոյ՝ որ աղբիւրն է ամենայն բարեաց և իմաստից, ուստի ծագէ լոյս գիտութեան և զամենայն մարմինս լուսաւորէ ըստ Քսի աւետարանութեան սուրբ և բարի հանգամանցն, և ընու զամենայն անդամս երանութեամբ ըստ ճշմարտութեան բարերար կամացն, և առնու զթագ արքայութեանն որ 'ի Քս: Իսկ խեւլք՝ որ մոլորեցան 'ի ճշմարտութեան իմաստիցն, և անկան 'ի ցանկութիւնս ախտից և յամենայն վնասս անիրաւութեան անխնայ մեղացն, և փոխանակ կենաց մահու պատճառք եղեն անձանց և բազմաց, և նոքա կրեն սաստիկ պատուհաս. «Կորիցեն, ասէ, մեղաւորք յերկրէ 'ի դըժոխսն, և ամբարիշտք ոչ ևս գտցեն զհանգիստ 'ի չարաչար տանջանսն»: Զի այս է որք 'ի վտանգս անկանին, չար կորուստ է նոցա և մութ և խաւար 'ի չարաչար և դառն տանջանացն, և զլոյս ոչ տեսանեն, և ոչ զայլ ոք 'ի մխիթարութիւն առ տանջանսն:

Իմանալի է և զսիրտն՝ որ ընդունարան է հոգւոյն շարժմանց. «Զսիրտ սուրբ հաստատեա յիս Աստուած, և զհոգի ուղիղ յանձին նորոգեալով»: Որ խնդութեամբ յուսոյն վերաստեղծու 'ի զգայութիւն առաքինասէր վարուց, և շարժէ զամենայն անդամսն 'ի վատթարացն 'ի լաւագոյնսն բարի խորհելով. առհաւատչեայ յուսոյն առնուլ զազատութեան զկտակ, և մըտանել 'ի ժառանգութիւն արքայութեան երկնից: Իսկ որ 'ի սրտէն բղխէ զգունդս չարութեան, որպէս ասաց Տէրն, զամենայն դժնդակացեալս 'ի սրտէն, զշնութիւն, զամբարտաւանութիւն, զբարկութիւն և զայլ ամենայն չարիսն, նոքա ելանեն 'ի խնամոց բարերարին 'ի խաւարն արտաքին և 'ի կորուստն յաւիտենից. զոր ոչ բաւեմ ասել զայնքան աղէտս տանջանացն:

Ն իմանալ և 'ի փորոտիսն սրբութիւն ըստ ամենայնի. որով ներքին մարդն նորոգի օր ըստ օրէ, որպէս ասաց Առաքեալ: Զի առժամայն թեթև նեղութիւնք զյաճախութիւն բարեացն գործէ յանձինս 'ի ցաւս և 'ի հարուածս փորոտեացն մի ըստ միոջէ՝ որք զանուանսն ունին, լեարդ և թոք և փայծաղն և ա-

զլիք և երկկամունք. այնպէս տնօրինեալ, որպէս 'ի սկզբանն էին առանց սխալանաց: Եւ ամենայնիւ մեղուցեալ երևելի մարմնով և աներևոյթ հոգւով և ամենայն փորոտեօքն, դարձեալ լինել բարի խորհրրդոց ընդունարան: Զի ամօթոյ անդամքն առաւել են պարկեշտութի ունին, ասէ Առաքեալ. այսինքն զանարատ սրբութի և զամբիծ մաքրութի, մեռուցանելով զնա Ճգնաւորական պարկեշտութբ, և զհուր ցանկութեն հրով Հոգւոյն և շնորհալից արտասուօք շիջուցանել:

Որ ի ամենայն անդամօք և փորոտեօք և հոգւով 'ի կամակար մեղաց պարտաւորեալ՝ և արդարացաք 'ի ձեռն լուսաւոր աւազանին և վերստին ծննդեանն շնորհօքն Քսի: Որ ազատեաց զմեզ 'ի ծառայութէ մեղաց յազատութի նորոգման իւրոյ. զգեցաւ զնոյն մարմին և զհոգի, և խառնեաց ընդ Ածութին իւր յաղագս անքաւ սիրոյն իւրոյ, և զամենայն կիրս մարդկայինս կրեաց բաց 'ի մեղաց. և զմեզ յորդորէ հայել յելս գնացից իւր, և նմանող լինել Ճշմարտութե սուրբ վարուցն մարմնաւորաց. զի եթէ կցորդեսցուք չարչարանացն՝ և փառացն հաղորդեսցուք՝ 'ի սիրոյն նորա:

Եւ պատուիրան առաք սիրել զնա, որպէս և նայն սիրեաց զմեզ, և ետ զանձն իւր փրկանս ընդ ամենեցուն: Զի յայս երկու պատուիրանս օրէնք և մարգարէք կախեալ կան ասէ Տրն. սիրելն զԱծ և սիրել զընկերն: Զի որ սիրէ զԱծ, հեռի է յամենայն անիրաւութէ յերևելեաց և յաներևութից, և մերձ յամենայն արդարութի և 'ի սրբութի. զի իշխանութի առեալ Ածային սիրոյն՝ խափանէ զանիրաւ սէրս որ գերեն զմիտս և զզայարանս: Նմանապէս և որ զընկերն սիրէ նմանութբ Քսի սուրբ սիրոյն, որ եհեղ 'ի մարդիկ առատապէս: Զնոյն սէր, ասէ Առաքեալ, յանձին ունել. համաշունչք և միախորհուրդք առ հաճոյս Այ: Փախչել յանձնասիրութէ պարտեաց, և խոնարհութբ առաւել համարել զընկերս քան զանձինս: Զի հոգևոր և սուրբ առ Ած և առ ընկերս Ճշմարտեալք, երկնայնոցն լիցուք ժառանգորդք: Որ զսերմն բարի սերմանեաց Քս, և Թշնամին արդարութե սատանայ՝ զորոմն անիրաւութե. զոր Քս հրա-

մայէ խլել 'ի ժամանակի և նիւթ հրոյ արկանել. և զբարի սերմանսն աճեցուցանել, որ բերէ պտուղ ըզ-հարիւրաւորսն և որ ըստ իւրաքանչիւրոցն է սերմն առաւել կամ պակաս սերմանեալ։

Եւ սատանայ 'ի սկզբանն ոչ թշնամի արարաւ, այլ յանձնիշխան կամացն եղև հակառակ բարւոյ. զի ըստ եբրայեցւոց բառիցն Հակառակ թարգմանի։ Որպէս և զՊետրոսէ լսեմք 'ի տ՟նէ. ասէ. «Երթ յետս իմ, սատանայ. զի ոչ խորհիս զա՟յն, այլ ըզ-մարդկանն»։ Որ անգէտ էր փրկական չարչարանացն, և հակառակէր արգելուլ։ Եւ ամենայն որ բարւոյ հակառակ կայ, սատանայ անուանի։

Զի ամենայն արարածք 'ի բարերարէն բարի ըս-տեղծան. և 'ի կամակար մտացն եղեն չար դևք։ Զի զսատանայ անձնհաճ հպարտութի՟ն իւր ընկեաց 'ի փառաց. նմանապէս և զմարդիկ որ զնոյնն ախտացան 'ի սատանայի խաբմանց՝ զա՟ծութեանն զպատիւ խոստանայր, զի ա՟ծամարտ լիցին իբրև զինքն։ Եւ Գաբրիէլ հրեշտակապետ էր, այլ աւետաւոր լինի առ կոյսն, զուրախ լեր բերկրեալն աւետարանելով և ազգի մարդկան փրկութ՟ն։ Որ 'ի ձեռն մարմնանալոյ Որդւոյն ա՟յ որով ազատեցան տիեզերք 'ի յանցուածոցն որ 'ի սատանայէ՝ պարտեցան և զմահ ըստացան. Զոր Ք՟ս կենդանացոյց և արար հաշտութ՟ի, արարիչն ընդ արարածս. և հրաւիրեաց զհաւատացեալս յամենասուրբ Երրորդութիւնն առաքինասէր վարուք յերկնից արքայութ՟ին։ Զոր և դևքն խոստովանէին Որդի ա՟յ և զիւրեանց զպատիժս. «Գիտեմք զքեզ ով ես՝ Որդի ա՟յ. որ եկիր յաշխարհ, և յառաջ քան զժամանակն տանջես»։

Զի եթէ չար բնութ՟ի էր և սուտ, զիա՞րդ կարէր արդար ասել զեղեալսն և զլինելոցն դևքն. զի չիք որ եղեալ բնութ՟ի չար, այլ 'ի կամաց և 'ի գործոց իւրոց առնու զանունն ճշմարտիւ, և ըստ չար կամաց ունի զհատուցումն։ Վասն այսորիկ որք ուսուցանեն զչարն և որք ուսանին, առնուն զհատուցումն յանշէջ հուրն։ Որ հրապուրէ և ուսուցանէ զչար՝ սատանայ է. և որ ոչ հրապուրին և ուսանին զչար՝ մարդիկ։ Զի գողն և գողակիցն 'ի միում պատժի են.

և որ այլ ևս չարագործաց հաղորդակիցք իցեն, ընդ նոսին տայցեն վրէժս։ Զի «Երթիցեն, ասէ տէրն, մեղաւորքն 'ի հուրն յաւիտենից, զոր պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա» որ հրապուրիչք են։

Իսկ զաւետարանին գործակիցսն զքահանայսն սրբո և զպաշտօնականս եկեղեցւոյ, որ սրբութեցն են ըսպասաւոր հրեշտակային կարգաւորութե͞ք, ոչ վարկպարազի համարեսցուք. այլ որպէս յա͞յ կարգեալ 'ի փրկութիւն հաւատացեալ ժողովրդոց ա͞յ։ Զի զաւաջնորդս եկեղեցւոյ 'ի տեղի առաքելոցն կարգեաց քարոզս և ասաց՝ եթէ «Որ զձեզ ընդունի, զիս ընդունի. և որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ»։ և դարձեալ ասէ. «Զոր կապիցէք յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս. և զոր արձակիցէք յերկրի, եղիցի արձակեալ յերկինս»։ Զի իշխանութիւն որ յա͞յ է, զօրութի ունի մեղաց թողութեան, և ախտաժետաց առողջութե, և դիւաց հանութե 'ի մարդկանէ։ Զի զոր ա͞ծ կարգէ, զգործս ա͞յ գործէ շնորհօքն ք͞սի։ Եւ երախտիք որ 'ի նոցանէ յառաջագայի՝ պարգևեք են. որ զյուսահատմն 'ի յոյս կենդանի ածէ, և զփրկութի աւետարանէ, զմահապարտս և զամենայն յանցաւորս խոստովանութե͞ք յապաշխարութի ածէ ըստոյգ և ճշմարիտ վարդապետութե͞ք ըստ հոգևոր օրինացն և ըստ աւետարանին փրկանաց 'ի փառս և 'ի գովութի ամենասուրբ Երրորդութենն։ «Զի հրեշտակ տ͞ն ամենակալի է, ասէ մարգարէն, և 'ի բերանոյ նորա օրէնս հայցեն»։ Զի որ սուրբք են առաջնորդք բանին և ուսմամբ աշակերտեն 'ի ճշմարիտն, նոքա առցեն զերանութեանն զփառս և զպսակ ընդ սուրբ հրեշտակապետս և ընդ ամենայն սուրբս յամենակալ տ͞րութենն։

Նու ընդրութիք են հրեշտակաց և մարդկան յերկինս և յերկրի։ Արդ հրեշտակապետք և հրեշտակք՝ առաջնորդք սուրբք և ամենայն ընդրեալք և սիրելիք ա͞յ։ Արդ 'ի վերին զօրացն որոշեալ 'ի հրեշտակապետացն հակառակ բարւոյ՝ սատանայ անուանեցաւ. և զօրքն իւր՝ դևք, հաւանեալք կամաց նորա և ապստամբեալք 'ի բարի կարգաց։ Սոյնպէս և ասա մարդիկ թիւրեալ 'ի հերձուածս կորստեան և 'ի վարս

անօրէնութեան բազում ժողովուրդք. որք և առաջնորդք կոչեցան, և հպարտացեալ զարտուղի ¹ անկան. և բազմաց եղեն պատճառք կորստեան, որսացեալք 'ի սատանայէ 'ի նորա կամսն ըստ ամենայն վնասուց: Զի ճշմարտութեն վերակացուք առաքեալք և մարգարէք և քահանայք սուրբք միաբանեալ են ընդ սուրբ զօրս երկնաւորաց 'ի լուսաւորութեն վերնոց և ներքնոց: Եւ ապստամբեալք 'ի մերոց և ամբարշտեալք 'ի բանէն որ աշակերտեցաք զճշմարտութիւն՝ օտարացան և յետս կացին. որպէս քուրմք և կախարդք և այլ ևս չարք:

Զի բարի են գործք և արարածք այ. և անիրաւքն նմանապէս յանձնիշխան կամաց եղեն չարք, դեւք և մարդիկ: Որպէս տաճար բարութիւք է Թագաւորի, սոյնպէս բանդք բանդակալաց: Բարի մասն ուրախութեան և ամենագեղ զարդուքն մտերմացն և բարեխօսհ բարեգործացն է: Իսկ դանն և խրատն և զանազան տանջանքն՝ անիրաւաց և պղծոց է՝ որ անխտիր են յամբարշտութիւն: Զի բանդ առի դժոխքն, որ զպոռնիկս և զկախարդս և զսպանողս և զամենայն անիրաւս 'ի տանջանսն ըմբռնէ, որք արհամարհեցին զբանն Տն և ոչ պահեցին զարդարութիւն:

Ապա եթէ իշխանութիւն դժոխոցն սատանայի է, յայտ է՝ եթէ վրէժխնդիր այ է ըստ արդար օրինացն սատանայ: Այլ մի լիցի այսպէս իմանալ. զի և դժոխք 'ի Տնէ վասն նորա պատրաստեցաւ և նորա արբանեկացն և ոչ վասն մարդկան: Այլ որք ախորժեն զնոյն խորհել և գործել զչար, ընդ նոսա պարտաւորեալ տանջին զանմահ մահն: Զօրէնսն այ և զհրաւէրսն երևելի արարածովքս իմացեալ՝ տեսանի՝ զի անձրևք պիտանիք և շայեկան ցօղք զխոնաւմացն այ բացայայտեն առ պէտս արարածոց: Իսկ որոտմունք և կարկուտք և հրացանութիւնք գուշակեն մեզ զահեղ բարկութիւն՝ զսպառնալիս ամբարշտաց և մեղաւորաց, զոր յայտնելոց է 'ի վախճանի:

Զի և ջրհեղեղն համաշխարհական վասն անօրէնացն և պղծոցն 'ի Տնէ անօրինաց լինի 'ի ջնջումն, 'ի

1 Ցերեկային գրչական շարփօղն:

յերկնէ և 'ի յերկրէ պատուհասից. և զարդարսն պահէ ընդ ամենախնամ ողորմութեան իւրոյ 'ի ձեռն տապանին և զայլ ևս. շնչաւորս, Թողլով աշխարհի սերմանս։

Այլ զսոդոմայեցիսն սաստկեալ հրով և ծծմբով, զի հրով ցանկութեան և զազիր գիջութեան ապականեալք էին. և զարդարն զՂովտ ապրեցոյց 'ի դառն հարուածոց սաստկմանն։ Որ հող և ջուր և քար և տունկք և թռչունք բնակչօքն հանդերձ տոչորեալ հրրդեհեցան։ Եւ այսօրինակ ցուցեալ եղև ամբարշտացն և մեղաւորացն սաստկագոյն սատակումն յարդար դատաւորէն այ̃, և փրկութի արդարոց 'ի խնամակալ սիրոյն։ Եւ այժմ տեսանի 'ի Սոդոմ և 'ի Գոմոր բարկութե այ̃ պատիժք 'ի հող և 'ի ջուր և 'ի քար և 'ի տունկս։ Զի տեսեալ զայնոսիկ արհաւիրսն այժմ, և երկիցեն 'ի բարկութենէն որ գալոցն է. որք զմեղս իւրեանց որպէս սոդոմայեցւոցն պատմեցին և յայտ արարին, ասէ մարգարէն։ Նա և այլ ևս գայցեն այժմ յաղագս մեղաց սով և սուր և գերութի և տարաժամ մահք և պէսպէս ցաւք և հիւանդութիք և վտանգք առ 'ի խրատ և յանդիմանութի. զի զղջասցին և ապրեսցին 'ի բարկութենէն որ գալոցն է յերկնից։

Մարդ յամօթ լիցին որ զսատանայ ասեն խրատու պատուհասիցն տէր, և ոչ զամենակալն ա̃ծ։ Զի յումմէ օրինադրութիւն է, նորա և հրամանն պատուհասից և ողորմութե ըստ իւր խորին իմաստութեան և մատակարարութեան։ Զի բովք է ամենայն մեղաց. որ զմտերմացն հանդէսս յայտնէ իւրեանց սիրոյն և երկիւղին, վկայութի բարերար երախտեացն 'ի բարերար կամացն յարդարեալ։ Զի ա̃ծ միշտ ցուցանէ զսուրբ սիրոյն իւրոյ զերախտիսն, զտեսչութի շնորհաց իւրոց առ հնազանդեալս և ողջախոհս. զի որպէս որդւոց մտերմաց ժառանգութի և կեանս պատրաստեաց ամենայն բարեօք։

Իսկ որ ցուցանեն զարհամարհութի առ օրէնսն և զանհնազանդութի առ կամս նորա, և գնան խոտորնակս և անխտիր յաղտեղի իրս և յամենայն դժնդակութիս մեղաց, վասն այսորիկ, ասէ, գայ բարկութիւն այ̃ 'ի վերայ որդւոցն անհաւանութե, ասէ Ա-

ռուքեալ։ Զի ցուցցէ զիւրոյ արդար իրաւունսն արդարոց և մեղաւորաց. զի արդար դատաստանն յերկրի, և 'ի հանդերձեալսն որ կան և մնան երանութիւնք և տանջանք։

Ո՛ւր հարուածք որ գան յաշխարհ, վասն մեղաց է իմանալ. զի զղջացեալ զգաստասցին և դարձցին յապաշխարութիւն փրկութեան։ Եւ առ այնոսիկ ասէ Տէր մարգարէիւն. «Մխիթարեցէք, ասէ, քահանայք զժողովուրդ իմ, զի լի եղև տառապանօք. թողեալ լիցին դմա մեղք իւր, զի ընկալաւ 'ի ձեռանէ Տեառն կրկին զհատուցումն մեղաց իւրոց»։ Զի հարուածք դարձելոցն 'ի թողութիւն մեղաց լինին պատուհասիւքն 'ի վերայ եկելոցն 'ի Տնէ։ Զի «Ես եմ, ասէ Տէր, որ սպանանեմ և կեցուցանեմ. հարկանեմ և բժշկեմ. և ոչ ոք իցէ որ հանիցէ զձեզ 'ի ձեռաց իմոց»։ Զի զամենայն ակնկալութիւն արարածոց դարձուցանէ 'ի ճշմարիտ կենդանի յոյսն, զի մի մոլորեսցին զկնի սուտ կարծեաց և պատիր խաբէբայ բանից այլանդակաց և աղանդաւորաց. այլ յանձայնոցն իմացեալք 'ի ճշմարտութեան աւանդիցն սուրբ գրոց և յուղիղ համգամանաց. որոշեալ յամենայն սնոտի կարծեաց, 'ի մշտնջենաւոր երանութիւնն վերացուսցուք զմիտս հանապազ։

Վասն այսորիկ միտք և զգայութիւնք յիշխանական կամաց լի են ամենայն շահիւք իմաստութեան՝ առաջնորդեալ յառաքինասէր վարս յերևելիս և յաներևոյթս։ Զի նմա կեամք և շարժիմք, և նմա առաջիկայսս 'ի բարիսն ընթանամք միշտ յաղագս աւետեացն և աննուաստ խոստմանցն։ Զի նա է արարիչ մեր, և մեք արարածք նորա. զի մեք կարդասցուք զնա Հայր մեր՝ առնելով զկամս նորա, և նա ասասցէ՝ որդիք իմ էք, և ես ընկալայց զձեզ սիրով, այլ և եղէց ձեզ Տծ, և դուք եղիջիք ինձ ժողովուրդ ասէ Տէր ամենակալ։ Եւ զի ասէ մարգարէն. «Եկայք որդիք իմ և լուարուք ինձ, և զերկիւղ Տեառն ուսուցից ձեզ»։ Եւ ետ մեզ Որդին Այ Հայր կոչել զբնութեան Հայրն իւր և զՏծ մեր. և ոչ համարեցաւ զմեզ անարգս՝ հաղորդս առնել եղբայրութեան և ժառանգորդս իւր արքայութեան։ Եւ Հայր 'ի վերուստ ասէ

զխոնարհութիւն Որդւոյ և առնել զկամս նորա, և զամենայն որ ինչ 'ի Հօրէ ասացաւ: Եւ վասն Հոգւոյն ասէ. Նա եկեալ ուսուսցէ ձեզ զամենայն կամս Հօր և Որդւոյ 'ի փրկութիւն: Զի 'ի Հօրէ և յՈրդւոյ և 'ի Հոգւոյն սրբոյ ազատեալք առցեն շնորհս, և կատարեսցեն զառաքինութիւնս:

Նայց զարմանալ արժան է, զի անուանք արարչին յարարածս խոնարհեցան, Հօր առ հայրս, և Որդւոյ առ որդիս, և Հոգւոյն սրբոյ առ հոգիս մարդկան. զի այսու իմասցուք զառաւելեալսն 'ի մեզ սուրբ սիրոյն իւրոյ զնախախնամութիւն: Արդ եթէ զայսքան երախտեաց և առաւելեալս 'ի մեզ սուրբ սիրոյն զանց արասցուք, մինչ անիրաւ ինչ է ա̃ծ որ ածէ զբարկութիւն իւր 'ի վերայ այնոցիկ' որ զբարերարութեանն զսէր արհամարհանօք արհամարհեն, և Թողուն 'ի մէնջ զյիշուածն առատ պարգևացն և սուրբ սիրոյն զոր եհեղ 'ի մեզ առատապէս: Եւ որպէս 'ի ձեռն Մովսէսի ասէն ա̃յ այս է' դատաստանն. որ ապականէ բռնաւոր այր զկին տկար յոչ կամաց, անզօր եղեալ 'ի նորա զօրութենէն, այրն մեռցի, և կինն կեցցէ ըստ արդար դատաստանին. նոյնպէս է իմանալի մեզ զսատանայի զակամայ 'ի մեզ զխաղանս իրաց ինչ խորհրդոց և կամ շարժմանց անդամոց: Զի ասէ մարգարէիւն ա̃ծ. անձն հօր իմ է, և անձն որդւոյ իմ է. և անձն որ մեղիցէ, նոյն և մեռցի: Զի կամաց է մեղանչել անձինն: Եւ դարձեալ ասէ ցարդարն. կելով կեցցէ, որ զարդարութիւն զհետ երթիցէ. և մեռանելով մեռանիցի, որ զհետ անօրէնութեան: Զի արդար է ա̃ծ և ուղիղ են դատաստանք նորա արդարոց և մեղաւորաց:

Եւ անձնիշխան կամօք կարող եմք զա̃ծ 'ի բարի կամս դարձուցանել 'ի ձեռն բարի գործոց. և դարձեալ 'ի պատուհաս ըստ չար գործոց: Զի 'ի մեր կամս է վայելել 'ի բարիսն և կամ պատուհասել: Զի ոչ կամի զմահ մեղաւորին, որպէս զդառնալ նորա 'ի չար ճանապարհէն և կեալ ապաշխարութեամբ. «Զի ողորմած եմ ես, ասէ ա̃ր, և ոչ պահեմ ոխս դարձու-

1 Մ[illegible] 'ի [illegible] ասէ:

ցելոցն յուղղութե՞ն։ Զի որում արժան է գթալ կամ ողորմել կամ ներել, ոչ անտես առնէ. այլ որպէս մարդասէր բժիշկ բժշկէ զներքին և զարտաքին անդամսն, և զանբժշկելին 'ի բաց կտրէ՝ որ յայլսն զվնասն առնեն։ Զի որք ոչ դառնան յապականեալ վարուց, յուշ լիցի նոցա ջրհեղեղին կորուստ և սոդոմայեցւոց հրով տոչորումն և սատակումն, որ աստ դատեցան և անդ դատելոց են ըստ բանին տն որ յաւետարանսն։

Իսկ որ զղջանան և դառնան յապաշխարութիւն, նմանեն նինուէացւոցն. զապառնալեաց բարկութե՛ն և զեկեալ պատիժս 'ի տնէ ըստ մարգարէութե՛ն Յովնանու յողորմութե՛ն դարձուցանեն. և այցելութիւն տն կանխէ առ նոսա, և ընդունին զխնամս սուրբ սիրոյն։ Իսկ որ խստացուցանեն զսիրտս իւրեանց նմանութե՛ն Փարաւոնի, զսոյն հարուածս կրեսցեն. որ ոչ լուան Մովսէսի և Ահարոնի զառ 'ի յայ պատուիրեալս նոցա. որ և անդէն սատակեցաւ իւրովքն, և ժողովուրդն այ ապրեցան։

Զի մի է ած արարիչ երկնաւորաց և երկրաւորաց, և յանձնիշխան կամս արարեալ զհրեշտակս և զմարդիկ. և 'ի նոցանէ 'ի կամակար մտաց չարք որոշեցան 'ի հրեշտակաց և 'ի մարդկանէ։ Եւ անմարմնոց և մարմնաւորաց որոց փառք և պսակք պատրաստեալ կան 'ի տնէ։ Եւ պատիժս և տանջանք և գժոխք դիւաց անմարմնոց չարաց, և մարմնաւորաց ամբարշտաց և պղծոց ըստ արժանեաց իւրաքանչիւրոցն յարդար դատաւորէն։ Զի 'ի գործոց չարեաց ունին զանուանս դևք հանդէպ իւրեանց. և մարդիկ չարք կախարդք և պիղծք յառաջ եկեսցեն 'ի չար անդր և միաբանեալ ընդ չար դևսն։

Այլ որ կամիցի 'ի հակառակացն փախչել և հրեշտակ լինել, ածասէր լիցի, և զհաճոյս նորա կատարեսցէ յամենայն սրտէ և յանձնէ և 'ի զօրութէ՛, և զընկերս սուրբ սիրով երևելեօք և աներևութիւք. ամենայն բարեաց երախտաւոր լինել հեռաւորաց և մերձաւորաց. սուրբ, անբիծ, անարատ, առողջ, միամիտ, հաւան, հեզ, հնազանդ, խաղաղարար, ճշմարիտ, մեկնեալ յամենայն իրաց չարաց. սիրել զբարի և ատել

զչար, և 'ի գործոց բարեաց զբարի անուն առնուլ և 'ի փառս լինել: Եւ որ 'ի բարւոյն մեկուսանայ, և նմանող լինի սատանայի հակառակ բարւոյ, անհնազանդ, մեղասէր, ցանկասէր, հպարտ, ամբարտաւան, խորամանկ, նենգաւոր, սուտ, բանսարկու, խռովարար, չարասէր և ոչ բարեսէր. մեկնեալ 'ի Ճըշմարտիցն, և զչար գործոց զանուն առնու չար, և ըղհատուցումն բարկութե՟ անմահ տանջանացն. զի ըստ արժանեացն է պարգևք և պատուհասք:

Արդ մտաւորաց և բանաւորաց տուեալ զանձնիշխան կամս 'ի պատիւ և 'ի փառս, զի փառաւորեսցէ զբարեգործն ա՟ծ, և առաքինասէր վարուք յանձնիշխան կամաց յօրինեսցեն անձանց պսակս հրեշտակային կարգաւորութե՟. և շնորհս ընդունել 'ի մ՟նէ յաղագս հանդիսաւոր և սուրբ վարուց առաքելութե՟, մարգարէութե՟, քահանայութե՟: Զի Ճշմարտեալք ըստ ամենայնի առցուք զարքայութի՟ն պատրաստեալ: Զի որպէս ա՟յ սեփական է արքայութի՟ն, և մեզ կազմեցաւ սեփական առնել զարքայութի՟ն 'ի ձեռն ուղիղ հաւատոց և Ճշմարիտ վարուց վասն բազում սիրոյն որ սիրեաց զմեզ և եցոյց զերախտիսն: Եւ որոց վարք անսուրբք և պղերգ են յառաքինութի՟ս, և մտախաբք և մեղասէրք, նոքա նուաղեալ են 'ի փառացն ա՟յ. աղարտին, անարգին, անկանին 'ի շնորհացն յամօթ և 'ի նախատինս ամենեցուն:

Եւ վասն այսորիկ ա՟ծ և տէրն զարքայութի՟ն արդարոցն կազմեաց, և մեղաւորացն զպատիժս պատուհասից. զի ծանիցեն ամենեքեան զուղիղ դատաստանն, արդարք և ամբարիշտք: Եւ մի ոք զարմասցի որ աստ նեղի. «Զի քաղցրութիւնն ա՟յ, ասէ, զնոսա յապաշխարութիւն ածէ»: Այլ եթէ ոչ զղջասցին, առանց ողորմութե՟ դատեսցին յաւուրն բարկութե՟ երևման: Եւ տեսցեն մեղաւորք զփառս արդարոց, և կորացեալ հալեսցին 'ի տխրականս և յամօթն յաւիտենական. որ յերկրի մեծ գոլ զինքեանս քան զարդարսն համարեալ՝ զհպարտութի՟ն ոչ թողացուցանէին տեսանել զինչ արդարքն իցեն և զինչ մեղաւորքըն: Բայց զկնի վՃարելոյն երևի արդարոցն փառք և մեղաւորացն ամօթն յաւիտենից:

Եւ այս յայտնի է, զի ոչ տոհմից փառաւորութիւն փառաւոր է առ այ՟, այլ առաքինութիւն բարետոհմութիւն: Զի 'ի Հայս ոչ ինչ մեծագոյն եւ 'ի Պարս՝ քան զարշակունեաց տոհմ. որ եւ յԱբրահամէ սերեցան աստ, նա եւ յա՟մ ազգս թագաւորք երկրի ըստ անսուտ բանին տեառն ամենեցուն: Այլ եթէ ոչ զգաստանայցեն 'ի բարի, աւելի պատուհաս ընկալցին 'ի տեառնէ: Եւ ծառայք նոցա որ հաճոյ եղեն այ՟, թագաւորեալք փառաւորեսցին 'ի տեառնէ. եւ նոքա պարտաւորեալք յաղագս մեղաց պատժեսցին յարդար իրաւանցն: Եւ թագաւորք եւ իշխանք եւ դատաւորք եթէ արդարախորհք եւ արդարակշիռք 'ի յիրաւունս այ՟, եւ արդարադատք ըստ հոգեւոր մասինն եւ ըստ մարմնաւոր, որբոյն եւ այրւոյն տեսուչք եւ ա՟մ զրկելոց խնամակալք, եւ ձեռնտու ա՟մ վտանգելոց, նոքա են հիմունք բարեաց, որ հաստատեալ ունին զաշխարհ հնարագիտութեա՟ իւրեանց 'ի հնարս սիրոյ ամենեցուն արարչին: Որով աշխարհի բարին յառաջանայ 'ի գովեստ փառաց շնորհացն այ՟, եւ 'ի գովութիւն ամենազօր տէրութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. որում պատիւ իշխանութիւն եւ փառք վայելեն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. ամէն:.

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՎԱՍՆ ՏՐՈՅ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ
ՈՐ Ի ՀՈԳՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅ ՊԱՐԳԵՒԵՑԱՒ
ՍՈՒՂ ԻՆՉ ԲԱՆՍ

ԻԱ

ԱՆԲԱՒ են խնամք ամենակալութե արարչին, եւ բարերարութե 'ի յօրինուածս արարածոց իւրոց։ Զի որում շնորհ տուաւ, բազումս խնդրէ զպարգեւս բարերարն ած. եւ որում սակաւն, յաւելուածս շահին ըստ առնելոյն առնէ զշահն։ Որպէս յառակս տաղանդացն է իմանալ յաւելուածովք 'ի սակաւուցն, եւ ընտրողական մտօք, զոր եւս ած հրեշտակաց եւ մարդկան. զի լցեալն արարածովք բարերարին կամացն եւ քաղցրութք շնորհաց նորա, անբաժանել զերկնաւորս նորա ընդ ամենայն արարածս հաւանական կամօք եւ ընտրողականն շնորհիւ։ Եւ զի զայն առաւելութիւք իմաստութեն եւ զօրութեն եւ մեծութեն յերկինս եւ յերկիր։

Օայս լաւութի կամախադիտութեն ած կարգեալ է 'ի մեզ. զի որ բազումն առ՝ առաւել սերեսցէ, եւ զառաւել բարիսն ընծայէ ած. իսկ որ սակաւն, եւ այն յայն խորհին գիտութեններն ըստ կարին եւ զմաներեալ շահիցն զիրաւն խնդրէ։ Եւ դարձեալ որ դժնդակ վարս ունին, եւ առ նոսա է զանազանութի շարի առնուել եւ կամ նուազ։ Եւ որք դաժանան, ոչ անտես առնէ 'ի խնամոց սիրոյն, թէպէտ եւ արդարեւակք եղեն չարին 'ի կամակար մտաց. զի այսու ցուցցէ բարերարութեն խնամք։ Զի մի՛ ոք կարծեսցէ ակնառութե բաշխել զշնորհս յարարածս, այլ ըստ արժանեացն։

Առնէ այցելութի եւ անարժանիցն, թէպէտ եւ ոչ զգան. զի խաւարեալ է առաջնորդական միտքն, եւ ոչ տեսանեն զլոյսն իւրեանց։ Զի մտահասանան խորհուրդք երկրասիրաց՝ ոչ թողացուցանէ տեսանել զպատճառսն [1]. այլ 'ի հոգս մնացականս ծփին, յա-

[1] Միւսն զպատճառանն ։

րոց բարի ինչ ոչ, այլ չար։ Եւ վասն այսորիկ արգե-
լեալ է 'ի նոցանէ շնորհն, զի արգելեալ է 'ի նոցանէ
սուրբ սիրոյն կամք և առաքինութեանցն յօժարու-
թիւք, բազմադարման երախտիքն կատարեալ հանդի-
սիւքն բազում համբերութբ և ճշմարիտ հաւատով.
որպէս զի արժանի լինէին արքանեակք ճշմարտու-
թեան 'ի կեանս, և փառս անձին և այլոց։ Եւ եթէ
արդարոցն միայն էր բազմացուցեալ զմիտս իմաստու-
թեան, երևէր թէ յաղագս այնորիկ յառաջանան ար-
դարք յառաքինութիւն. այլ ամենեցուն իմացեալ,
զի զարդարումն այդ երկիւղն յորդորէ, և զմեղաւորս
աներկեղութիւն լքուցանէ։ Եւ վասն այսորիկ մեղան
և խուսարեցան 'ի խորհուրդս իւրեանց և կուրացան
մեղօք անմտութբ։ Որք զանձինս իմաստունս համա-
րեցան, և յաչս իւրեանց խորհրդականք, և զճանա-
պարհս իմաստութե ոչ ծանեան. զի ոչ է երկիւղ այդ
առաջի աչաց նոցա։ Եւ վասն այնորիկ ապականեցան
և պղծեցան, և ընդ ուղիղն ոչ գնացին։

Բայց ածասիրաց իմաստութեան առաջնորդեալ
յարդարութիւն ամ 'ի լաւն և յառաւելն, զի միշտ
անքակ մնասցէ 'ի վերին իմաստութենէն 'ի սուրբ և
'ի խաղաղարար և լի պտղովք բարեօք։ Զի ստուգու-
թբ կարգօքն լուսաւորեալ 'ի միտ առնու զարդարու-
թի ճշմարիտ, և ուղղէ զիրաւունս արդարութե միշտ։
Զիմաստութի խօսիմ առ կատարեալս, որ գիտեն
որոշել զմշտնջենաւորն յանցաւորացս. զիմաստու-
թի ոչ զաշխարհիս այսորիկ զխափանելոց, այլ որ յայ
արդարութիւք են, ճշմարիտ հաւատք և սուրբ սէր,
որբութի և խոնարհութի, հեզութի և ճշմարտութի
ամ առաքինութբ յարդարեալ առհիւն այդ. և զգու-
շանալ ամենապատիր պատրանաց, և որոշել ընդդի-
ղական իմաստիւք զբարին խորհրդոց և բանից և գոր-
ծոց։ Զի դուռն կենաց իմաստութեան բաց է. և հա-
կառակորդք բազում են գործակցաւ բանսարկուին
որ որսայն զորդիս մարդկան 'ի կորուստ։ Այլ ած ոչ
թողու զյուսացեալս իւր, որ կարդան առ նա 'ի տուէ
և 'ի գիշերի, և խնդրեն զողորմութի և զյաղթութի
առ ամ չարակարութիս դիւաց. զի փառաւորեսցի
ած այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՎԱՍՆ ԱՆՓՈՓՈԽ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԵԱՆՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԻԲ

Որ տկարութիւն գնէ ա̃ծութեան զօրութեան, արտաքոյ ճշմարտութեան հաւատոց է։ Զի ասեն, երբեմն կարող և երբեմն ոչ։ Անմիտք. եթէ ա̃ծ տկարանայ, ո՞վ է որ զօրանցուսցէ։ Ի բաց լիցի չար վարդապետին և չար ուսմանցն. զի ա̃ծ կարող է և կատարեալ. ոչ երբէք նուազէ 'ի կատարելութենէն և 'ի զօրութենէն. այլ զամենեսեան լնու և զօրացուցանէ, և ինքն ոչ յաւմեքէ լնու և զօրանայ։

Վասն այսորիկ արարչութեան անուն հաստատեալ կայ ա̃յ միշտ. և 'ի հրեշտակաց և 'ի մարդկանէ զառաքեալս և զմարգարէս և զսուրբս ընտրեաց, զի եղիցին վկայք ճշմարտութեան ա̃ծգիտութեան և արդարասէր և սուրբ վարուց. այլ և զօրութեան, նշանօք և արուեստիւք, զի նոքօք ա̃ծ փառաւորեսցի։ Եւ ոչ օգնութիւն առնու արարիչն յարարածոց յերկնաւորաց և յերկրաւորաց. այլ նա նոցա է օգնական և զօրացուցիչ։ Զի որպէս մարգարէին ասէր ա̃ծ, թէ «Մինչև ստեղծեալ էի յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ. և մինչև ելեալ էիր յարգանդէ՝ սրբեցի զքեզ շնորհօք մարգարէ»։ Այնպէս ըստ կանուխ գիտութեան իւրոյ հրաւիրէ և կոչէ և արդարացուցանէ և փառաւորս առնէ սիրով։

Զի ամենայն արարածք յարարչէն միշտ կարօտանան օգնականութեան, և ոչ արարիչն յարարածոցս։ Զի անփոփոխելի է ա̃ծ, և փոփոխումն ունին արարածք. որպէս տղայն յերիտասարդութիւն, և երիտասարդն 'ի ծերութիւն, և ծերն յապականութիւն. և որպէս գարուն յամառն, և ամառն յաշուն, և աշուն 'ի ձմեռն՝ որ խափուցանէ զա̃մ կենդանեաց յորդորումն և զտնկոց և

զբուսոց : Եւ արեգական փոփոխումն ունի ըստ ժամանա-
կաց ժամանակաց ըստ սահմանելոյն ա̃յ զերկայնութիւն
աւուրց և զպակասութիւն : Ի ծագաց երկնից են ելք նո-
րա, ասէ. հանգիստ նորա ՚ի նոյն. և ոչ ոք իցէ՝ որ թա-
քիցէ ՚ի լուսոյ տապոյ նորա. և այսպէս կայ ՚ի սպասա-
ւորութիւն ըստ հրամանի արարչին յարարածս : Նմա-
նապէս և լուսին զիւրն ունի սպասաւորութիւն զժա-
մանակացն զփոփոխումն ՚ի մաշելն և ՚ի լնուլն. զի
նովաւ ծանիցուք զմաշումն երկրաւորացս և զնորո-
գումն յարութեն : Այլ և աստեղք սպասաւորեն ՚ի
գիշերի նաւագնացաց, և ըստ այլ ևս շարժմանց առ
՚ի պէտս մարմնաւորաց. այլ ոչ ըստ հեթանոսական
բարբանջմանցն, որ բախտս և ծնունդս ասեն :

Մի ա̃ծ է որ արար զամենայն և յօրինեաց, և սահ-
ման ետ և ոչ անցանեն ըստ կարգն : Եւ ա̃մ արա-
րածք ՚ի նմանէ են, և կան ունին ՚ի խնամակալ զօրու-
թենէն յօդուածովք իմաստութեան : Եւ գիտութիւնք
հնարից և արուեստք պիտոյից և կարգք յօրինուա-
ծոց և չափք կշռոց ՚ի նորա տեսչութենէ և ՚ի խնա-
մոց յօրինեալ է : Եւ չիք ոք գեր ՚ի վերոյ քան զնա և
կարող, որ ՚ի նմանէ առնու զհնարագիտութիւն կամ
զզօրութիւն : Զի ինքն իսկ է ա̃մ յա̃մի աղբիւր բա-
րեաց, որ լնու զերկինս և զերկիր և որ ՚ի նոսա արա-
րածք են : Որ յոչընչէ արար զա̃մ, և դարձեալ եղ-
ծանէ որպէս և կամի : Նորա առաջի է գիտութիւն և
հանճար և իմաստութիւն և զօրութիւն : Որպէս և յա-
րարածս է տեսանել. որ զօրութ̃բ բարձեալ ունի
զջուրսն երկինք՝ որ ՚ի վերոյ քան զնա, և երկիր զծով
և զգետս և զլերինս և որ այլ ևս արարածք իցեն :
Եւ ոչ կարօտանայ սեանց և օգնականի և հիմանց եր-
կինք և երկիր. այլ զօրութ̃բ նորա պահեալ կան, և
ոչ ապականին առանց նորա :

Արդ. որպիսի պատիժս պատրաստեալ է որ խօսին
զա̃յ զհայհոյութիւն : Նովաւ տկարք զօրութիւն առնուն.
նովաւ արդարք խրախուսեն և յաղթեն հակառա-
կորդաց բռնաւորաց, և հանդիսանան ՚ի պահել զպա-
տուիրանս նորա, և իմաստնանան ՚ի բարիս : Ո՞վ է
վերակացու և օգնական վտանգելոց ՚ի նեղութեն՝ որ
առնէ զփորձութեն զելս, եթէ ոչ նոյն ա̃ծ :

Այլ և զայնս յետս հարցուք զչար լեզուսն, որ 'ի վերին զօրացն պէտս ունին օգնականութեան. կամ յերկրէս արդարոցասեն զամենակալն Ած : Զի ոչ ինքն 'ի նոցանէ առնու օգնութիւն, այլ սպասաւորութիւն. վասն այնոցիկ՝ որ ժառանգելոցն են զփրկութիւն նոքօք ըստ կամաց արարչին : Զի նորա իսկ են արարածք վերին զօրք յանգոյից արարեալ. և 'ի նորա շնորհացն ընտրեցան սուրբք 'ի մարդկանէ : Եւ զմտաւորս և զբանաւորս զօրս հաստատեաց յանձնիշխան կամս, և դարձեալ փառաւորէ զողջախոհսն 'ի միասին զերկնաւորս և զերկրաւորս, որք պահեցին զհրամանս նորա և ժառանգորդք արքայութեան նորա եղեն : Եւ երևեցի Ած ամ յամենայնի հրեշտակաց և մարդկան անդամոց : Զի Բանիւ տեառն երկինք և երկիր հաստատեցաւ, և Հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա :

Եւ յաղագս այսորիկ սուրբ մանկունքն 'ի հնոցին զԱմ արարածս 'ի փառաբանութիւն ամենակալ և ամենազօր և ամենապարգև տէրութեան յորդորեն հանապազ : Քանզի ասէին. օրհնեցէք ամենայն գործք տեառն զտէր. օրհնեցէք զարարիչն երկնի և երկրի և որ 'ի նոսա արարածք իցեն, որ երևելին և որ ոչն երևելին: Զամենեսեան յանուանէ կոչեն 'ի գովեստ օրհնութեան և փառաբանութեան ամենասուրբ անուանն, զմտաւորս և բանաւորս, զտիւ և զգիշեր, զլոյս և զխաւար, զծով և զցամաք ցողակօք և զեռնօք, զգազանս և զանասունս, զտողունս և զթռչունս, զամպս և զանձրևս, զեղեամն և զձիւն, զցուրտ և զտօթ, զօդս և զերկիր, զտունկս և զբոյսս, զլերինս և զբլուրս, զդաշտս և զանդունդս խորոց, զվիշապս և զկէտս, զհուր և զջուր աղբերաց և գետոց : Իվ͞ր Ա͞ծի զԻսրայէլ կոչէ յօրհնութիւն. յարոց ընտրեալ հարքն և մարգարէքն և առաքեալքն և մնացորդք ընտրութեան շնորհացն երևեցան ծառայք Ա͞յ բարձրելոյ և քահանայք տեառն, և անձինք և հոգիք արդարոց և սուրբք և խոնարհք սրտիւք. և 'ի վերայ ինքեանց աւարտեն զօրհնութիւն առ Ա͞ծ, զի մի այլ ազգ ինչ եթուիցին, այլ զի ծանիցեն ամենեքեան թէ և նոքա արարածք իցեն ամենեցունց արարչին, զորս 'ի փառաբանութիւն կոչեցին հոգևոր երգովք անուամբք:

Որ և մեզ աւանդեցաւ այս հոգևոր երգ. զի այս-

պիսի հոգեւոր երգովք յօրինուածովք խորհրդածու-
թ̃բ ըստ տօնից, ըստ Քսի մարդանալոյն, և մերոյ փրկ-
կութե̃ն, և նահատակութեան սրբոց յիշատակաց, և
զղջման ապաշխարողաց, և հանգուցելոց յայսոսիկ շա-
բալծեալ, օրհնեսցուք գովեսցուք և բարձր արասցուք
զամենասուրբ Երրորդութի̃ն, որ արար զա̃մ արարածս,
և ետ մեզ մխիթարութի̃ և զյոյս բարի 'ի փառս իւր։ Զի
որ անսկիզբն է և ամենիմաց և մշտնջենաւոր և աղբիւր
ա̃մ բարութե̃ց վերնոց և ներքնոց, նորա խնամովք
'ի բարի գործս արարան, և կան 'ի կամս նորա միշտ։
Զի ամենայն եղեալք՝ որպէս գոյութի̃ բնութեանցն
եկամուտ է, այսպէս և ա̃մ ինչ որ ըստ սոցայն է ըստ
իւրեանց կարգին եկամուտ է. խրատ գիտութեան և
իմաստութե̃, և ա̃մ քաջաց և առաքինեաց է զօրա-
վիգ։ Որ 'ի չգոյէ 'ի գոյ եած, և երևելիս և փառա-
ւորս արար զսուրբս և զարդարս. և հրաւիրանօք կո-
չեաց յիւր արքայութիւնն և 'ի փառսն, յանփոփոխ
երանութիւնն, յանսպառ յուրախութի̃ն, և յան-
եղծ և յանապական կեանսն։ Ուստի հեռի են ա̃մ
տրտմականք և տխրականք, և մերձ յանմատոյց լուսն.
'ի փառս և 'ի գովութի̃ և յօրհնութիւն ամենասուրբ
Երրորդութե̃ն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ յաւի-
տենից յաւիտեանս. ամէն։

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԽՐԱՏՔ ՃԳՆԱՒՈՐԱՑ ԵՒ ՑՈՅՑՔ ՀԱՆԴԻՍԻՑ ՈՐ ՅԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՐԴՈՐԵՆ

ԻԳ

ՍՄԵՆԱՅՆ որք հրաժարեցան յաշխարհէս և ընծայեցին Աստուծոյ զանձինս 'ի հնազանդութիւն ճշմարտութեան սուրբ հարցն աւանդից՝ կուսութեամբ ճգնաւորել յաղագս խոստացեալ աւետեացն, զգոյշ կացցեն խորհրդոց և բանից և գործոց. զի մի խայթեսցէ դարանակալ օձն, և խափանեսցէ ըստ Աստուծոյ զգնացս սրբութեան և արդարութեան առաքինասէր վարուց։

Ամենայն հոգևոր խրատուց անխարդախ կալ. բարկութեան զհեզութիւն միշտ. անզգամութեան զհանդարտութիւն. թշնամանաց զբարեբանութիւն. անհնազանդութեան զհնազանդութիւն. ստահակութեան զհաւանութիւն. անհամբերութեան զհամբերութիւն. ախտակալութեան զանախտակալութիւն. մախանացն զանմախանձութիւն. դառնութեան զքաղցրութիւն. չարութեան զբարերարութիւն. անգործութեան զգործասիրութիւնն. մեղմեխութեան զուշնութիւն. յարատութեան զհամեստութիւն. կատականաց և ծաղր զարտասուս. ատելութեան զսէրն սուրբ ունել. անյուսութեան զյոյսն առնուլ. տրտմութեան զզուարթութիւն. փորձանաց զերկայնմտութիւն. ագահութեան զչափաւորութիւն. ընչասիրութեան զարհամարհանս. պատուասիրութեանն զնուաստութիւն. թերահաւատութեանն զհաւատս ճշմարիտս, և որ այլ եւս են չարին մեքենայք՝ որ ընդդէմ ճշմարտութեան զպատերազմ առնեն ընդ աչս և ընդ լսելիս և ընդ ունչս և ընդ ճաշակելիս և ընդ լեզուս և ընդ ձեռս և ընդ ոտս և ընդ սիրտս՝ որ խորհրդոցն է շտեմարան 'ի լաւն կամ 'ի վատթարն հակամիտել։ Զորս պարտ է վերագոյնս առնել ամենայն միաբանակարգաց առաքինասէր վարուք ըստ յառաջ ա-

տացելոց հանդամանաց խրատուց, որ ընդ չարեաց ըղպատերազմն առնէ զյարուցեալսն 'ի վերայ Ճգնաւորացն Ճակատամարտ միշտ։ Յայտնի է մարտ մեծ. և դարձեալ յաղթութի մեծագոյն, որովք հակառակամարտն կործանեսցի՝ որ յայտնի է պանծացեալ, և հրապուրանօք յուսայ յաղթել նորամտիցն։

Բայց դու, ով անձն, որ ընձայեցար Ա՟յ, մի զնա քեզ խորհրդակից առնուր. այլ մարտիր զբարիոքն մարտն, և թուեա հար զայտոցիկ խրատուց, անմոռաց ունելով զախոյեանն սուրբ Ճգնաւորաց, որ շաղեն և պատեն զոգիս և զմարմինս։ Ուշ ունելով մտերիմ խորհրդով և արժանաւորապէս ըստ աւետարանին Ք՟ի կրօնաւորիլ։ Մերկանալ զաշխարհական ցանկութիւ ա՟մ, և զգենուլ զնոր մարդն ա՟մ բարի գործովք զարդարեալ ներքոյ և արտաքոյ սուրբ և անարատ կատարեալ արդարութ՟ք և սրբեալ յա՟մ ցանկութեանց երկրաւորացս։

Նախ զա՟ծսիրութեան զհանդամանս յանձին հաստատել սուրբ սրտիւ և անկեղծաւոր հաւատով. պատրաստ լինել ըստ արժանի իւրոյ ընծայութեն յոր կոչեցաւն. յա՟մ բծից անարատ և մաքուր և հաճոյ Ա՟յ լինել։ Մտօք և ամենայն անդամովք հաստատուն և անշարժ և անդրդուելի կալ 'ի կարգի Ճգնաւորական հանդիսիցն։ Մարտնչել 'ի հոգևորական մարտին ընդդէմ հանապազորդեան թշնամւոյն. որ ընդ ըղգայութիւնս և ընդ խորհուրդս 'ի ներքս պատերազմ է, և յաղթութիւն 'ի վերին օգնականութէն. իմաստութե հոգւոյն առաջնորդել յա՟մ արդարութիւ, և 'ի վայր կործանել զհակառակամարտսն բարեձևութե կարգաց և կրօնից։ Զի զէն զինուորութե Ճգնաւորաց չէ մարմնաւոր, այլ հոգևոր յԱ՟յ առ վանումն չարին։ Անսրբութեն զսրբութիւնն 'ի ներքս ամբարել յա՟մ անդամսն. և յանմաքուր խորհրդոյն զողջախոհութի սրբեալ յա՟մի։ Որկորստութեն զպարկեշտութիւն. արբշռութեն զժուժկալութիւն. շուայտութեն զհամեստութիւն. ծուլութեն զհանդէսս առ ա՟մ ջանս։ Թուլութեն զպնդութիւն. ձանձրութեն զփոյթըն. ամբարտաւանութեն զխոնարհութիւն. հպարտութեանն զնուաստութիւն. սնափառութեանն զան-

փառութիւնն. սնոտութեան զստուգաբանութեան. երդ-մնահարութեան զճշմարտութիւնն. խորամանկութեան զկատարեալ սէրն։

Իւր զգուշացեալ ամրացեալ կացցես աղօթիւք և պահօվք ջերմեռանդ արտասուօք, սուրբ սիրով, չհոր-հալից յուսով և բաղձալից գթով առ այ կամսն։ Ա-հիւ և երկիւղիւ 'ի բարեպաշտութեան ջանս յառաջա-նալ միշտ, և աճաւելուլ 'ի բարի գործս, և ոչ պա-կասեցուցանել յառաքինութեան վաստակոց յերևե-լեաց կամ յաներևութից. և զհանդամանս չարին խափուցանել հանդիսաւոր յառաջադիմութեամբ։ Զփառասիրութեան զամենայն 'ի բաց ընկենուլ և զցան-կութեան չարեաց և զմեղս դիւրաշարժս իրաւամբք ար-դարութեան, առողջութեան անսարատութեամբ։ Անբիծ ե-րախտեօք սուրբ սիրոյն անհանդիստ կալ 'ի ճգնաւո-րական մշակութեան ըստ բարերար սիրոյ երախտեացն այ առ 'ի հնազանդութեան այ և առ որս հաղորդութեան եղև սիրով։

Զի ճշմարտեալ պահեսցէ զմիաբանութիւն յօդիւ խաղաղութեան անբաժանելի մտածութեամբ առ 'ի կա-տարեալ հաւանութեան և 'ի հնազանդութեան եղբայր-ութեան և հաւատացեալ առաջնորդին. որով և զխոս-տովանութեան նախա ընծայեաց այ ստուգապէս. որով և զպտուղ ապաշխարութեան առնէ ըստ սխալանաց խորհրդոց և բանից և գործոց։ Զի զթողութիւնս մե-ղացն առցեն 'ի փրկչէն վկայութեամբ առաջնորդին և եղբայրութեան. և յայնոսիկ անշարժ հաստատուն առ-մատացեալ կացցեն 'ի նոյն վանս։ Եւ մի երկմտեսցեն. զի որ երկմիտն է, նման է հողմակոծեալ և տատա-նեալ ալեաց ծովու. մի ակն կալցի մարդն այն առնուլ ինչ յայ բարիս։ Այլ ճշմարտեալ հաւատով և անբիծ վարուք կատարեսցէ զառաքինութիւնս առհիւն այ, 'ի շնորհաց սուրբ Հոգւոյն զօրացեալ համբերութեամբ բազ-մաւ ըստ Առաքելոյ խրատուն, 'ի նեղութիւնս, 'ի վիշտս, 'ի չարչարանս, 'ի գանս, 'ի բանդս, 'ի խռո-վութիւնս, յաշխատութիւնս, 'ի հսկմունս, 'ի պահս, 'ի սրբութեան, 'ի քաղցրութեան, 'ի բարութեան Հոգւոյն սր-բոյ յարդարեալ։

Զի որ սիրէն զիս, ասէ տէրն, զպատուիրանս իմ

պահեսցէ զոր սուրբ Հոգին ազդեաց. ապա ես և Հայր իմ եկեսցուք և օթևանս առ նմա արասցուք։ Ո՛րքան է մեծութիւն և փառք և շնորհք, որք տաճար լինին ամենասուրբ Երրորդութեանն. զի «Բնակեցայց 'ի նոսա, ասէ, և սրբեցից և եղէց նոցա Աստուած, և նոքա եղիցին ինձ 'ի ժողովուրդ, ասէ տէր ամենակալ»։

Արդ քանզի որ զայս աւետիս ունին ճգնաւորք, կատարեսցուք զսրբութիւն ահիւն Աստուծոյ. անբիծ անարատ սուրբ սիրով հնազանդել ընդ ամենահեշտ լծոյն՝ որ թեթև է առաքինեաց անձանց և ծանր աշխարհասիրաց, զորս և կոչէ քաղցր ձայնիւ. ասէ. Եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք և բեռնաւորք, և ես հանգուցից զձեզ. առէք զլուծ իմ 'ի ձեզ, և ուսարուք յինէն ըզհեզութիւն, զխոնարհութիւն և զհնազանդութիւն և զամենայն արդարութիւն, և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց. զի լուծ իմ քաղցր է յաղագս յուսոյն, և բեռն իմ փոքրոգի յաղագս առաւել վարձուցն հատուցմանց։

Ո ամենայն դժնդակ ապարասանութիւս զքարուց շարժմանց սանձել խաղաղարար ազատութեամբն և անարատ սրբութեամբն, և մտել 'ի նաւահանգիստն հանդարտութեան հոգւոյ և մարմնոյ, և յամենայն վշտագին հարուածոց չար ցանկութեանց ազատել։ Ունկնդիր լինել առաջնորդաց խրատուց և հպատակ կալ նոցա հրամաննացն. և նոքա մի անհոգ լիցին ժողովրդեան ուխտին, զի համարս տալոց են վասն նոցա յաւուրն այցելութեան։

Եղիցի յամենեսեան ճշմարտասիրութիւն. մի բանսարկուս, մի խորամանկս, մի հակառակողս առ հրամանս վերակացուին, մի տրտնջողք 'ի գործ կամ յայլ ինչ իրս, մի խռովարարք և թշնամանողք։ «Զի որ ըզձեզ խռովեցուցանէ, կրեսցէ դատաստան ո՛ոք և իցէ» ասէ Առաքեալ։ Այլ զհետ երթալ խաղաղութեան և զսուրբ սիրոյ. և լինել որդիք Աստուծոյ և ժառանգակիցք Քրիստոսի, որ արար խաղաղութիւն յերկինս և յերկրի։ Եւ հնազանդել և հաւանել միմեանց երկիւղիւն տեառն։ Անխափելի պահել զմիաբանութիւն եղբայրութեանն հաւանական սուրբ սիրոյն, որ 'ի միմեանս կապէ և ոչ թողու քայքայել և անջատել 'ի միմեանց պատճառանօք, որ զանձին վրէժ խնդրեն և ոչ զմիաբանութիւն սիրոյ։

Եւ որ վերակացուն, է զգաստ լիցի առ մերձաւորս

և նախատես առ հեռաւորսն․ խրատել զեղբարս խորագիտութք ըստ ժամանակին, ըստ ընդունելութեն, ըստ բարուց սրտին։ Զկրսերսն խրատել յահ և յերկիւղ տեառն և 'ի հնազանդութի եղբարցն։ Եւ հաւանեալ ամենեցուն 'ի կամս առաջնորդին եղբայրութեն՝ ոչ ինչ 'ի գործելեացն առանց կամաց նորա եղիցի։ Եւ որ արտաքոյ նորա կամացն խորհի ինչ կամ առէ կամ գործէ, պարտաւոր է ապաշխարութե․ զի զառաջնորդն արհամարհեալ՝ զա̄ծ արհամարհէ․ քանզի ասաց տէրն․ «Որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ․ և որ զձեզ ընդունի, զիս ընդունի․ և որ զբանն ձեր պահեսցէ, զիմն պահեսցէ»։

Այլ խոնարհութք և կամաւոր հնազանդութեամբ նուաճեալք առ հասարակաց օգուտն, և հաւանութե ա̄յ պատուիրանին և հաւատացեալ յա̄յ առաջնորդին։ «Զի որք են, ասէ, յա̄յ կարգեալ են․ և որք ընդդիմակացքն են, կրեսցեն դատաստան որք և իցեն»։ Եւ հաւանեալ 'ի մի վանս և 'ի մի միաբանութի փառւոց ամենասուրբ Երրորդութեանն միաշունչք և միախորհուրդք, ոչ ըստ գրգռութե իրիք և ոչ ըստ մնապարծութե, որպէս օրինադրէ Առաքեալ․ այլ խոնարհութք զմիմեանս առաւել լաւ համարել քան զանձինս։ Նոքա են՝ որ զսուրբ սիրոյն զիւղն միշտ յինքեանս ունին, և պայծառ լապտերօքն մտանեն յառագաստն։ Զորս ամենակալ Հայրն ուրախ առնէ յաւետիս երկնաւոր փեսային յանապառ ուրախութիւնսն։

Իսկ որ ոչ ոչ իցեն և մեկնին 'ի միաբանութէ եղբայրութեն, նոքա նմանեալք են յիմար կուսանացն, և զիւղ սիրոյն ոչ ունին․ որոց փակի առագաստն յաղագս չիջանելոյ հարսանեկան [1]Ջահիցն։ Որք լսեն 'ի ձայնէ փեսային, զի որով ոչ ցուցէք յեղբարս զսէրն, և զմիաբանութե կապն խզեցէք, երթայք 'ի խաւարն արտաքին։ Եւ որք զմիաբանութի սիրոյն հօղևոր առ եղբայրութին առողջ պահեցին և զմիամտութի առ վերակացուն, երանելիք են․ և ա̄մ բարեաց հանդամանս և առաքինութե ցոյցք 'ի նոսա է տպաւորեալ։

1 Ի լուսանցս օրինակին մերոյ հայրենեացն ։

Եղբայր զեղբայր յորդորելով 'ի բարի գործս 'ի
համդէս բարի նախանձու 'ի սէր ա՟ծութե՟ն ա՟մ. հաւ-
ատարմութ՟բ զիւրաքանչիւր գործն յառաջացուցա-
նել փութասցէ, և անդանդաղ զփառաբանութիւնն
կատարել 'ի տէր. և օր ըստ օրէ յաւելուած լիցի լաւու-
թե՟ և պիտանութե՟։ Զգաստութի՟ և զգուշութի՟ եղի-
ցի գործաւորացն որ 'ի նոսա հաւատացաւն իւրոցն՝ զա-
մենայն ստուգութ՟բ աւարտեսցեն հաճոյ ա՟յ և առաջ-
նորդին և եղբայրութեանն։

Եւ հասարակաց պաշտօնն մի՛ պատճառանօք ինչ
խափանեսցի, բայց եթէ 'ի պէտս ինչ եկեղեցւոյն ըզ-
բաղեալ հրամանաւ վերակացուին. սակայն և անդ-
կատարեսցի աղօթքն։ Եւ ա՟մ ուրեք պաշտօն աղօ-
թիցն հոգևորապէս կատարեսցի անխափան. 'ի նըս-
տել 'ի տան, 'ի գնալ 'ի ճանապարհի, 'ի գործել և 'ի
ննջել և 'ի յառնել։ Եւ չթողուլ 'ի մտաց զյիշատակ-
ըն ա՟յ. այլ և զկամսն նորա առնել ըստ ա՟մ արուես-
տից սրբութ՟բ և արդարութ՟բ. և միտքն հանապազ
դեգերեալ կացցէ 'ի դրունս ողորմութե՟ն ա՟յ անդա-
դար խնդրուածովք եռանդնասէր հոգւով և արտա-
սուօք ջերմեռանդ միշտ, զի ընդունելութե՟ արժանի
լինիցին աղօթքն. և պարգևատու լինի ամենակալն
ա՟ծ, որ զամենեցուն կամի զփրկութի՟, և արքայութե՟ն
արժանաւոր լինել 'ի ք՟ս յ՟ս։

Եւ դիւրաւ հաւանութի՟ ճշմարիտ սիրով առ վե-
րակացուն եղիցի ամենեցուն. և մի՛ ըստ իւր կամացն
խնդրեսցէ զգործն 'ի նմանէ, այլ զոր նայն հաւա-
տայ 'ի հասարակաց օգուտն, 'ի մարմնաւոր պէտս և
'ի հոգևոր շահս։ Զի կարասցեն ասել ա՟մքեան՝ թէ
յորմէ հետէ ընծայեցաք ա՟յ, զա՟մ կամս մարմնոյ և
զմտաց խափանեցաք, և տուաք զանձինս 'ի ծառայ-
ութի՟ նախ տեառն և ապա առաջնորդաց 'ի հնազան-
դութի՟ ըստ պատուիրանին ա՟յ, որ 'ի սուրբ հարցն
մեզ աւանդեցաւ։

Զի որպէս անդամք մարմնոյն մի մարմին են յօ-
դեալ և պատշաճեալ, սակայն իւրաքանչիւր զիւր ներ-
գործութի՟ն առանձին ունի, աչք տեսանեն, ականջք
լսեն, ունչք հոտոտին, լեզու խօսի և բերան ճաշա-
կէ, ձեռք գործեն, ոտք գնան և միտք իմանան, և

նովաւ շարժին զզգայութիւնքն 'ի գործ հոգեւորաց եւ մարմնաւորաց, այսպէս ժողովուրդ այ՟ սիրով յօդեալ եւ միաւորեալ 'ի կամս այ՟ եւ առաջնորդական միտքն 'ի վերակացուն՝ որ զտեսչութիւն եղբայրութեանն ունի միշտ. եւ այլք զհաւանութիւն ըստ իւրաքանչիւր ներգործութեան: Զի որ թուին յանդամսն եթէ տկարագոյնք են, կարեւորք են այլոցն առ սպասաւորութեանն հանգամանս: Եւ որպէս չէ հնար յառողջ անդամոցն հատանել, բայց ապականեալն յանբժշկելեացն 'ի բաց հատումն՝ որ առանց բժշկութեան ունի զվէրս. եւ զի ոչ է հնար յայլոց անդամոց յայլս յարել, նոյնպէս առանց բժշկութեան է որ 'ի միաւորեալ եղբայրութենէն հատանի եւ 'ի վանացն որոշի, եւ զուխտն եւ զսէր եւ զդաշինսն որ առաջի այ՟ անարգէ, եւ լինի պարտաւոր յաւիտենից տանջանացն:

Բայց եթէ 'ի կամաց վերակացուին եւ 'ի հասարակաց եղբայրութենէն բռնադատեսցի յեպիսկոպոսութիւն կամ յառաջնորդութիւն այլոց եւ 'ի քահանայութիւն՝ որ զնոյն կարգ ունիցին 'ի տէր, եւ զայս ոչ յօժար կամօք ընդունել: Բայց եթէ յառաջնորդէն եւ յեղբարցն հարկաւորեալ բռնադատեսցի, բազում արտասուօք եւ ապաշաւանօք յաղագս փրկութեան այլոց հաւանեսցի, եթէ իցէ այնպիսի ոք՝ որ ոչ հայհոյեսցի անուն տեառն այ՟ մերոյ: Բայց ճշմարիտ սուրբ սիրոյն 'ի յեղբայրութենէն եւ հաւանութիւն յառաջնորդէն մի հանցի. այլ որպէս զմիմեանս հոգայցեն 'ի հոգեւոր լրումն:

Նա եւ ամ՟ ուղղափառ ժողովք եպիսկոպոսաց՝ որ զուղղափառ հաւատսն հաստատեցին եւ կանոն սահմանեցին եկեղեցւոյ, եւ զայս սահմանեցին նզովիւք. Եղբայր ոք, ասէ, մի իշխեսցէ 'ի վանացն ելանել կամ ուր եւ կամեսցի առանց կամաց վերակացուին եւ եղբայրութեանն. եւ որ ոք յանդգնեալ զայս առնէ, ընդ նզովիւք կապեսցի 'ի հարցն: Զի ամ՟ ոք յոր ինչ կոչեցաւն՝ 'ի նոյնն կայցէ ասէ Առաքեալն այ՟: Զի ամենեքեան 'ի մի յոյս կոչեցան 'ի Քս. զի մի մարմին պատուական 'ի սուրբ մարմնոյ նորա եւ յարենէ պատըսպարեցան 'ի փառաւորութիւն:

Ապա եթէ ունի ինչ պատճառս մեկուսանալոյ,

մի ծածկեսցէ յառաջնորդէն և յեղբայրութենէն. և բազմացն վկայութիւքն հաւատարիմ է առաջի այ և նմ. ուխտին: Զի արհամարհեալ ուրուք զօրէնսն Մովսէսի՝ առանց ողորմութե առ երկու կամ երիւք վկայիւք մեռանէր. իսկ որչափ սաստիկ պատժոց արժանի համարեսջիք զայնոսիկ՝ որ մարմնով և արեամբ դաշնաւորեալք 'ի միաբանութիւն ըստ ուխտի և հրաժարման յաշխարհէս սկզբման կարգին 'ի պահել զաւանդն միաբանութե մինչև ցվախճան: Եւ գիտեմք զայն որ ասացն տէր. «Իմ են վրէժխնդրութիւք, և ես հատուցից ասէ տէր՝ զհնոյն և զնորոյն պատիժս»:

Այլ այս ջան 'ի մտի կայցէ վերակացուին՝ զաղտնի և յայտնի խրատ առ ամենեսեան, զի կարասցէ ուղղել զթիւրեալսն 'ի ճանապարհացն արդարութե 'ի ճշմարտութե աւանդսն: Եւ յամի ոչ անհոգ լինել 'ի խոստովանութիս և յուղղութիս հոգւով և մարմնով. զի զամ որք նմա հաւատացան՝ կատարեալս կացուսցէ առաջի բեմին քի: Զի որ արասցէ և ուսուսցէ, մեծ է առաջի այ:

Այլ որ տնտեսն է՝ համարեսցի զինքն այ մատակարար. ահիւ և երկիւղիւ տնտեսեսցէ զհաւատացեալսն յայ աւանդսն, և զգուշասցի անօթոցն. մի 'ի ծուլութենէ կորուսցէ, և կամ յարհամարհանաց արտաքս ընկեսցէ. և անփոյթ արարեալ աւանդիցն յաճախ 'ի ծախս առից ոչ 'ի հաճոյս այ, և կրեսցէ դատաստան 'ի տեառնէ՝ որ 'ի միտ առնու զամ զխորհուրդս և ըզգործս. զի ամ ինչ յայ է նուիրեալ յաղագս պիտոյից եղբայրութեն: Մի հեղգասցի 'ի գործ կամ 'ի բաշխելն անհաւասար. այլ յամի զած առաջի աչաց կալցէ, և ահիւն այ ստուգապէս մատակարարեսցէ հրամանաւ վերակացուին: Արթուն և զգաստ լինել առ ամ կամս սպասաւորութե. ըստ իւրաքանչիւրոցն արժանի ըստ պիտոյիցն զդարմանսն առնել: Ծերոցն հիւանդաց, տկարաց, ճանապարհորդաց, վաստակաւորացն և որ 'ի փնասուցն կարգի իցեն, ըստ արժանեացն եղիցի մատակարարելն հոգևորապէս ըստ այ: Մի աչառանօք և կամ խեռիւ, զի մի զրկեսցին 'ի վարձուցն հատուցմանց. այլ որպէս մայրենի գթովք առ ամենեան լիցի, զի առցէ զվարձն յամենակալ Հօրէն՝

եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն. զի որովհետեւ արարէք ողորմութիւն եղբարց, ինձ արարէք: Թողուլ պատել և որք այսպէս ոչ արարին՝ զպատիժ պատուհասից, զհուրն անշէջ:

Այլ որք շաբաթաւորքն են, կահուցն զգուշասցին, և զգործոյն մաքրութիւն կատարեսցեն:

Այլ տեսուչք հիւրոցն մի անտես առնել զկարօտեալսն, և զհիւրսն գարմանսն ըստ իւրաքանչիւրոցն զպէտսն ընդով զուարթամտութեամբ. և մի ազմկել առ խնդիրսն, այլ սիրով և անխռով զամենեսեան յուզարկել բանիւք և իրօք: Եւ ինքեանք մի լուծցեն պատճառանօք հիւրոյն զպահս և զաղօթս, զի մի զրկեսցին 'ի վարձուցն իւրեանց. այլ զգաստասցին իւրեանց գործառօքն 'ի ժամ աղօթիցն, զի մի 'ի հեղգացելոցն 'ի դատապարտանս անկանիցին: Եւ յորժամ իրս 'ի կամաց մերակացուին եղիցի հրաման. զի ասացեալն 'ի նմանէ ընդունելի եղիցի իւրեանց յամենայնի 'ի կամս տեառն: Եւ որ ինչ նոքօք մատակարարին, նմա պարտ է գիտել զամենայն որպէս արժանն է:

Այլ և որ տեսուչք են եզանց հողագործաց կամ խաշանց արօտականաց և հօտից կթոց և գրաստուց բեռնակրաց, ամենեքին ուշ կալցին խնամել, և հաւատարմութեամբ ցուցանել զարդիւնս շայեկանս իւրեանց ճշմարտութեամբ, որպէս իւրեանց գործավարք և իմաստուն մշակք արդիւնակատարք՝ ժողովել յշտեմարանս, զի իցէ աննուազ տալ ում պիտոյ իցէ: Տալ զնոցա աշխատութեանցն պտղաբերութիւն 'ի տուն տեառն իւրեանց. և ըստ հատուցմանն առցեն յարարչէն ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց. որ տեսանէ 'ի ծածուկ և հատուցանէ յայտնապէս յաւուրն այցելութեան զանապառ բարիսն. որ 'ի սակաւուն հաւատարիմ եղեալ՝ 'ի բազում բարիսն վայելեն:

Նոյնպէս և որոց օգն հաւատացաւ՝ զիւրաքանչիւրոցն զպէտսն կօշկաց կատարեսցեն առանց հակառակութեան և ակնառութեան, և որ այլ ինչ պէտք են օգոյն: Ամենեցուն հեզութիւն եղիցի նպաստաւոր խնդրողացն և կատարողաց զառ 'ի պէտսն արժանաւոր սիրով և խոնարհ սրտիւ, զի ժառանգեսցէ զօրհնութիւնս:

Նոյնպէս և ամենայն ոք որոց գործ հաւատացաւ

և հոգւք առ 'ի պէտս եղբայրութեան, աճիւ և զգաստութեամբ և առանց խարդախութեան ըստ ամենայնի լիցի։ Միշտ կամ ունել առաջի աչաց, և ոչ իւիք 'ի ճշմարտութենէն վերջանալ. այլ ստուգապէս որպէս Աստուծոյ մշակ անխարդախ յամենայնի։ Ամենեցուն գործավարաց և գործակալաց սկիզբն վերստին յերկիւղ տեառն լիցի. և երկիւղիւ յարմարել զգործն 'ի շահ օգտից հոգեխառն յառաջադիմութեամբ հաւատարիմ 'ի գործ մշակութեան անվեհեր փութով։ Ոչ որպէս մարդկան հաճոյ, այլ որպէս Աստուծոյ՝ որ քննէ զսիրտս և զերիկամունս. 'ի միտ առնուլ զիւրաքանչիւրոցն գյօժարութիւն, զքան և ըզգործ։ Որ հաւատարիմն են յամենայնի հոգւոր շահիւքն և մարմնաւոր ըստ Աստուծոյ պատուիրանին, և շինութիւն եղբայրութեան 'ի հաւանութիւն ուխտին, ժառանգեն ըզկեանսն յաւիտենից։

Իսկ որ զհակառակութեան և զանարտացաւութեան և զպղերգութեան զմիտս ունիցին, մեկնեալ 'ի ճշմարտութենէն, 'ի հեռ և 'ի նախանձ, 'ի ստահակութիւն և 'ի տրտունջ, 'ի բամբասանս և 'ի շոգմոգութեան բանս արկեալ, բարկութիւնն Աստուծոյ կայ և մնայ 'ի վերայ նոցա. հուրն անհեղ և ամենափորձ՝ որ այրէ զխստամիտս, և զսուրբսն լուսաւորէ անշիջանելի լուսովն։

Այս եղիցի վերակացուն հայր բարեմիտ, բարեխորհ և բարեգործ. օրինակ լինել ամենայն բարեձեւութեան կարգաց և կրօնից, աղօթից և պահոց, խոնարհութեան և հեզութեան, ուղղութեան և ճշմարտութեան, արթնութեան և արտասուաց, խաղաղութեան և համբերութեան, սիրոյ և երկայնմտութեան, իրաւանց և արդարութեան, աշխատութեան և ժուժկալութեան, պարկեշտութեան և զգաստութեան, անարատութեան և անբծութեան. անբամբաս յամենայնի 'ի վերագոյնսն՝ ըստ օրինաց արդարութեան եղեալ յամենայնի. և հաստատեալ նմա յԱստուծոյ ժողովուրդ իմաստութեամբ և գիտութեամբ խրատել. 'ի սրբութիւն և յամենայն առաքինասէր վարս զաստուածային սէրն զորացուցանել յանձինս, և արհամարհել զաշխարհիս սէր։ Եւ երկաքանչիւրոցն հաւաստիք երևել առ ամենեսեան՝ աստուածային տուրք սէրն։ «Զի որ սիրէն զիս, ասէ տէրն, զպատուիրանս իմ պահեսցէ. և որ ոչն սիրէ զիս, զպատուիրանս իմ ոչ պահէ»։

Իսկ զի վերակացուն հայր հոգեւոր կոչեցաւ, և ծնեալքն առ 'ի նմանէ հոգեւոր որդիք ըստ կարգի Ճգնաւորաց. որ առաւել ունի զհանգամանս քան ըզմարմնաւոր ծննդոց. որպէս զմկրտութենն ունի զնմանութի ըստ ա՟մի: Եւ այսպէս լինել որդիք լուսոյ և որդիք արդարութե՛ հրաժարեալք յաշխարհական 'ի զբաղմանց, որ մթացուցանեն զմիտս և խաւարեցուցանեն զզգայութիս, և առնեն որդիք խաւարի և ժառանգք դժոխոց:

Իսկ զի պարտ է հոգեւոր ծննդոց հոգեւոր վարս ստանալ կատարեալ հնազանդութբ առ հոգեւոր հայրութիւն, նովաւ զխոստովանութիւն ա՟յ ընծայել ստուգութբ, և մի սուտք 'ի խոստովանութենն լինել: Ըստ ա՟մ սխալանաց վնասուց զդեղ բժշկութենն դիւրաւ ընկալցին. և առ ա՟մ հրամանսն հաւան և հպատակք, որպէս յերկնաւոր Հօրէն առեալ հրաման առ գործ պատուիրանին, որ զհասարակաց եղբայրութենն զհանգամանսն հոգւով և ճշմարտութբ. «Զայն խորհել և առնել որ և՞'ի Քս Յս, որ հնազանդ եղև Հօր մահու չափ և մահու խաչի»: Եւ նա ոչ ամօթ համարի զկոչեցեալսն և զհրաւիրեալսն 'ի կարգ ա՟ծային կրօնից եղբարս անուանել զնոսա ինքեան և ասել, «Պատմեցից զանուն քո եղբարց իմոց. 'ի մէջ եկեղեցեաց օրհնեցից զքեզ»:

Իսկ այսպիսի հաւանական միօք և սուրբ սիրով վերաբերել յա՟մ վնասակարացն՝ որ ընդ երկիր քարշէ. վերնոցն զհետ երթալ երկնայնոցն և անմահից, որ կուսութբ է նոցա սեպհականութիւն և անարատ վարք և համապազորդ փառաբանութի ամենասուրբ Երրորդութենն: Զի մաքուր և ամբիծ և անարատ կուսութի ընտանութիւն ունի առ վերին զօրս երկնաւորացն ժողովսն. և զփառաբանութիւն նմանապէս ունին առ ա՟ծ: Զի վարք Ճգնաւորաց՝ երկնայնոցն նմանեցան, և 'ի նոցանէ ունին զհանգամանս կարգաց արուեստից ըստ ա՟մ հանդիսից: Զի երկրաւոր բանակք Ճգնաւորաց ճշմարտեալք սուրբ սիրով և անբիծ զգայութբ՝ յարդարեալք հրեշտակական կարգաւորութբ՝ զերկնաւոր բանակացն ունին զհամեմատութի: Արդ պետք և իշխանք զօրացն անմարմնոց որ սպասաւորութի ըստ իւրաքանչիւր կարգի ունին

առ ա՟ծ կամաւ, և առ միմեանս և առ ազգս մարդկան, որպէս և կամք ամենեցունց տեառնն սահմանեցին զիւրաքանչիւրոցն զիշխանութիւն և զպատիւ և զսպասաւորութի՟ ըստ նախախնամութե՟ն։ Իսկ ստամբակեալն 'ի վերին իշխանայն բանակաւն իւրով 'ի բարւոյն 'ի վայր անկեալ՝ մեզ պատերազմողք եղեն, և սատանայ անուանեցան և դևք․ ըստ անուանցն զհակառակ բարւոյ զգործս ունին առ ա՟մ մեղսասիրութի՟, ինքն և ամենայն չար զօրք իւր։

Այլ իմանալի է զբանակս Ճգնաւորաց՝ որք զհրեշտակային կարգս զգեցեալ ունին 'ի յերկրի, 'ի նոյն կարգս հրեշտակաց վերամբառնան 'ի տեղի անկելոց հրեշտակացն։ Եւ «Տացի ասէ նոցա մարգարէն, տեղի անուանի առաւել քան զուստերաց և զդստերաց իմոց․ և անուն յաւիտենական տաց նոցա, և մի պակասեսցէ փառքն»։ Զայս աւետիս ունին բանակք սուրբ ժողովոց, միաբանեալք սուրբ սիրով և առաքինասէր վարուք ընդ ա՟ծութե՟ն իսկ կապեալք և ոչ 'ի վայր բերեալք յերկնայնոցն յուսոյն պատրանօք բանսարկուին՝ որ մախացող է Ճգնաւորաց կրօնից, հանապազ թշնամի արդարութե՟։ Եւ նա է որ հրապուրէ և օցտէ 'ի Ճշմարիտ աւանդիցն․ զոմանս բաժանէ սնափառութ՟ յեղբարցն պատճառանօք բարեգործութե՟ և սնոտի խաբէութ՟ 'ի մեղս, և է որ ընդ խորհուրդսն և ընդ զգայութիւնս 'ի ներքս մուծանէ զամբարշտութե՟ վնասսն։

Յոյս այսպիսի ունել կրօնաւորաց՝ բազում զգուշութ՟ կայցեն 'ի մշակութե՟ բարեձևութ՟ վարուց և սրբութ՟ երևելեօք և աներևութիւք․ զի մի զրկեսցին յայնքան առաքինութեան պատուոյն 'ի հրեշտակական դասուցն և 'ի փառացն, որ նոցայն աւանդեցաւ յարարչէն։ Առուլ զպակասութի՟ վերնոցն՝ ներքնովքս առաքինութ՟ք․ վերաբերեալք 'ի գետնաքարշիցս, և հաղորդակից լինել բարւոյ քաղաքավարութե՟ն, և ընդ նոսա միաձայնեալ՝ ամենասուրբ Երրորդութե՟ն մատուցանեն զփառս անճառելի օրհնութ՟։

Եթէ այսպէս արդարացեալք ճշմարիտ հաւատով և անարատ վարուք կրօնաւորեալք և սուրբ սիրով, եղիցի նոցա երկիր նոր 'ի նորոգումն կենաց հաճոյիցն

ա̃յ, և երկինք նոր պայծառազգեստութեամբ. զոր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց ա̃ծ սրբոց կուսանաց և ճըշմարտասէր կրօնաւորաց:

Այլ յիշատակօք վերնոցն յուսով հարք բարեսէրք և բարեգութք և բարեխարհք լցեալ նմանեալք Հօրն երկնաւորի, որ նախախնամական սիրովն իւրոյ խնամէ զարարածս ա̃մ հոգևորապէս և մարմնաւորապէս երևելի և աներևոյթ դարմանօք, հոգեխառն սիրով և բարեպաշտագոյն երևմամբ 'ի Ք̃ն Յ̃ն: Եւ որդիք բարեհաւանք և սրբասէրք և ճշմարտասէրք, որոշեալք յա̃մ գժնդակացն որ երևին և որ ոչն երևին: Եւ բուռն հարեալ զհրեշտակական վարուց, սուրբ սրտիւ և անարատ մարմնով, ողջախոհ խորհրդով և անկեղծաւոր հաւատով, իրաւախոհք և հնազանդք առ Հայրն հոգեաց և տեսուչ մարմնոցն: Առ որ միանգամ հանդուցեալ եղիցին հոգւով պաշտամամբ հաճութեան, վստահութեամբ ընտանութեան հոգևոր հարազատութեան, անկարծիս միաւորութեամբ իբրև անդամք մարմնոյ առ 'ի միմեանս: Քանզի մի մարմին եմք 'ի Ք̃ն, պինդ կալցուք զխոստովանութիւն անշարժ յուսոյն, և սովին հաւատովք կատարեալք լիցուք, կապեալք միով հոգւով յարմարմամբք յօդիւք, պնդեալք սովին հաւատովք անխզելի կապակցութեամբ. և ոչ մի իւիք բարեձևութեամբ խաբէութեան զամրութիւն միաբանութեան եղբայրութեան քակել: Վասն զի այս միայն աւանդ 'ի տեառնէ առաքելովքն անվրէպ մեզ հաւատացաւ, որ ասէրն՝ թէ «Այսու ծանիցիք յամենեցունց թէ աշակերտք իմ էք, եթէ սէր ընդ միմեանս անքակ ունիցիք», որ է գլուխ մերոյ կատարման: Եւ առանց այսր՝ եթէ ոք առանձին մտաբերիցէ յառաքինութեան համարի, զոր և գործիցէ իսկ 'ի բարձրագունիցն առանց կամաց առաջնորդին և եղբայրութեան, անընդունելի է ա̃յ, և 'ի մեղս համարեսցի: Իսկ որ զճշմարիտ աւանդութիւնս հաստատուն պահեն, տաց նոցա 'ի տան իմում տեղի 'ի միասին բնակելով հոգևորօք և մարմնաւորօք. և ոչ անջատեալ 'ի միմեանց, այլ սուրբ սիրով առ միմեանս կեալ միաբանութեամբ. վասն զի սա է մայր ա̃մ բարեաց: Վասն այսորիկ

յաճախագոյն ասեմ զբանս սիրոյն . վասն զի այս է բարի և ընդունելի այ̃, և նոյն ինքն հրամանք նորին ։

Այլ մի ոք խորհրդով յածիլ և մարմնով գայթակղիլ. այլ մնալ 'ի լաւագոյն սովորութեն 'ի կամս միամիտս և յիշատակս վերին որդեգրութեան Հօրն երկնաւորի և մարդասիրի ։ Առնուլ զզբաւականն հոգեւոր և ուսանել զհանգամանս . և որոշեալ զէսն և զերևեալսն՝ երկնայնոցն փափագելով զերկրայինս արհամարհել ։ Եւ մեկնել 'ի զբաղմանց աշխարհիս, մերձ 'ի հրեշտակայինսն լինել վարս . ոչ հայելով յերկրաւորս, այլ լինել ընդունակ լուսոյն աստէն, որ 'ի ձեռն մարմնոյ և արեանն տեառն վերաստեղծու 'ի զգաստութի, հանապազ արժանաւորապէս հաղորդելով ըստ ճշմարիտ մաքրմանն և կենդանարար Քնի ազատութեանն, որ շնորհեցաւ սիրողաց այ̃ և կոչեցելոց սրբոց 'ի կարգ ա̃ծային ։ Եւ 'ի միւսանգամ գալստեանըն իւրոյ շնորհէ զանսպառ բարիսն 'ի Հայր և յՈրդի և 'ի Հոգին սուրբ. որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ։

